

NEDERLANDSCHE

Cape matter

Pt V p 131-133 (v Caerden)

NEDERLANDSCHE

ZEEREIZEN.

NEDERLANDSCHE

ZEEREIZEN.

IN HET LAATST DER ZESTIENDE, ZEVENTIENDE
EN HET BEGIN DER ACHTTIENDE EEUW.

Naar de oorspronkelijke journalen of gelijktijdige berigten, op nieuw uitgegeven en met eenige aanteekeningen en de noodige ophelderingen vermeerderd.

DOOR

R. G. BENNET

EN

J. VAN WIJK, Roelandsz.

Derde Deel.

TE DORDRECHT
BIJ J. DE VOS EN COMP.
1828.

Mislukte togt van Henry Hudson *door het Noord-Oosten naar* China, *het vinden en benoemen van* Nieuw-Holland *en* Nieuw-Nederland, *benevens de* Hudsons rivier *in* Noord-Amerika, *waar bij gevoegd is een kort verslag der overige togten, bijzonder door de* Engelschen *in de laatste Jaren tot het vinden van eenen Noord-Westen doortogt, vergeleken met de vroegere reizen der* Nederlanders.

Ten einde de reizen naar het Noorden zoo volledig mogelijk te maken, moesten wij hier nog melding maken van dezen, schoon mislukten, echter niet minder merkwaardigen togt, welken wij hier uit hetgene bij ons daaromtrent gevonden is, kortelijk zullen beschrijven.

Na de herhaalde pogingen onzer vroegere zeelieden, om eenen noordoostelijken doortogt te vinden, waarvan wij tot nu toe gesproken hebben en die alle vruchteloos uitvielen, en vooral na het verongelukken van het schip, door Heemskerk gevoerd, aan de Noordoost kust van *Nova-Zembla*, van waar hij, gelijk wij gezien hebben, met zijne bezetting, na het verduren van de ontzettendste winterkoude, in het begin van den zomer, terug keerde en in het vaderland aankwam, was de lust der eerste deelnemers tot het beproeven dezer togten merkelijk verkoeld.

Dit was vooral het geval met de Zeeuwsche bewindhebbers der Nederlandsche Oost-Indische Maatschappij, waaronder de ondernemende Balthazar Moucheron behoorde, welke te kennen gaven, dat zij diergelijke togten als enkele geldverspilling beschouwden (*). Die van *Amsterdam* intusschen, die zulk een aanzienlijk aandeel in die Maatschappij hadden, wenschten den koophandel, welke zich nu meer en meer begon uit te breiden, zoo veel mogelijk te doen bloeijen. Het vaarwater naar de *Oost-Indiën* was in dien tijd nog weinig bekend, de zeekaarten gebrekkig, en middelen, om de lengte te bepalen, waren toen nog niet uitgevonden, zoodat de schepen veelal zeer lange togten deden en de maandgelden, rantsoenen en aanzienlijke onkosten tot onderhoud, welke die bodems vereischten, met regt naar eenen korteren weg deden uitzien, om den handel op de *Molukken*, *Java*, enz. te kunnen bespoedigen; de geleerde Plancius, en naderhand de bekende Nederlandsche zeereiziger Huigen van Linschoten, hadden vooral den zoo veel korteren weg door het noordoosten bijzonder aangeprezen, en wat wonder dan, dat die bewindhebbers nogmaals eene poging wilden aanwenden, om dit hun doel te bereiken?

Hiertoe bood zich een ondernemend *Engelschman*, Henrij Hudson (†) aan, die reeds in 1607 en 1608

(*) Zie Lambrechtsen van Ritthem, *korte beschrijving wegens Nieuw-Nederland*, bladzijde 10.

(†) Men zie wegens dezen togt J. de Laet, *beschrijving*

voor *Engelsche* kooplieden op eenen noordoostelijken doortogt was uitgezonden, op welken togt hij ook het reeds door de *Nederlanders* ontdekte *Spitsbergen* aandeed, welke beide ondernemingen mede mislukt waren. Dezen HUDSON dan werd nu door de *Amsterdamsche* bewindhebbers in 1609 als schipper en koopman het bevel opgedragen van het Jagt de *halve maan* (elders ook *de Goede Hoop* genaamd) om nogmaals eenen noordoosten doortogt te proeven. Den zesden van Grasmaand liep dit vaartuig uit *Tessel* naar zee, en zeilde reeds den 5 Mei boven de *Noordkaap*, den koers naar *Nova-Zembla* rigtende; dan waarschijnlijk reeds vroeg de kusten van dit eiland bereikt hebbende, vond hij dezelve zoodanig met ijs bezet, dat het hem onmogelijk was, eenen doortogt te vinden, te meer, daar sommigen van het volk, die in de Oost-Indiën geweest waren, de koude niet konden verduren en de *Engelschen* onder dezelve met de *Nederlanders* verschil kregen. HUDSON, door brieven en kaarten, van

---

der West-Indiën, en vooral de verhandeling van den Heer LAMBRECHTSEN VAN RITTHEM, alsmede die van BENNET en VAN WIJK RZ., bij het Utrechtsch genootschap bekroond. LAMBRECHTSEN VAN RITTHEM noemt HUDSON een waaghals; dan het komt ons voor, dat hij een zeer ondernemend kundig man geweest moet zijn. Op zijnen volgenden togt uit Engeland in 1610 ontdekte hij, in het *Noordelijk Amerika*, de *Hudsons*-straat en baai; dit was zijn laatste togt; zijn muitend scheepsvolk gaf hem met zijnen zoon en vijf man in eene opene boot de zee ten prooi, zonder dat men immer iets van hem vernomen heeft. Zie meergemelde verhandeling van LAMBRECHTSEN VAN RITTHEM.

zekeren kapitein SMITH uit *Virginia* ontvangen, daartoe aangespoord, stelde nu zijn volk voor, om eenen noordwestelijken doortogt te zoeken, hetwelk zij aannamen. Hij rigtte nu zijnen koers naar straat *Davis* en *Nieuw-Frankrijk*, vertrok van hier den 14den Mei, en kwam den 31sten bij de eilanden *Ferroe*, waar zij slechts éénen dag bleven, om water in te nemen. Den 18den Julij verviel hij op de kust van *Nieuw-Frankrijk* in eene baai, die voorheen door *Franschen* was bezocht geworden, welke met de inboorlingen eenen voordeeligen ruilhandel in pelterijen dreven, en waar zij een nieuwen fokkemast, dien zij verloren hadden, kregen, terwijl zij deze oorden bevonden, zeer geschikt voor de kabeljaauwvangst te zijn; dan, daar zijn volk met de inwoners niet goed over weg konde en HUDSON in deze barre streken zijn voorgenomen doel niet kon bereiken, wendde hij het den 26sten Julij weder zeewaarts, en zijnen koers zuidwest nemende, vond hij eerlang eene uitstekende punt, die hij meende een eiland te wezen, hetgene evenwel bevonden werd, kaap *Cod* te zijn, welke door de onzen *Statenhoek* genoemd werd.

De nijvere HUDSON, deze kaap verlatende, stuurde langs die kust eerst zuidelijk, en toen west. Hij gevoelde te zeer zijne betrekking tot de Hollandsche Oost Indische Maatschappij, om deze vermeende ontdekking niet den naam van *Nieuw-Holland* te geven (*). Van hier zijnen koers zuidwest vervolgende

---

(*) Intusschen was deze kust geene ontdekking van HUDSON. Den naam van kaap *Cod*, *Malebarre* en port *Fortuné*

tot op 37° 15′ B., vond hij eene vlakke kust, en eene baai, waarin verscheidene rivieren uitliepen, hetgene waarschijnlijk de mond der *Zuidrivier* (naderhand *Delaware* genoemd) zal geweest zijn; een uitstekende hoek, dien men hier vond, verkreeg toen of naderhand den naam van *Hinlopen*, denkelijk den geslachtsnaam van den ontdekker (*).

Deze baai verlatende, nam men den koers noordoost tot op de hoogte van 40° 18′, alwaar tusschen het *Barndegat* en *Godinspunt*, (zoo genoemd naar den eersten ontdekker) eene goede ankerplaats gevonden werd, welke gelegenheid gaf, om het land te verkennen, en gemeenschap te maken met de inboorlingen, welke hun in het eerst als dapper en oorlogzuchtig voorkwamen; doch met de sloep meer landwaarts invarende, vonden zij zeer vriendelijke en welwillende menschen, die veel victualie, alsmede onderscheidene soorten van pelterijen, vogelen, vruchten (waaronder zelfs druiven) hadden en hen bijzonder goed behandelden. Zij waren vijftig mijlen ver

---

getuigen, dat de *Engelschen* en *Franschen* dezelve reeds verkend hadden. Met meer regt kan men zijne volgende opneming der *Hudsons rivier* en daarbij gelegene kusten, die naderhand *Nieuw-Nederland* genoemd werden, aan dezen zeeman toekennen.

(*) Niettegenstaande meestal de Nederlandsche benamingen op die kust door de *Engelschen* zijn veranderd, heeft deze kaap den naam behouden. Volgens den Heer SCHELTEMA was het waarschijnlijk JELMER HINLOPEN, een nabestaande van HUIGHEN VAN LINSCHOTEN, die zijn naam ook aan een gedeelte der kust van *Azië*, in de *IJszee* heeft gegeven.

de rivier opgeweest en bragten van alles wat mede. Na den 1sten October verlieten zij deze plaats, alwaar zij, indien het niet aan onderscheidene benoodigdheden en vooral aan den goeden wil bij het scheepsvolk ontbroken had, veel zouden hebben kunnen uitrigten; zij hielden in dezelfde rigting voort, en ontdekten den mond eener groote rivier, door de schepelingen de *Noord Rivier*, doch naderhand naar den naam van den eersten ontdekker *Hudsons Rivier* genoemd. Zoo ver het hun mogelijk was, en wel tot den 43sten breedte graad, voer men dezen stroom op, maakte ook hier kennis met de inboorlingen, terwijl men zich verzekerd hield, dat deze rivier en landstreek nimmer door eenige *Europeanen* was bezocht geweest.

Volgens HACKLUIT zoude deze kust reeds in 1524 door eenen *Florentijner*, VERRASANO, zijn aangedaan; dan VAN DER DONCK, die vele Jaren in *Nieuw-Nederland* woonde, beweerde, dat hij de oudste inboorlingen, die zich de aankomst der *Halve Maan* in 1609 nog konden herrinneren, had hooren zeggen, dat vóór de komst der *Nederlanders*, zij onkundig waren van het bestaan van andere Natiën, en dat zij het schip voor eenen grooten visch of eenig zeemonster hadden aangezien (*). HUDSON, met de ontdekking van dit land, dat hij als het schoonste, dat men met voeten betreden kon, beschrijft, tevreden, verliet

---

(*) Zie dit aangehaald bij den Ridder LAMBRECHTSEN VAN RITTHEM.

deze rivier; zijn onderschipper, een Nederlander, wilde toen nog op *Terre-Neuve* overwinteren, om in het volgende Jaar den noordwestelijken doortogt door de straat *Davis* te beproeven; doch HUDSON vond dit om de oproerigheid van zijn volk, dat hem van tijd tot tijd op de onbeschoftste wijze behandeld en bedreigd had, niet geraden; doch daar niemand van het vaderland sprak dan hij, sloeg hij voor, om naar *Ierland* te stevenen, schoon waarschijnlijk wel zijn voornemen was, om naar Nederland terug te keeren, om daar van zijne waarnemingen verslag te doen. Zijne reis was voorspoedig; maar toen hij het kanaal naderde, ontstond er alweder oproer onder de bezetting, waaronder vele *Engelschen* waren, die hem noodzaakten, te *Dartmouth* binnen te loopen. Toen nu de tijding van zijne ontdekking in *Londen* ruchtbaar werd, verbood de ijverzuchtige Koning JACOBUS aan HUDSON, zijne reis naar *Amsterdam* te vervolgen. Van hier schijnt HUDSON nog eenen voorslag gedaan te hebben, om voor eene bepaalde som en verandering in zijne manschap eenen nieuwen togt te doen, of zich met de visscherij en robbenvangst bezig te houden, om den noordwestelijke doortogt te vinden, welke echter geen gevolg had; immers nadat de *Halve Maan* eenigen tijd in *Engeland* opgehouden was, keerde zij in het begin van 1610 terug, en de bewindhebberen ontvingen nu zulk een voordeelig berigt van de door HUDSON ontdekte landstreken, dat zij zich over het mislukken van het hoofddoel der reis (de vaart naar de *Indiën* door het *Noorden*) meenden te kunnen troosten.

In hetzelfde Jaar zeilde reeds een schip uit *Nederland*, en daar deze vaart eerlang bijzonder toenam, bouwden de onzen reeds in 1614 eene kleine sterkte op een eiland, aan de westzijde van de *Noordrivier*, om de planters en hunnen handel tegen de inboorlingen te beschermen. In 1621 verkreeg de West-Indische Compagnie octrooi om deze kust te bevaren, en nu werden van tijd tot tijd, zoowel in de *Noord-* als aan de *Zuidrivier*, eilanden en landerijen aangekocht, het fort *Nassau* gebouwd, en op het voor de scheepvaart zoowel gelegen eiland *Manhattens*, het fort *Amsterdam* gebouwd, hetwelk spoedig tot eene kleine stad *Nieuw Amsterdam* (thans *New York*) genoemd, aangroeide.

Het is hier de plaats niet, langer bij deze ontdekking stil te staan; wij willen alleen hier nog bijvoegen, dat deze *Nederlandsche* kolonie zich uitstrekte van 38° 53′ tot over de 42° N. B., beginnende ten zuidwesten aan de *Zuid-Rivier* of *Delaware* en eindigende bij kaap *Cod*, waaronder verscheidene eilanden, langs de kust en op de rivier gelegen. Moeijelijker is het te bepalen, hoe ver zich *Nieuw-Nederland* binnen 's lands uitstrekte; hetgene men er van bepalen kan, is: honderd vijftig mijlen van de hoofdplaats *Nieuw Amsterdam*, en aan de *Versche Rivier* tot aan het fort de *Goede hoop*. De overige grenzen waren onzeker, gelijk wij dan ook hier slechts kortelijk aanstippen, dat de naijver der *Engelschen* ons deze bezitting misgunde, en zij de volkplanting veroverde, die bij den vrede van *Breda* in 1667 werd afgestaan, en schoon naderhand door de

Evertsen en Binkes herwonnen bij den vrede van 1674 geheel werd opgegeven (*). Spoedig hierna werden al de Nederlandsche benamingen herdoopt, zoodat men thans bijna geen kenmerk op vreemde kaarten van hun aanzijn op die kust kan ontwaren. En wijl het voor den *Nederlander* niet dan grieven kan; zoo vele miskenningen te ontwaren, zullen wij de verschillende *Nederlandsche* benamingen aan die oorden gegeven, hier niet opsommen, maar liever naar de uitvoerige berigten van onzen geleerden landgenoot wijlen den Ridder Lambrechtsen van Ritthem in zijne meergemelde verhandeling kunnen verwijzen, te meer, daar ook wij, bij onze verhandeling over de *Nederlandsche ontdekkingen*, een kaartje van dit gewest gevoegd hebben, waarop nog een aantal onzer benamingen langs de kusten (door den ridder van Ritthem overgeslagen), uit den *zeespiegel van* P. Goos overgenomen, zijn aangewezen.

En hiermede zouden wij de eigenlijke ontdekkingsreizen der Nederlanders tot het vinden van eenen noordelijken doortogt kunnen besluiten; doch wij vermeenden ook omtrent andere waarnemingen onzer vroegere stoute zeelieden, die zich tot het verste Noorden uitstrekten, hier een woord te moeten bijvoegen.

Niettegenstaande de mislukte pogingen ter vinding

(*) Het vorige *Nieuw-Nederland* bevat thans een gedeelte der *vereenigde staten van Noord Amerika*, als: *Rhode Island* (*Rood Eiland* der *Nederlanden*), *Connecticut*, *Nieuw-York*, *Yersey*, *Albany*, enz.

van eenen noordoostelijken doortogt, was de toevallige ontdekking van *Spitsbergen* in 1596 een gevolg dier ondernemingen, en werd weldra eene bron van rijkdom voor het pas ontluikend vaderland. De menigte van baaijen, vaarten (fiöerten), die hetzelve doorsnijden, waren opgevuld met walvisschen, en andere traangevende zeedieren, die in deze woeste streken zich van kleinere visschen en zeegewassen onderhielden, en waarop onze zeelieden gedurig jagt maakten. Volgens ZORGDRAGER en SALLIETH hadden de *Nederlanders* in eene eeuw, vijftig duizend walvisschen gevangen, en daardoor eenen aanzienlijken schat gewonnen. Het barre, nabij den noordpool gelegene, *Spitsbergen* (*) werd door *Nederlandsche* vlijt gedurende den zomer in eene winstgevende kolonie herschapen. Men kookte er de traan, eerst aan de *Zuidkaap* (of kaap *Kijkuit*) en naderhand aan het meer noordwaarts gelegen eiland *Amsterdam*, waar verscheidene woningen werden opgerigt, *Smerenburg* genoemd, en waar, gedurende de walvischvangst, eene Jaarmarkt gehouden werd. De aanmerkelijke vangst dier visschen, welke niet sterk voorttelen, en het

---

(*) Het verdient opmerking, dat in 1633, JACOB ZEEGERS VAN DER BRUGGE, met zes andere *Nederlanders*, in de *Noordbaai* op *Spitsbergen*, bijna onder de 80° Br. graad overwinterden, terwijl zeven anderen, die zulks het volgende Jaar ondernamen, door de koude omkwamen. De overwintering van VAN DER BRUGGE op zulk eene hooge breedte en die van HEEMSKERK en BARENDSZ op *Nova-Zembla*, zijn zonder voorbeeld in de geschiedenis.

vervolgen derzelve door duizenden van booten, deden deze zeemonsters weldra hun geliefd oponthoud verlaten, toen in het Jaar 1601 een groenlandsch kommandeur, JAN MAIJEN, het eiland naar hem genoemd ontdekte, dat eertijds ook onder den naam *Mauritius*, naar Prins MAURITS van *Oranje*, bekend was (*). Bij dit eiland vond men, even als voorheen bij *Spitsbergen*, een aantal walvisschen, die aldaar gedurende eenen reeks van Jaren tot aanmerkelijk voordeel door de *Nederlanders* gevangen werden. Dan door de aanhoudende jagt die men op deze dieren maakte, verlieten ze eindelijk ook dit eiland en verstrooide zich in alle rigtingen, waardoor onze kommandeurs genoodzaakt waren, hun ook elders op te sporen, dit gaf aanleiding tot het doen van meerdere ontdekkingen in die gewesten. Zoo verkende GAEL HAMKES in 1654 in het N. W. van het *Jan Maijen eiland*, een gedeelte der kust van *Groenland* naar hem benoemd, van 73° tot 75° N. B. dan ook meer noordelijk vonden onze zeelieden het *Land van Edam*, en dat van Lambert, meer zuidelijk had GERRIT RUISCH een gedeelte dier kust opgenomen, terwijl in 1607 almede het land *Behoud de Hoop* werd gevon-

---

(*) De groote DE RUITER bezocht, als stuurman van eenen Groenlandsch vaarder, in 1633 dit eiland; zijn anders zoo uitmuntende geschiedschrijver BRANDT verwart dit eiland met het *Mauritiusland* op *Terra del fuego*, bij straat *Magellaan*. Zie BENNET en VAN WIJK; om voldoende redenen heeft men dezen naam veranderd.

den en een eiland daar beoosten door den kommandeur Bontekoe werd ontdekt (*).

Bij zoo vele wezenlijke diensten ter uitbreiding der Aardrijkskunde, in de *Noorder-IJszee* door onze vroegere zeelieden aan den dag gelegd, mag men de waarnemingen van latere ook hier eene plaats inruimen.

Veel wetenswaardig wegens deze gewesten vind men opgeteekend in het werk van den Groenlandschen kommandeur J. G. Zorgdragers in zijne *Bloeijende opkomst der aloude en hedendaagsche Groenlandsche visscherij* (†), waarbij eenige vrij uitvoerige kaarten van *Spitsbergen*, *Nova-Zembla*, *Groenland* en het *Jan Maijen eiland* gevoegd zijn; dit werk is naderhand nog vermeerderd door de Jongh, Kobel en Sallieth, te *Amsterdam*, bij Roos en Comp. uitgegeven. Dan ook naderhand en wel tot het laatste gedeelte der vorige eeuw hebben de *Nederlandsche* zeelieden, die deze gewesten bevoeren, veel tot de kennis dier streken bijgedragen; hunne waarnemingen werden destijds door eenen onzer kundigste Zeeofficieren

---

(*) Deze kusten, sedert een geruimen tijd door ijs ongenaakbaar, worden in onzen tijd daarvan bevrijd en zijn in 1822 door den *Engelschen* kapitein Scoresby gedeeltelijk weder opgenomen en Astronomisch bepaald, waarbij het opmerking verdient, dat de gegiste lengte der *Nederlanders*, zoo als men die op de kaarten van Wetstein en Zorgdrager vindt aangewezen, slechts drie graden met de geobserveerden van Scoresby verschillen, een verschil dat op deze hooge breedtens in geen aanmerking kan komen.

(†) *'s Gravenhage* bij T. van Tol en R. C. Albers, 1727.

den Schout bij Nacht WILLIAM MAY (vader van den nu ook reeds te vroeg overledenen Schout bij Nacht J. S. MAY) verzameld, en in 1772 aan den eersten Lord der Admiraliteit DAINES BARRINGTON, die eene expeditie naar de *Noordpool* had voorgeslagen ingezonden, en welke expeditie ook in het volgende Jaar onder kapitein PHIPPS werd ondernomen, doch even als zoo vele vroegere, vruchteloos afliep.

Intusschen heeft de Heer BARRINGTON aan onze zeelieden den zoo wel verdienden lof gegeven, wegens hunne zoo vroeg reeds begonnene ondernemingen, en de onvermoeide pogingen door hen aangewend, om met de geringe hulpmiddelen, die het laatste gedeelte der 16 eeuw hun aanbood, zulke gewaagde ondernemingen te doen, terwijl hij zich verwonderde over de naauwkeurigheid, die deze hunne ontdekkingen kenmerkten (*) den Heer BARRINGTON was dan ook met de *Nederlanders* van gevoelen, dat, volgens de opgaven onzer vroegere en *Engelsche* zeelieden, er geen vast ijs zoo hoog als den 82sten graad bestaat (†) en

---

(*) *Account of ships, that have reached high Northern Latitudes, in de Naval Chronicle Vol. IV.*, als ook *Iets over de ontdekkingen der Nederlanders in de Noorder IJszee, door* R. G. BENNET, in het *Magazijn van* VAN KAMPEN overgenomen.

(†) Dit gevoelen wordt ook door kaptein PARRY op zijnen laatsten noordwestelijken togt bevestigd; benoorden port *Bowen*, daar ze overwinterden, was de zee 22 Engelsche mijlen vrij van ijs, zelfs van de hoogten bij kaap *York*, kon men geen ijs ontwaren ook het gevoelen van JAN HUYGEN VAN

dat een noordelijke doortogt alleen in dat gedeelte der *IJszee*, hetwelk tusschen *Nova-Zembla* en *Spitsbergen* ligt, te zoeken is.

Alvorens nu zoo vele gevaarlijke ondernemingen onzer voorvaderen in het noorden te besluiten, willen wij nog een oogenblik stil staan bij de togten, door de *Engelschen* gedaan, om eenen noordwestelijken doortogt te vinden.

Wel nimmer heeft eenig Gouvernement om het doel een's noordwestelijken doortogts te vinden, meer ijver aan den dag gelegd dan onze *Engelsche* nabuøren, voor schepen van eene geschikte grootte, sterk gebouwd, en van binnen op de best mogelijke wijze betimmerd om de koude te kunnen wederstaan, bemand met uitgeleze jonge matrozen en door kundige officieren gevoerd, die met al de naauwkeurige werktuigen tot het doen van verschillende waarnemingen voorzien waren, had het Gouvernement tevens gezorgd, dat alle mogelijke ververschingen werden medegegeven (*) terwijl ook de uitmuntendste Instructiën, door de Admiraliteit aan de bevelhebbers gegeven, niets te wenschen overlieten, bij welke zelfs de noodige zorg voor de beweging en de vermaken der schepelingen gedurende den langen winter, dat zij in het ijs vast lagen, niet vergeten was. De laatste

---

Linschoten, dat de winters somtijds zeer streng zijn, en alle doorvaart in den zomer alsdan belet word, getuigt ook kaptein Parry.

(*) Hieronder behoort vooral het vleesch, door Dunkin bereid, hetgene men meer dan een Jaar versch kan houden.

togt van kapitein PARRY stond tevens in verband met die van kapitein FRANKLIN, die over land de kusten, welke PARRY in deze westelijke rigting moest opnemen, zoude trachten te bereiden, en aldaar seinposten of steenhoopen moest plaatsen, ten einde de zeelieden zich daaraan konden verkennen, waarbij hun dan tevens zoude aangewezen worden, waar een nieuwe voorraad van levensmiddelen voor hen was bezorgd.

Bij zoo vele hulpmiddelen was kapitein PARRY op zijnen laatsten togt nog daarenboven van honden en sleden der *Esquimaux* voorzien, die veel gebruikt wierden en hem de opsporing der kusten gemakkelijk maakten (*).

Voegt men nu hier hier bij, dat op vroegere togten de Equipagiën gedurende hun lang winterverblijf van tijd tot tijd Tooneelspelen vertoonden, en dat op den laatsten togt maandelijks het scheepvolk, dat naar verandering haakte, maskerades hielden, waarbij Officieren en gemeenen zamen kwamen, en de dienst niet te lijden had, nog het gezag der Officieren benadeeld wierd; dan zal men met ons gereedelijk al deze genomene maatregelen als zeer uitmuntend houden.

Dan, niettegenstaande zoo vele voorzorgen en de zoo ijverige pogingen der ondernemende *Engelsche* zeevaarderen, zijn reeds vier togten, die hetzelfde doel hadden, de eerste door kapitein ROSS, en de

(*) Het vleesch der beeren, die zij hier schoten, was een zeer goed voedsel voor deze honden.

drie laatste door kapitein PARRY geheel mislukt, waarbij dan ook op deze laatste reize een der schepen in het ijs verongelukte. Dan evenwel zal ieder beminnaar der wetenschappen, die op de uitbreiding der Aardrijkskunde prijs stelt, zeker deze gedane togten voor zeer belangrijk houden, daar dezelve ons met een aantal ontdekkingen in die noordwestelijke streken deden bekend worden, ofschoon het echter volgens het gevoelen van kapitein PARRY zelven hoogst onwaarschijnlijk is, dat men immer eenen noordwestelijken doortogt zal vinden (*).

De togten hebben voor de eigenlijke zeevaartkunde het nut opgeleverd, dat PARRY de naauwkeurigheid der opgaven van oude *Engelsche* zeevaarders, zoo als die van HUDSON, BAFFIN, DAVIS, enz. in die gewesten

---

(*) Uit de beoordeeling der reize van kapitein PARRY, te vinden in de *Litterary Gazette*, *London*, *Augustus* 1826, nemen wij de eigene woorden van PARRY over.

» *Jam much mistaken*, *indeed*, *if the North West passage* » *ever becomes the business of a single summer; nay J. be*» *lieve*, *that nothing*, *but a concurrence of very favoura*» *ble circumstances is likely*, *even to make a single* winter » *in the ice sufficient for its accomplishment. But this is* » *no argument against the possibility af final success; for* » *we now know that a winter in the ice may be passed not* » *only in safety*, *but in health and comfort*". — Dat men eenen winter op die wijze, met zekerheid en genoegen kan doorbrengen, stemmen wij gaarne toe; dan, zonder versche levensmiddelen te bekomen, zoude een tweede winter veel van die genoegens moeten missen.

bevestigd en welke naauwkeurigheid hij bewonderen moet (*).

Daarenboven heeft men een aantal weêrkundige waarnemingen gedaan, en den stand van den Thermometer op verschillende breedten opgegeven, terwijl ook zijne berigten, wegens de afwijking der magneet, den grootsten lof verdienen. Dieren hadden zij, gedurende hunne overwintering, in *Port Bowen* weinig gezien; deze bestonden, zoo als in de meeste dezer streken, uit beeren, vossen (†) en eenige hazen; ook de vogelen, die zij er aantroffen, waren niet menigvuldig, en men vindt deswegen bij ZORGDRAGER meerder voldoening, die ons van een aantal derzelve de afteekening gegeven heeft.

De geologische waarnemingen door kapitein Ross en PARRY, wegens deze zoo weinig bekende streken medegedeeld, zullen zeker voor de beoefenaars dier wetenschap welkom wezen.

Wanneer men nu de verschillende pogingen onzer voorvaderen tot het vinden van eenen noordelijken doortogt met die der *Engelschen* in onzen tijd onder-

---

(*) Wij hebben vermeld, dat ook vooral onze vroegere zeelieden in dezen roem deelden.

(†) Vossen, *Canis Lagopus*. De hazen waren de *Lepus Variabiles*. Het is bekend, dat deze zich in groote menigte ook in *Noorwegen* en *Zweden* onthouden; dit is ook het geval met de sneeuwpatrijs, *Tetrao albus*, waarvan men er ook eenige in *Port Bowen* aantrof. In *Noorwegen* vindt men dezelve in zulk eene hoeveelheid, dat zij den bewoners den ganschen winter tot spijze verstrekken.

nomen, vergelijken, dan moeten wij te meer nog hunnen moed en hunne naauwkeurigheid in hunne opgaven bewonderen. Zonder schip in een veel strenger klimaat, moesten zij in eene hut eenen allerstrengsten winter verduren; terwijl de *Engelschen*, die in hunne welbeslotene en verwarmde schepen, bij het genot van alle mogelijke ververschingen en afwisselende uitspanningen konden doorbrengen, hadden de onzen gebrek, vooral aan die middelen om hunne zieken, die aan het zoo verderfelijk schorbut leden, voor te komen of te herstellen. Dan niettemin namen de overgeblevene afgematte bezetting, met opene booten (langs de kusten van *Nova-Zembla*, die ook in den zomer met ijs omringd waren) de terugreize aan, en volvoerden, na het uitstaan van de grootste gevaren, dezen zoo hagchelijken togt.

De waarnemingen vooral van den kundigen Barendsz, die van van Heemskerk, van Linschoten, de Veer enz., de beschrijving der kusten, banken, stroomingen, enz. laten voor die eeuw niets te wenschen overig, daar men weet, dat zij geene gelegenheid voorbij lieten gaan, om aan verschillende Hemellichamen hunne breedte te nemen, en dat Barendsz zelve, met het bloote oog, door de conjunctie der Maan en Jupiter, de lengte van het oord, waar zij overwinterden, meende te kunnen bestemmen. — Wanneer wij daarenboven hier opmerken, hoe gebrekkig de werktuigen tot het doen van waarnemingen in dien tijd waren en men zelfs genoodzaakt was de miswijzing der kompasnaald aan land waar te nemen, terwijl men toen ook in de kennis der natuurlijke historie

nog zoo weinig gevorderd was, is het zeer wel te begrijpen, dat twee eeuwen later, de zeelieden met de naauwkeurigste werktuigen voorzien, hieromtrent meer voldoende berigten konden aanbieden.

Uit een en ander blijkt het intusschen, dat onze vroegere zeelieden in het noorden allerbelangrijkste ondernemingen deden, zeer naauwkeurige opnemingen van kusten, baaijen, enz. geleverd hebben, en zoowel door deze pogingen als door hunne eenvoudige en zoo onpartijdige berigten, de erkentenis van het nageslacht volkomen verdiend hebben.

De Eerste togt der Nederlanders met vier schepen naar de Oost-Indiën, *onder het bevel van* Cornelis Houtman.

De Nederlanders, zich tevreden stellende met den gewonen handel, dien zij met *Spanje* en andere Europesche gewesten dreven, bezochten tot in 1594 geene meer afgelegene gewesten, maar daar men nu al meer en meer en bijzonder in *Spanje* hunne schepen in beslag nam, hunne goederen verbeurd verklaarde, en zelfs de schippers en kooplieden onder voorwendsel, dat zij uit vijandelijke landen kwamen, of voor 's Konings dienst noodig waren, in de gevangenissen wierp en voor de inquisitie deed te regt staan, terwijl men niet konde hopen, dat zoo vele geweldenarijen immer zouden beperkt worden, zoo werd er door eenige kooplieden, die hierdoor groote verliezen geleden hadden, onder den naam van de *Compagnie van verre* een gezelschap opgerigt, met het voornemen, eenige schepen naar de *Oost-Indiën* te zenden, ten einde te trachten met de inboorlin-

gen, die niet onder Portugeesch (*) beheer stonden, handels-betrekkingen aan te knoopen; hierdoor hoopte men de vorige verliezen te zullen herstellen, den overlast, hun door *Spanje* aangedaan, te ontgaan, en de specerijen en andere *Indische* waren, (waarvan *Spanje* thans de stapelplaats was,) in eigene bodems, naar de vereenigde *Nederlanden* over te brengen, hetgene en voor het vaderland en de kooplieden aanzienlijke voordeelen moest opleveren.

Tot dit einde werden dan ook te *Amsterdam* de vier volgende schepen uitgerust, als de *Mauritius*, omtrent 200 Lasten groot, gemonteerd met zes zware metalen stukken, 14 gotelingen, (†) 4 zware en 8

(*) Om dit wel te verstaan, herinnere men zich, dat onder PHILIPS II *Portugal* en de *Portugeesche* bezittingen aan *Spanje* gevallen waren, en dus werd hier van *Spanje* en *Portugal* als één land gesproken, schoon eigenlijk de eerste vaart op de *Oost-Indiën* aan de *Portugeezen* en bijzonder aan hunnen moedigen kroonprins, HENDRIK, hierom *den zeevaarder* bijgenoemd, die deze togten bijzonder aanmoedigde, toekomt. De Nederlanders begonnen eerst hunne afgelegene togten, nadat in 1584 hun het halen der Indische waren uit *Portugal* moeijelijk werd gemaakt, schoon zij in het eerst die slechts tot *Archangel*, de *Kaap verdische eilanden*, *Italië* en den *Levant* uitstrekten. Om de vaart op de *Oost-Indiën* dachten zij niet, voor dat de *Engelschen* in den jare 1586 reeds met voordeel eenen togt derwaarts gedaan hadden, en men hen met geweld de vaart op *Spanje* en *Portugal* belettede. Zie WAGENAAR, IX deel, bladz. 137 en verv. VAN METEREN XIX en BOR XXXV boek.

(*) Dit geschut, gotelingen en steenstukken zijn sedert lang buiten gebruik; de gotelingen waren licht geschut, en de anderen werden met steenen kogels geladen.

kleine steenstukken, benevens geweren, enz. naar evenredigheid; hetzelve was bemand met 82 koppen, onder bevel van den schipper Jan Jansz. Molenaar, en den kommies Cornelis Houtman.

Hollandia, onder bevel van schipper Jan Dignumszoon, en den kommies Gerrit van Beuningen, nagenoeg van dezelfde grootte, uitrusting, en bezetting, als de *Mauritius*.

Amsterdam, ongeveer 100 lasten groot, met 6 metalenstukken, 10 gotelingen, 4 groote en 6 kleinere steenstukken, onder bevel van den schipper Jan Jacobsz. Schellinger; had als kommies Reinier van Hel, en 59 man.

Het *Duifje*, eene pinas (advijsjagt), ongeveer 15 Lasten groot, was gemonteerd met 2 metalen stukken, 6 gotelingen en 2 steenstukken, onder bevel van schipper Simon Lambertsz. Mau, met 20 man, zoodat de vier schepen te zamen 249 man bezetting hadden.

Den 2^{den} April 1595, gingen deze vier schepen uit *Tessel* onder zeil, het *Spanjaards* gat uitloopende; zij hadden in den beginne eene voorspoedige reize, daar zij den 19^{den} dier maand de *Kanarische* eilanden bereikten en *Teneriffe, Gomera* en *Ferro* voorbij stevenden.

Deze Archipel bevat twintig eilanden, aan de westkust van *Afrika* gelegen, tusschen 27° 39′ en 29° 26′ N. B.; zij waren den ouden reeds onder den naam der *Gelukkige eilanden* bekend; in de veertiende eeuw werden zij op nieuws door de *Spanjaarden* ontdekt, en in de volgende, van tijd tot tijd overwonnen; en

de vroegere inboorlingen meestal uitgeroeid; in 1797 waren er 180,000 inwoners op de volgende zeven eilanden gevestigd, *Teneriffe*, *Canaria*, *Palma*, *Lancerota*, *Fortaventura*, *Gomera* en *Ferro*; op het eerstgenoemde dezer eilanden vindt men den merkwaardigen piek van *Teneriffe*, 13,278 voet hoog, waarover de *Nederlandsche* aardrijkskundigen voorheen hunnen meridiaan trokken; (*) deze eilanden zijn over het algemeen genomen, vruchtbaar, en leveren eenen zeer goeden wijn op, waarom de *Spanjaarden*, die naar hunne bezittingen in *Amerika* bestemd waren, zich gewoonlijk hier ververschten. (†)

Den 25sten dier maand liepen zij *Bona Vista*, een der *Kaapverdische eilanden* in het gezigt; zij werden in 1449 door de *Portugeezen* ontdekt, en naar de *groene Kaap* (*Kaap verd*) in *Senegambië* gelegen, benoemd; de *Nederlanders* noemen hen de *zoute eilanden*, om de menigte van zout, dat men op sommige derzelve langs het strand aantreft; anderen lei-

---

(*) Deze merkwaardige piek, die men bij helder weder meer dan 30 mijlen ontwaart en tusschen *Afrika* en *Amerika* als een baken voor de zeelieden verstrekt, werd met regt, door vroegere *Nederlandsche* aardrijkskundigen, als eersten meridiaan genomen; anderen hebben dit belangrijk punt thans vervangen, en op besluit van Z. E. den Minister van Marine en koloniën hebben ook de *Nederlanders* thans den Meridiaan van *Greenwich* aangenomen. Zie dit besluit in den Almanak ten dienste der zeelieden voor het jaar 1828, Bijdragen bladz. 213 — 217.

(†) Daar de opgaven van HOUTMAN van deze en andere oorden reeds verouderd zijn, heeft men de latere berigten, die wij thans hierover bezitten, hier en daar gevoegd.

den den naam af van het kroos, dat men bewesten deze eilanden in zulk eene menigte aantreft, en dat de *Portugeezen Saragoce* noemen; zij zijn tien in getal, tusschen de 14 en 20° N. B. gelegen, terwijl de zeven volgende bewoond zijn, als: *Brava*, *Fuego*, *S*[t]. *Jago* (met de hoofdstad van dien naam), *Majo*, *Bonavista*, *S*[t]. *Nicolas* en *S*[t]. *Antonio*; de onbewoonde zijn, *Sal*, *S*[t]. *Vincent* en *S*[t]. *Lucia*; het luchtsgestel dezer eilanden is zeer ongezond, en het drinkwater slecht; dan men vindt er vele zuidvruchten, geiten, hoenderen en andere ververschingen.

Den 26[sten] zagen wij (*) het eiland *S*[t]. *Jago*, dat door *Portugeezen* bewoond werd, en ankerden in den namiddag onder *Majo*, onder 14° 50′ N. B. gelegen; hier gingen wij aan land, en vonden er eene kleine kerk, waarin eene lamp met olie hing, benevens eenige vervallene hutten, hetwelk ons deed gelooven, dat het bewoond was, ofschoon de inwoners zich denkelijk verwijderd hadden; het eiland was steenachtig en dor; er waren vele geiten en bokken, waarvan het volk er verscheidene ving; ook poele pintados (†) en ander gevogelte, benevens zeer veel zout op het strand, dat evenwel door de felle branding moeijelijk te halen is; aan de oostzijde vonden wij eenen kleinen stroom van zoet water, daar eenige kokospalmen bij groeiden; het volk had

(*) Wij gebruiken hier liefst den eersten persoon, schoon deze in het oospronkelijke weleens met den derden verwissel wordt.

(†) *Poele pintado*, anders het *Guineasche* hoen, is ook in ons Vaderland overgebragt.

ook paarden gezien en karren, die beslagen waren, doch inwoners hebben zij niet vernomen; buiten de voortbrengselen dezer eilanden, die wij vermeld hebben, vindt men er rijst, gierst, mais, yams, wortelen, katoen, komkommers, kalebassen, tamarinde, suikerriet, druiven, die tweemaal 's jaars dragen, kokosnoten, goejajes, oranje- en granaatappelen, citroenen, limoenen, bananen, vijgen, enz.; — onder de vogelen vindt men, buiten het huishoen, vele patrijzen, kwartels, tortelduiven, leeuwrikken, enz.; konijnen treft men er ook in menigte aan, alsmede eene groote soort van landkrabben, en de baaijen dezer eilanden zijn zeer vischrijk.

Den 28sten April onzen togt vervolgende, waren wij regt onder de Zon, zoodat dezelve geene schaduw gaf, op de N. B. van 13° 30′.

Den 4den Mei in den morgenstond ontdekten wij twee *Portugeesche* karaken, (*) die het voornemen toonden ons te willen ontwijken; dan bij elkander komende, streek men aan weêrskanten de vlaggen. De *Portugeezen* waren sedert twintig dagen met vijf schepen uit *Lissabon* gezeild, en gisten 80 mijlen van land te wezen; zij waren naar *Goa* bestemd; op een derzelve bevond zich de Aartsbisschop van *Goa*; dit schip was gemonteerd met 18 metalen stukken en bemand met 150 matrozen en 450 sol-

---

(*) Karaken, karagu'os, waren groote *Portugeesche* schepen, die veel volk naar de *Indiën* overvoerden en met *Indische* waren terugkeerden; het waren slechte zeilers en ongeschikt; kleine *Nederlandsche* schepen zelfs veroverden dezelve.

daten; zij vereerden ons eenige ingelegde vruchten, waarvoor wij hen eenige hammen en kazen gaven; en toen wij van elkander scheidden, werden er van wederzijde eenige salutschoten gedaan.

Den 9[den] Mei werden zij door eenen hevigen storm beloopen, die evenwel niet lang aanhield; den volgenden dag ontmoetten zij 7 schepen, waaronder vijf *Nederlandsche*, en twee *Portugeesche* barken; verheugd roeiden wij bij onze landgenooten aan boord en schonken hun bier en victualie, waarvoor wij suiker, konfituren, enz. in plaats ontvingen; in den nacht raakte het schip *Mauritius* met het jagt van de andere schepen af; dan den volgenden middag kwamen wij weder bij elkander; de *Mauritius* had door den bliksem zijne groote steng verloren. Wij hadden hier vele stilte en de stroom meestal tegen, den wind zuid oostelijk met slagregens en zware buijen (travados), die met veel geweld losbarsten, doch gewoonlijk niet lang aanhouden.

Den 4[den] Junij passeerden wij met groote stilte en hitte de Linie; de wind waait van hier tot voorbij de *Abre-Olhros* (*) het gansche jaar uit den zuid oosten, waarom men nu zoo veel mogelijk oost dient te

(*) *Abre-Olhros* d. i. *opent de oogen*, *kijkt wel uit!* door de *Portugeezen* dus genoemd, leggen geene 30 zoo als HOUTMAN opgeeft, doch 15 mijlen b. o. de kust van *Brazilië*, en werden in vroegere tijden zeer door de zeelieden gevreesd; dan daar men nu weet, dat dezelve 15, en de kust van *Brazilië* op de oude zeekaarten, 90 van onze mijlen te oostelijk aangegeven zijn, zal men ligt opmaken, dat de vreeze voor deze anders gevaarlijke rotsen ongegrond is.

winnen, om boven dezelve heen te loopen, daar men op dezelve vervallende, de reize als mislukt moet rekenen en weder de Linie moet passeren, om te trachten zich oostelijker te verheffen.

Den 27sten bereikten wij den 18 graad Z. Breedte en waren dus de *Abre-Olhros* te boven gekomen, waarover wij ons zeer verheugden en eenen vrolijken dag hielden.

In het begin van Julij overleed de eerste man in het Eskader aan boord van schipper MOLENAAR, maar nu begon ook onder het volk de scorbut te heerschen, hetwelk men aan het gedurig gebruik van gezoutene spijzen moet toeschrijven.

Den 27sten Julij waren wij volgens de bestekken nabij de *kaap de Goede Hoop*, doch vernamen nog geen land; de schepen waren nu in eenen zorgelijken toestand, wijl men op één schip vijftig man aan de scorbut had ziek liggen.

Den 31sten Julij zagen wij de eerste trombas (*) drijven, zijnde een dik rietachtig zeegewas, waaraan men nog de wortels vond, en bij de *Portugeezen* voor een kenmerk gehouden wordt, in de nabijheid der kaap te wezen.

Den 2den Augustus, twee uren voor zonsondergang kregen wij de *Afrikaansche* kust, waarnaar wij zoo zeer verlangd hadden, in het gezigt; het was hoog

---

(*) Trombas, bij de *Nederlanders kaapsche trompetten* genoemd, doordien dit gewas hol is en het volk er even als op eene trompet geluid op maakt; zij worden in menigte tusschen de eilanden *Tristan D'Acunha* en *kaap de Goede Hoop* gezien.

bergachtig land, dat in het noord-oosten 5 mijlen van ons lag; wij liepen nu langs de kust heen en vonden het land meer en meer in hoogte afnemende; den volgenden dag zagen wij eene rivier, daar eene bank voor lag, en des avonds de kaap *Aguilhas* (*) dat een zeer lage hoek is; den 4[den] Augustus kwamen wij in eene baai, door de *Portugeezen Aguada de Sant Bras* genaamd; (†) deze baai heeft hoog en dubbel binnenland; op den westelijken hoek stond een boom, die zich als een klein fortje vertoonde; er ligt ook een klein eiland in dezelve, waarop zich vele *Pinguins* onthouden; zij ligt 45 mijlen b. o. de *kaap de Goede Hoop*, en is alleen voor noordelijke winden beveiligd.

Wat de *kaap de Goede Hoop* zelve betreft, dezelve werd in 1493 door BARTHOLOMEUS DIAS ontdekt; dan door de zware stormen, die hij er ontmoette, kon hij dezelve niet te boven komen, en verkreeg den naam *Cabo de los Tormentos* (*Stormkaap*); dan de Koning van *Portugal*, JOAN de tweede, verkoos dezen zuidelijken uithoek *Cabo de Boa speranza* (*der Goede Hoop*) te noemen; VASCO DE GAMA, in 1497, was de eerste, die dezelve voorbij stevende, de *Indiën* bereikte, en daardoor de vaart op die gewesten opende. Het klimaat is er zeer gezond, wel geschikt, om bewoond te worden, en konde, eenmaal bebouwd

(*) Of *Naaldkaap*, door de *Portugeezen* dus benoemd, daar, toen zij dezelve voor het eerst ontdekten, het kompas hier geene miswijzing had.

(†) Later bij de *Nederlanders Vleeschbaai* genaamd.

zijnde, een aantal vruchten voortbrengen; men vindt er vele herten, gazellen en ander wild (*); de *Portugeezen*, uit de *Indiën* komende, naar *Europa* bestemd, wenschen elkander geluk, deze kaap te boven gekomen te zijn, en den Z. O. passaat bereikt te hebben, daar in het begin hunner scheepvaart het meermalen gebeurde, dat men door de hevige westelijke stormen die niet te boven kon komen, en de schepen weder naar de *Indiën* moesten terugkeeren.

Als een zeker teeken, dat zij bewesten de kaap waren, hielden de *Portugeezen* het aantreffen der meergemelde tromba's en het ontmoeten van zekere zeevogels, die zij feijcons (†) noemen, zwart en wit gevlekt zijn, en zich hier in menigte onthouden. In de *Vleeschbaai* liggende, vonden wij er vele pinguinen, die zich lieten grijpen, een teeken, dat zij hier zelden gestoord werden; de huid dezer vogelen was zeer taai, en het vleesch niet geschikt, om gegeten te worden; het volk doodde ook eenige zeerobben, die zich zeer te weer stelden.

Den 5[den] Augustus, des avonds, gingen er acht man naar den wal en landwaarts in, om hetzelve op te nemen, terwijl er zeven inboorlingen bij de boot kwamen, die aan het strand lag; het volk gaf hun eenige messen, lijnwaad, spiegeltjes, enz., ook eenige wollen kleederen; dan deze schenen hun niet te bevallen, daar zij dezelve wegwierpen; men schonk

---

(*) Deze berigten, reeds zoo vroeg door HOUTMAN gegeven, hebben zich later volkomen bevestigd.

(†) De *Nederlanders* noemen hen kaapsche duiven.

hun wijn en gaf hun beschuit, hetgene zij ook nuttigden, en betoonden door teekenen, dat zij ons zeer genegen waren; wij gaven hun te kennen, dat wij gaarne ossen of schapen van hen wenschten te ruilen, die zij beloofden, den volgenden dag te zullen brengen.

Den 6den Augustus voeren wij weder met drie sloepen aan land en bevonden het een schoon land te wezen, boschrijk en van welriekende kruiden en bloemen bedekt; wij ontwaarden voetspooren van menschen en vee en vonden de snuisterijen, die wij gisteren aan de inboorlingen gegeven hadden, gebroken en het stuk lijnwaat op den grond liggen; intusschen waren eenige inboorlingen bij de sloep geweest, waarop de onzen naar hen toe gingen; dan in een oogenblik hadden zij zich weder in het bosch verwijderd, doch toen zij naderhand terugkeerden, liet men hun ijzer zien, waarvoor zij beloofden ons vee te zullen leveren.

In den namiddag gingen er weder twintig van het volk aan land, met het voornemen om de woningen der inboorlingen op te sporen, dan dit was te vergeefs; de inboorlingen volgden ons overal, doch bragten ons niet op den weg naar hunne woningen, en schenen ons te wantrouwen zoodat het volk, zonder iets te hebben kunnen uitrigten, des avonds weder aan boord kwam.

Den 7den Augustus gingen reeds vroeg drie en twintig gewapende mannen naar land, om de inboorlingen in hunne woningen te bezoeken; dan een half uur gegaan hebbende, kwamen zij hen tegen met zes

schapen, waarvoor ons volk eene staaf ijzer, dertig ponden zwaar, benevens eenig geld gaf; dan daar zij niet in staat waren, het ijzer te verdeelen, kregen zij twist onder elkander, en maakten vuur, opdat de rook door de anderen zoude gezien worden; de onzen deden het vuur uit, waarop zij met twee schapen de vlugt namen, en de onzen met de vier overigen naar de sloepen keerden; zij, dit vernemende, volgden en riepen, dat zij nog meer vee zouden brengen, zoodat de vrede nu weder gemaakt was; het volk schonk hun *Spaanschen* wijn, op voorwaarde, dat zij vee zouden brengen, waarvoor zij ijzer zouden ontvangen. Ons volk vulde nu de ledige vaten met water, dat aan de westzijde der baai uit het gebergte ontspringt; zij bespeurden, dat voorheen hier meer schepen ververscht hadden, daar zij bezuiden de waterplaats eene schans vonden, van steenen opgetrokken. (*) Den volgenden dag weder aan land komende, vischten zij eenige oesters, die paarlen bevatteden, en plukten verscheidene welriekende kruiden, die daar in grooten overvloed groeiden. Onze schildwachten waarschuwden nu, dat de inboorlingen naderden en vee met zich bragten, hetgene wij tegen ijzer van hen inruilden en naar boord voerden.

Den 9^den^ dito stonden de inwoners ons aan het

(*) Dit zijn *Portugeezen* geweest, die deze baai meermalen aandeden, vooral, om er slagtvee te bekomen, dat hier in menigte te krijgen was, waarom deze baai ook naderhand den *Nederlandschen* naam van *Vleeschbaai* verkreeg.

strand te wachten en wezen ons, dat zij veel vee medegebragt hadden; wij ruilden voor een oud kapmes eenen schoonen os en eenen anderen voor een' versleten' kuipers dissel; voor eenen nieuwen dissel wilden wij twee ossen hebben; dan zij wilden er slechts eenen voor geven, zoodat die koop niet doorging.

Den 10den dito, des morgens begonnen wij onzen ruilhandel weder, en kregen voor eene staaf ijzer, die zeventig ponden woog, en in vijven verdeeld was, twee groote ossen en drie schapen; voor een krom mes, bijl, schop, mes, en eene gebrokene bout, enz., hetwelk in *Nederland* ongeveer vier gulden waarde kon hebben, ruilden wij nog drie ossen en vijf schapen; zelfs voor een mes konden wij te kust en keur een schaap ruilen; hadden wij meer ijzer bij ons gehad, dan zouden wij nog meer vee gekregen hebben, daar wij een groot aantal ossen, zoowel als schapen op het hooge land zagen weiden; de ossen zijn hier zoo groot als die men in Spanje vindt, en hebben bulten; doch hetgene ons bevreemde, was, dat wij er eenigen vonden, die geene hoornen hadden, of immer schenen gehad te hebben; de schapen waren groot en smakelijk; eenigen hadden staarten, die wel eene halve el dik in het rond waren, en waaraan zoo veel voedsel als aan een vierendeel was; deze schapen hadden geene wol, dan waren met haar even als de geiten bedekt; onder de vogelen zagen zij patrijzen, kwartels, leeuwrikken, musschen en verscheidene soorten van havikken.

De inboorlingen zijn iets kleiner dan de *Europea-*

nen, bruin rood van kleur en onaangenaam van uitzigt, hetgene zij met eene soort van verw besmeren; hun haar is zeer kort en gekroest; zij gaan bijkans naakt, dragende eene ossen- of schapenvacht als eenen mantel over de schouders; hunne schaamdeelen bedekken zij met de vellen van kleinere dieren; in plaats van schoenen bedienen zij zich van lederen zolen; sommigen hadden kerven in de huid, die zij dan met stinkend vet besmeerden, waardoor zij eenen walgelijken reuk hadden; tot versiersels gebruikten zij grove en van rood koper geslagene armringen, schelpen, gouden ringetjes aan de vingers, en paternosters, zoowel van been als hout; (*) hunne wapenen waren spiesen met breede ijzeren punten, die zeer goed gemaakt waren; dit volk stond op eenen lagen trap van beschaving, want als ons volk de ossen slagtte, verzochten zij om het ingewand, waaruit zij de vuiligheid slechts een weinig uitschudden en hetzelve raauw verslonden; hunne taal is zeer bijzonder, en bestaat uit een geklok, bijna zoo als dat der kalkoenen.

De inboorlingen schenen hun voornaamste voedsel te vinden in het vleesch van runderen en schapen, benevens wild, dat zij bekomen konden, waarbij zij eenige groenten voegden, die dit land in den natuurstaat oplevert. Visch schenen zij niet te vangen, daar zij eenen afkeer van de zee hadden, en zelfs beangst waren, om door het zeewater aan het strand nat te worden; wijders kunnen wij hunne huisselij-

(*) Waarschijnlijk door de *Portugeezen* aangebragt.

ke bezigheden niet beoordeelen, daar men even min hunne woningen als hunne vrouwen konde te zien komen. Wij zagen hen meermalen vuren maken, hetgene zeer spoedig, door twee stokjes tegen elkander te wrijven, geschiedt, en waarbij zij dan den geheelen nacht doorbrengen. (*) In deze baai houden zich vele cachelotten op, die dikwijls bij de schepen rondzwommen; dan kleinere visschen vonden wij er niet, waarom wij vooronderstelden, dat die aan deze zeemonsters tot voedsel verstrekten.

Den 11[den] Augustus. Daar het scheepsvolk door het halen van water, dat door de branding zeer zwaar viel, ten hoogste afgemat was, en door de bekomene verversching de zucht in de beenen kregen, en er daar en boven zeer hooge dijningen uit den zuiden liepen, waarvoor zij geheel bloot lagen, besloot men, niettegenstaande men hierdoor de ververschingen, die nog te bekomen waren, daar zij veel vee op de hoogten zagen grazen, misten, nog heden deze plaats te verlaten. Omtrent zons-ondergang ligtte men de ankers, hetgene hun evenwel door het groot getal zieken, die zij aan boord hadden, zeer moeijelijk viel. In zee komende, hadden zij veelal variabele winden

---

(*) Deze wijze van vuur aan te leggen, is bij vele wilde volksstammen in gebruik; den *Hottentotten*, die de baai van *St. Bras* bewonen, strekken deze vuren niet alleen om eenige hunner spijzen gereed te maken, zich te verwarmen, maar ook om de wilde dieren, zoo als leeuwen, tijgers, hijena's enz., die in den nacht vooral het licht schuwen, van zich te verwijderen.

en meermalen stormweder, waardoor van tijd tot tijd de schepen elkander uit het gezigt raakten; dit ongestadig weder aanhoudende, en het grootste gedeelte van het volk, door den scorbut buiten staat gesteld zijnde, den dienst te verrigten, besloot men den 2den September het eiland *Madagascar* aan te doen, hetgene zij dan ook den volgenden dag 's morgens in het gezigt kregen; het land was hier laag, uitgezonderd de oostelijke hoek *kaap St. Roman*, die zeer hoog en steil was. Zij deden hun best, om boven deze kaap te geraken; dan wind en stroom hun tegen zijnde, hielden zij het langs de kust westwaarts aan; bij kaap *St. Maria* komende, zond het schip *Amsterdam* zijne sloep met zes man aan land, alwaar zij eenige menschen vonden, die zich echter verwijderden; aan kaap *St. Maria*, dat een hooge steile hoek is, vonden zij drie schuitjes, waarmede men bezig was te visschen; bij twee derzelve komende, gaven zij den visschers eenige snuisterijen, waarvoor zij eenige visschen kregen; aan land zagen zij ook nog vijf inboorlingen, doch deze wilden niet bij hen komen; behalve eenige oesters, konden zij geene andere ververschingen bekomen, en keerden naar het schip terug.

Den 9den September zonden zij weder eene gewapende sloep naar land, die twee visschersschuitjes digt onder het land vonden, waarvan zij er een, met drie man aan boord, kregen, en naar het jagt bragten en voor snuisterijen en geld, zestig steenbraassems van hen kochten; wij boden hun eten en drinken aan, dan hier stelden zij weinig prijs op, doch

zij waren zeer te vreden met eenige roode mutsen en andere kleinigheden, die wij hun vereerden, en gingen toen weder in hunne kano, waarmede zij ijlings naar land roeiden; zij gaven door teekenen en schreeuwen genoeg te kennen, dat zij verblijd waren op deze wijze uit onze handen te zijn gekomen; een dezer drie visschers was, toen de boot hem naderde, over boord gesprongen, om het te ontzwemmen; dan wij beduidden hem door teekenen, dat hij niets te vreezen had, waarop hij weder naar zijn vaartuig zwom; bij het overklimmen in het jagt waren zij zeer onhandig; zij waren grooter dan het volk, dat wij in de vleeschbaai hadden gezien, en wel gemaakt, niet anders dan een pagne of schort dragende, waarmede zij ter naauwernood hunne schaamdeelen bedekten; hun haar was zwart en lang; de meesten droegen hetzelve in drieën gevlochten; aan de ooren droegen zij beentjes, die eene duim dik waren; het kwam ons voor, dat de besnijdenis bij hen in gebruik was; toen onze schepen het land naderden, zag men overal veel rook opgaan; dit had ook plaats, toen wij de drie visschers aan boord bragten, zoodat het bleek, dat zij hierdoor elkander waarschuwden.

Den 13den September kwamen zij bij een rif, dat wel eene mijl zeewaarts uitstak, hetwelk ons jagt ging verkennen; schipper Molenaar, die hiervan onbewust was, liep denzelfden koers, en moest, het rif naderende, spoedig zijn anker laten vallen, waarin hij door de andere schepen gevolgd werd, ofschoon dit den officieren en het volk niet aangenaam

was, doordien men hier geheel voor de zeewinden bloot lag. In het N. W. t. W. van onze legplaats zagen wij een eiland, ongeveer eene mijl van de vaste kust verwijderd, alwaar men naderhand veel van het volk begroef, en hierom aan hetzelve den naa mvan het *Hollandsche kerkhof* gaf; wij zonden eenen sloep aan land, om voor de zieken eenige vruchten te zoeken, dan vonden niets dan een bar strand met een binnenmeer van zout water, waarvan wij den uitgang niet konden vinden; (*) hierdoor verhinderd, verder te gaan, keerden zij terug en vonden wel de voetstappen van menschen, en de plaatsen, daar men vuur gemaakt had, doch geene huizen.

Den volgenden dag was de dijning op hunne ankerplaatsen zoo sterk, dat de schepen zich achter het eiland (*Hollandsch kerkhof*) moesten beveiligen; dan ook op hetzelve vonden zij geene vruchten of versch water, alleen zagen zij er eenige reigers, en sommige inboorlingen aan het strand, maar door de hevige branding kon men niet landen.

Den 17[den] September zeilden wij weder oostwaarts, en ankerden weder onder de rotsen, daar wij voorheen gelegen hadden; in een niet ver afgelegen bosch zag men veel rook opgaan, en nader komende, ook twee mannen, die netten droegen; wij gingen nu op den rook af en vonden eene oude

(*) Zulke zoute kommen, die met de zee gemeenschap hebben, vindt men op vele lage kusten en eilanden van den stillen oceaan, bij de *Engelschen* bekend onder den naam van *Lagoon* (klein meer van zout water).

vrouw met een jong meisje bezig het gras af te branden. Zij wezen ons naar de twee visschers, die wij gezien hadden; dan niettegenstaande wij hen wenkten en toeriepen, wierpen zij hunne netten weg en namen spoedig de vlugt; wij volgden hen nu na, kwamen aan een binnenwater, en zagen aan den overkant eenen man met drie kinderen, met visschen bezig; hij zond een der kinderen, die een oud man mede bragt, die naar ons toe kwam, terwijl de onzen beproefden, om met eene kleine kano der inboorlingen over te varen, doch met deze vaartuigen onbekend, sloegen zij om en moesten zich met zwemmen redden; de twee inboorlingen dit ziende, kwamen terstond naar hen toe met assagaaijen of werpspiesen gewapend; dan daar men elkander niet verstond, gaf men hun eenige snuisterijen en keerde naar de sloep terug. —

Den 18den zonden wij weder een vaartuig naar land, waarvan drie man landwaarts ingingen, om eenige vruchten te zoeken, terwijl twee anderen eenen anderen weg namen; de laatsten slechts eenen man en vrouw gevonden hebbende, keerden des avonds naar de sloep terug; de drie anderen gingen door een bosch; zij hadden een kompas medegenomen, om niet te verdwalen, en moesten naderhand om eenen grooten inwijk van zout water heengaan; tegen den avond vonden zij eenen jongen inboorling, die hem bij eenen ouderen bragt, die zijn vader scheen te wezen; deze zettede hun eenige krabben voor, en water, om te drinken; dan daar zij verzochten, dat zij hun den weg verder landwaarts wilden

wijzen, om eenige ververschingen te bekomen, gaven zij te kennen, dat zij eerst wat slapen wilden; zij vereerden hun nu ieder eene slaapmuts, hetwelk hen overhaalde, om de onzen te vergezellen.

Bij helderen maneschijn een goed stuks wegs voortgegaan zijnde, scheidde de oude man van hen, doch spoedig kwam hij terug en lag een vuur aan, waarbij men ging zitten, om wat uit te rusten, maar wijl ons volk niet gaarne lang wilde vertoeven, ging men weder op weg, doch nu verwijderde zich de jonge man, en kwam spoedig met nog zes anderen terug; daar nu deze de hoofden dikwijls bij elkander staken en raad schenen te plegen, kregen de onzen kwade vermoedens; men gaf hun wel eenige paternosters, welke zij begeerd hadden, doch nu overvielen zij twee van de onzen, die echter door den derden, die ontsprongen was, weder verlost werden, en nu begon er een oorlog met steenen, die de onzen op het laatst zoo afmatteden, dat zij zich moesten overgeven, waarop zij hen van al de kleederen beroofden, en ook het geweer afnamen.

Nu vervolgden de onzen hunnen weg langs het meergemelde binnenwater tot den anderen avond, zoodat zij des nachts aan de andere zijde van hetzelve kwamen, alwaar zij zeer vermoeid en door de zon verbrand, met de schuit werden afgehaald.

Den 20sten ging men weder naar land, en nu vonden zij aan de regterhand van het te voren vermelde binnenwater eenige visschershutten, door twee mannen en vier vrouwen bewoond, die hun aanwezen waar zij water konden vinden, terwijl een der

mannen, met eene soort van emmers, uit boomschors vervaardigd, medeging, om het water in te dragen; aan eene andere woning komende, vonden zij er alleen vrouwen in, doch het water was brak, zoodat wij het niet konden gebruiken; zij roeiden nu naar een visschersschuitje, waaruit zij voor koraaltjes eenigen visch ruilden, maar een ander, dat zij vervolgden, konden zij om de ondiepte niet bereiken; voorbij eenig geboomte komende, zagen zij drie troepen der inlanders, wier opperhoofd, Andrea genaamd, hun aanwees, dat zij naar eene zekere plaats zouden varen, doch daar het daar zeer ondiep was en hier met laag water droog viel, ontstond bij hen het vermoeden, dat hij hun daar naar toe wilde lokken, om hen des nachts met het laag water te overvallen, waarop de sloepen in dieper water gingen liggen; des nachts kwamen er twee kanoos bij de sloepen, die den onzen krabben vereerden en een zeer levendig gezang aanhieven; dan daar men hen voor verspieders hield, lieten zij hen vertrekken en hielden goede wacht, om niet overvallen te worden.

Des morgens kwamen de inwoners met elf kanoos bij ons en wilden, dat wij ons naar hunne woonplaats, die zij *Longeno* noemden, zouden begeven om met hen te handelen; men bewilligde hierin, zonder evenwel aan land te gaan, daar men de slechte behandeling van den vorigen dag, aan ons volk gepleegd, nog niet vergeten was, en veel volk ontdekte, dat zich achter de boomen wilde verschuilen, terwijl hun opperhoofd in den beginne ook niet bij de sloepen wilde komen, doch eindelijk kwam hij

met eene groote kano; hij ontnam den anderen inboorlingen al hunnen visch, dien wij voor paternosters van hem kochten. Zijne kleeding bestond in een gestreept katoenen hemd, dat hem tot de knien reikte; daar nu de onzen eene goede partij visch gekregen hadden, zeilden zij naar den mond van het binnenwater en de kanoos ons niet kunnende volgen, keerden naar het land terug, waar zij zich in hinderlaag stelden.

Toen wij aan land kwamen, werden de schildwachten uitgezet, en vijf man afgezonden, om het land te verkennen; dan deze om eenen hoek komende, vielen in eene hinderlaag der zwarten, die hen omsingelden en met hnnne assagaaijen bevochten, waarop zij zich te weer stelden, en drie geweerschoten deden, waarvan er een het hoofd van eenen der inboorlingen trof, die dood nederviel; hierdoor waren de anderen zoo verschrikt, dat zij eene tweede losbranding niet afwachtten, maar de vlugt namen, tot groote blijdschap der onzen. In het land vonden zij eenige bosschen; dan overigens was het dor, zonder eenige vruchten of versch water; des avonds voeren wij weder aan boord.

Den 22sten, des morgens vroeg, zeilde het jagt, (*Pinas*) door eene welgewapende sloep vergezeld, naar zee, om te beproeven, eenige ververschingen te bekomen; den derden dag kwamen zij bij twee kleine barre eilanden, waarop niets groeide; alleen werden zij des nachts door visschers bezocht. In het O. N. O. van deze eilanden vonden zij de baai *St. Augustijn*, regt onder den keerkring van den

kreeft gelegen; hier vonden zij eene fraaije rivier, welke tusschen het hooge land met twee monden in zee viel, en waarin zij met de sloep voeren; de inboorlingen kwamen onbevreesd bij hen en verwonderden zich over hunne witte kleur, maar nog meer over de pinas, die voortging zonder riemen te gebruiken. (*) Wij ruilden van hen eenige schoone vette schapen, voor *Neurenberger* waren; een van het volk liet eenen tinnen lepel zien, waarvoor zij den besten os, dien zij hadden, aanboden; dan deze het ontloopende, kwamen er anderen, die ook hunne ossen voor den lepel aanboden; hierdoor kregen zij twist en zouden handgemeen geraakt zijn, zoo wij den eersten den lepel niet beloofd hadden, welke dan ook zijnen assagaay en daarenboven eenen man in pand liet, tot hij den os zoude geleverd hebben. Wij waren hier in eene schoone landsdouw met grasrijke valeijen, en vonden er eene menigte fraaije vogelen, die zeer aangenaam zongen; ook vele apen, die zich in de toppen der tamarinde boomen onthielden; de vrucht van dezen boom is zeer verfrisschende en bloedzuiverende en dus een zeer geschikt middel tegen den scorbut, waaraan de schepelingen zoo zeer leden, dat zij met hen allen naauwelijks in staat waren een schip onder zeil te brengen.

In de pinas was men dus van oordeel niet lang te

(*) Deze inboorlingen hadden dus destijds nog geene zeilvaartuigen gezien.

moeten verwijlen, daar er naauwelijks twintig gezonden op de schepen waren en men reeds meer dan zeventig dooden had, waarop wij den eersten October weder bij de andere schepen kwamen, alwaar men over de ontdekking eener versche rivier, en het vleesch, dat er te bekomen was, zeer verheugd was; in dien tijd waren er twee man, *Foppe Pieterse* van *Delft* van het schip *Holland* en *Cornelis Luitz* van *Medemblik* op *Amsterdam* varende, als oproermakers bij sententie aan land gezet, onder voorbehouding, dat, zoo zij in vijf dagen eenige ververschingen, oranjeappelen, enz. aan boord bragten, zij dan weder in genade zouden aangenomen worden; dan men heeft sedert niets meer van hen vernomen.

Den 30sten September overleed de Schipper Jan Dingmansz., bevelhebber van het schip *Holland*, en werd ook op het door ons zoo benoemde eiland, het *Hollandsche kerkhof*, begraven.

Den 5^den^ October werd eene verzegelde acte, door negen der bewindhebbers geteekend, voorgelezen, waarbij *Peter Dirkz. Keijzer* tot de eerste vacature, als schipper moest opvolgen, dat door het volk met genoegen gehoord werd, beloovende hem, even als hunnen vorigen schipper, te zullen gehoorzamen.

Den 7^den^ October verzeilden zij van hunne tegenwoordige legplaats en kwamen den 9^den^ in de baai van *St. Augustijn*, (door de *Pinas* ontdekt) in 30 vademen kleigrond ten anker.

Den volgenden dag roeiden zij met hunne sloep de rivier op, door eenige inboorlingen, die aan boord geweest en eenige schapen vereerd hadden, vergezeld

zijnde; zij begeerden, dat wij aan land zouden komen, daar men overvloed van vee zoude kunnen inruilen; wij kochten dan werkelijk hier zóo vele ossen en schapen, als de schuit konde laden; voor iederen tinnen lepel kreeg men eenen os, of drie of vier schapen; van alles wat wij hun van andere zaken ook aanboden, waren zij het meest op tin gezet (*), zoodat zij zelfs aan FRANK VAN DER DOES, voor eenen tinnen lepel een meisje, dat tien jaren oud was, wilden afstaan; dan daar dit kind hierover zeer bedroefd was, had hij te veel medelijden om den kóop toe te slaan.

Den 11den October kwamen er vele inboorlingen aan boord met schapen, gedroogden en verschen visch, melk, enz., hetwelk wij inruilden. Men zond nu drie officieren naar den wal, om eene bekwame plaats op te zoeken; waar men de zieken tot hunne herstelling zoude kunnen aan land brengen, hetgene dan ook den volgenden dag plaats had.

Den 13den dito kwamen de inboorlingen bij de zieken in schijn, als of zij denzelven iets verkoopen wilden, en toen zij deze zeer zwak vonden, haalden zij meer dan honderd man bij elkander en plunderden dezelve en smeten hen met steenen; hierop gingen zij naar de anderen, die een geweerschot van daar verwijderd lagen, doch deze waren ster-

(*) Met dit metaal, bij de inboorlingen nog onbekend, hadden zij veel op, doordien zij het met de handen konden breken, en het dus tot verscheidene einden konden gebruiken.

ker en verdedigden zich met vier of vijf geweren, die zij bij zich hadden, zoodat zij twee of drie der inboorlingen doodschoten.

Het volk in de schepen het schieten hoorende, roeide terstond naar land, waarop de inboorlingen de vlugt namen, die door ons wel nagejaagd werden, maar daar zij wel vijfentwintig kanoos bij zich hadden, welke zeer snel roeïden (pagaaiden), bereikten zij het land, en weken in het gebergte.

Den 26sten dito gingen eenigen van het volk uit de schans, die men voor de zieken had opgeworpen, op de jagt, hetgene hunne dagelijksche gewoonte was, waarbij zij zoowel door schieten, als het leggen van strikken, vele apen, papegaaijen, *Guineesche* hoenders, en andere fraaije vogelen, die aangenaam zongen en schoone vederen hadden, vingen; het volk bragt eenen man met zich naar de siekenschans, die bezig was een katoenen kleed te weven, en hielden hem gevangen; kort daarna kwamen er zeven kanoos aan de schans, die visch ten verkoop aanboden, dan de onzen in deze kanoos veel goed ziende, dat zij voorheen den zieken ontnomen hadden, begeerden zulks terug, waardoor twist ontstond, en een der zwarten doodgeschoten, eenigen gekwetst en twee mannen, twee vrouwen en vier kinderen door ons gevangen werden. Men liet de twee vrouwen en de twee jongste jongens vrij, terwijl de anderen mede naar boord genomen werden.

Den 30sten dito, gingen zij met eenen der gevangenen weder aan land, om te zien, of zij voor hem eenig vee zouden kunnen inruilen; de inboorlingen

kwamen terstond naar hem toe, en kusten zijne handen, zonder het gevaar te bemerken, waarin zij waren, om ook door ons gevangen genomen te worden; zij gaven voor hem eenen os en twee schapen, die wij hun betaalden, en daarenboven den man zijne vrijheid gaven.

Gedurende den nacht was de andere gevangene, die slechts met eene handboei gesloten was, en de jongens, die los liepen, uit eene der geschut-poorten in het water gesprongen, om naar het land te zwemmen, doch de man met de handboei zich niet kunnende helpen, verdronk. De beide jongens dit ziende, zwommen naar de sloep van de *Pinas*, waarmede zij naar land wilden roeijen; dan daar de stroom hun tegen was, dreven zij zeewaarts, waar wij hen den volgenden morgen opvischten.

Den volgenden dag voeren wij met eenen der jongens weder naar land, en wilden hem voor eenige verversching zijne vrijheid geven; dan den inboorlingen was hij zelfs geen schaap waard, dus namen wij hen weder aan boord en bragten hen naar *Holland*; wij gaven den eenen den naam van LAURENS en den anderen die van MADAGASCAR. (*)

Den 17[den] November werd de *Pinas* weder afge-

(*) Den eenen LAURENS, na de benaming des lands der *Portugeezen* ST. LAURENTIUS, en de andere naar den naam van hetzelve bij de inboorlingen, land *Madagascar*, (eigenlijk *Malagashe*), het wegvoeren dezer onschuldige jongelingen uit hun vadreland, verdient zeker afkeuring, en strekt niet tot eer van deze zeelieder.

vaardigd, om de kust noordwaarts te verkennen, en vooral te trachten, oranjeappelen, citroenen, enz. te verkrijgen; dan toen zij den 24sten weder terug waren, ontvingen wij het onaangename berigt, dat ofschoon zij tot den 20° Breedte gevorderd waren, zij niets van dien aard gevonden hadden, maar wel eenige inboorlingen, die met boomschors hunne schaamdeelen bedekten, en overigens geheel naakt gingen. —

Den 28sten dito, niettegenstaande de oneenigheden met de inboorlingen nu gestild waren, konden wij bezwaarlijk eenig vee meer bekomen, want zoodra wij hen naderden, verwijderden zij zich, zoodat wij hen niet te spreken konden krijgen, waarop zestien van het volk dieper landwaarts ingingen naar eenige putten, waar zij hun vee drenkten; onderweg kwamen zij eenige inwoners tegen, welke kalabassen droegen, om die met water te vullen, en welke zij naar hunne woningen volgden, doch zij liepen weg.

Aan de woningen gekomen zijnde, werden zij weldra door drie honderd inboorlingen omsingeld, die hen met hunne assagaaijen dreigden af te maken, ofschoon zij hen zoo veel mogelijk trachtten tot bedaren te brengen, en verscheidene waren toonden, waarvoor zij eenig vee wilden ruilen; dan zij wilden hier niet toe besluiten, en nog meer op ons aandringende, ging er bij toeval een geweer los, hetwelk hen zoo verschrikte, dat de meesten de vlugt namen; slechts eenigen werden nog terug gehouden, waarvan wij voor tinnen lepels, twee ossen en drie schapen ruilden; de overigen hadden met vrou-

wen en kinderen, benevens het vee, de vlugt genomen.

Tegen den middag kwamen er wederom eenige inboorlingen aan de schans, welke ons toeriepen, als of zij melk te koop hadden, doch het bleek, dat zij dit alleen deden, om het volk uit de schans te lokken, want zij kwamen des namiddags weder terug, en toen Claes Janssen, stuurman van het schip *Mauritius* en twee adelborsten naar hen toeging, wisten zij die op eenigen afstand van de anderen af te leiden, en vielen toen den stuurman aan, dien zij met eene kleine spies zoodaning in den hals kwetsten, dat hij dood ter neder viel, terwijl zij ook de adelborsten kwetsten, welke zij zeker mede zoude vermoord hebben, indien deze niet gewapend geweest waren. Op het gerucht hiervan, kwamen weldra eene menigte inboorlingen uit het bosch, dansende van vreugde, dat zij zich op deze wijze gewroken hadden. Wij haalden den gesneuvelden en begroeven hem met innig leedwezen naar krijgsmans gebruik, wel voornemens, ons hierover te wreken. Tot dit einde gingen er des anderen daags 48 van de onzen aan wal en naar de woningen der inboorlingen, die meer dan twee mijlen landwaarts in gelegen waren, doch zij waren allen met have en vee gevlugt, zoodat zij onverrigter zake moesten terugkeeren. Den volgenden dag kwam er eene kano met twee inboorlingen bij de schans, waarvan de eene aan wal sprong, om eenige katoenen pakjes van daar te halen, terwijl de andere door de onzen vervolgd en eindelijk achterhaald, en niettegenstaande hij zich op het

water nog verweren wilde, gevangen genomen werd.

Daar hij nu door eenen der gekwetste adelborsten erkend werd, als bij den moord van CLAES JANSZ tegenwoordig te zijn geweest, werd hij veroordeeld, om op de plaats, waar de moord geschied was, aan eene paal doodgeschoten te worden. Hij scheen eenen man van 40 of 50 jaren oud. —

Doch met den dood van dezen inboorling was nu ook alle verkeer met de onzen afgesneden, en deze nu ziende, dat zij geene ververschiug meer konden bekomen, haalden op den 1sten December al de zieken aan boord, staken de schans in brand, terwijl de inboorlingen, hetgene zij achter lieten, kwamen plunderen. —

Den 3den gingen zij met eene sloep de rivier op, doch konden, uithoofde van den sterken stroom, niet verder dan drie mijlen komen; alles was hier wildernis, waar men niet konde doordringen, terwijl niemand der inboorlingen ons ten sprake wilde staan en de onzen niets dan versch water vonden, waarvan zij zich naar de gelegenheid voorzagen.

Den 6den gingen wij met eene barkas, omtrent twee mijlen van de schepen, met oogmerk om eenige inboorlingen te verrassen, hetwelk hun ook gelukte; zij schoten op dezelve, waardoor er een sneuvelde, terwijl de anderen de vlugt namen; een van hen den weg naar de zee nemende, werd gevangen genomen en naar boord gebragt. — Wij hadden nu de zon juist in top met groote hitte.

De bewoners dezer rivier en den omtrek zijn zwart,

sterk en wel gemaakt, zoowel mannen als vrouwen. De mannen dragen alleen eenen katoenen doek om de schaamdeelen, maar de vrouwen hebben daarenboven nog een lijfje zonder mouwen, ter bedekking der borsten; zij hebben groote gaten in de ooren, waarin zij daartoe gemaakte houtjes dragen, terwijl zij zich met ringen van koper doch nog liever van tin de armen versieren; zij hebben geenen landbouw, maar houden zich in het bijzonder met visschen en de meergegoeden met vee bezig; zij wonen in zeer armoedige en bekrompene hutten. Hunne wapenen zijn kleine spiesen of assagaaijen, waarvan zij eene handvol met zich dragen, en die zij zeer juist weten te werpen. Zij zijn zeer bevreesd voor schietgeweer, waarmede men hen het beste kan verdrijven. (*) Wij vonden in deze streken vele tortelduiven en papegaaijen; de laatste echter niet schoon van vederen, ook waren er patrijzen en reigers, even als in *Nederland*, alsmede meerkatten, doch van eene geheel andere gedaante, dan die bij ons uit *Brazilië* of *Spanje* gebragt worden. (†) Uit het planteurijk heeft men hier tamarinden, waarover na-

(*) Volgens latere berigten dragen de vrouwen ook eenen rok. De inwoners hebben thans wel degelijk landbouw, doch munten vooral in de jagt uit; behalve assagaaijen, bogen en pijlen, hebben zij thans ook gedeeltelijk schietgeweer.

(†) Men heeft hier onderscheidene soorten van apen, ook wilde katten, wezels, ratten, muizen, egels, dassen, eekhorens, vledermuizen, velerlei gevogelte, en ook wilde ossen, ezels, honden, wolven, hijena's gevonden.

der, pompoenen, kalabassen, dadels en nog twee of drie soorten van kleine roode, zwarte en witte boonen. (*) Honig halen zij uit de bosschen, gelijk ook een kruid, waarvan zij de anico maken, terwijl hier duizende vogels heerlijk zongen. Wanneer zij hunne katoenen garens willen verwen, plukken en stooten zij zoo veel van het kruid, dat zij *enger* noemen en bladen als rozemarijn heeft, als zij noodig hebben; zij hebben daarenboven nog onderscheidene soorten van verfhout, zoowel rood, zwart als geel, alsmede overvloed van zeer goed ijzer en rood koper. Het tin is bij hen in zulk eene achting, dat, wanneer wij hun eenen zilveren lepel in plaats van eenen tinnen aanboden, en zij, door in denzelven te bijten, gevoelden, dat deze hard was, dien niet wilden hebben. (†) Katoen groeit hier aan kleine boomen overvloedig in het wild. Hun handel bestaat in visch, die zij droogen, braden en landwaarts invoeren; bijzonder naar eene groote plaats, die zij *rango* noemen, waar zij ook zout en tamarinden heen brengen, hetwelk zij tegen hunne spiesen (*Leffo*) en

---

(*) Het plantenrijk is hier zeer belangrijk; behalve vele planten in het wild, heeft men er thans ook koren, *Indische* groenten, ananassen, watermeloenen, gember, hennep, tabak, indigo, katoen, suikerriet, aloë, betel, saffraan, vruchtboomen; ook kokosnoten, oranjeappelen, citroenen, enz.

(†) Ook het rijk der delfstoffen is op *Madagascar* van veel belang. Men vindt er thans goud, mogelijk ook zilver, koper, veel ijzer en zelfs nu ook tin, lood, zout, salpeter, agaat, granaten, topazen, robijnen, smaragden en andere fijne steenen, groote kristallen, amber, en minerale bronnen.

groote messen (*Wieij*) verruilen. (*) De mannen gaan op de jagt, de vrouwen spinnen en weven katoen; hunne voornaamste spijze bestaat in visch, tamarinden, boonen en melk, en somtijds vleesch. (†) Wanneer een van hen eenig vee geslagt heeft, komt een ieder er wat van halen, op belofte van even zoo veel te zullen teruggeven. Hunne ossen zijn zeer schoon en groot, met eenen grooten bult op den rug, die enkel uit vet bestaat; eene menigte ossen en koeijen worden naar *Mauritius* en *Bourbon* vervoerd. Op de wijze der *Nomaden* of zwervende volken, drijven zij hun vee ook van de eene plaats naar de andere. De schapen zijn er zeer groot en vet, met staarten van 23 duimen dik, en elf oude ponden zwaar; de inboorlingen hebben slechts ééne vrouw. Overspelers en dieven worden met den dood gestraft. Wij konden wel niets bijzonders van hunnen godsdienst of wetten bemerken, doch begrepen uit de jongens, die wij medenamen, dat zij den

---

(*) Thans is de handel van meer belang, doch nog niet, wat dezelve zijn kan; de uitvoer bestaat in rijst, rundvee, benzoë en ook slaven; de invoer, welke bijzonder door de *Franschen* geschiedt, in lakens, *Indische* stoffen, glaspaarlen, brandewijn, spiegels, geweren, kruid, tin, versierselen, enz.

(†) Thans bestaat hunne voornaamste spijze in rijst, onderscheidene groenten en boomvruchten. Vleesch mogen slechts de voornamen eten. Vledermuizen worden voor een lekker beetje gehouden. Uit de pisangbladen maken zij borden en lepels, doch gebruiken de vingers tot vorken; na het eten drinken zij rijstwater en hebben ook suiker- en honigwijn, alles is zeer zindelijk.

mahomedaanschen godsdienst toegedaan waren. (*) Zij waren besneden en verhaalden, dat degene, die de besnijdenis verrigtte, de voorhuid, zonder te kaauwen, moest doorslikken; zij wisten dat er een oorsprong van alle dingen was, doch hadden geen begrip van bidden en danken, noch van eenigen dag godsdienstig te vieren, daar zij dezelve alle voor even goed houden, voor dezelve geene bijzondere namen hebben, noch bij weken, maanden of jaren tellen. Zij tellen slechts tot tien; de namen der getallen zijn:

essa	een.	*enning*	zes.
rove	twee.	*frulo*	zeven.
tella	drie.	*woulo*	acht.
effort	vier.	*sedaij*	negen.
lime	vijf.	*foulo*	tien. (†)

(*) Van den godsdienst der inboorlingen is ook nog weinig bekend; de zoogenoemde bruinen of blanken, die gedeeltelijk zich beroemen van de moeder van MAHOMED af te stammen, of tot bekeering der inwoners gezonden te zijn of zich afstammelingen van ABRAHAM heeten, hebben den mahomedaanschen godsdienst. Volgens de laatste berigten is de veelwijverij onder de inwoners wel geoorloofd, die zeer bijgeloovig zijn en onder wien de bloedëed een merkwaardig gebruik is. Moord wordt er met den dood, diefstal met dubbele vergoeding gestraft; doch de ter dood veroordeelde kan zich voor eenige slaven vrijkoopen.

(†) Ook dit is reeds veel verbeterd, schrijven kunnen echter nog weinigen; men maakt papier uit de schors van den boom *avo* en uit papier riet, hier *sanga-sarja* genoemd. De inkt, die eenigzins bleek is, wordt uit het hout van den boom

Zij zijn zeer bang voor den duivel, dien zij *tai-waidij* noemen en dien zij meenen dat hen en bijzonder de mannen, soms geweldig plaagt.

Dewijl wij nu zagen, dat wij hier geene verversching meer konden bekomen of eenig verder verkeer met de inwoners konden aanknoopen, ligtten wij den 14 December 1595 het anker en gingen onder zeil, om onze reis naar *Java* voort te zetten. Dan daar wij tot den 4[den] Januarij toe veel storm en onweder hadden en bevonden, dat wij door de harde stroomen en den sterken Z. O. wind, meer en meer noordelijk dan oostelijk aandreven, terwijl vele van onze zieken weder instortten, besloten wij den 5[den] weder naar *Madagascar* terug te keeren, en op de hoogte van 17° onder het eiland *Santa Maria* (*) aan te houden, in hope aldaar eenige verversching te vinden.

Wij kregen hetzelve den 10[den] in het gezigt en bevonden het een vrij hoog heuvelachtig en gebroken land, ten oosten van *Madagascar*, op 18° 30′ zuiderbreedte gelegen.

Den 11[den] lieten wij bezuiden dit eiland, op 15 vademen diepte het anker vallen, terwijl wij besloten, den volgenden dag van ieder schip éénen

---

arandrato, dat gekookt wordt, getrokken; de pennen zijn van bamboesriet.

(*) Dit eiland, bij de inboorlingen *Nossi Ibrahim* of *Hibram* genoemd, is door witte klippen omringd; men wil, dat in 1822 de *Franschen*, die reeds voorheen hier zich hadden nedergezet, hier weder eene volkplanting hebben aangelegd.

man aan wal te zenden, ten einde te onderzoeken, welke vruchten daar te vinden waren. Intusschen kwam er eene kano van het eiland bij den *Hollandschen Leeuw*, welke van banken voorzien en zoo groot was, dat er wel dertig of veertig personen in konden zitten; de planken waren met houten nagels aan elkander gehecht, even als bij ons de kuipers de bodems der vaten doen. In deze kano waren vijf personen, welke zeer schoone rijst, suikerriet en limoenen, benevens een hoen medebragten, waarvoor de onzen hun eenige zakdoeken en paternosters gaven, terwijl zij zeer verblijd, God dankten, eindelijk eens eene gewenschte plaats gevonden te hebben. De inboorlingen bleven op den *Hollandschen Leeuw* eten en drinken, totdat zij dronken waren en dansten van blijdschap. De onzen voeren met drie schuiten naar den wal, alwaar zij verscheidene inwoners op het strand vonden, die hun veel limoenen en eene vrucht, die veel overeenkomst met den pijnappel of bananas heeft en aan hooge boomen, niet aan de takken, maar uit den tronk groeit, die vol doornen is, gaven; waarschijnlijk was dit de *durion*; de vruchten zijn zeer zoet en goudgeel van kleur; ook kregen zij bananasmelk, enz., alsmede eene soort van vruchten, als, dadels, die in den mond branden als peper, en eene andere als graauwe peren, van binnen slijmerig, doch zeer gezond en verkoelende, de *goijaves* gelijk mede nog eene koude vrucht, als eene meloen, met eene harde schors, en vele andere vruchten. De onzen voeren met deze menschen een eind weegs tot aan een kanaal tusschen het groote en kleine eiland,

waar zij eene steng met eene half verbrande bezaans-mast vonden leggen, waaruit zij besloten, dat hier eene karak moest vergaan zijn. Daar zij echter nu reeds op eenen aanzienlijken afstand van de schepen waren, wilden zij niet verder gaan, maar zonden vijf man met de inboorlingen mede, om hunne woningen te bezien, welke teruggekomen zijnde, zeiden, versch water te hebben gevonden, waarop zij te zamen weder naar boord voeren; op hunnen togt zich nog van tijd tot tijd aan den wal begevende, om vruchten te plukken, bij welke gelegenheid zij ook eenige grasrijke weiden vonden, waarin ossen geloopen hadden.

Den volgenden dag gingen zij weder naar den wal en kwamen bij een klein dorpje, waar omtrent twintig huizen stonden, en niet verre van hetwelk nog een ander dorpje lag. Hier kwamen weldra eene menigte van inboorlingen, zoowel mannen als vrouwen, bij elkander en onder dezelve ook hun opperhoofd, die onder eenen boom onder een verhemelte gezeten was. Hierop kwamen ook de vrouwen met eene groote deftigheid, onderscheidene vruchten, hoenders en andere zaken aanbiedende, welke zij door hare bedienden lieten halen en waarvoor de onzen haar eenige paternosters en andere snuisterijen aanboden. Het opperhoofd, hetwelk zij *Chique* noemen, scheen eene deftige aanspraak aan de onzen te doen, waaronder hij dikwerf de oogen ten Hemel sloeg, doch de onzen verstonden hem niet.

Den 14den gingen er zes of zeven personen van het schip *Hollandia* aan wal, om den koning een ge-

schenk te brengen. Zij gaven hem eenen schoonen spiegel, met eenige blaauwe koralen, die zij hem om den hals hingen, doch daar hij even onbeschaafd was als de overigen, nam hij dit zeer onverschillig aan, zonder eenige geneigdheid te toonen, om een tegengeschenk te maken. Kort daarna kwam eene van hunne groote schuiten, die zij *Lacca* noemen en veel overeenkomst met de Gondels van *Venetië* had, met vijf en twintig personen aan hetzelfde schip, welke vele geiten, schapen, hoenders, rijst en andere vruchten medebragten, welke hun meestal afgekocht werden.

Intusschen vervolgden het schip *Mauritius* en de *Pinas* hunne koers naar *Madagascar* en zagen in het eiland *St. Maria* eenen inham, door heuvelen omringd en met eenige klippen en twee kleine eilandjes, waarvan het eene met rijst bezaaid en het andere met boomen bezet was. Toen zij verder langs het land hielden, zagen zij tusschen het geboomte verscheidene huizen, maar geene menschen; echter ontdekten zij weldra eene rivier, en eene kano met volk, terwijl er eenige anderen aan den wal stonden. Zij zonden twee man, om met deze te spreken, welke naar de rivier gingen, alwaar de kano met vijf man lag, doch wat zij ook riepen, deze wilden niet bij hen komen, waarom de onzen dan ook weder naar de sloep terugkeerden, te regt verwachtende, dat de inboorlingen dan liever naar hen zouden komen zien; en dit gebeurde ook, want weldra kwamen er twee en twintig, die verzochten, dat de onzen aan land zouden komen, doch daar

het reeds zeer laat was geworden, stelden zij dit uit tot den volgenden dag, doch lieten hun eenige snuisterijen zien, waarnaar zij zeer begeerig waren; doch zij hadden niets medegebragt, om dezelve te koopen. Zij hadden vier lange spiesen met zilver ingelegd; de vrouwen hadden een lijfje en rok, die tot op de knien hing, van smal gestreept linnen, de man alleen eenen doek, van zekere plant gemaakt en van verschillende kleuren. Zij droegen elk eenen rietstok, gevuld met zoet water. Zij waren groot van gestalte, en, gelijk over het algemeen de mannen van dit eiland, zeer ijverzuchtig op hunne vrouwen, zoodat, toen eens eenigen van de onzen, door eenen der inboorlingen bij het dorp en de vrouwen gebragt waren, de mans al de vrouwen uit het dorp deden vertrekken, totdat de onzen weder vertrokken waren. De mannen, zoowel als de vrouwen, gaan blootshoofds en barrevoets (*); hunne huizen zijn van hout, zeer klein en met bladeren der bananas en rijststroo bedekt. (†) Hunne wapens zijn spiesen van 12 of 13 voeten lang, doch niet meer dan eene duim dik. Zij hebben groote schilden, waarmede zij in het bukken het geheele ligchaam kun-

(*) De mannen dragen nu lederen kappen, die zij *satoi* noemen; de vrouwen nog een kleed van zijde of katoen, dat zij om het midden des lijfs vast maken, als een rok afhangt en *sadie* of *effeilat* heet. Ook dragen zij eenen mantel, *simbon* genoemd.

(†) Bij de armen schijnen de huizen zoo gebleven; de rijken hebben thans grootere woningen met verscheidene vertrekken.

nen bedekken, zoodat men slechts een weinig van den eenen voet ziet. Het eiland is omtrent vijftien mijlen lang van het noorden naar het zuiden, zeer schoon met heerlijke boomen en in twee eilanden verdeeld; het is ten noorden het breedste, is bijzonder vruchtbaar in rijst en andere mondbehoeften. Van de zeden en gewoonten konden wij niet veel vernemen.

Er kwamen gedurig *Kanoos* met vruchten, enz., om tegen alle snuisterijen te verruilen. In den middag van den 15[den] kwam er ondertusschen eene groote *Lanciara*, naar eene *Galjoot* gelijkende, van het vaste land van *Madagascar*, waarin de Koning was, dien zij hier *Phulo* noemen. Aan elke zijde zaten acht roeijers, terwijl de overige edellieden schenen te zijn. Zij kwamen in groote stilte aan boord; de Koning trad in de *Pinas* met eenen ouden man, waar zij hem op een kleed nederzetteden. Hij deed eene lange aanspraak en vereerde ons toen rijst en vruchten. Men liet hem de *Pinas* overal bezien, en voer er zelf met eene kleine *Kano* om heen, terwijl de Koning zich over het een en ander zeer verwonderde. Wij schonken hem eenige glazen, spiegels, oorringen, paternosten, enz. waarop hij weder naar zijne Lanciara of dubbelde Kano ging. Hij had eenen fraai gestreepten katoenen doek om zijnen middel, welke tot op den grond afhing en eene muts in de gedaante van eenen Bisschopsmijter op het hoofd, aan welks beide zijden een kunstig gemaakte hoorn van eene halve el lang, met kwasten aan het einde was vast gemaakt. Hij werd door zijn volk zeer ontzien en in zijne tegenwoordigheid durf-

de niemand spreken. Hij kwam ons voor 50 à 60 jaren oud te zijn. De vrouwen aldaar hadden hun aangezigt bestreken met eene soort van witte gom, tot sieraad, en bragten groene gember met eenige gedroogde bladen, die in reuk en smaak veel overeenkomst hadden met kruidnagelen. Men vond hen ook op het eiland *St. Maria.*

Den 18den begroeven wij den Hoog-bootsman van het schip *Mauritius* op het eiland *St. Maria*, in tegenwoordigheid van de inwoners, die ons een teeken gaven, dat de ziel in den Hemel was, een bewijs dat deze meerdere denkbeelden van Godsdienst hadden dan die aan de zoete rivier. Zij wilden, dat men den overledenen de beenen aan de kniën zoude afsnijden, hetgene de onzen echter weigerden. (*) Wij zonden nu naar de baai, om zoet water te zoeken, doch zij konden het niet vinden en in het eerst ook geene inwoners, doch toen zij digter bij het land kwamen, zagen zij vele lage hutten eenen boogschoot van elkander staan, waaruit terstond een man sprong met eene lange spies en groot schild, zeer hard

---

(*) Dit zal waarschijnlijk verkeerd begrepen zijn, ten minste nu nog is de gewoonte de lijken terstond te wasschen, met armbanden, oorringen, enz. in twee of drie zeer fijne kleederen te wikkelen, dezelve te beweenen, met trommels te slaan, en de vrouwen hierbij te doen dansen, terwijl bij de rijken ossen en ander vee geslagt en uitgedeeld wordt. Men legt het lijk in twee uitgeholde boomstammen en rigt een teeken op het graf op, waar men zijne franje en andere versiersels aanhangt. Jaarlijks werden bij dezen steen de doodmalen herhaald, en de koppen der hierbij gebruikte dieren in de rondte gesteld.

schreeuwende, waarop terstond ook uit de andere hutten eene menigte anderen onder de wapenen kwamen. Zoo veel de onzen van hen begrijpen konden, hadden zij oorlog met die van *Madagascar*, en hadden zij, om niet onverwachts te worden overvallen, hier deze wachthuisjes geplaats. Niet verre van hier lag op eenen hoogen berg een groot dorp, met palissaden omringd, en bijna ontoegankelijk, behalve aan eene zijde, waar een naauwe weg liep, door drie palissaden opgesloten, en met slechts eene opening voor eenen persoon. Hier woonde de Chique of het opperhoofd, die met zijne vrouw en vele inboorlingen bij de onzen kwamen, en zeer veel ververschingen mede bragten, die wij hun zeer gaarne afkochten.

Den 21sten des morgens vroeg ligtten wij de ankers, om naar de groote baai aan de kust van *Madagascar* te zeilen; wij wendden in de dagwacht en meenden hierdoor achter den zuidhoek van het land te loopen, doch wij waren door de kaarten misleid, dewijl wij in het geheel geenen inham vonden, gelijk deze opgaven, evenmin eene beschutting tegen den Z. O. O. Z. O. of Z. Z. O. winden die hier gewoonlijk waaijen; doch den 23sten lieten wij in de groote baai, door de *Portugeezen Baija d'Anton Gil* (*) genoemd,

---

(*) Deze zeeboezem wordt door de inboorlingen *Mànghabei* genoemd, is 14 mijlen diep en 8 à 9 mijlen breed, en eene zekere legplaats voor de schepen. De warmte verandert hier spoedig; volgens *de Gentil*, stond de thermometer des morgens op 16 à 18 en des middags op 35°; de *Europeanen* moeten

op 22 vademen goeden zandgrond, omtrent twee mijlen van den wal, het anker vallen. Des nachts zagen wij aan den wal eenige vuren, en gingen daar den volgenden morgen met twee schuiten heen. Wij vonden er twaalf inboorlingen in zes schuitjes en zonden zes man naar het dorp, dat niet verre van strand lag, waarin vele huizen en inwoners waren, van welke laatsten zij voor onderscheidene snuisterijen, eene menigte hoenders, rijst, honig, groene gember, boonen, oranjeappelen, enz. inruilden. De inboorlingen beduidden hun, dat zij den volgenden dag vee zouden brengen. Onderweg werd de sloep van de *Amsterdam* aangeroepen en vond, aan wal komende, mede een groot dorp met vele inwoners. Het opperhoofd, die met een fraai kleed omgord was, werd een Indiaansch schild met eenen vergulden rand nagedragen.

Den 24sten kwam met zonnen-opgang de Pinas bij de andere schepen, met berigt, dat zij eene goede reede en rivier met zoet water gevonden hadden, welke meer binnenwaarts achter een klein eiland (*) van omtrent twee mijlen in den omtrek en zeer hoog gelegen was. Midden in de baai liggen nog drie of

---

zich voor de zon beschutten, wijl zij anders zeer ligt den zonnesteek, eene soort van duizeligheid krijgen, waarvan echter de inboorlingen niets weten.

(*) Waarschijnlijk het eiland *Marotte* of *Marosse*, ook wel *Moroy*, en *Nossi Manghabei* genoemd, en op 15° 45′ Z. B. gelegen. Ook heeft men hier *Mossi Feni* of de vledermuis-eilanden, enz.

vier andere kleine eilandjes; de schepen gingen nu achter dit kleine eilandje ten anker en des anderendaags naar den wal, waar zij een dorp vonden met een groot huis, dat wel een wachthuis scheen te wezen, dewijl hier twee trommels hingen. Zij kochten hier van de inwoners eenen os en wat honig. Op den 26sten kwamen er des morgens vijftien groote kanoos zoo uit de rivier als daar omtrent van het vaste land, waarvan er eene bij het schip *Mauritius* kwam, te verstaan gevende, dat, zoo er een van de onzen aan den wal wilde gaan, er drie van hen aan boord zouden blijven, waarop een van de onzen met eenige snuisterijen aan wal ging, terwijl de gijzelaars aan boord zeer goed onthaald werden. Zij waren zoo begeerig naar den wijn, dat men hun die moest beginnen te weigeren. Ons volk ging naar het kleine eiland, alwaar zij goed water vonden en dat gemakkelijk te krijgen was, daar het van de bergen afstroomde. Dit eiland is zeer vruchtbaar in rijst, limoenen, citroenen en bananas. Zij vonden op hetzelve verscheidene huizen, waarin menschen woonden en bij eene plaats, waar vele bananas stonden, zagen zij twee handen tusschen twee houten geklemd, die van eenen bananas-dief waren, wiens lijk aldaar ook onbegraven op de aarde lag. Tegen den avond kwam de man, die aan den wal geweest was, weder terug en wij lieten de Gijzelaars met eenige geschenken vertrekken. Onze maat was aan den wal met hoenders en rijst zeer goed onthaald; hij bragt eene meerkat mede, die hij van het opperhoofd, dat twee malen aan boord was geweest, ontvangen had.

Den 27sten gingen wij met drie sloepen naar den wal, twee naar het dorp ten westen, dat wij *Spakenburg* noemden en eene naar het dorp, ten oosten, op de kaart *St. Angelo* genoemd, dat met pallissaden versterkt is. Die te *Spakenburg* kwamen, deden zeer voordeelige inruiling, terwijl het opperhoofd en al zijne aanhoorigen dronken waren. Zij bragten de onzen ook van hunnen drank, die uit honig en rijst gemaakt wordt, uit eenen ossenhoorn toe, die hierin wel smaak vonden. (*) Het dorp bevatte ongeveer twee honderd huizen, die alle sterk bevolkt waren; in een wachthuis was eene wacht van twintig man met spiesen en rondassen gewapend, en elk met een wit plekje, ter onderscheiding, op de borst geteekend. Er was ook eene herberg, alwaar sommigen van de onzen met de inboorlingen vrolijk gedronken hadden. Bij het inkomen van het dorp werden wij door het opperhoofd en het volk zingende en met trommelmuzijk ingehaald. Zij slaan op de trommels aan beide zijden, aan den eenen kant met een stokje en aan den anderen met de vlakke hand. De drank welke de inboorlingen gebruikten, stond in eenen pot in het midden, en toen dezelve ledig was, sloegen zij met dezelve elkander om de ooren, terwijl

---

(*) De tegenwoordige inboorlingen drinken gewoonlijk zuiver water of ook rijstwater; doch maken ook honig- en suikerwijn en uit het sap van het suikerriet, bananen en andere vruchten eene soort van brandewijn of tock, welke niet aangenaam van smaak is, waarom zij den Europeschen brandewijn ver boven dezen verkiezen.

bij het scheiden eene der vrouwen van het opperhoofd moest geleid worden, terwijl anderen van stuurboord naar bakboord zeilden. Het opperhoofd liet den onzen zeer goed gekookte rijst in groene bladeren, die een weinig toegevouwen waren, en voor lepels dienen moesten, voorzetten. Toen zij weder naar boord keerden, vonden zij eenige kleine hutten, welke zij voor wachthuisjes aanzagen, doch bij nader onderzoek zagen zij, dat het eene begraafplaats was, waar zeker een der voornaamste personen moest begraven liggen, daar er groote horens met water bij stonden en het graf met eene mat bedekt was. Het ligchaam lag in eenen uitgeholden boom, en was met eenen anderen uitgeholden boom overdekt, die grootendeels boven de aarde uitstak. Het opperhoofd van het dorp van *St. Angelo* kwam mede met twee Kanoos bij de onzen en gaf hun te kennen, dat dit de begraafplaats der Phulo's was, vriendelijk verzoekende de genoemde hutjes niet te beschadigen. Den volgenden dag gingen de onzen weder naar het dorp *St. Angelo*, waar zij ongeveer zeven honderd ponden zeer schoone rijst inruilden en den inwoners Spaanschen wijn schonken, waarop zij buitengewoon verzot waren. Daags daar aan verdeelden wij ons in de drie dorpen en deden meer dan twaalf honderd ponden rijst op, welke wij meestal voor roode en blaauwe koralen inruilden; gewoonlijk bragten zij de rijst in mandjes van een pond of daar omtrent, waarvoor wij dan vier of vijf roode, witte of blaauwe koralen gaven, en waarvan zij de blaauwe het liefste hadden. In gestalte, zeden en gewoonten kwamen zij volkomen

met de bewoners van *St. Maria* over een. Hunne huizen stonden op palen, vier of vijf voeten boven den grond, waarschijnlijk, om zich tegen het ongedierte te beveiligen, dat hier in groote menigte gevonden wordt. Men vindt hier ook bergkristal en andere bijzonderheden, terwijl het koraal, zoo rood als wit, door de zee op strand werd geworpen en door de onzen verzameld werd.

De volgende dagen ruilden zij alweder veel rijst en andere ververschingen, waardoor het scheurbuik geheel verdween en wij weder frisch en gezond volk kregen. Dan toen zij den 1sten Februarij 1596 weder naar wal gingen, om rijst in te ruilen, werd dit in het dorp, dat aan de rivier lag, door den Phulo, die met eenen schoonen gordel en eene muts van groene planten gekleed was, verboden. De onzen begrepen, dat dit geschiedde, omdat er nog zoo vele rijst op het veld lag te droogen en het dagelijks sterk regende, of dat men zoo veel rijst niet uit het land wilde missen, uit vreeze voor gebrek, dat men wel meerder ondervonden had. Wij kregen echter nog eene goede partij rijst, schoon niet zoo veel als te voren. Er waren ook tien of twaalf schoone ossen, doch hierover konden wij het niet eens worden. Doch den 2den kregen wij weder eene aanzienlijke partij rijst, hoenders en geiten, en besloten nu den volgenden dag onder zeil te gaan, ten einde onze reis te vervolgen, doch omtrent middernacht kregen wij zulk eenen harden storm uit den zuiden, dat de twee schepen, *Hollandia* en *Mauritius*, in het hoogste gevaar waren tegen elkander te raken en te stran-

den; dan tegen den avond bedaarde het en het werd schoon weder; ondertusschen verloren deze beide schepen hunne sloepen, welke van de inwoners in hun gezigt op strand gehaald werden.

Den 5^{den} zonden wij weder naar den wal, om de sloepen, indien zij door de inwoners geborgen waren, weder los te koopen. Toen zij in de branding voor den mond van de groote rivier kwamen, zagen zij, dat die mond wel eens zoo breed was geworden dan te voren, en dat de graven, die landwaarts ingestaan hadden, nu vlak aan het water stonden. Ook konden zij de rivier niet oproeijen, maar moesten die optrekken, waarin de inwoners van *Spakenburg* hen bijzonder behulpzaam waren, terwijl deze ons tevens aantoonden, hoe de inwoners van *St. Angelo* hunne sloepen aan stukken hadden gebroken. Toen de onzen nu te *St. Angelo* kwamen en hunne sloepen terugvroegen, beduidden de inboorlingen hun, dat dezelve door de groote branding aan stukken geslagen en op deze wijze gestrand waren. Ofschoon nu de onzen zeer wel wisten, dat dit bezijden de waarheid was, zonden zij echter vijf mannen naar het strand, welke de sloepen vonden in kleine stukken gehouwen en al het ijzerwerk tot den minsten spijker toe, er uitgenomen. Daar de inboorlingen wel bemerkten, dat wij hierover zeer te onvreden waren, pakten een deel derzelve hunne goederen en kinderen in hunne kanoos en voeren daarmede de rivier op, terwijl een vijftigtal anderen zich met spiesen en rondassen vertoonden, om de onzen van land te houden. Deze echter geenen lust hebbende,

5*

om hen iets kwaad te doen, keerden weder terug naar boord. Op het verslag hier van werd er scheepsraad belegd en besloten, dat al de barkassen behoorlijk zouden bemand worden en men trachten zoude met de inboorlingen in der minne in onderhandeling te treden; doch zoo zij dit weigerden, men dan even met hen zoude handelen, als zij met de sloepen.

Nu gingen er den 8sten drie vaartuigen met acht en veertig man aan wal, ten einde eenige van der inboorlingen Lanciares of groote Kanoos te koopen en die in plaats van de verlorene te gebruiken; doch aan land komende, zagen zij ongeveer zestig inboorlingen aan de oostzijde van de rivier, die met hunne schilden en spiesen heen en weder sprongen en de onzen braveerden. Die van *Spakenburg* hielpen de onzen hunne vaartuigen optrekken, maar toen die van *St. Angelo* hun toeriepen, liepen zij spoedig weg. Terwijl nu de onzen elkander bij het kerkhof afwachtten, zagen zij wel veertig schoone ossen op hetzelve weiden, doch daar die van *Spakenburg* hun nimmer iets anders dan wel gedaan hadden, wilden zij deze niet aanroeren, maar vervolgden hunnen weg naar *St. Angelo*, alwaar de inwoners reeds slagvaardig stonden, terwijl zij hunne spiesen in het water staken en dit in hunnen mond lieten druipen, als of zij wilden te kennen geven, dat zij even zoo hunne spiesen in ons bloed zouden baden, terwijl zij terstond zoo hevig met steenen begonnen te werpen, dat de onzen nergens vrij waren, maar terstond hunne dreggen moesten laten

vallen en in den hoop schoten, meer om hun vrees aan te jagen, dan wel, om hen te dooden, doch zij bleven even stout doorwerpen, in de verwachting, dat de kogels op hunne schilden zouden afstuiten, maar toen er eindelijk twee of drie sneuvelden, raapten zij deze op en namen de vlugt achter hunne huizen. Kort hierop kwamen twee of drie inboorlingen met verzoek, om op te houden, aanbiedende om ons vee te brengen, doch daar men van onzen kant zeer verhit en in drift was, werd hier naar niet gehoord, maar even hevig door geschoten, zoodat deze ook weder wegliepen.

Daar men nu geene inboorlingen meer vernam, gingen de onzen aan wal, en zonden de helft van het volk naar het dorp, alwaar zij niets dan een klein meisje vonden, dat zij mede namen en verder het dorp uitplunderden. Opeens ontstond in het dorp boven den wind brand (*), welke, daar alles van droog hout en stroo was, zoo spoedig de overhand nam, dat de onzen met moeite dezelve konden ontvlugten en vele ongedorschte rijst, vruchten en hoenders eene prooi der vlammen werden, terwijl de geheele buit, die de onzen hier kregen, bestond in twee trommels, een schild, een schuitje, eenen bok, eenige stroomatten en hoenders, hetwelk zij met elkander gemakkelijk voor de waarde van eenen enkelen gulden zouden hebben kunnen koopen. Het kind, dat zij gevonden hadden,

(*) Men moet voor de eer der Nederlanders hopen, dat deze brand toevallig was.

zetteden zij bij het terugkeeren weder aan den wal, waar het terstond door eenige inboorlingen werd gehaald, die ook eenige huizen van den brand bevrijdden. Er zullen ongeveer honderd en dertig inboorlingen geweest zijn, en wij vonden slechts vier dooden, welke zij met eenig goed in een bosch gesleept hadden, doch aldaar hadden laten liggen. In het terugkeeren gingen de onzen bij het kerkhof aan, alwaar zij vele inwoners van *Spakenburg* vonden, die die hun alle vriendschap bewezen en lachtten, om hetgene er gebeurd was. Terwijl nu de anderen met die van *St. Angelo* bezig waren, kwam er eene kano met vijf of zes inboorlingen, waaronder ook het opperhoofd was, van het eiland bij het schip *Mauritius* en bragten eenige citroenen, doch toen men het schieten hoorde, werden zij gevangen gehouden, waarover zij zich zeer beklaagden, en toen de brand in het dorp opging, wees men hun dit in de verte, waarop de Phulo eene kan met water nam en die over zijn hoofd uitgoot, waarmede hij zijne onschuld wilde aantoonen. Toen echter de onzen zonder eenig letsel aan boord kwamen, werden zij weder losgelaten en aan den wal gebragt, alwaar terstond zoo mannen als vrouwen, met grooten eerbied den *Phulo* de voeten kwamen kussen, terwijl hij terstond eenige hoenders en eene groote hoeveelheid citroenen liet halen, welke hij aan de onzen vereerde en hun grooten dank bewees, dat zij hem losgelaten hadden. Kort daarna kwamen die van het eiland aan strand en dreigden die van de pinas met hunne spiesen en rondassen, doch dit bleef zonder gevolg.

Den 9den ging de sloep van den *Hollandschen Leeuw* aan het eiland om water, waar het opperhoofd bij hen kwam met eenige hoenders, rijst en vruchten, ten blijke van dankbaarheid, terwijl zij in vriendschap van elkander scheidden. Kort daarna gingen de beide sloepen en eene barkas met 46 man aan den wal. Deze bij het kerkhof gekomen zijnde, vonden aldaar vier of vijf inwoners van *Spakenburg*, welke verzochten, dat men bij hunnen *Phulo* komen zoude. Er werden twee man naar het dorp gezonden en deze vonden den *Phulo* met ongeveer zestig man, met spiesen en schilden gewapend, doch naauwelijks hadden zij de onzen bemerkt, of zij gingen op de vlugt naar een bosch, alwaar de onzen hen niet te spraak konden komen. Eenige kwamen wel ongewapend weder naar het dorp, om hoenders en rijst te verruilen, doch wezen steeds, dat men van hen af moest blijven, waarom de onzen, zonder hen hierom leed te doen, weder naar *St. Angelo* voeren om eene lanciara of groote kano te halen, welke zij aldaar voor den brand gelaten hadden, maar deze evenmin als eenig volk vindende, voeren zij naar het noordelijke dorp, hetwelk verder de rivier op lag. Hier vonden zij eene menigte inboorlingen, alle op hunne wijze gewapend; het scheen hun toe, dat hier eene vergadering was van onderscheidene dorpen, dewijl de vier *Phulo's* elk met zijne onderdanen of vassallen aanwezig waren. Zij zonden er eenen aan de onzen met verzoek, dat zij toch van den wal zouden afleggen, wanneer zij hun vee zouden brengen; de onzen gingen dus aan de andere

zijde, waar de inboorlingen hun eenen os en eenen bok bragten, te kennen gevende, dat zij niet meer hadden, dewijl zij al hunne have en vee weggebragt hadden.

De onzen gaven hun hiervoor een goed aantal koralen en snuisterijen, doch zij gaven te kennen, dit niet te begeeren, maar dat de onzen hunne gift slechts innemen en weggaan zouden. Men schonk den voornaamsten een kroesje wijn, waarnaar zij zeer begeerig waren; zelfs de Phulo, hoewel zeer bevreesd, kwam ook een kroesje drinken, doch vlugtte toen terstond weder achter de huizen.

Den 10^{den} kwam er eene kano van *Spakenburg* aan het schip *Mauritius*, verzoekende dat er van ons volk aan den wal zouden komen, wijl hun opperhoofd hun eenig vee wilde vereeren, doch daar het reeds laat was, vond men het niet raadzaam hieraan te voldoen, uit vreeze, dat de inwoners eenige hinderlage mogten gelegd hebben. — Den 11^{den} voeren zij naar het kerkhof, om te zien, of de bode van den vorigen dag de waarheid had gesproken. Zij vonden daar eenige inboorlingen, welke op hen wachtten en te kennen gaven, dat zij naar het dorp moesten varen, doch de onzen eenigen aanslag vreezende, zonden twee man naar het dorp, terwijl zij er vijf van hen als gijzelaars hielden. De twee man, teruggekomen zijnde, zeiden, dat wij vrijelijk naar het dorp konden varen, waar zij eenen os vonden, doch al de inwoners waren gevlugt en er was geen vee meer voorhanden, waarom zij naar het noordelijker gelegen dorp voeren, waar de inwoners mede terstond eenen

os bragten, waarvoor hun de onzen ongeveer vier ellen linnen en onderscheidene koralen gaven.

Den 12den ligtten wij des avonds de ankers en gingen onderzeil uit de baai, waar zij onder het genoemde eiland gelegen hadden, waarop vier of vijf paar menschen woonden, die hun dagelijks veel bananas, honig, hoenders en andere verfrisschingen te koop bragten, terwijl zij hier ook op eene gemakkelijke wijze hun water konden halen. Toen zij bijna uit de baai waren, kwamen er van de noordzijde twee kanoos aan de schepen, welke nog eenig suikerriet en rijst bragten, hetwelk hun met koralen betaald werd. Zij verzochten ons aan den wal te komen; dan daar zulks nu ongelegen kwam, zeilden wij verder.

Deze baai, *Anton Gil* genoemd, is gelegen op 16° 30′ zuidelijke breedte, strekt zich N. N. W. en Z. Z. O. uit, is tien mijlen diep, ongeveer 5 mijlen breed, (*) met een eiland, dat, gelijk wij reeds gezegd hebben, schoon groen, vruchtbaar en zeer hoog is, zoodat er aan den voet van hetzelve niets meer vlak is dan het strand. Bij het inkomen liggen aan de N. zijde eenige klippen en nog drie eilandjes, en verder is hier eene rivier, waar verscheidene dorpen aan liggen. Aan de afwatering, ongeveer halver weg de baai, aan den noordwal, liggen drie volkrijke dorpen, met verscheidene kleinere langs het strand tot aan eene andere rivier, die meer noordwaarts loopt en

(*) Wij hebben de naauwkeurige grootte hier voor bladz. 61 opgegeven.

hierop volgt de groote rivier, waar de onzen hunne meeste rijst gekocht hebben en welke twee takken, de eene noord- en de andere westwaarts heeft, in het midden van welke een eiland ligt, en aan de noordzijde ligt het groote dorp *St. Angelo;* aan de linkerhand bij het inkomen ligt het dorp, dat de onzen *Spakenburg* noemen en ongeveer honderd tachtig huizen, groot is. Verder de rivier op, ligt het *Noorderdorp*, mede zeer bevolkt en met vele levensmiddelen. W. Z. W. van het eiland loopt nog eene rivier, aan welke nog een dorp ligt. Van meerdere dorpen hebben wij niet vernomen.

De bewoners dezer streken zijn zeer zwart, doch hun haar en baard zijn niet kroes, als bij de echte Negers; evenmin komen hunne neuzen en lippen met deze overeen. Het is een lang en zeer sterk volk, bijzonder geneigd tot den drank, daar zij zich op de onbeschoftste wijze in den genoemden drank van honig en rijst te buiten gaan, schoon het hun slechts op sommige tijden geoorloofd is, hiervan te drinken. Het huisraad, dat wij bij hen vonden, was zeer weinig en gering. Zij gebruiken een lang stuk riet, boven met eene stop, in plaats van eenen pot, om te drinken en hebben eene soort van matjes, waar zij op slapen en zitten, die zeer fraai en met verschillende kleuren bewerkt zijn, en zeer kunstig gesnedene stoeltjes, waarop zij, in plaats van een oorkussen, het hoofd leggen; houten mortieren of blokken, waar zij hunne rijst in stampen, eene zeef, om dezelve te zuiveren, potten, om ze te kooken, zakken, daar zij ze in bewaren en kalabassen, daar zij ze uit

eten. De Koning of Phulo heeft vele koperen ringen om de armen, en zoo de onzen eenige zulke ringen gehad hadden, zouden zij er groot voordeel mede hebben kunnen doen; hij draagt ook vele paternosters om den hals en een groot lang hakmes, in plaats van eenen schepter. Zijne onderdanen loopen naakt, behalve dat zij om hun middel eenen fijnen doek, van bast gemaakt, dragen. Zij zijn alle hun opperhoofd zeer onderdanig. De kleeding der vrouwen is van dezelfde stof, doch hangt tot op de kniën, terwijl zij ook lijfjes van dezelfde stof dragen, van welke zij ook hunne vischnetten breiden. Hunne sieraadjen zijn eene soort van armringen van tin of heel slecht zilver. De onzen zagen bij hen ook den steen, die men *Laguecca* noemt, en van het eiland *Ceylon* haalt. Hunne bezigheid is jagen, met den boog schieten, visschen en veeweiderij. De vrouwen planten, zaaijen en maaijen al hun koren als rijst, (*) twee of drie soorten van boonen, bananas, enz., die hun voornaamste voedsel uitmaken, daar zij zeer zelden vleesch, maar meestal visch en melk als toespijs gebruiken. Zij hebben schoone ossen, waarop zij grooten prijs stellen; zelfs vermoeden sommigen, dat zij die aanbidden even als de *Canarins* en *Malabaren* in *Indië*. (†) Zij hebben vele geiten of cabritos, maar weinig schapen en ook eenige honden. Hunne tamme vogelen zijn hoenders en eendvogels; wild gevogelte

---

(*) De rijst van *Madagascar*, vooral die op de hoogte groeit, is uitmuntend en zeer gezocht op *Mauritius* en *Bourbon*.

(†) Dit is waarschijnlijk verdicht.

is er in overvloed, doch wij hebben het niet gezien. Ook aan de reeds genoemde vruchten des eilands hebben zij geen gebrek, terwijl zij nog eenen wortel hebben, die van buiten veel naar gember gelijkt, maar van binnen geel is; zij wordt in het *Maleidsch canbet*, in het *Arabisch habet* en in het *Portugeesch cafran de las indius* genoemd. Men proeft dezelve in het eerst niet, maar daarna wordt zij eenigzins scherp, echter niet zoo sterk, als de gember. Zij draagt schoone witte leliën en in de geneeskunde is zij van veel dienst. Zij wordt ook op *Java* en elders in *Indië* gevonden.

Daar wij nu zagen, dat, uit hoofde van het groote wantrouwen en de vrees der inwoners, het niet wel mogelijk was met hen weder in eenig vriendschappelijk verkeer te komen, gingen wij, gelijk gezegd is, den 12den Februarij 1596 onder zeil en hadden tot den 23sten Maart eene voorspoedige reis met eenen W. N. W. en Z. W. wind; doch toen begon de wind meer oostelijk en zelfs soms noordelijk en zuidelijk te loopen, waarbij wij ook van achter *Java* om sterke stroomen uit het Z. O. kregen, zoodat het soms zeer moeijelijk begon te worden, en dewijl hierbij veel stilte kwam, besloten wij bij een der zuidelijkste *Maldiven* binnen te loopen, om water in te nemen.

De *Maldivische* eilanden, eigenlijk *Malaga* eilanden der *Maleijers*, naderhand *Male Dive* genoemd, zijn een archipel van ongeveer 12000 eilanden of klippen, ten Z. van kaap *Comorin*, tusschen 89° en 90° L. van *Ferro* en 6° 50′ N. B. en 1 Z. B. gelegen. Het

getal der inwoners, alsmede de eigenlijke grootte, is niet bekend. De grootste eilanden zijn slechts bewoond, terwijl op de klippen en zandbanken vele zeevogels en schildpadden huisvesten. Zij zijn meestal vlak, slechts door koraalbanken omringd, en door de natuur in achttien groepen verdeeld, die door gevaarlijke doorvaarten van elkander zijn gescheiden. Men rekent, dat er twintig eilanden, ten N., en twintig bezuiden de *Evennachtslijn* bebouwd zijn; de noordelijkste zijn de gezondste, doch voor vreemdelingen is het hier nergens gezond; de grond is ligt, veelal zandig, maar heeft gebrek aan water. Het is er natuurlijk zeer heet, maar de nachten zijn er koel, en de dauw verkwikt de planten; de regentijd duurt van April tot October. Men oogst er twee malen des jaars; de voortbrengsels zijn koren, gierst, rijst, wortelen, banannen, eene soort van broodvrucht, kokosnoten, citroenen, pinangs en granaat-appelen; het kandauhout is ligter dan kurk; verder zijn er buffels, schapen, rundvee, visch en schildpadden. —

Daar nu de botteliers begonnen te klagen, dat het water sterk verminderde, werd elk man gesteld op eene pint water daags, zoodat, daar het nu reeds in het begin van Mei was, door de hitte veel dorst werd geleden en men soms eenen stooter voor eenen dronk waters bood, doch het was niet te koop.

Den 5^den^ Junij 1596 zagen wij land, daar wij alleen bijzonder om den grooten dorst, die in de schepen geleden werd, zeer over verblijd waren; toen wij eenigzins nader kwamen, zagen wij, dat het een eiland was voor straat *Sunda* op 5° 30′ Z. B. gelegen.

Wij vermoedden dit het eiland *Pugniatan*, dat de *Portugeezen Ilha Dengano* noemen, en omtrent 16 mijlen bewesten het groote eiland *Sumatra* ligt, te wezen. (*) Men kon het reeds 3 mijlen ver ruiken, door de menigvuldige specerijen, die daar groeijen. Den 6^den^ zagen wij 6 of 7 kanoos onder het eiland, welke echter niet nader durfden komen, waarom wij er eene sloep heen zonden, om met hen te spreken; doch toen zij de onzen zagen komen, roeiden zij naar het land en trokken hunne kanoos, die zeer lang, maar naauwelijks eene voet breed waren, en drijfhouten op zijde hadden, op het drooge. Zij wilden met de onzen niet spreken, maar gaven te kennen, dat zij aan land moesten komen; doch daar deze thans geene geweren bij zich hadden, durfden zij dit niet wagen; de inwoners van dit eiland waren 23 in getal; zij hadden vele pijlen en bogen, waren groot, geel als de *Brazilianen*, met lang haar, dat tot op de schouderen hing, en gingen geheel naakt, hetwelk wij nog op onze reis niet gezien hadden, waarom wij dezelve voor zeer wild hielden.

Den 11^den^ kwamen wij dicht onder het eiland *Sumatra;* in den mond van de straat *Sunda*, waar zoo vele eilanden liggen, dat zij naauwelijks te tellen zijn, en men naauwelijks den ingang der straat kan vin-

---

(*) *Engano* of *bedriegelijk Eiland;* het is laag en gevaarlijk voor schepen, die uit den Noord komende, de straat *Sunda* willen aandoen; men vermoedt de inwoners *Kanibalen* te wezen; in 1797 strandde op hetzelve het *Amerikaansch* schip *Apollo*, kapt. HODGES; het meeste volk werd vermoord, dan eenigen ontvlugtten het, en bereikten *Batavia* in eene Jol.

den. Hier kwamen wij voor een langwerpig eiland ten anker, dat wij den volgenden dag bevonden, woest en onbewoond, vol bosch en zonder water, te zijn. Intusschen ontdekten wij van onder het hooge land van *Sumatra*, eerst drie en daarna negen zeilen; de eersten, die wij beoosten kaap de *Goede Hoop* zagen. Wij zonden er eene van onze sloepen heen, die met hen spraken, en vonden, dat zij 16 man sterk waren, waarvan er zes roeiden, terwijl de anderen onder eene tent zaten, gekleed met kleedjes van onderscheidene kleuren, tot boven hunne heupen maar verder naakt; eenigen hadden opgerolde doeken om het hoofd, even als de *Turksche* tulbanden; de onzen konden hen niet verstaan; zij wisten wel van *Bantam* en *Japara* te spreken, maar *Sunda Calappa* was hun onbekend. Zij wezen de onzen naar het vaste land van *Sumatra*, waar genoeg van alles te bekomen was. Hierom werd den 12[den] de pinas, bemand met zestien man, naar het hooge land gezonden, alwaar zij eenige dorpen vonden, waarvan het voornaamste *Dampin* genoemd werd. Hier ging ook eene sloep naar dat gedeelte van *Sumatra*, van waar zij de zeilen hadden zien komen, en weder heen varen, vermoedende, dat dit zeeroovers waren, die op de schepen, welke van *Manancabo* naar *Bantam* gaan, wachten. De sloepen gingen des avonds zeer digt bij een eiland liggen, waar nog twee kleine eilanden bij lagen, en hoorden het volk wel spreken, doch zagen geen mensch. Den volgenden dag zagen zij op eene plaats vier zeilen, en nog zes anderen, die zich drie aan drie verdeeld hadden, en waar zij met de sloep

naar toe roeiden. Zoodra zij de onzen vernamen, maakten zij zich aan elkander vast en toen wij vroegen, of er ook ergens versch water te vinden was, wezen zij ons naar zekere plaats; dan de onzen vreezende misleid te worden, begeerden, dat zij mede naar de pinas zouden varen, terwijl zij vriendschappelijk in de hunne traden, waar zij den onzen onderscheidene bijzonderheden, als eenen vergulden ponjaard, welken zij cris noemen, alsmede eenen gouden ring, waarin eene diamant van weinig waarde, daar hij klein en slecht geslepen was aanboden. Dewijl zij bevreesd waren, hadden zij in het eerst eene metalen bus te boord gebragt, welke zij echter, toen zij zagen dat wij onzen aandacht daarop vestigden, verborgen.

De onzen keerden weder naar de pinas terug, en zij volgden met eene kano, en verruilden eenigen visch, bananas, watermeloenen en andere vruchten, die wij niet kenden, voor roode en blaauwe paternosters en snuisterijen, waarop wij met elkander naar den vasten wal van *Sumatra* voeren. Onder weg ontmoetten zij drie of vier kanoos, waarin eenige personen waren, die lieden van rang schenen te zijn, want zij waren in het hemelsblaauw en fijn linnen gekleed, gelijk ook hunne tolken. Deze voeren met de onzen eene zoute kil op. Zij kwamen te zamen aan een dorp van ongeveer 20 huizen, fraai van palmboomenhout gemaakt. Hier zagen de onzen de peper groeijen, welke even opschoot als de hop, langs hooge dikke rietstokken, waarvan zij zooveel kochten, als zij noodig hadden; zij kregen mede een monster nagelen en notenmuskaat, gelijk ook een aan-

tal pompoenen en citroenen, maar konden geen vleesch van hen krijgen. Zij bragten ook wijn uit de palmboomen. De vrouwen waren met zeer dikke armringen versierd, en hadden, van den middel af, lange katoenen rokken en een bekleedsel over de borsten; het haar laten zij eenigzins hangen en binden het dan met eene streng vast.

Kort hierop kwamen er vier kanoos aan de *Pinas*, welke hoenders, rijst, peper en caxias (*) te koop bragten; doch daar er ongelukkig een geweer afging, werden deze menschen zoo bevreesd, dat zij terstond hunne schansmatten lieten vallen en eene kleine metalen draaibas te boord bragten, terwijl zij aanhoudend met hunne wapenen dreigden, omdat zij meenden dat wij uit vijandelijkheid geschoten hadden. Toen onze sloepen dit bemerkten, roeiden zij naar het land, doch eenige der inboorlingen sprongen op den oever en wilden de onzen niet aan wal laten komen, zoodat zij, om zich in geenen kwaden reuk te brengen, weder teruggingen. Toen zij aan boord kwamen, vonden zij de *Almadias* nog aldaar, van welke de maats eenige caxias ingewisseld hadden, om altijd klein geld te hebben. —

Den 14[den] roeiden die van den *Hollandschen Leeuw* eene praauw in, en overreedden deze met wijzen en beduiden, om mede naar het schip *Mauritius* te varen, waar een van hen aan boord gekomen zijnde,

---

(*) Dit is eene soort van munt, nog zwaarder dan lood, welke bij 200 aan eene snoer geregen worden en dan eene sata de caxas heet.

aanbood, om, tegen betaling van vijf realen van achten voor elk schip ons naar *Bantam* te brengen. Dit werd aangenomen, en den 17den, toen zij onder zeil waren, kwam er eene praauw van het vaste land van *Sumatra;* dit was de praauw van den loods, welken wij aan boord hadden; twee van de 14 mannen, die in dezelve waren, kwamen aan boord en betuigden den loods hunnen eerbied, door met de regterhand zijnen linkervoet aan te raken, en van daar tot aan de knie opwaarts te strijken en vervolgens hunne handen langs het aangezigt tot boven op het hoofd te brengen.

Den 18den zagen zij des avonds eene menigte van vogelen, zoo groot als raven, doch die er volkomen als vledermuizen uitzagen, wijl men geene vederen aan dezelve konde bespeuren. Deze vogels doen groote schade aan de boomen en kruiden, zoodat de boeren des nachts volk moeten doen waken, die dezelve nog naauwelijks kunnen verdrijven. De *Indianen* eten dezelve en zeggen, dat zij even goed van smaak zijn als de patrijzen. Op dezen zelfden dag waren er twee praauwen aan het schip *Mauritius* geweest, in eene van welke een aanzienlijk man was geweest, die in fijn katoen, met goud doorweven, gekleed was en den onzen veel betel, areka en kokosnoten aanbood, waarvoor zij hem eenig linnen gaven. Zijne togtgenooten stalen bij hun vertrek een hemd en nog eenig ander linnen.

Wat nu het eiland *Sumatra* betreft, hetwelk bij de inwoners *Indalas* of *Pulo Purichu*, ook wel *Pulo Benapi* of *Vulkaan eiland* genoemd wordt, het ligt on-

der de evennachts-lijn, die het bijna in het midden doorsnijdt, tusschen de straten van *Malacca*, *Korenmata* en *Sunda*, of tusschen 95° 30′, 105° 40′ L. en 5° 8′ Z. B. en 4° 40′ N. B., en wordt door vele eilanden omringd, met welke het, volgens de beste kaarten 6480 V. M. beslaat. Het heeft vele bogten en baaijen, doch aan de westkust eene gevaarlijke branding. In het midden wordt het van het noorden naar het zuiden door 2 à 3 aan elkander paralel loopende bergreeksen doorsneden, welke zeer hoog zijn, zoodat MARSDEN den *Ophir*, op 13,424 voeten boven de zee rekent.

De bergen hebben altijddurenden sneeuw. Sommigen zijn vuurspuwende; ook heeft men er soms aardbevingen, welke echter geene groote schade veroorzaken. De voornaamste kapen zijn *Rockij*, *Diamond*, *Vierde*, *Derde*, *Tweede en Eerste hoek*, *Vredes- en Vlakke hoek*; uit de aardbergen, die meestal uit met graniet en gneusz ontstaan, ontspringen vele rivieren, als: de *Sinkell*, de *Tabuijong*, *Indrapura*, *Kataun*, *Tulang* of *Palembang*, de *Indrageri*, de *Siak* of *Mapura*, de *Rakan*, de *Baau Bura*, de *Batu China*, de *Langkat* en de *Toelang Bawang*. Deze rivieren vormen aan derzelver monden baaijen of golven, behalve welke men nog de *Tappalunijbaai* aan de westkust, die eene geheele vloot kan bevatten, de *Bagabaai*, de baai van *Bencoolen*, en die op den zuid oostenhoek des lands de *Bakbaai* en de haven *Aschin* heeft. Het binnenland is eene hooge vlakte, en het schoonste deel des lands met vele kleine meren en genoegzaam water, doch weinig bosschen;

maar ten zuiden zijn vele digte bosschen en bij den regentijd het land vol water; aan de westkust, tusschen de bergen en deze wisselen groote moerassen met vruchtbare akkers af. Aan de oostkust is het vruchtbaar en de grond, eenige schrale en kalkachtige streken uitgezonderd, zeer vruchtbaar. De voornaamste voortbrengsels zijn uit het planten- en delfstoffenrijk; doch in het dierenrijk heeft men minder viervoetige dieren, verschillende soorten van apen en vledermuizen, eekhorens, muizen, ratten, egels, marders, velerlei tijgerkatten, zwarte beeren, varkens, herten, geiten, paarden, buffels, olifanten, tapirs, mogelijk ook zeekoeijen, onderscheidene soorten van vogels, als: hoenders, gieren, valken, uilen, papegaaijen, spechten, neushoornvogels, paauwen, argusganzen, enz. Verder krokodillen en vele soorten van visch, insekten en wormen; ook bijen, mossels, oesters. Uit het plantenrijk: vele moesgroenten, vooral velerlei soorten van boonen, uijen en wortelen, doch weinige korensoorten; wel 25 soorten van rijst en gierst, maïs, peper, die vooral, gelijk ook de kamfer, zeer gezocht is; sago, betel, tabak, suiker, sesanriet, zijde, katoen (bombax ceida), ander katoen; benzoë en thans ook kruidnagelen, notenmuskaat, koffij, welke met goed gevolg hier zijn geplant; mangoes, ananassen, broodvruchten, de edelste vruchten en de schoonste bloemen dezer luchtstreek, drakenbloed en in het binnenland digte bosschen van palm-, ebben-, tiek-, ijzerhout en andere boomen en veel riet. Uit het delfstoffenrijk, goud, koper, ijzer, tin (vooral op *Banka*) waarvan

zij allerlei, zelfs fraaije voorwerpen, maken; kalmei, steenkolen, naftha, zout, marmer, enz. Waarschijnlijk heeft het land ook verschillende soorten van edelgesteenten.

De luchtsgesteldheid van dit eiland is veel gematigder dan men zou denken. Als in *Bengalen* de thermometer op 34 graden Réaumur staat, haalt hij hier naauwelijks 24 en op de hoogte tusschen de bergen moeten de bewoners des morgens soms vuur maken. Aan de westkust, ten zuiden van de linie, begint in Mei de zuid-oosten mousson of het drooge jaargetijde, hetwelk tot in September duurt, wanneer in November de zuid-westelijke mousson met regen begint; eerst in Maart heldert het weder op.

Tusschen de moussons is het weder veranderlijk; aan de westkust waait de zeewind van 's morgens 10 tot 's avonds 6 uren, wanneer de landwind begint. Sneeuw en ijs zijn hier onbekend. Op de hoogten is de lucht aangenaam; maar langs de kust wordt zij door savanen, en stilstaande moerassen bedorven. Het getal der inwoners wordt op 6 à 8 millioenen geschat; behalve eenige Papoes, schijnen zij tot het *Maleische* ras te behooren. Zij worden in *Batta's*, *Lampongs*, *Redjangs*, *Atchinezen* en *Maleijers* onderscheiden, welke nog eenige bijtakken hebben, terwijl men er verder *Chinezen*, *Hindostanners*, *Nederlanders* en *Engelschen* vindt. De landbouw wordt er door de Redjangs en Maleijers met de meeste zorg beoefend. Het inzamelen der vogelnestjes is met veel gevaar gepaard; men verzamelt er ook veel honig en was; doch van den zijde-

teelt heeft men geene zekere berigten. De mijnwerken, vooral de goudmijnen, maken den rijkdom des eilands, en het bestaan van vele inwoners uit. Men heeft er wel geene eigenlijke fabrijken; doch de *Maleijers* zijn zeer ervaren in het weven van zijden en katoenen stoffen en het maken van geweren, geschut en kruid, en zijn zeer goede scheepstimmerlieden. Hun touwwerk maken zij uit de draden van den *borassus gomut*, en hunne praauwen van tiekhout, dat zeer duurzaam is. De *Maleijers* hebben weinig scheepvaart dan op de naburige eilanden; doch de eigenlijke handel wordt door *Nederlanders*, *Engelschen*, *Chinezen* en de bewoners van *Coromandel* gedreven. De uitvoer bestaat in sago, zwarte peper, arekanoten, kamfer, koffij, wilde kaneel, cassia, benzoë, specerijen, drakenbloed, damar, sapanhout, sassafras, rottingen, buffelhuiden en horens, ivoor, vederen, vogelnestjes, lak, gedroogden visch, tin, goud, enz. De invoer bestaat in: katoenen stoffen, opium, ruwe zijde, laken, messen, sloten, vischhaken, spijkers, kleine ankers, ijzer- en koperwerk, geweren, oorlogsbehoeften, glas- en zijden waren, thee, zout, aardewerk en allerlei Chinesche goederen. Het eiland, waarop door verruiling met de *Engelschen*, nu van de *Europesche* natiën alleen de *Nederlanders* bezittingen hebben, wordt in rijken verdeeld, die echter allen nog niet genoegzaam bekend zijn. Het bestuur derzelve komt veel met het bij ons leenroerig bestuur overeen. Aan het hoofd van den staat is een vorst, *raja*, die, wanneer hij de Mahomedaansche Godsdienst

belijdt, zich gewoonlijk *Sultan* noemt, terwijl de staat zelve in verschillende vorstendommen vervalt, welker hoofden zich alleen dan met den oppervorst bemoeijen, wanneer hun belang zulks vordert, en weder kleinere vorsten onder zich hebben, die het niet veel beter maken. Deze zijn de hoofden der *Maleijers*, die met eene soort van edellieden, *Orangkai*, de vrije lieden zijn; de overigen zijn lijfeigenen of slaven. De bekende rijken zijn: *Atjiën* of *Atschin*, het land der *Batta's*, het rijk *Menangkabo*, dat van *Deli*, van *Rahua* of *Aru*, van *Siak*, van *Schambo*, van *Passamman*, van *Indrapura*, van *Korentschi*, van *Sundschei*, het land der *Redjangs*, de Nederlandsche koloniën, *Benkoelen*, *Palembang*, *Jambij*, met de eilanden *Banca* en *Billeton;* het land der *Lampongs* en de eilanden *Engano*, *Mego*, *Sanding*, de *Nassaus-* of *Poggij eilanden*, *Porah*, *Batoë*, *Nias-* en *Banjak-eilanden*. De voornaamste bezitting der Nederlanders is *Padang*, op de westkust gelegen, van waar, door veroveringen en verbindtenissen, een groot gedeelte van het aloude, doch sedert lang verdeelde rijk van *Maningkabo* aan het Nederlandsche gezag is cijnsbaar gemaakt. In de binnenlanden heeft zich, sedert eenige jaren, eene godsdienstige sekte opgedaan, die der *Podries* genoemd, welke voorgeeft, de leer van Mahometh te willen zuiveren, en de overige inwoners, door de wapenen, tot de omhelzing hunner leerstelselen, die veel met die der *Wachabiten* overeenkomen, wil dwingen.

Den 19^{den} Junij 1596, voorbij een klein steedje

van het eiland *Sumatra* zeilende, kwamen er verscheidene praauwen aan boord en bragten cocos, peper, nagelen, muskaatnoten, bananen, hoenders en oranjeappelen aan boord, vragende, of de onzen van *Goa* of *Cochin* kwamen en naar *Bantam* wilden, òp welk laatste zij een toestemmend antwoord gaven, en de genoemde Indische waren tegen eenige messen inruilden. Verder zeilden zij zeer langzaam en met weinig voortgang tot den 22sten, wanneer zij voor de haven van *Bantam* op de kust van *Java* aankwamen. De reden van dezen tragen voortgang is deels in den tegenloopenden stroom, deels in de verandering van den wind, welke hier van kort na middernacht tot 10 uren voor den middag altijd oost, en verder tot aan den avond toe west waait, waardoor de straat moeijelijk te passeren is.

Den 23sten Julij hebben de kommiesen der schepen den naam van Kapitein aangenomen terwijl Cornelis Houtman *Kapitein-Majoor* genoemd werd. Zij zagen nu in eene baai van het eiland *Java* een schip of jonk, gelijk deze aldaar genoemd worden, met eene boegspriet, eenen grooten mast en eenen bezaansmast, met een grooten bezaan, benevens eene blinde, zoodat zij er van verre volkomen uitzagen als eene Hollandsche haringbuis, doch de zeilen waren verschillende, daar deze van bast of biezen gemaakt waren. Hun staand en loopend touwwerk was mede van boombast vervaardigd en de buitenhuid van het schip door houten nagels aan elkander vastgehecht. (*) Zij zijn

(*) Dit touwwerk, algemeen in Indië gebruikt, wordt uit

dertig of veertig, of, volgens anderen, slechts zestien lasten groot. Het dek (overloop) was bedekt met matten, even als de boeren-huizen bij ons met riet bedekt zijn. Ook de ankers waren van hout gemaakt. Wanneer deze vaartuigen voor den wind zeilen, wordt over iederen boeg den hals toegezet, namelijk den fok over de eene en het groot zeil over de andere zijde; aan het onderlijk der zeilen is eene spier aangebragt, waardoor dezelve zeer scherp kunnen gevoerd worden, welk een en ander eenen zeeman niet weinig vreemd moet voorkomen. Ook zagen zij, op het aanwijzen van den loods, niet verre van de stad *Bantam*, meer dan 60 kleine barken, die bij de inwoners *Praos* of praauwen genoemd werden, hebbende mede zeilen en want van dezelfde stoffen. Dit waren alle visschers, die uit zee kwamen en naar de stad zeilden, waaruit de onzen konden opmaken, dat *Bantam* toch eene volkrijke stad zijn moest, gelijk zij dit ook naderhand vonden. Tegen den avond kwam er eene praauw uit de stad aan den *Mauritius*, waarin 6 Portugeezen met hunne slaven waren. Deze zeiden, dat zij door den Gouverneur waren afgezonden, welke met al de inwoners zeer bevreesd was, waarom zij kwamen vragen, van waar wij kwamen? Wij antwoordden, dat wij uit *Holland* kwamen, om in vriendschap

---

de schors der palmboomen vervaardigd; dat van *Manilla* wordt zeer geacht, men maakt er zelfs zware touwen voor Linie-schepen van; in *Zweden* en *Noorwegen* heeft men sedert lang ook koopvaardij-schepen gebouwd, waartoe men, in plaats van ijzeren bouten, houten nagels gebruikt.

met hen te handelen; zij zeiden, dat wij dan wel ter regter plaatse, maar niet ter regter tijd gekomen waren, dewijl zij voor vijf dagen vijf sommas (Chinesche schepen) met peper geladen, naar *China* gezonden hadden, en dat de jonk, die wij des morgens in de baai hadden zien liggen, mede langs de kust hare lading zocht. Zij betoonden ons overigens zeer veel vriendschap, en toen wij naar den koning des lands vroegen, zeiden zij, dat deze onlangs voor *Palembang*, eene stad op *Sumatra*, die in opstand was, met veel van de zijnen was gebleven, terwijl de overigen de stad, die zij reeds grootendeels veroverd hadden; door den dood van hunnen koning weder verlaten hadden. Zij hadden op hunnen togt naar *Sumatra* meer dan 200 vaartuigen gehad, zoodat door het aantal van volk velen door honger waren omgekomen; de koning had slechts een eenig kind, van vijf maanden oud, achtergelaten, en de inwoners hadden den vader van eene der vrouwen, van den koning, *Chestate* genoemd, tot Regent verkozen. Onder deze Portugeezen waren er eenigen, die zeiden, dat zij in het schip van THOMAS CAVENDISH geweest waren, toen hij in *Ternate* was. Ook verhaalden zij ons de groote verwoesting en schade, welke kapitein LANCASTER, in de straat van *Malacca* liggende, veroorzaakt had. De onzen antwoordden hier op, dat dit hen niet aanging, wijl zij hier alleen gekomen waren, om te koopen en te betalen. Zij verzochten ons ernstig, dat zij zich toch niet zouden uitgeven voor schepen, door DON ANTONIO uitgezonden, om geene opschudding te maken, hetwelk zeker plaats

zoude hebben, onder de ballingen, welke zich in *Pegu*, *Bengalen*, *Tenafferin*, *Martaban*, op de kust van *Coromandel* en, met een woordt in geheel Indië ophouden, en hunne oogmerken hebben, zoodat men zeer gemakkelijk eenen grooten aanhang zoude kunnen krijgen, doch zij waren niet te vertrouwen, dewijl zij, om van hunne ballingschap ontslagen te worden, al zeer ligt verraad zouden plegen. Wij lieten door deze Portugeezen den Gouverneur alle dienst aanbieden, terwijl deze, de grootste blijdschap veinzende, weder naar den wal vertrokken. — Op denzelfden dag kwam ook de *Sabandar*, de eerste persoon naast den koning des lands en die eigenlijk het meeste gezag en het bestuur over de Koninklijke tollen heeft, aan boord van het schip *Hollandia* en vroeg insgelijks, wat wij begeerden. Wij antwoordden mede, dat wij gekomen waren, om peper en andere specerijen te koopen, waartoe wij goede realen en ook koopwaren mede gebragt hadden, van welke laatsten zij hem eenigen zien lieten, die hem zeer wel bevielen, zoodat hij zeide, dat wij hier juist ter plaatse waren, en dat zij genoeg voor onze schepen zouden vinden, terwijl hij ons met alle achting en vriendschap behandelde.

Den 24sten kwam er eene menigte volks, met onderscheidene goederen te koop, aan de schepen, die ons allen zeer vriendelijk behandelden. Zij schenen allen over onze komst zeer tevreden en zeiden, dat wij peper genoeg zouden vinden en het nieuwe gewas binnen eene maand ingeoogst kon worden, terwijl het zulk een voordeelig peperjaar was, als men in

geene 10 jaren gehad had, zoodat men 5 à 6 zakken voor eene *Catti* (ongeveer 20 Guldens Hollandsch kon koopen,) waar voor men anders slechts 3 zakken ontving, en daar elke zak ongeveer 54 ponden woog, kwam het pond ongeveer op eenen braspenning. — Des namiddags kwam de *Sabandar* weder aan het schip *Hollandia*, verzoekende, dat CORNELIS HOUTMAN als Kapitein-Majoor aan land zoude komen, om den Gouverneur een bezoek te geven. Deze antwoordde, dat hij hiertoe eenen last had, doch den Gouverneur verzocht, vriendelijk hem eerst met een bezoek te vereeren, wanneer hij met hem aan den wal zoude gaan. De *Sabandar* verzocht ook, dat wij met onze schepen wat nader bij de stad zouden komen leggen, hetwelk wij deden, latende wij nog dien zelfden dag onder het eiland *Pulo Panjan* (of het lange eiland) ongeveer twee mijlen van de stad *Bantam*, het anker vallen. Hier kwamen terstond de *Tomongon Angabeij* of Admiraal ter zee, aan boord en beloofde ons door zijnen tolk, uit naam van den Gouverneur, alle vriendschap, terwijl hij ons alle diensten, waartoe hij in staat was, aanbood, hetwelk wij met dankbaarheid aannamen en wederkeerig van onzen kant alles, wat wij doen konden, ter zijner beschikking stelden. Toen die vertrokken was, kwam de *Sabandar* met de Portugeezen, die te voren bij ons geweest waren, terug, bood ons in naam des Konings en van zijnen raad op nieuws alle vriendschap aan en bragt eene menigte hoenders, geiten, vruchten en andere ververschting mede, terwijl hij ons verzekerde, dat alles, wat het land mogt opleveren, voor

vreemde eerlijke kooplieden ten dienste was, van welke plaats zij dan ook komen mogten. Gelijk dit dan ook duidelijk bleek, daar wij er *Chinezen*, *Arabieren*, *Perzianen*, *Mooren*, *Turken* van *Konstantinopel* en andere plaatsen, ook *Malabaren*, *Peguanen*, en andere natiën vonden, welke alle, zoo met woorden als daden, zich beijverden, om ons vriendschap te betoonen, zoo lang wij zelve bedaard bleven en hun geene reden tot misnoegen gaven. Des middags voer de *Sabandar* weder naar de stad, doch de Portugeezen bleven bij ons eten en waarschuwden ons voor de Javanen, als menschen, die niet veel vertrouwen verdienden, maar dat men op hunne handen moest passen en niemand gelooven, dan zijne eigene oogen.

Den volgenden dag kwam op nieuws de *Tomongon Angabeij* met den *Sabandar* aan boord, van wegen den Gouverneur alles aanbiedende, wat zij zouden begeeren, maar hen aanradende, de Portugeezen niet te vertrouwen, daar deze hen zochten te misleiden en zoo geveinsd waren, dat men hen nimmer konde doorgronden. Vervolgens kwam er in naam van den Gouverneur, een zwarte *Quiloa* in *Mozambique* geboortig zijnde, gewoonlijk *Quiloa panjan* of de lange van *Quiloa* genoemd, welke ons voorstelde, om het geheele rijk eenen dienst te doen, namelijk om zich voor *Palembang* op *Sumatra* te begeven, en dat van den zeekant te beschieten, terwijl zij het van de landzijde zouden aanvallen en ons al, wat in de stad gevonden zoude worden, ten beste zouden geven; dan wij weigerden dit met te zeggen, dat wij alleen

gekomen waren, om handel te drijven en niet om te oorlogen.

Den 26sten Junij kwamen er van verschillende natiën aan boord, waarmede wij in alle vriendschap omgingen, doch die ons mede waarschuwden, om in de Portugeezen geen vertrouwen te stellen; den volgenden dag kwamen er verscheidene praauwen aan boord, alsmede de *Sabandar*, die met onderscheidene drangredenen verzocht, dat wij toch aan den wal zouden komen, om den Gouverneur een bezoek te geven, en gelijk dit van ouds de gewoonte was, een geschenk van wegen onzen Koning aan te bieden, waarom wij besloten, vier adelborsten te zenden met een geschenk van eenige kristallen glazen, eenen vergulden spiegel en een stuk rood laken. Bij het inkomen der stad werden zij door de Portugeezen gezien, welke met een geveinsd, *Beso las manos* (ik kus u de handen, goeden dag) hen verlieten; de *Sabandar* geleidde hen naar het paleis van den Gouverneur, welke nog aan den maaltijd zat, zoodat zij voor het hof wachtten, waar een metalen stuk stond, met vijf granaten, met nog eenige kleine stukken en een mortier. Toen de Gouverneur bij hen kwam, overhandigden zij hem de geschenken en verzochten hem, den opperbevelhebber hunner schepen wel te willen komen bezoeken, ten einde te onderhandelen over een verbond, waarop hij door zijnen tolk deed antwoorden, dat hij dit in beraad zoude nemen. Vervolgens gingen de onzen naar het hof van den *Sabandar*, welke hun eenige confituren toediende; vervolgens ontvingen zij van den Koning of zijnen

raad eenige hoenders, bokken, vruchten en andere verversching, waarmede zij weder naar boord gingen.

Daags daaraan kregen wij berigt, dat de Gouverneur ons zoude komen bezoeken, waarop wij alles tot zijne ontvangst lieten inrigten. Er werden eenige adelborsten gelast, om hem te gemoet te varen en indien hij eenige zwarigheid mogt maken, hem aan te bieden, zoo lang in gijzeling te blijven. Toen zij bij de stad kwamen, ontmoetten hen de voornoemde *Quiloa Panjan*, die te *St. Thomas* in *Meliapur*, eene stad op de kust van *Coromandel* woonde, en tolk van den Gouverneur was, welke hun berigtte, dat de Gouverneur den Kapitein aan de haven verwachtte en begeerde, dat deze hem aldaar zoude komen afhalen, waarom de onzen weder naar boord gingen en dit aan den Kapitein-Majoor berigtten, die terstond met de groote sloep den Gouverneur te gemoet voer, en iemand vooruit zond, om hem van zijne komst te verwittigen. Onderwijl kwam de *Sabandar* aan de sloep en begeerde, dat de onzen aan land zouden komen, aanbiedende voor hen als gijzelaars te blijven; doch dit werd geweigerd, dewijl wij vastelijk besloten hadden, niet aan den wal te komen, alvorens er een verbond tusschen ons en de inwoners gemaakt was. De Portugeezen kwamen de onzen ook groeten, en boden ons alles aan, wat zij hadden. Eindelijk kwam de Gouverneur met 16 groote praauwen buiten, waarbij zich de Kapitein voegde en in de praauw van den Gouverneur overging. Het gesprek liep over de gesteldheid van ons vaderland, hoe vele schepen wij wel jaarlijks zouden

kunnen uitrusten; hoe vele maanden men wel zoude noodig hebben, om de reis te volbrengen en voornamelijk, of wij ook het voornemen hadden, meerdere togten naar deze gewesten te doen. Onderwijl kwamen zij aan boord, alwaar de Gouverneur en zijne edelen door de overige scheepsofficieren zeer statig werd ontvangen, doch toen een hem verzocht in de kajuit te gaan, ontstelde hij dermate, dat hij begon te beven, meenende, dat men hem in eene gevangenis geleidde, doch op aansporing van den *Sabandar* en *Tomongon* ging hij eindelijk daar binnen. Onder de beleefdheden, die zij ons betuigden, was voornamelijk, dat niemand eenige specerijen zoude mogen koopen of uitvoeren, alvorens wij onze lading naar genoegen binnen hadden. De Gouverneur verlangd hebbende, eenige van onze koopwaren te zien, werden hem eenige fluweelen en scharlakens voorgelegd, van welke laatsten zij hem een stuk vereerden, en naderhand nog eenig groen fluweel nazonden; hij bezag het schip van onderen tot boven, en verzocht, dat men al het geschut bij zijn vertrek zoude afschieten, hetwelk ook gebeurde, terwijl de *Sabandar* aan boord bleef, om het schieten te zien en daarna zelf mede vertrok. Deze heeren waren naar hunne wijze kostelijk uitgedost, terwijl wij van hen begrepen, dat zij de Portugeezen niet veel vertrouwden, want wij hoorden den *Sabandar* zeggen, dat de Portugeezen aan de stad *Bantam* twee honderd duizend dukaten voor het eiland *Pulo Panjan* hadden aangeboden, waaruit die van *Bantam* niets goeds vermoedden, en zulks geweigerd hadden,

want indien de Portugeezen hier een fort oprigtten, zoude de stad *Bantám* verloren zijn, dewijl er geene jonken aan die stad komen kunnen, zonder boven of beneden dit eiland voorbij te gaan.

Den 1sten Julij 1596 ging CORNELIS HOUTMAN met negen adelborsten aan land, alwaar zij naar 's lands wijze zeer plegtig door den Gouverneur en de aanzienlijkste personen ontvangen werden, en aan welke zij de volmagten van Z. H. den Erfstadhouder, om aldaar een vast verbond te sluiten en de voordeelen, die andere kooplieden aldaar genieten, te bedingen, overgaven. Deze last werd hun in het Portugeesch en Arabisch zeer duidelijk voorgelezen en hierop hunne schriftelijke verzekering verzocht, welke zij ons, zoodra wij weder in de stad zouden komen, beloofden. Dien zelfden avond kwam er binnen *Bantam* een zeer groot Heer, welke de Portugeezen den Keizer noemden, dewijl zijn vader het gebied had gehad over bijna al de Koningen van *Java*, welke dezen voor hunnen opperheer niet wilden erkennen, dewijl hij langen tijd te *Malacca* had gewoond, en de Portugeezen zeer was toegedaan, hetwelk hen deed vreezen, dat zij aan de Portugeezen mogten onderworpen worden. Ondertusschen werd hij overal zeer goed ontvangen; ja de Koningen spraken hem zelfs met gevouwene handen aan, even als de slaven hunne meesters en heeren doen. Men zeide, dat hij zich niet goed gedragen had, dewijl hij te zeer aan den drank was overgegeven en bijna alles wat hij had, verspeelde, zoodat hij van niemand veel geacht of bemind was.

Den 2den kwam hij met twee van zijne zonen en eenige Portugeezen aan boord van het schip *Mauritius*, hetwelk zij geheel door keken, zoowel als de beide andere groote schepen, terwijl hij ons in alles zijne dienst aanbood en groote dingen beloofde. Hij was in het katoen, met goud doorweven, gekleed. Zijn oudste zoon, een knap en vlug jongeling van omtrent 20 jaren, had aan zijnen gordel een schoon ovaal gouden versiersel met verscheidene groote steenen als smaragden en robijnen bezet.

Den 3den ging Cornelis Houtman weder aan land, ten einde de bevestiging te vragen van het verbond dat op den eersten dezer maand was voorgesteld, ten welker einde men eenige artikelen had ontworpen, om door den Gouverneur te worden onderteekend, namelijk, dat men elkander van beide zijden getrouw zoude blijven, en, wanneer iemand den eenen wilde aantasten, zij dien als hunnen gemeenen vijand te zamen zouden tegenstaan en verdrijven. Bij het gaan naar de stad had Houtman zeven of acht adelborsten bij zich, allen in satijn en fluweel gekleed en met de sabels op zijde. Deze moesten voor en achter hem been gaan, benevens nog een, die eene parasol of zonnescherm droeg, terwijl een trompetter voor hem van tijd tot tijd moest blazen en nog 10 of 12 matrozen hem volgen. Op zijnen weg kwam hem de Keizer tegen, die ons in zijn paleis buiten de stad geleidde, dewijl hij binnen de stad niet mogt vernachten; hier had hij een banket van Javaansche vruchten en conserven doen gereed maken, en daar de Portugeezen aldaar voorgaven onze goede vrienden

te zijn, gingen zij tegelijk met ons in de stad, en verzochten toen, dat de onzen zich toch zouden vernederen en in een hunner huizen komen, waar almede een fraai banket gereed stond, hetwelk zij ons met een valsch hart, onder een vriendelijk gelaat, aantoonden; onder anderen was er een, die HOUTMAN wel te *Lissabon* gezien had, welke hem spottende vroeg, of hij reeds een *Duc* of *Hertog* was.

Des avonds kwam HOUTMAN weder aan boord en bragt de gezegde artikelen, door den Gouverneur onderteekend, weder terug, zoodat de onzen van nu af aan in alle vriendschap en zekerheid met de inwoners konden handelen. Op denzelfden dag kwam de *Sabandar* aan den *Hollandschen Leeuw*; deze man droeg ons een goed hart toe, daar hij ons naderhand veel goeds deed. Hij onderrigtte ons met welk gewigt en tot welken prijs de peper verkocht werd en raadde ons, om nu te koopen, dewijl de peper nu zoo goedkoop was, als hij in tien jaren geweest was. Dan de scheepsraad vond dit niet raadzaam, maar wilde eerst den naderenden oogst afwachten.

Den 5den kwam aan boord van den *Mauritius* de *Panjan Quiloa*, ons uit naam van den Gouverneur waarschuwende, om wel op onze hoede te zijn, dewijl de Keizer, dien zij in hunne taal *Raja d' Auma* noemden, onder voorwendsel van onze schepen te komen bezoeken, dezelve zoude komen overvallen, dewijl hij door de Portugeezen hiertoe was omgekocht. Hierover werd terstond scheepsraad belegd; al het geschut met scherp geladen, de ge-

weerkisten geopend, en aan elken man wapenen uitgedeeld, ter zijner verdediging.

Den 6den werden wij op nieuws door den Gouverneur onderrigt, dat er een groot gemor onder het volk was, hetwelk ons wilde aanvallen, terwijl anderen hierin niet wilden toestemmen. Wij hielden ons, als of wij nog nergens van wisten; doch zonden eenen man met eene gemaakte boodschap aan het huis van den *Sabandar*, waar hij wel 60 geweren vond gereed liggen; hier over ontstelde hij niet weinig, doch de *Sabandar* dit bemerkende, zeide, dat deze bestemd waren, om den Keizer de stad te doen verlaten, want daar zijn aanhang hoe langer hoe grooter werd, vreesden zij, dat hij zich meester van de stad wilde maken, waarom hij dan ook ons ernstig verzocht, op onze hoede te zijn, dewijl de Keizer alle Edellieden aanzocht, om hem volk te leenen, ten einde zijnen aanslag uit te voeren, en daar deze hem dit welstaanshalve niet konden weigeren, zouden zij mede bij den hoop komen, doch een teeken geven en zich alzoo achter of buiten schoots houden. De Keizer, waarschijnlijk door de schoone beloften der Portugeezen en de hoop op grooten buit, die men in onze schepen meende te zullen vinden, aangemoedigd, had vastelijk besloten onze schepen te overvallen; dan weldra bemerkende, dat wij er eenigzins de lucht van hadden, bedacht hij een ander middel; hij wilde dus een groot banket aanrigten, waarop hij de kapiteins, schippers, stuurlieden, adelborsten, officieren,

trompetters en muzijkanten verzocht, ten einde met elkander in gulle vriendschap vrolijk te zijn. Dit feest bepaalde hij op den 8sten Julij.

Den 7den zonden wij twee adelborsten aan den wal, om met den Gouverneur en den Keizer elk in het bijzonder te spreken, en hun te waarschuwen, om niets tegen de schepen te ondernemen, dewijl wij genoegzaam op onze hoede waren en de aanvallers dus niets dan groote schade en schande zouden behalen. Wij verzochten ook, om aan de valsche voorwendsels der Portugeezen, die wij wel bemerkten, dat hen tegen ons opzetteden, als of wij roovers of Engelschen waren, die, uit hoofde zij het aldaar voor drie jaren zoo slecht gemaakt hadden, door een' ieder gehaat en gevreesd werden. De Keizer verzekerde onschuldig te zijn, en nergens van te weten, en verzocht, dat ten teeken van vriendschap, de reeds genoemde personen niet zouden nalaten om den volgenden dag te komen, welke boodschap de adelborsten beloofden te zullen overbrengen en hiermede kwamen zij weder aan boord.

Den 8sten zonden wij weder eenen adelborst met een geschenk aan den Keizer, welke ondertusschen eenen afgezant had gezonden, om de genoodigden af te halen, doch deze verschoonden zich en gaven voor niet wel te zijn, waarom zij dit maal niet konden komen. Bij zijn vertrek werd de afgezant onder het halfdek gebragt, waar al de wapenen hingen, op welker gezigt hij zoodanig verschrikte, dat hij in langen tijd niet spreken konde, en eindelijk, terwijl hij ging zitten, vroeg, waarom de kapitein toch boos

was, terwijl hij, zonder verder iets te zeggen, naar den wal ging, alwaar hij weldra alles verhaalde, wat hij op de schepen gezien had, hetwelk zulk eenen algemeenen schrik veroorzaakte, dat men alle hoop, om ons te kunnen overvallen, opgaf. De Keizer nu ziende, dat beide zijne plannen mislukt waren, zocht zich van alle verdenking te verschoonen, voorgevende van niets te weten, terwijl hij, het geschenk aangenomen hebbende, den 11den Julij naar *Jacatra*, eene stad op het eiland *Java*, ongeveer 10 mijlen ten oosten van *Bantam* gelegen, vertrok. Hoe zeer nu de Keizer zich ook wilde verschoonen, is het echter zeker, dat de Portugeezen hem alleen voor de vier bloote schepen 4000 realen van achten met al de goederen, geschut en krijgsbehoeften hadden beloofd en hem wijsgemaakt hadden, dat, wanneer hij op elk van onze schepen slechts 20 man kon krijgen, hij dezelve gemakkelijk kon nemen, en ons allen vermoorden.

Den 9den Julij kwam op de reede van *Bantam* eene jonk, welke acht schoten met metalen bassen deed en eene witte vlag liet waaijen, ten teeken van vreugde over zijne behoudene reize. Hij kwam van *China*, hoorde te *Bantam* te huis en had eene lange reis gehad. Den volgenden dag kwamen er vele Turksche en Arabische kooplieden aan de schepen, onder anderen zekere GOJA RAJOAN, die weleer te *Venetië* was geweest, goed *Italiaansch* sprak en zich zeer gelukkig rekende, met ons te mogen naar huis varen, om van daar weder naar *Constantinopel*, zijne vaderstad, te kunnen terugkeeren, daar hij zulks

niet over *Achem* op *Sumatra* durfde wagen, vermits de Koning van dat land alle kooplieden aanhield en nog onlangs twee jonken van *Bantam* genomen had. Hij bood ons aan, zijne goederen bij de onzen te leggen en de reeders tot zijne erfgenamen te maken, indien hij op de reize mogt komen te sterven. Hij had ook met meer anderen den Keizer zijnen aanslag afgeraden, hem verzekerende, dat het hem niet zoowel zoude gelukken als met het Portugeesche schip, dat hij drie jaren te voren, onder schijn van vriendschap, tusschen *Madura* en *Java* over *Joartam* overvallen had.

Den 12den Julij werden er weder drie adelborsten aan land gezonden, om den *Sabandar* te gemoet te gaan, met welken zij weder aan boord kwamen. Hij verzocht, dat de kapitein aan wal zoude komen, om met den Gouverneur te spreken, terwijl hij aanbood, zelf zoo lang als gijzelaar aan boord te willen blijven, hetwelk echter, als vrijwillig geschied, niet werd aangenomen; evenwel bleef zijn oudste zoon aan boord, terwijl Houtman en Reinier Verhel, met den *Sabandar* aan wal en naar den Gouverneur gingen, waar zij den eed vernieuwden en beloofden van hunne zijde, den Gouverneur en al zijne onderdanen, naar hun vermogen, bij te staan en steeds eerlijk en opregt te zullen handelen, gelijk de Gouverneur van zijne zijde beloofde, hen tegen alle vijanden, al ware het ook tegen den Keizer zelven, indien hij mogt wederkomen, te verdedigen.

Den 14den is de klerk, of assistent van voorn. Verhel op nieuws naar land gegaan en heeft eenige

koopwaren van allerlei soort medegenomen, teneinde een begin met den handel te maken. Er werd hem eene zeer geschikte plaats en een steenen huis aangewezen, waar de goederen opgeslagen en wel bewaard konden worden. Vervolgens kwam de *Sabandar* bij ons volk en waarschuwde hen, om niet veel in zekere Javaansche huizen te loopen en vooral den omgang met vrouwen te vermijden, dewijl dit voor hen zeer nadeelige gevolgen zoude hebben; daarna kwam er een Javaan bij hen, welke de drie schepen met de pinas, zoo als zij met hunne prinsen vlaggen, ter reede van *Bantam* lagen, had afgeteekend, waarover zij zich niet weinig verwonderden. Den volgenden dag stierf in de stad de factoor van den Gouverneur van *Malacca*, welke zeer beklaagd werd, daar hij, schoon een Portugees zijnde, sterk tegen den aanslag der Portugeezen tegen ons had geweest en die had afgekeurd.

Den 16^den^ kwamen des morgens de Gouverneur, de *Sabandar*, de Admiraal en vele andere aanzienlijke personen en edellieden op de plaats, alwaar de onzen met hunne goederen stonden, en nadat zij dezelve bezien hadden, kochten zij een gedeelte van dezelve, welke zij behoorlijk zouden betalen, als de oogst van de peper binnen was, naar den als dan bestaanden prijs. Den 20sten kwam aan den *Mauritius* de Gouverneur met zijnen vader en vele andere aanzienlijken des lands, welke allen een bijzonder genoegen in de schepen hadden, en, nadat wij hun eenige glazen en andere geschenken gegeven hadden, weder naar land vertrokken. Zoowel Chineesche, Arabische als

andere kooplieden veilden ons thans veel peper, maar daar HOUTMAN en de andere bevelhebbers meenden met het nieuwe gewas, die nog veel goedkooper te zullen krijgen, en meenden dus nog niet te moeten koopen, ofschoon zekere Portugees, PEDRO DE TAYDA, van *Malacca* geboortig, die ons waarlijk genegen was, het ten sterkste aanraadde, en, zoowel als vele andere kooplieden, zeide, dat de peper nu zoo laag was, als zij komen kon en dat wanneer de *Chinezen* kwamen, zij wel eens zoo duur zoude worden.

Deze Portugees was een zeer kundig zeeman, op al de kusten en eilanden van de Indische zee bekend, van welke hij zelfs eenige kaarten had gemaakt, welke hij beloofde, den onzen te laten zien, waardoor zij nog veel hoopten te zullen leeren; doch wat hij ook zeide, de onzen wilden van geen koopen hooren, en wachten eindelijk zoo lang, dat zij eindelijk niets kregen. Ondertusschen hadden wij aan ververshing geen gebrek, daar zoowel hoenders, eenden, ossen als allerlei vruchten dagelijks in overvloed door de Javanen aan boord gebragt werden.

Ondertusschen zaten de Portugeezen niet stil, maar zeiden dagelijks den Gouverneur aan de ooren, dat wij slechts verspieders waren, die gekomen waren, om het land op te nemen, hetwelk zij vooral klem bijzetteden, vooreerst, dewijl het scheen, dat de onzen geenen zin hadden, om iets te koopen, ten anderen, omdat het niet mogelijk was, met zoo weinig volk op zulk eenen aanzienlijken afstand vier schepen door zee te brengen, waarom het zeer waarschijnlijk was, dat wij tegen eenige schepen, die wij hadden

willen nemen, bijna al ons volk hadden verloren, en dat zij te *Lissabon* wel meer *Nederlanders* gezien hadden, maar nooit als deze. Hierdoor begon nu de Gouverneur achterdocht te krijgen en naar de Portugeezen te hooren, welke hem zeer veel geld aanboden, om ons hier geenen vrijen handel toe te staan. Daar hij nu een deel goed en koopwaren van ons in zijn bezit had, had hij verschillende bijeenkomsten met den scheepsraad, ten einde met dezen over den prijs van den peper te handelen en eindelijk bepaalde hij, dat hij vijf zakken voor eene *cati* zoude geven in mindering van zijne schuld en dat wij hem de zakken moesten bezorgen, om den peper in te doen en ten einde zich nu tot deze levering in staat te stellen, deed hij al den peper van de Chinezen tegen 6 zakken voor eene *cati*, en 11 zakken voor twee *catis* in koopen; doch daar de Portugeezen niet ophielden, ten onzen nadeele te spreken en ook reeds eenigen van de aanzienlijkste heeren van *Bantam* omgekocht hadden, volgde de levering niet, waarom wij hoe langer hoe meer kwaad vermoeden begonnen te krijgen, dat de Javanen ons slechts wilden laten blijven liggen en alles te doen verteren. Daar wij echter van PEDRO DE TAYDA veel van hetgene er omging, hoorden en zoo hij langer geleefd had, zeker nog veel omtrent de *Indiën* zoude vernomen hebben, daar hij dagelijks bij de onzen aan het koophuis kwam om vriendschap te houden, verwierven de Portugeezen van den Gouverneur verlof, om hem te dooden, gelijk zij hem dan ook op den 18den Augustus, terwijl hij zijn middagslaapje nam, met hun

zestienen overvielen en vermoordden, zonder dat er iets op volgde.

Den 23[sten] Augustus was er weder een aanslag op handen, welke door eenige Arabieren aan de onzen werd ontdekt, doch, volgens het zeggen van den Gouverneur en den *Sabandar*, was de aanslag niet op ons maar van den Keizer op de stad *Bantam* gemunt, welke, met hulp van andere koningen, zich in de regering wilde stellen, dewijl hem dit, volgens zijn zeggen, van regtswege toekwam en waartoe hij te *Jacatra*, voorheen *Sunda Calappa*, met meer dan 100 praauwen gereed lag, doch wij geloofden, dat het alleen om onzentwille geschiedde en waren dus wel op onze hoede.

Daar ondertusschen de scheepsraad zag, dat de levering achterbleef, toonde hij hierover zijn ongenoegen aan den Gouverneur, en zeide hem, zonder omwegen, dat het waarlijk voor zulk een aanzienlijk persoon geene eer was, zijn woord niet te houden, en verdere ernstige gezegden meer, welke zelfs zoo verre gingen, dat zij den Gouverneur bedreigden, dat, indien hij hun geene betaling zond, hij voor de stad zoude komen en die in brand schieten. Tevens zonden zij 21 zakken peper, welke zij op den *Bazar* of groote markt gekocht hadden, scheep, pakten hunne goederen in en hielden zich, als of zij wilden vertrekken. Daar nu de Portugeezen bezig waren, om twee jonken met nagelen en andere koopwaren te laden, om die naar *Malacca* te brengen, begon de Gouvernenr, bijzonder om onze ernstige betuigingen

en bedreigingen, te vreezen, dat de onzen die zouden wegnemen, wanneer hij verpligt zoude geweest zijn, die schade aan den Portugeeschen Gouverneur van *Malacca* te voldoen, te meer, daar de Pinas gelast was, om tot voor de stad te loopen, en overal te looden, ten einde op te nemen, hoe ver men de stad zoude kunnen naderen, of veel meer, gelijk HOUTMAN zich beroemde, om den Gouverneur te tergen, dewijl hierdoor al de Javaansche vaartuigen, die op de reede lagen, hunne touwen kapten en het op strand hebben gezet. Degenen, die van ons aan land waren, waren dien morgen ook gewaarschuwd, dat men te *Jaccatra* groote toerusting maakte van praauwen, om de schepen te komen overvallen, en dat zij dus geen volk meer aan land moesten laten komen; zij schreven dit aan de schepen en zonden het goed, dat zij van den Gouverneur terugontvangen hadden, doch niettegenstaande deze waarschuwing, ging evenwel HOUTMAN met nog 6 anderen aan den wal; dan bij den Gouverneur komende, werd hij met al de zijnen aangehouden, bijzonder, omdat hij onder anderen ook gedreigd had, de beide voornoemde Jonken van stroom te halen; tevens kwam er een bevel bij degenen, die in het koophuis waren, om daar te blijven, met bijvoeging echter, dat er geene zwarigheid was; dat alleen de kapitein zich maar wat te sterk had uitgelaten. Toen echter de sloep niet terugkwam, dachten wij aan de schepen wel, dat er iets onaangenaams moest gebeurd zijn, dewijl het wel te begrijpen was, dat zulke voorname

personen, zich in hun eigen land, door zulk een klein hoopje vreemdelingen zoodanig niet zouden laten bedreigen.

Den 29sten Augustus zond de Gouverneur zijnen tolk met negen slaven en eenen van degenen, die van ons aan den wal waren, aan boord, om ons te berigten, dat zij alleen aangehouden waren, om de sterke dreigementen, welke de kapitein zich veroorloofd had, en dat hij hem niet langer wilde houden, dan totdat de twee Jonken, welke aldaar met nagelen geladen hadden, vertrokken waren. Daar wij echter den tolk niet geloofden, roeiden wij hem na, en lieten hem in het schip *Mauritius* in de boeijen sluiten, gelijk ook al de anderen, behalve twee slaven, die aan den Gouverneur moesten boodschappen, dat, indien hij de onzen niet losliet, wij de zijnen ook niet zouden laten gaan. De Gouverneur was juist ten huize van den *Sabandar*, wiens tweede zoon gehuwd was, ter bruiloft, doch toen hij dit hoorde, vloog hij uit drift op en zwoer, dat, zoo de tolk voor zonnenondergang niet terug was, hij al de onzen zoude laten dooden. Deze schreven ons terstond, dat wij toch de gevangenen zouden los laten, dewijl zij anders hun leven verliezen moesten, welken brief zij ons zonden door drie Portugeesche slaven, welken men terstond twee van de gevangenen slaven mede gaf, met bijvoeging, dat men al de gevangenen zoude hebben medegegeven, indien slechts het weder beter en de kano grooter geweest ware. Des morgens ging de tolk weder naar den wal en verkreeg van den Gouverneur, dat de sloep met vijf

mannen naar de schepen mogt varen en de onzen zouden blijven handelen als te voren, mits de sloep des anderendaags weder aan den wal kwam en eenige koopwaren medebragt. Ondertusschen wilden wij geene waren zenden; maar zonden slechts eenen man met eenige realen van achten, die tevens ons volk moest aanzetten, om alles aan te wenden, ten einde los te komen, dewijl wij niet langer konden blijven leggen, uit hoofde wij geen water meer hadden. Doch ook deze man werd, omdat hij alleen was, bij de anderen aan wal gehouden, waarop wij aan ons volk, dat aan land was, deden weten, dat wij voor de stad zouden komen en dezelve in brand schieten. Deze antwoordden echter, dat wij dit toch niet doen moesten, dewijl dit hun aller leven zoude kosten, terwijl zij dagelijks water en andere verversching aan boord zonden, om ons tevreden te stellen en van ons voornemen te doen afzien. Toen de voornoemde tolk gevangen werd, gingen de onzen met zulk eene drift te werk, als of zij al degenen, die in de praauw waren, hadden willen dood slaan, zoodat verscheidene van schrik over boord sprongen en de tolk zeer ontsteld vroeg, waarom dit toch geschiedde en dit deed almede geen goed aan de zaak van degenen, die van ons gevangen waren.

Den 4den September vergaderde des namiddags de gewone scheepsraad aan het schip *Mauritius*, waarin een brief aan den Gouverneur werd geschreven, met den eisch, dat hij onze gevangene makkers met hunne goederen zoude loslaten, of dat men zich verpligt zoude vinden, volgens den last, die ons

gegeven was, onze schade te verhalen, waarop zij eenen Javaanschen visscher najoegen, welke ons beloofde dezen brief te zullen bestellen, voor eenige spiegeltjes, die hem voor zijne moeite gegeven werden.

Nadat men den 5den tot na den middag te vergeefs op antwoord had gewacht, zeilden wij zoo digt mogelijk bij de stad en ankerden op drie vademen. Hier werd bevolen, dat elk zijne sloepen zoude bemannen en hierop roeide de sloep van den *Hollandschen Leeuw* met 13 man naar eene Jonk, welke zij terstond enterden. Zij vonden hierin 15 Portugeesche slaven, die geen den minsten wederstand boden, maar alleen om lijfsgenade verzochten, zoodat de onzen de Jonk terstond bij de schepen haalden, zonder dat het iemand trachtte te beletten, ofschoon eene geheele menigte uit de stad het stonden aan te zien. Even zoo enterde de sloep van den *Mauritius* eene Jonk, zonder den minsten tegenstand, doch daar de Pinas mede haren koers zettede naar eene Jonk, om die te nemen, staken de Portugeezen dezelve in den brand, waardoor dezelve geheel verteerde. Ondertusschen nam de Pinas nog eene andere Jonk, en bragt die bij de vloot, doch de lading was van weinig waarde, als alleen uit rijst, kokosnoten en andere eetwaren bestaande, doch volgens het zeggen van de slaven was de verbrande Jonk de rijkste van allen, wijl zij wel 25 lasten nagelen inhad, die allen verbrand waren. Van de andere Jonken, die wij veroverd hadden, was in de eene 10 lasten nagelen, 13 lasten lange peper en een

deel benjoin en veel staart of lange peper, benevens vijf slaven uit *Malacca*, die zich verheugden van de slavernij der Portugeezen ontslagen te zijn; de andere Jonk was mede met levensmiddelen en de andere waren van weinig belang beladen.

De brief, welken wij aan den Gouverneur geschreven hadden, werd door den genoemden visscher aan eenen van ons volk, dat aan land was, overhandigd, die hiermede terstond naar het huis van den *Sabandar* ging, om denzelven aan de overigen der onzen voor te lezen. Doch terwijl zij hierover spraken, kwam de tolk QUILOA PANJAN bij hen en verhaalde, dat de schepen voor de stad geankerd waren en de Jonken overmeesterd hadden, waarover de geheele stad in de wapenen was; terzelfder tijd hoorden zij van onzen kant schieten, waarover zij natuurlijk niet weinig bevreesd werden, en niet zonder reden, want de Gouverneur, die juist in den krijgsraad zat, zond oogenblikkelijk den *Sabandar*, om hen te vatten, terwijl de overigen, die nog in het koophuis waren, voor het hof en van daar naar de gewone strafplaats gebragt werden, om terstond met den dood te worden gestraft. Doch spoedig kwam er een bode van den Gouverneur, om hen in het leven te laten en in de huizen der Chineezen te verdeelen, zoo als ook de anderen uit de gevangenissen, aldaar verdeeld, doch weldra weder opgesloten werden.

Den 6den September kwam er des middags weder een brief van HOUTMAN, met verzoek om de inboorlingen toch met vriendschap te behandelen, dewijl, indien

de Jonken onbeschadigd waren, zij ook de gevangenen ongemoeid zouden laten gaan. Hierop kwam er ook een brief van den Gouverneur, verzoekende, dat men niemand zoude leed doen, in welk geval hij den kapitein majoor des anderendaags aan boord zoude zenden; waarop van onzen kant geantwoord werd, dat hij zich van zijne beloften kwijten moest, en, zoo hij dit niet deed, zou men nog digter bij de stad komen; men gaf hem uitstel, totdat de groote markt, door hen den grooten *Bazar* genoemd, die des morgens gehouden wordt, zoude zijn afgeloopen.

Toen nu den 7^{den} de *Bazar* was afgeloopen en de schepen zagen, dat er geen antwoord van de stad kwam, begon men te vreezen, dat de *Javanen* toerustingen zouden maken, en zond hierom de pinas, met eene sloep, te zamen bemand met 28 man, naar eene Jonk, die achter een eiland zeilde. De pinas haar willende vervolgen, geraakte aan den grond; naauwelijks zag men dit uit de stad, of meer dan 20 groote lange praauwen, die reeds gereed lagen, en, door elkander, elk met 50 man, gewapend met lange spiesen, sabels, rondassen, krissen en ook eenige geweren, kwamen op de pinas af, en omringden haar in eene halve maan. Zoodra degenen, die in de sloep waren, bemerkten, dat de pinas in gevaar was, klommen zij in dezelve, wonden dezelve met vele moeite van den grond en lieten de praauwen digt onder het geschut komen, wanneer zij zoo dapper op dezelve vuurden, dat zij verscheidene praauwen onbruikbaar schoten en meer dan 100 personen kwetsten of doodden.

Ondertusschen kwamen de *Javanen*, welke geen letsel hadden, bij het voorbij zeilen toch zoo digt onder de pinas, dat zij de sloep, die er achter aan vast was, afhakten en daar in sprongen, terwijl zij zich dapper verdedigden en met hunne spiesen in de poorten staken, zoodat de onzen slechts moeijelijk het geschut gebruiken konden; echter hebben zij hen met de geweren zoodanig ontvangen, dat er onderscheidenen sneuvelden, terwijl de anderen, die aan bakboord waren, niet durfden naderen, daar zij genoeg te doen hadden, om de gekwetsten in de beschadigde praauwen te bergen. Zij keerden dan weder naar de stad, terwijl de pinas hen nazettede, die zoo digt bij de stad kwam, dat zij twee schoten op dezelve deed. Van de stad deed men ook eenige schoten, meestal met steenen kogels, maar zeer onzeker, en zelden ver genoeg; de beste schoot, die zij deden, was door de bezaansmast van den *Mauritius*. Naauwelijks echter was dit gevecht geeindigd, of de gevangene *Nederlanders* werden ter dood veroordeeld, maar dewijl de *Javanen* het niet eens konden worden in de bepaling van de wijze der straf, wijl de eenen hen aan palen wilde worgen, de anderen hen voor een stuk geschut binden, en wederom anderen hen wilden doodsteken, besloot men de uitvoering der straf tot den volgenden dag uit te stellen. Ondertusschen bleven de schepen tot aan den volgenden morgen met schieten aanhouden, waardoor eenige *Javanen* gekwetst werden, waaronder de cipier, die twee van de onzen in bewaring had. Zelfs kwam er een kogel in het paleis van den ko-

ning, hetwelk niet weinig ontsteltenis in de stad veroorzaakte.

Den 8sten zond HOUTMAN weder eenen brief naar de schepen, om te verzoeken toch met schieten op te houden, en wat verder van de stad te gaan liggen, daar de Gouverneur al de gevangenen aan staken op het strand wilde laten zetten en in het gezigt der schepen met krissen laten doorsteken.

Hij schreef ook, dat men in de stad groote toerusting maakte, om, met list of geweld, de schepen te overvallen, waartoe zij volk in overvloed hadden, daar de voornaamste personen, als de Gouverneur, *Sabandar*, Admiraal en anderen elk meer dan 300 lijfeigene slaven hadden, waarop zij weinig prijs stelden, en dus al heel ligt zouden wagen, terwijl daar en boven het volk mede in tijd van nood ten oorlog gebruikt werd. Verder was HOUTMAN bevreesd, dat men hem naar *Malacca* zoude voeren, dat nog het ergste van allen zijn zoude, dewijl hij dan genoegzaam aan de joden was overgeleverd. Hierop zijn de schepen van legplaats veranderd, hebben de beide genomene Jonken gelost, terwijl men uit de stad nog eenige schoten op hen deed, zonder iemand te beschadigen en onze schepen mede met schieten bleven aanhouden.

Den 10den kwam er eene praauw van den wal aan boord van den *Mauritius*, met eenen Portugeeschen bediende, die ons zeer toegedaan was. Hij bragt eenen brief van HOUTMAN en nog eenen van zekeren Portugeeschen priester, die met HOUTMAN aan boord zoude

komen, indien wij voor zijnen persoon drie duizend stukken van achten (*) betalen wilde.

Men verhaalde ons ook, dat de Portugeezen alle pogingen in het werk stelden, om aan onze gevangenen de vrijheid te bezorgen, terwijl zij voorheen alle moeite hadden aangewend, om de schepen te verderven.

Wij begrepen deze verandering van hun gedrag te moeten toeschrijven, aan de hoop, om eene van de genomene Jonken, die met nagelen, peper en soortgelijke waren beladen was, en hun toebehoorde, tegen de gevangenen te zullen kunnen inruilen; doch de Gouverneur had hierop geantwoord, dat het zijne en niet hunne gevangenen waren; uit welk antwoord wij vermoedden, dat onze reisgenooten voor de genoemde som zouden kunnen gelost worden.

Den 11den schreef de Gouverneur, dat hij de gevangenen zoude loslaten, indien wij stil wilden zijn, maar indien wij verder twist zochten, zoude hij ons wel vinden. Wij antwoordden, dat hij ons vinden kon, waar wij lagen, en daar de gevangenen zenden, dewijl wij anders wel zouden weten, wat ons te doen stond; dat wij ons niet verder met woorden zouden laten tevreden stellen, maar des anderen daags zijn antwoord hierop wachten. Anderen willen, dat de Gouverneur zoude geschreven hebben, dat, indien wij oneenigheid en oorlog tegen de stad zochten, hij

(*) De stukken van achten zijn eigenlijk de piasters of stukken van 8 realen, ongeveer 50 stuivers Nederlandsche munt.

zich zoude laten vinden en als vijand ons komen zoeken, maar indien wij den vrede begeerden, dat hij denzelven ook gaarne wilde en alles zoude nakomen, wat in het verdrag was vastgesteld, hetwelk hij ook, volgens zijn schrijven, tot heden toe getrouwelijk had gedaan, want wat het aanhouden van het volk betrof, hiervan waren wij, of wel de bevelhebbers der schepen, zelve oorzaak, dewijl zij hem bedreigd hadden de Jonken weg te nemen, hetgene nog niemand zich omtrent hem had vermeten, en waarom hij dus wel verpligt was geweest, zoowel het volk als de goederen, in verzekerde bewaring te houden, totdat de Jonken uit zijne haven zouden vertrokken zijn; terwijl hij verder aanbood, om, indien de goederen onder zijne bewaring mogten verminderd zijn, dit te vergoeden, en de penningen, die hij ontvangen had, weder uit te keeren of met peper te voldoen; betuigende verder, dat hij geene vijandschap tegen ons had, maar dat het geheele verschil tusschen ons en de stad ontstaan, alleen veroorzaakt was door de valschheid der Portugeezen.

Op dezen brief zoude de scheepsraad geantwoord hebben, dat zij niets zocht, dan in vrede en vriendschap met hem te handelen, en de schade, aan de Jonken veroorzaakt, gaarne zoude vergoeden, gelijk dan ook in denzelfden namiddag de schepen *Mauritius* en *Hollandia* elk hunne Jonk lieten drijven, nadat zij het noodige er uit genomen hadden; zoodra dit uit de stad gezien werd, kwamen zij terstond met onderscheidene praauwen, om de Jonken in be-

houden haven te brengen, hetwelk men hen zonder eenigen hinder toeliet.

Op denzelfden avond stierf de kundige Opperstuurman, PIETER DIRCKSZ KEYZER, een man, aan wien de Compagnie van verre en onze schepen veel verloren. Toen nu de schepen den 13den nog geen berigt uit de stad hadden, ligtten wij onze ankers en gingen onder zeil, ten einde eene geschikte waterplaats te zoeken, terwijl er negen van onze togtgenooten in *Bantam* gevangen bleven. Wij zouden aan de kust van *Java* wel water hebben kunnen vinden; dan dit was niet zonder gevaar, dewijl de Gouverneur al de rivieren daar omtrent sterk bezet had. Wij waren dus wel verpligt naar de kust van *Sumatra* over te steken, waar wij van den 14den tot den 18den langs henen zeilden, zonder water te vinden; eindelijk vonden wij den 19den een dorpje, in het Maleidsch *Sumor* en in het Javaansch *Lampon* genoemd, doch toen zij aan land kwamen, en den inwoneren naar water vroegen, antwoordden deze, dat de Gouverneur verboden had, om ons water aan te wijzen of eenige ververssching te verkoopen, doch zoo men ondertusschen den regent van het dorp twee geweren wilde schenken en hen verzekeren, hen geen het minste leed te zullen doen, zouden zij ons water aanwijzen en al de ververschingen geven, die zij hadden. Dit werd terstond toegestaan, terwijl zij van hunnen kant mede beloofden, den onzen geen het minste leed te zullen doen of in het water halen eenigzins te zullen hinderen, hetwelk zij op hunne wijze bezwoeren,

door hunne krissen in het water te steken en die op hunne tong te laten afdruppen, terwijl zij wenschten niet ongestraft te mogen blijven, indien zij hiertegen handelden.

Den 20sten de drie sloepen aan wal zijnde, om water te halen, bleven er eenige matrozen, zonder verlof, aan wal, waar de regent van het dorp *Annaisinge* hun eene kan wijn vereerde, doch toen zij deze uitgedronken hadden, waren zij hiermede niet tevreden, maar eischten nog eene andere, waarover de inwoners zeer te onvreden waren. Den volgenden dag ging de schipper van de *Amsterdam* zelfs aan wal, en hoorde, dat de matrozen de inwoners niet wel behandeld en zelfs eenige kannen wijn in stukken geslagen hadden, waardoor de meeste inwoners, en bijzonder de vrouwen, gevlugt waren. Dit gedrag werd door den scheepsraad zeer kwalijk genomen.

Om ondertusschen tot onze gevangene togtgenooten weder te keeren, zoodra de schepen van voor *Bantam* weggezeild waren, werden zij rondgedeeld aan degenen, die hunne slaven in den scheepsstrijd verloren hadden en ten sterkste aangezocht, om van hun geloof afstand te doen, waartoe zelfs sommigen met geweld gedwongen werden, doch zij bleven alle standvastig, zonder dat men iets op hen konde winnen, zoodat men eindelijk afliet en hen liet gaan, waar zij wilden.

De Portugeezen hielden zich echter ook niet stil, maar liepen dagelijks bij den Overste der stad, met verzoek, om de gevangenen aan hen te verkoopen. Zij boden voor dezelve vierduizend realen van ach-

ten, doch de Voorzienigheid verhoedde dit, zoodat zij hen niet kregen.

Den 1sten October ligtten de schepen de ankers weder en kwamen des avonds, omtrent anderhalve mijl van de stad *Bantam*, bij het eiland *Pulo Panjan* weder ten anker. Zoodra de gevangenen dit hoorden, begonnen zij weder hoop te vatten.

Den 2den kwam er des morgens met zonnenopgang eene kleine praauw aan boord met twee Javaansche slaven of bedienden der edellieden. Deze bragten brieven van de gevangenen, met verzoek, dat de schepen toch niet nader bij de stad zouden komen of iemand schade toebrengen. Den volgenden dag kwam er weder eene praauw aan het schip *Mauritius* met eenen Portugeeschen bediende, Antonio de Sylveira genoemd, die ons zeer getrouw was en vele diensten bewees. Deze bragt brieven van Cornelis Houtman, met verzoek, dat de scheepsraad aan den Gouverneur zoude schrijven over hun rantsoen, hetwelk, na veel over en weder schrijven, bepaald werd op twee duizend realen van achten, waarvoor zij vrij aan boord konden gaan; dat alles, wat aan beide zijden genomen was, tegen elkander zoude verrekend worden, namelijk onze goederen en uitstaande schulden tegen de Jonk met de nagelen en de beide anderen met mindere waren, en hiermede zoude dan alles vergeten en vergeven zijn, en zoude men op nieuws een verbond aangaan en met elkander blijven handelen: Dit aldus vastgesteld zijnde, kwamen er op dien dag twee gijzelaars aan boord, waarvan de eene een voornaam Chinees was, die wel 100 slaven had en de

andere de huisheer van het pakhuis, hetwelk de onzen binnen *Bantam* gehad hadden, waartegen wij 1000 realen aan land zonden. Den volgenden dag zonden wij nog 1000 realen, en nu werden de gevangenen vrij gegeven. Nu kwamen de zoetelaars ook weder aan boord met allerlei eetwaren en verversching, terwijl wij weder vrij aan land gingen en terugkwamen. Wij kochten verscheidene partijen peper en notenmuskaat, welke wij aan boord bragten, hopende toch nu wel de lading te krijgen.

Deze vredelievende onderhandeling duurde tot aan den 22sten October, wanneer Cornelis Houtman aan boord kwam, en op de vraag, hoe het aan den wal gesteld was, antwoordde, dat het er niet veel docht (deugde) en dat de Gouverneur geen been in zijne tong had, waaruit wij wel konden begrijpen, wat er gaande was.

Den 23sten en 24sten werden er drie adelborsten aan den wal gezonden, ten einde met den *Sabandar* te spreken over eenen nieuwen eisch, welken de Gouverneur aan de schepen deed, en wel van 200 stukken van achten van ieder schip, behalve de pinas. Hoe zeer nu deze eisch den scheepsraad zeer vreemd voorkwam, daar er reeds zoo veel gegeven was, liet men echter antwoorden, dat, indien er peper aan boord werd gebragt, men daarop niet zien zoude en zelfs wel meer wilde betalen; doch de adelborsten kregen van den *Sabandar* tot antwoord, dat er geen handel kon plaats hebben, alvorens de regten betaald waren.

Den 25sten October kreeg Houtman als een laatst

bescheid, van den Gouverneur, dat de schepen wel konden vertrekken, daar de scheepsraad toch niet goed vond, om te betalen, hetgene men van denzelven verlangde, en van den anderen kant, wijl zij geen vertrouwen in de Javanen schenen te hebben, die, volgens hun zeggen, gaarne gezien hadden, dat wij niet bij 10 of 12, maar bij duizende zakken tegelijk aan boord genomen hadden. Met één woord, het vertrouwen was aan beide zijden zeer gering, zoodat er weinig handel kon gedaan worden.

Ondertusschen was er te *Bantam* een Portugeesche Ambassadeur van *Malacca* aangekomen; hij had zijn schip onder een eiland laten liggen, en kwam met eene sloep naar *Bantam*, waar naderhand zijn schip ook kwam liggen.

Wij vernamen naderhand, dat hij de brenger was van tien duizend realen van achten en eenige geschenken voor den Gouverneur, ten einde hem over te halen, om onzen handel te verbieden, waaraan deze dan ook voldeed, onder voorwendsels, dat de adel niet wilde, dat wij aldaar langer handel zouden drijven. Gelijk dan ook de Gouverneur aan twee Jonken met notenmuskaat en foelie geladen, die van het eiland *Banda* gekomen waren en aan den genoemden huisheer en andere deelgenooten toebehoorden, verbood, niettegenstaande wij met hen in onderhandeling waren en de koop bijna gesloten was, dezelve aan ons af te staan; zoodat wij, onzen handel al weder verhinderd ziende, onze makkers van den wal ontboden, terwijl de *Sabandar* en andere goede vrienden ons raadden, van den wal te

vertrekken en daar niet weder te komen, dewijl wij anders zeker weder aangehouden en aan de Portugeezen overgeleverd zouden worden. Onze makkers bragten nog eenige goederen mede van den wal, doch moesten ook veel achterlaten en kwamen niet, dan met vele moeite, aan boord. Daar het avond was en het vaartuig van den Portugeeschen Ambassadeur voor de haven lag, toen zij van land roeiden, kwamen er eenige Portugeezen, om hen te tergen, doch toen zij wederstand vonden, lieten zij hen gaan.

Ondanks het verbod van den Gouverneur, kwam ondertusschen de huisheer alle dagen in het geheim aan boord, om met de onzen over de genoemde noten en foelie te handelen. Hij durfde dezelve wel niet openlijk leveren, doch wij zouden dezelve dan in schijn aanhalen, ten einde hij zich behoorlijk bij den Gouverneur zoude kunnen verdedigen, waaruit bleek, dat wij den koop genoegzaam eens waren. Deze huisheer liet den 31sten des avonds laat eenen van de adelborsten, welke toen nog aan land was, met zeven van zijne slaven, elk met een geweer en eene spies gewapend, tusschen twee matten aan boord brengen, ofschoon hem 14,000 caxas of ongeveer 120 realen van achten, waren aangeboden, indien hij dezen adelborst wilde binden en aan de Portngeezen overleveren, zoodat hij ons hier, zoowel als in vele andere gevallen, vele blijken van trouw en genegenheid gaf.

Op denzelfden dag kwam er in het geheim een Portugeesche slaaf, als een Javaan verkleed, aan boord, welke ons van wegen den te voren genoemden Antonio de Sylveira kwam zeggen, dat deze

hij de Portugeezen gevangen en geboeid was, omdat hij ons genegen en eenige diensten bewezen had. Hij verzocht hem door dezen slaaf 6 of 7 stukken van achten te zenden, daar zekere slaven of Javanen hem voor eenen Cali de Caxas, (ongeveer acht stukken van achten) meenden los te krijgen, daar anders, gelijk wel waarschijnlijk was, de Portugeezen hem eerlang zouden doen ophangen Deze slaaf verhaalde ons ook, dat er in de stad groote toebereidselen tot eenen aanval op onze schepen gemaakt werden, doch hiervan is nimmer iets gekomen.

Op den 1sten November 1596 werd op den *Mauritus* de gewone scheepsraad belegd, en besloten, om het ongelijk, dat ons was aangedaan, te wreken, dewijl er toch geene waarschijnlijkheid bestond, om de lading te krijgen. Hierom liepen wij weder vrij digt onder de stad, waar wij de beide bedoelde Jonken wegnamen, en aan het schip *Mauritius* bragten, waar de huisheer zich bevond, met wiens voorkennis wij dit gedaan hadden, daar dit dezelfde noten en foelie waren, die hij aan ons had verkocht. Op eene van deze Jonken waren ongeveer 60 slaven, welke van onze overeenkomst met hunnen Heer niet wetende, zich wilden verdedigen, doch dewijl wij daar oogenblikkelijk onder schoten, sprongen zij allen over boord en zwommen naar den wal.

Wij roeiden dien zelfden dag ook nog met twee sloepen naar de genoemde Purtugeesche bark, welke digt aan den wal lag, ten einde dezelve te nemen, doch de Portugeezen ontvingen ons zoo dapper met hunne geweren, dat wij weder moesten terugkeeren, ter-

wijl een man zoodanig gekwetst werd, dat hij binnen vier dagen aan zijne wonden overleed. Doch wij schoten de bark reddeloos en wendden wederom van de stad.

Den tweeden November kwam er eene Jonk uit zee, waarop wij terstond met twee sloepen jagt maakten; dan de manschap derzelve verdedigde zich dapper, hunne matten, als eene verschansing rondom nedervlijende; zij hadden blaasroeren met eene punt daaraan, waaruit zij pijlen bliezen, die zeer aardig gemaakt waren; zij bliezen in onze sloepen, als of het pijltjes regende, zoodat er wel vijf of zes man geraakt en buiten staat gesteld werden, om dienst te doen, schoon echter de wonden van weinig belang waren, want de pijltjes zijn zeer dun, zoodat zij ze op zijn hoogst twee duimen ver in het vleesch kunnen blazen; dan blijft de punt, die van riet gemaakt is, in het vleesch zitten. Daar wij nu met geweren schoten en hunne matten hier niet tegen bestand waren, sprongen zij eindelijk in hunne boten en roeiden uit al hunne magt weg, hunne Jonk aan ons overlatende, waarin wij twee dooden vonden, gelijk wij er in het naroeijen nog drie doodschoten. Wij bragten de Jonk aan de schepen; zij was met rijst en gedroogden visch beladen.

Toen wij nu weder van de stad afgezeild waren, om de Jonken te lossen, ontboden wij de eigenaars derzelve, ten einde hunne betaling te komen ontvangen, doch deze hebben hier nimmer aan voldaan.

Ondertusschen maakten die van *Bantam* groote toebereidselen, om ons te overvallen, waartoe de

Portugeezen hen aanzetteden, en aanboden hen te willen helpen, terwijl zij den Keizer ontboden hadden, om hunnen aanslag te volvoeren, omdat deze een dapper en moedig krijgsman was, in het ondernemen van eenig waagstuk. Deze nu lag onder *Pulo Dua* met zes of zeven barken, met 150 strijdbare mannen; doch hij wendde voor, dat hij niet in de stad wilde gaan en een groot vijand was van de *Bantammers*, tegen welke hij onze hulp verzocht, verzekerende, dat hij een goed vriend van ons was, ten teeken waarvan hij ons eene geit vereerde, gelijk hij ook kort daarna eene praauw zond met een geschenk van dertien hoenders en het verzoek, om onder vrijgeleide aan boord te mogen komen, hetwelk hem vergund werd.

Ondertusschen hadden de *Bantammers* twee Jonken uitgerust, welke des nachts ver in zee liepen en met den dag zich hielden, als of zij op de stad aanhielden, ten einde wij hen zouden nazetten en ons buiten het bereik van het geschut begeven, wanneer zij met galjoten en praauwen onze sloepen zouden overvallen; dan hun plan mislukte, dewijl wij er geene jagt op maakten.

Den 3den November kwam er eene praauw aan den *Mauritius* met vier of vijf Chineezen en den broeder van den huisheer, welke om betaling verzocht, doch wij durfden hem niet betrouwen, maar verzochten, dat de eigenaars of de bevelhebbers der Jonken aan boord zouden komen; dan hij zeide, dat deze gevangen waren, op bevel van den Gouverneur, die hen beschuldigde, dat zij het met de onzen eens waren.

De zoetelaars kwamen ook nog met onderscheidene eetwaren aan boord en zeiden, dat men te *Bantam* eene groote menigte van praauwen en andere vaartuigen met allen spoed in gereedheid bragt, en dat men reeds bepaald had, wie elk van de schepen zoude aantasten.

Wij hielden dus van de eilanden af, ten einde achter dezelve niet onverhoeds overvallen te worden, en den vijand des te beter te kunnen nagaan en behoorlijk te ontvangen.

Den 4[den] kwam de Keizer, waarvan wij reeds gesproken hebben, aan boord; hij verzocht, dat men hem eene van de Jonken zoude geven, dewijl wij daarvan toch geen gebruik zouden maken. Wij antwoordden hem, dat, indien de eigenaar kwam, wij hem dezelve zouden teruggeven, gelijk ook de gelden voor hetgene wij in de Jonken gevonden hadden, doch dat anders de Jonken tot des Keizers dienst waren. Wij vermoedden, dat hij meer kwam, om ons te bespieden, dan om ons te bezoeken, en verhaalden hem alles, wat er was voorgevallen bij onze komst en hoe men ons gezegd had, dat hij alleen gekomen was, om ons te overvallen en te verraden. Hij antwoordde, dat, daar hij zeer gehaat was, men dit gemakkelijk konde zeggen, maar dat er niets van waar was, en wij dus dit niet moesten gelooven. Verder beklaagde hij zich, dat hij te *Jacatra* verjaagd was, en men hem te *Bantam* niet begeerde, schoon dit alles door zijne slechte regering veroorzaakt werd, hetgene ons te meer bleek, daar hij ons eene schoone vrouw voor eene der Jonken

aanbood. Op denzelfden dag kwamen er ook nog verscheidene inboorlingen van *Guzaratte* en de kust van *Habesch* of *Abyssinië* aan boord met ververschingen; doch vreezende, dat men mogt beproeven ons te vergeven, gelijk hiervan reeds meer dan eens blijken waren geweest, wilden wij hier niet veel van koopen.

Den 5den kwam de Keizer weder aan boord met al het noodige, om de Jonken mede te nemen, doch wij antwoordden hem als te voren. Hij gaf ons ook berigt van de armade te *Bantam* en dat die weldra zoude komen opdagen.

Den 6den November kwamen nog eenige personen ons waarschuwen, dat men te *Bantam* gereed was, om ons den volgenden dag te komen overvallen, en dat vele edelen zich bij de armade bevonden, ten einde in persoon hun volk aan te voeren, alsmede, dat zij de Jonken, waarvan wij gesproken hebben, in zee gezonden hadden, om ons te verschalken. Bij de overweging van dit een en ander begrepen wij, dat, al ware het, dat wij er eenigen van hen deden sneuvelen, dit ons mogelijk eenigen van ons klein getal manschappen, die wij ondertusschen zoo zeer noodig hadden, konde kosten en wij in alle gevallen er geene eer mede konden inleggen, waarom wij dan ook besloten, des avonds in de eerste wacht onder zeil te gaan naar eene rivier *Ontong Java* genoemd, ongeveer 8 mijlen ten oosten van *Bantam* gelegen; deze werd ons door eenen loods, ABDUL van *Guzaratte*, den volgenden dag gewezen en was aan de westelijke hoek van de baai van *Jacatra* achter

eenige eilanden. Wij bevonden, dat het land van *Java* hier meest oost en west liep, laag en vlak land was, met vele bogten, aan welke onderscheidene dorpen en rivieren gelegen waren, doch die vele banken en ondiepten hadden. Onder deze waren *Punelan* en *Tangarang* zeer volkrijke en met vele praauwen, die van *Jacatra* naar *Bantam* en de omliggende kusten voeren.

Den 9den kwamen er eenige Chinezen met den zwager van den huisheer in eene praauw aan den *Mauritius*. Zij bragten eenige potten met arak, welke zij te *Jacatra* voor ons gekocht hadden, en wilden weder naar die stad gaan, om nog meerdere ververschingen te koopen, terwijl zij ons verhaalden, dat aldaar nog eene Jonk met notenmuskaat en nagelen lag, welke onlangs van het eiland *Banda* gekomen was, doch wij vermoedden, dat zij gezind waren, om zich te wreken over de beide te voren genomene Jonken, die zij dachten, dat niet betaald zouden worden. De brandewijn, welken zij bragten, wordt te *Jacatra* van rijst gestookt.

Den 11den November kwam er eene praauw van *Bantam* aan den *Mauritius*, ten einde ons te bespieden en omtrent ons verdere voornemen ons uit te hooren. Zij kwamen onder voorwendsel van eenige levensmiddelen en porselein te willen verkoopen en wilden ons doen gelooven, dat de beide Jonken met noten door de Portugeezen gekocht waren en zij die hadden moeten betalen, alsmede, dat er eenige Portugeezen gekwetst waren en zelf de kapitein der bark met grof geschut zoude doorschoten zijn,

hetwelk alles bezijden de waarheid was. Op denzelfden dag kwam er ook eene praauw met eenige Chinezen en den zwager van den huisheer aan de *Hollandia*, welke laatste men meende, dat om de betaling voor de noten kwam. Hij bragt voor elk schip twee bokken mede ten geschenke, zond de Chinezen naar *Jacatra* en bleef zelf aan den *Mauritius* overnachten.

Den 13den kwamen zij tegen den avond voor de stad *Jacatra* op 5° 42′ Z. B. op eene halve mijl van de stad in 7 vademen kleigrond ten anker; hier was alles lage en vlakke grond, met vele eilanden en bogten.

Den 14den kwamen er verscheidene praauwen van de stad *Jacatra* aan de schepen, deels met verversching, deels van stadswege, waaronder de *Sabandar* dier stad, welke ons aanbood, al hetgene wij mogten noodig hebben, indien wij slechts iemand wilden zenden, waarvoor hij zelf gaarne als gijzelaar aan boord wilde blijven.

Er werden dus twee adelborsten gelast, om met den zwager van den huisheer en den *Sabandar* naar de stad te gaan, ten einde te zien, of men aldaar eenige specerijen zoude kunnen koopen. Zij vonden, dat de stad ongeveer 3000 huizen kon bevatten, terwijl eene schoone rivier door dezelve liep en de stad met groote palissaden omringd was. Maar de inwoners waren uit vrees bijna alle landwaarts in gevlugt, zoodat er geene waarschijnlijkheid was, om eenigen handel te zullen kunnen drijven, te meer, daar alle goederen, hoe ook genaamd, en van welke plaatsen

komende, te *Bantam* verkocht, gelost en verzonden werden, waarom onze adelborsten, na door den *Sabandar*, die een zeer wellevend man was en goed Portugeesch sprak, aan zijn huis bijzonder goed onthaald te zijn, des avonds weder aan boord kwamen. Het schoonste van deze stad was de genoemde rivier van versch water, welke haren oorsprong ver landwaarts in heeft, alsmede de omtrek, welke zeer goed van water is voorzien en allerlei levensmiddelen en vruchten in overvloed voortbrengt, en waarvan den volgenden dag eene aanzienlijke hoeveelheid door de inwoners werd aan boord gebragt, welke wij met alle vriendelijkheid van hen kochten. De *Sabandar* had den Koning van de aankomst der schepen kennis gegeven, en deze kwam den 16den met eenige edellieden aan boord; hij was een bejaard man, en, volgens sommigen, de vader van den regerenden Keizer, of Sultan. Nadat hij het schip *Hollandia* had bezigtigd, nam hij zijn afscheid en bedankte ons voor de eer en vriendschap, hem aangedaan, terwijl hij ons alle hulp en vriendschap aanbood, waarvoor wij hem van onzen kant mede onzen dank betuigden.

Den 17den lieten wij tegen den avond, ongeveer zes mijlen van *Jacatra*, voor een dorp *Karawang* het anker vallen; hier woonden vele visschers, daar de mond der groote rivier, waaraan dit dorp ligt, eene goede vangst oplevert. Den 22sten zagen wij eene Jonk, waarop wij jagt maakten, maar niet konden bereiken. Den 27sten zagen wij vele visschers, welke naar den wal hielden, en ons verhaalden, dat wij digt bij *Japara* waren. Den 29sten kwamen wij bij

een eiland, waarvan eene menigte visschers naar zee gingen en ons naar het zuiden van het eiland wezen, waaruit wij opmaakten, dat aldaar eene woonplaats zijn moest. Dit eiland had landwaarts in groote hooge bergen, maar eene lage kust, die met vele boomen begroeid was. Het heette *Karimon Java* en lag niet ver van den vasten wal.

Terwijl wij dus met groote moeite en verdriet langs de kust zeilden, zetteden wij den 2den December onzen koers naar den wal, waar wij zeer veel visschers zagen, die ons verhaalden dat wij aan het land boven de stad *Tuban* waren. Dit land was zeer heuvelachtig en gemakkelijk te verkennen aan eenen hoogen berg, welke, als men van het westen naar het oosten komt, zich opdoet als een hoed met eenen breeden rand, en op den top eenen boom, die boven al de anderen uitsteekt; ten westen van dezen berg zag men eenen grooten inham, die wel naar eene rivier geleek. Aldus voortzeilende, kwamen zij aan eene andere bogt, waar ook vele visschers op aanhielden en eenige Jonken ten anker lagen, waarom zij ook hier het anker lieten vallen. Zoodra men aan den wal zag, dat de schepen ten anker gekomen waren, kwam er eene praauw naar ons toe, die echter door het slechte weder slechts aan den *Amsterdam*, die het naaste aan den wal lag, komen konden waarvan de manschap de onzen welkom heette en verzocht, dat zij aldaar tot den volgenden dag zouden blijven, wijl zij eenige specerijen, als nagelen, foelie en noten, hadden, die door de Jonken aldaar aangebragt waren, en die zij wenschten te verkoopen. Dit land is ook

zeer goed te verkennen; het is heuvelachtig en heeft drie lange vlakke bergen, als drie lange tafels, welke in het Portugeesch *lasmesas de Tuban*, en in het Maleidsch *Ballo Cillingh* genoemd werden. Volgens het verhaal der inwoners waren niet ver van hier drie steden gelegen, waarvan *Tuban* de grootste was, en de andere *Sidaijo* en *Surbaija* (*Soerabaija*) genoemd werden; drie mijlen van hier was nog eene stad, *Joartam* genoemd, van waar vele Jonken naar de *Molukken*, *Amboina* en *Banda* vertrekken en van daar naar *Bantam* gaan, om hunne ingekochte goederen te verkoopen.

Den 4den zonden wij op verzoek der inwoners, en om meerder zekerheid te hebben, eenen man aan den wal, vergezeld van den reeds bekenden loods, Abdul van *Guzaratta*, welke goed Portugeesch, goed Maleidsch en goed Javaansch sprak; toen zij aan wal kwamen, werden er terstond twee paarden gezadeld, om daar mede naar de stad en den Koning te rijden, hetwelk zij echter beleefdelijk weigerden. Zoodra zij nu merkten, dat de genoemde Abdul geen Javaan was, vroegen zij hem, van waar hij was, waarop hij antwoordde, dat hij te *Bantam* woonde, doch uit *Guzeratte* geboortig was. Toen degenen, die hier woonden, hoorden, dat hij te *Bantam* woonde, wilden zij hem terstond gevangen nemen, om den schijn te geven, dat zij vijanden van *Bantam* waren, op wier *Adi de patti*, of eersten minister, zij sterk scholden; doch toen onze makker zeide, dat Abdul uit eigenen wil bij ons was gekomen, waren zij tevreden en gingen te zamen naar den Koning,

welke hen met alle vriendelijkheid ontving en zeide, dat hij den volgenden dag zelf aan boord wilde komen, terwijl hij een genoegzaam aantal gijzelaars aan boord zond, ten einde de onzen vrij aan land zoude kunnen komen. Hij liet hun ook eenen schoonen hoop nagelen zien, wel ongeveer dertig last, die hij gaarne aan hen wilde verkoopen en in alle billijkheid met hen handelen. Hierop namen zij zeer vriendelijk afscheid van den Koning LELLA (zoo hij genoemd) en kwamen weder aan boord.

Op de praauw, welke ons verzocht had aan land te komen, was onder anderen een afgevallen Portugees, welke, naar zijn zeggen, 15 jaren oud was, toen hij op het eiland *Java* met andere Portugeezen van *Malacca* gevangen werd, hetwelk nu omtrent 17 of 18 jaren geleden was. In dien tijd had hij bijzonder het vertrouwen der inwoners gewonnen en was Regent van de stad *Sourabaija* geworden, met de magt over meer dan 2000 man. Deze bood ons aan, om ons eenige loodsen, niet alleen te verhuren, maar ook als lijfeigenen te verkoopen, welke ons in de *Molukken* zouden brengen. Dan hoe vriendelijk hij ons ook voorkwam, hielden wij het er echter voor, dat hij door de Portugeezen gezonden was, om ons datgene te berokkenen, hetwelk ons naderhand overkwam.

Op denzelfden dag kreeg JAN SCHELLINGER, schipper van de *Amsterdam*, van den Koning eenen zeer zeldzamen vogel ten geschenke, welken de *Javanen Eme* (eigenlijk de *Kasuaris*) heeten. Hij was bijna zoo groot als een zwaan, zwart van kleur, met zwarte

vederen, in gedaante als die der struisvogels; hij had geene vleugels, noch staart; boven op het hoofd had hij een schild, zoo hard als van eene schildpad; hij maakte veel geweld met zijne lange, grove en sterke voeten, met welke hij achteruit sloeg als de paarden; hij slikt zijn voedsel in eens in, en hetgene hij geheel doorslikt, raakt hij ook weder geheel kwijt; hij slikt ook vuur en metaal. Wij bragten hem als eene groote bijzonderheid naar *Amsterdam*, waar de reeders hem aan de Heeren Staten vereerden.

Den volgenden dag (5 December) maakten wij alles in gereedheid, om den Koning op het luisterrijkste te ontvangen. De schepen werden versierd; de trompetten werden gestoken en al de vlaggen geheeschen. Toen men dit aan den wal zag, begon men te vreezen en de Koning zond eene praauw aan boord, om te vragen, waarom wij al die vlaggen lieten waaijen, of wij met hen even wilden handelen als met die van *Bantam*, alwaar de vlaggen zoo gewaaid hadden, terwijl hij toch ons alle vriendschap bewees en de vijand van de *Bantammers* was. Wij antwoordden hierop, dat zulks alleen geschiedde ter eere van den Koning en hiermede ging de praauw weder naar den wal. Kort hierna kwam de te voren gemelde Portugees weder aan boord van den *Mauritius* en begeerde eenige goederen te zien, zoo als een beneden stuk van een harnas en rood laken, dat hij scheen voor den Koning te willen koopen, verzoekende hetzelve mede naar den wal te mogen nemen, hetwelk hem echter werd geweigerd. Onderwijl zagen wij twee Jonken onder den wal liggen,

die in schijn zeewaarts gingen en kort daarna weder terugkwamen, om de onzen over te halen, om hen met de sloep na te zetten en hierdoor de schepen, die zij wilden overvallen, van volk berooven. Om den middag kwamen er zes groote praauwen, als galjooten gemaakt, vol volk naar de schepen, waarvan er drie aan het schip *Amsterdam* kwamen, en de anderen naar de pinas roeiden. Die bij de *Amsterdam* kwamen, hadden twee beesten bij zich, welke zij voorgaven, ons te willen vereeren en de *Sabandar*, welke de aanvoerder was, kwam terstond op het schip en deed de beesten overhijschen. Terwijl nu het volk gedeeltelijk met hijschen bezig was, en een ander deel hier naar stonden te kijken, zonder iets kwaads te vermoeden, sprong er eensklaps eene menigte volks aan boord, waarom de commies Reinier Verhel den *Sabandar* vroeg, wat dit beduidde. Deze zijnen tijd daar ziende, trok met een groot geschreeuw zijnen ponjaard en stak genoemden commies de keel af, waarop al de anderen hem volgden, zoodat ook de schipper Jan Schellinger en bijna al de overigen, die op het dek en ongewapend waren, op het onverwachts vermoord of doodelijk gekwetst werden. Degenen, die beneden waren, verweerden zich met handspaken, pieken en sabels zoo dapper, dat zij een aanzienlijk aantal Javanen ombragten, terwijl zij moedig naar boven kwamen en daar met een steenstuk zulk eene ruimte maakten, dat al de vijanden over boord moesten. Er lag eene praauw aan boord met vele gekwetsten en andere Javanen, welke in den grond werd geschoten. De drie praauwen,

welke naar de pinas gegaan waren, bemerkende, dat hunne makkers het schip moesten verlaten, durfden hunnen aanslag niet volbrengen, maar roeiden mede naar het schip *Amsterdam.* Ondertusschen bemerkte men aan de andere schepen, zoo door het schieten als door het aanhoudend over boord springen der Javanen, wat er gaande was, waarom zij hunne sloepen bemandden en de praauwen nazetteden, die zij gedeeltelijk inhaalden en zoodanig beschoten en naderhand met den sabel in de vuist bestookten, dat er van dezelve, zoowel als van degenen, die zij in het water vonden zwemmen, weinigen ontkwamen. Toen de inwoners zagen, hoe slecht het met hunne stadgenooten afliep, kwamen zij hen met 13 groote praauwen te hulp, doch die van de schepen schoten zoo dapper onder dezelve, dat zij weder naar den wal moesten roeijen. Eindelijk werden de onzen vermoeid en wij namen dus eenige Javanen gevangen en roeiden naar het schip *Amsterdam*, waar wij bij het overkomen vele dooden, zoo van de onzen als van den vijand, vonden liggen. Bijzonder treffend was de dood van een neefje van den vermoorden schipper SCHELLINGER, 10 à 11 jaren oud, welken deze wreede menschen wel 13 steken na zijnen dood gegeven hadden, waarover de onzen zoo woedend werden, dat zij de gevangene Javanen mede doorstaken. Zij hadden ons verhaald, dat zij ons van *Bantam* af gevolgd waren; dat zij mede te *Jacatra* hadden geweest en getracht, ons met de jonk met notemuskaat te bedriegen; dat zij van hier ons naar *Japara* waren gevolgd en aldaar hadden afgewacht,

en den vorigen dag voor *Sidaijo* waren aangekomen. Dat de twee Jonken, welke de onzen des morgens onder den wal hadden zien liggen, daar geplaatst waren, om de onzen uit te lokken en onderweg te onderscheppen. Op deze wijze liep deze aanslag af; van de Javanen waren er ongeveer 150 en van de onzen 12 man gebleven. Het overige van den dag bragten wij door met onze dooden over boord te zetten en de Javanen, om de hunnen op te visschen, op welke wij van tijd tot tijd nog een stuk losten.

Daags te voren had mede een van de onzen met den genoemden ABDUL van *Guzaratte* aan land geweest. Weder aan boord gekomen zijnde, verhaalden zij, hoe de Koning zich toen op eene zeer prachtige wijze vertoond had, verzeld van 30 ruiters, die met lange pieken gewapend waren en een groot aantal voetvolk met bloote zwaarden.

Het eiland *Java* ligt tusschen 5° 40′ en 8° 50′ Zbr. en tusschen 105° 10′ en 115° 50′ L. ꝯ *Greenwich;* het is ongeveer 250 mijlen lang en 30 u. 45 m. breed, bevat op 2400 V. M. ongeveer 4 à 5 millioenen inwoners en is voorzeker onze belangrijkste bezitting, in *Oost-Indië*, alwaar ook in de stad *Batavia* de zetel van het bestuur der Nederlandsche bezittingen, in deze streek der aarde, gevonden wordt. Het zoude ons gemakkelijker vallen, hier op het voetspoor van het oorspronkelijke eene breedvoerige beschrijving van dit Eiland en de stad *Bantam* te geven; dan daar dit minder tot de eigenlijke reize behoort, en wij in dit deel vooral de kortheid moeten betrach-

ten, verwijzen wij naar de onderscheidene werken, binnen weinige jaren hier over in het licht gekomen, en wel bijzonder naar die van den Generaal VAN DEN BOSCH, RAFFLES CRAWFURD en vooral naar de *land en zee togten in Neérlands Indiën,* door J. OLIVIER, Jz. alwaar de lezer in alle opzigten voldoening zal vinden.

De Nederlanders den beganen moord aan wederszijden overwegende en dat er nu aan geenen handel met de inwoners van *Tuban Sidaijo* en andere omliggende Javaansche steden te denken was, terwijl zij, uit hoofde van hun gering aantal en weinige magt, zich geene voldoening konden verschaffen, ligtten des nachts hunne ankers en gingen met den landwind onder zeil naar de rede van het eiland *Madura.* Aan de westzijde van hetzelve, waar ook het voornaamste stadje des eilands *Aros-baija*, alwaar de *Cheriffa* of *Bisschop* woont, ligt, gelegen is.

Zij lieten hier den 6den December 1596 op 7 vademen kleigrond het anker vallen; kort hierna kwamen er twee praauwen aan boord, welke niet durfden overkomen, doch ons uit naam hunner regering alles goeds aanboden, met verzoek, om aldaar eenige dagen op de reede te vertoeven, zullende zij ons ververschingzenden en in alle vriendschap met ons omgaan. Zij wisten, wat er voor *Sidaijo* geschied was, doordien er altijd vele praauwen over en weder varen, die hen van alles kennis geven.

Den volgenden dag kwam er eene praauw aan het schip *Hollandia* met 28 man, welke zeiden, dat zij

eenige specerijen inhadden van een schip, dat aldaar gebleven was, doch dit was geheel bezijden de waarheid, want toen wij er anderen naar vroegen, verklaarden deze van geene specerijen te weten. Evenwel deed men den gezaghebber eene vereering van twee spiegels.

Den 8sten December kwamen er drie praauwen van *Madura*; (*) in de eerste van deze was een tolk van het geestelijk opperhoofd, den *Cheriffa*, welke aan de *Amsterdam* kwam vragen, of de Koning en den *Sinan Chiriffa* wel aan boord zouden kunnen komen; dat zij eenige geiten, rijst en andere verversching zouden medebrengen. De stuurman van dit schip, welke nog zwaar gewond was van den slag bij *Sidaijo*, dit hoorende, kwam uit zijne hut naar

(*) *Madura*, bij de inboorlingen, *Manduras*, een eiland op 6° 53' Z. B. en tusschen 112° 51' en 113° 58' L. van *Greenwich*, ongeveer eene halve mijl ten N. O. van het eiland *Java* gelegen, en door de straat van *Madura* gescheiden en op 75⅓ V. M. 218,600 inwoners bevattende, waaronder 12,900 *Chinezen*; het grootste deel der overigen hebben nog de Javaansche Godsdienst. Het is berg- en boschachtig, met schoone en vruchtbare dalen en kleine rivieren, eene gematigde en gezonde luchtstreek, die vooral door de zeewinden wordt verkoeld en dezelfde voortbrengsels als op *Java*, behalve koffij. Vooral is de veeteelt er aanzienlijk en de paarden zeer gezocht, en heeft men er veel verw. en fijn hout, vooral kokosboomen, alsmede veel visch. Er zijn twee sultans, die van *Bangkalang* en die van *Sumanap*, welke aan de Nederlandsche Cijnsbaar zijn; het district *Paronacassan* behoort geheel aan de Nederlanders; men telt er 1074 steden, dorpen of bewoonde plaatsen.

de kajuit en zoude, indien men hem niet had tegen gehouden, den tolk met een mes de keel afgesneden hebben, waarschijnlijk, om zich nog te wreken. Om deze reden stond men den tolk zijn verzoek toe, maar op voorwaarde, dat men niet aan den *Amsterdam,* die bijna geen volk meer had, noch aan de Pinas, maar aan den *Mauritius* zoude aanleggen, waarop hij weder vertrok, om dit aan den Koning en den geestelijken *Cheriffa* te melden, die ondertusschen in de andere praauwen kwamen aanzeilen, en (hetzij dat de tolk zijnen last vergeten had, of dat zij een kwaad voornemen hadden) regelregt op het schip *Amsterdam* kwamen. De eene praauw, of liever jonk had een dek, waarop het volk driehoog op elkander zat, waardoor de weinige manschappen op den *Amsterdam* niet weinig bevreesd werden, en, zonder bevel af te wachten, met drie stukken op de praauwen inschoten, waardoor het volk van de koninklijke praauw, welke eene lantaren op hadden, van boven neder stortteden en elkander dood vielen; terstond daarop viel het meeste volk van de vier schepen in derzelver sloepen en vielen de praauwen met zulk een geweld aan, dat er naauwelijks 21 personen overbleven, welke zij alle gevangen namen. Onder de dooden vond men onder anderen den Koning en het hoofd der geestelijken, den *Cheriffa*, waarvan de eerste eene gouden juweel aan zijnen gordel had met 5 steenen, die men hem afdeed en vervolgens hem met het hoofd der geestelijken, den *Cheriffa,* wien de beide armen afgeschoten waren, over boord wierp. Nadat men de gevangenen aan

boord gebragt, en de gekwetsten verbonden had, werden zij elk in het bijzonder ondervraagd. Sommigen bekenden, schoon mogelijk wel uit vrees en om ons genoegen te geven, dat zij voornemens waren geweest, om, indien zij hunne kans schoon gezien hadden, het schip te overvallen, doch anderen zeiden daarentegen, dat, indien zij dit voornemens geweest waren, zouden zij hunne vrouwen en kinderen niet mede gebragt hebben, hetwelk zich ook wel liet hooren. Na het onderzoek werd hun allen het leven geschonken, behalve den tolk, eenen jongeling van ongeveer 20 jaren, welke hierover zeer bedroefd was en bitter weende, gelijk ook des konings zoontje, een kind van 6 of 7 jaren en voor dezen landaard een der schoonste kinderen, welke men vinden kon. Dit kind bemerkende, dat Houtman iets meer te zeggen had, dan de anderen, viel voor hem neder en bad, dat men den tolk mede zijne vrijheid zoude geven en met de anderen aan land doen gaan, hij deed dit met zulk eene eerbied en aandoening, dat elk zich hier over verwonderde en hem zijne bede werd toegestaan. Nadat dus de gevangenen gegeten hadden, werden zij allen in eene praauw gezet en naar den wal gezonden, uitgenomen twee jongens, die ten dienste van het schip *Hollandia* gehouden en naar de plaatsen, van waar zij kwamen, de eene Arossa Baija en de andere Madura genoemd werden; onder de gevangenen was ook eene vrouw; naar het ons toescheen, de min van het genoemde kind. Ondertusschen was de scheepsraad over het gebeurde zeer te onvreden, dewijl het tegen hunnen wil

begonnen was, ofschoon men uit de rondassen, spiesen en andere wapenen, welken de eilanders hadden medegebragt, niet veel goeds moest vermoeden. Deze eilanders waren even hardnekkig en sterk als de inwoners van *Sidaijo*, want ofschoon zij reeds met een half rapier of lans doorstoken waren, zoo drongen zij, indien slechts het hart niet geraakt was, tegen het geweer op, om ware het mogelijk hunne partij met hen te doen sterven; ja al lagen zij in het water, zoo verdedigden zij zich met hunne krissen zoo dapper, dat, indien er geene hulp gekomen ware, zij menig een van onze dapperste manschappen zouden hebben omgebragt.

Het voorgevallene verpligtte echter de schepen weder te verzeilen, waarom zij ook den 9den onder zeil gingen en den 11den bij het eiland *Lubok* of klein *Madura* op 6° 10′ Z. B. ongeveer 12 of dertien mijlen van *Java* gelegen en door nog twee kleinere eilanden omringd, het anker lieten vallen.

Hier zagen zij 22 mannen langs strand gaan, waarbij ook hun regent was. Zij hadden een hert, hetwelk zij ons beduidden, aan ons te willen verkoopen, doch er ging dien dag niemand van ons naar den wal. Dit eiland had de Koning van *Japara*, aan wien het toebehoorde, eerst voor drie jaren met ongeveer 100 man bevolkt en onder het bestuur gesteld van eenen Edelman, terwijl het land door de vlijt der inwoners dagelijks beter werd en overvloed had van rijst, hoenders, vee, wild en gevogelte. Aan den oostelijken hoek stond eene kleine Moskee of Pagode met kokosboomen omplant, alwaar zij zich het meest

ophielden. Den 12den December omtrent den middag ging er eene sloep aan den wal, welke door de inwoners werd ingewacht, van welke zij eenige hoenders, tegen ijzer en lood, waarnaar zij zeer begeerig waren, inruilden.

Den 14den December gingen zij onder zeil, hunnen koers west aanhoudende, op hope van in deze rigting eene goede reede te vinden, waar zij een van de schepen konden laten liggen, dewijl zij te weinig volk hadden, om de schepen alle vier door zee te brengen, alzoo zij zieken en gezonden, te zamen niet meer dan 94 man, sterk waren. Tot hunne groote verwondering echter kregen zij den 25sten hetzelfde eiland *Lubok* weder in het gezigt, daar zij nu gedurende elf dagen alle moeite hadden aangewend, om den west te komen; dan zij waren door de westen en noordwesten winden, alsmede door den sterken stroom teruggedreven; en dus kwamen zij weder bij hetzelfde eiland ten anker.

Op denzelfden 25sten December werd Jan Molenaar, schipper van den *Mauritius*, plotseling door eene benaauwdheid overvallen en stierf in minder dan een uur, waarom den volgenden dag de chirurgijns, Jan Jansz en Meester Joost, naar dit schip ontboden werden, om in tegenwoordigheid van den scheepsraad dit lijk te openen, welke, na gedaan onderzoek, verklaarden, dat genoemde schipper vergeven was, hetwelk ook bijna al de tegenwoordigen geloofden, daar het ligchaam geheel blaauw uitgeslagen en het haar op het hoofd uitgevallen was, terwijl, door het sterke vergif, het bloed uit de

keel geloopen was. Dit verwekte zoowel onder het volk, als verscheidene officieren, een geweldig gemor, zoodat zelfs degenen, welke te voren gaarne verder en naar de *Molukken* hadden willen gaan, algemeen begonnen te roepen, dat het meer dan tijd was, om weder terug te keeren.

Den 27sten werd CORNELIS HOUTMAN door het volk van zijn schip in de boeijen gezet, dewijl hij verdacht werd aan de vergeving van den overledenen schipper schuldig te zijn, dewijl hij met dezen JAN MOLENAAR gedurende bijna de geheele reis in onmin had geleefd en meer dan eens handgemeen had geweest, terwijl de een den anderen met sabels en ander geweer dreigde en naliep, en wijl HOUTMAN, zoo als verhaald werd, gezegd zoude hebben, dat hij tot vergif zijne toevlugt moest nemen, wijl hij anders met MOLENAAR geenen vrede hebben kon. Doch ondanks al deze gissingen, werd HOUTMAN den 30sten weder vrij gesproken, totdat men nadere inlichting in deze zaak zoude hebben, schoon daarom het vermoeden bij velen niet was opgeheven.

De scheepsraad intusschen besloten hebbende het schip *Amsterdam* (dat op de ondiepte voor *Jacatra* zoo lek was geworden, dat men wel twee duizend steken in de wacht moest pompen) te verlaten, begonnen wij op den 1sten Januarij 1597 hetzelve te lossen en te onttakelen, hetwelk ons tot den 11den bezig hield, wanneer wij den brand daarin staken; waarlijk een kostbaar vuur voor de compagnie *van Verre*. Onder het branden van het schip kwamen de inwoners met kanoos en praauwen, en haalden

het wrak op eene droogte, om het ijzerwerk te behouden, terwijl verscheidene kanoos met ververschingen aan de schepen kwamen, om tegen dat ijzerwerk te verruilen. Onder anderen was er een, die vroeg, waarom wij het schip niet liever aan den Koning of Gouverneur verkocht hadden, die hetzelve gaarne zou betaald hebben. Den 12^{den} het volk van de *Hollandia* om water zijnde, namen de beide jongens, die wij van *Madura* hadden medegenomen, de vlugt, door naar het genoemde eiland *Lubok* te zwemmen. Op dien zelfden dag ligtten de schepen de ankers, met voornemen, om naar den oosthoek van het eiland *Java* te loopen en ons daar van alles te voorzien, wat wij voor den terugtogt noodig hadden. Wij zagen den 18^{den} des morgens den brandenden berg, die boven de stad *Panaroukan* ligt en welke eenen dikken en donkeren rook uitwierp, gelijk ook nog eenen anderen grooten berg, bij de Portugeezen naar eene Pagode of heidenschen tempel, welke op denzelven ligt, *Sierra do Pagode* genoemd. Aan den voet van dezen berg ligt een klein stadje, dat *Pacada* heet, waarom men hem ook *Sierra de Pacada* noemt. Wij kwamen dien zelfden dag nog in de straat *Balij*, welke naauwelijks eene halve mijl breed is en tusschen de eilanden *Balij* ten oosten en *Java* ten westen doorloopt. Den 21sten kwamen wij zoo digt bij de stad *Balambouang*, dat wij dezelve behoorlijk zien konden. Ook kwamen er dien dag nog twee praauwen aan het schip *Mauritius*, waarin onder anderen een slaaf van zekeren Portugeeschen monnik; deze verhaalde, dat hij in *Balambouang*

was geweest; dat daar, uit hoofde van de laatste belegering, een zware hongersnood heerschte, en dat zekere drie Portugeezen, welke aldaar den post van Boschschieters hadden, den moed opgaven en de stad niet langer konden verdedigen. Wij zagen ook aan de kust van *Balij* een aantal zeilen, welke, volgens eenen Edelman, die mede aan boord gekomen was, moesten dienen, om de belegerde stad te ontzetten, dat zij wel acht duizend man sterk waren, behalve degenen, die nog elders lagen. Doch wij geloofden dit niet, maar vertrouwden, dat de geheele magt van het eiland *Java* bijeen verzameld was, om ons tegen te staan en den doorgang te beletten. Wij maakten dus alles gereed, om in tijd van nood klaar te wezen, en ankerden den 22sten onder een hoog land, ongeveer eene mijl N. W. ten W. van de voornoemde belegerde stad. Hier kwam een Edelman bij ons aan boord, die ons al de omstandigheden van die belegering verhaalde, terwijl hij ons tevens zeide, dat de vader van den tegenwoordigen koning van *Balambouang* nog leefde. Deze was een zeer oud man, welke landwaarts in woonde, en daar hij sprak van een vaartuig, van gedaante als het onze, hetwelk aldaar voor tien jaren was geweest, vermoedden wij, dat deze koning dezelfde moest wezen, waarvan Sr. Thomas Cavendish in zijnen scheepstogt spreekt en welke toen reeds meer dan 100 jaren oud was. Het was hier dagelijks zeer ruw weder, met sterken wind en hol water; toen wij den inwoners vroegen, of het hier altijd zulk slecht weder was, antwoordden zij, dat dit bij hen

10*

een zeer ongewoon verschijnsel was, en dat dus de onzen het slechte weder moesten medegebragt hebben.

Den 25sten Januarij vernamen wij, dat er niet ver van ons eene rivier was, waarbij wij ons van alles konden voorzien, wij ligtten de ankers en zeilden daar heen, en ten einde niet bedrogen te worden, zonden wij de Pinas met eene sloep daar heen, welke wel de rivier vonden, maar zoo ondiep, dat zij er naauwelijks met de ledige sloep in konden. Bij die rivier lag een dorpje, van ongeveer 60 huizen, waarvan de inwoners voornamelijk hun bestaan vonden in het weven van katoenen lijwaten van verschillende kleuren, waarin zij zeer bekwaam zijn en waarvan zij de omliggende eilanden mede voorzien, zoodat er een vrij levendige handel plaats heeft. Deze menschen gingen dus beter en netter gekleed, dan wij er nog gezien hadden, en boden ons ook aan, om in alle billijkheid met ons te handelen; dan daar hier voor ons geene genoegzame hoeveelheid van ververschinq was, zeilden wij weder verder en lieten den 27sten omtrent middernacht op 25 vademen zwaren zandgrond het anker vallen, niet beter wetende, of wij lagen onder een eiland, hetwelk van het vaste land afgescheiden was, doch des morgens zagen wij, dat dit het vaste land van *Balij* was.

Den 4den Februarij gingen wij aan den wal en ontmoetten daar vele inwoners, welke ons toeschenen van eene markt te komen, wijl elk eenige gekochte koopwaren bij zich droeg, en zij, onder anderen, ook veel vee voor zich uitdreven. Sommigen reden te

paard heen en weder, terwijl er een op eenen draagstoel door vier zijner slaven gedragen werd, en ongeveer 20 lange spiesen, met lange witte en roode katoenen kwasten, voor hem uitgedragen werden. Deze zond ons eenige vruchten en verzocht twee van de onzen te mogen medenemen, hetwelk werd toegestaan, mits er twee van de zijnen bij ons als Gijzelaars bleven.

Den 5^{den} zeilden wij een weinig noordelijker en zonden eene sloep met de twee slaven aan land, ten einde onze twee man weder terug te halen. Doch toen de overste zijne slaven terug had, wilde hij de onzen niet weder loslaten, omdat wij verzeild waren, en nu buiten zijne staten lagen; dan na vele beloften liet men toch den eenen door de branding heen aan de sloep komen, welke ons verhaalde, dat degene, die den vorigen dag gedragen werd, een van de regenten des lands was, welke niet zeer tevreden was, dat wij des morgens verzeild waren, waarom hij dan nog eenen Portugeeschen slaaf bij den onzen had gehouden, dien wij als tolk gezonden hadden en met welken hij den volgenden nacht naar den koning in de stad *Balij* is gereisd. Van hier schreef onze man aan het schip *Hollandia*, dat hij met den slaaf door den koning zeer goed was onthaald, waarop die van het schip, ten einde hen weder te krijgen, aan den koning zonden 20 ellen gebloemd fluweel, een deel rood koraal, eenige kristallen glazen, spiegels en andere dingen meer, waarop onze man met den slaaf terstond losgelaten werd en aan boord kwam, terwijl hij ons verhaalde, dat de koning gezegd had,

dat alles, wat hij in zijne magt had, tot onze dienst was, en ons ten voorraad 4 varkens en twee vaten met water zond.

Intusschen was de *Mauritius* den 9den in eene andere groote schoone baai, *Padan* genoemd, gekomen, waar de inwoners verhaalden, dat er voor 18 jaren mede ook zulk volk was, dat, aldaar geweest was, welke een touw in 5 of 6 stukken konden snijden en wederom heel maken. Wij vermoedden, dat dit Sr. François Drake was geweest.

Hier kwam de koning aan het strand, gezeten op eenen kunstig gesneden' wagen, welke door twee witte buffels, met fraaije kleeden behangen, werd getrokken, terwijl zijne lijfwacht met lange spiesen waarvan de punten verguld waren, voor hem uitging. Hij begeerde, dat wij eenige eereschoten voor hem doen zouden, hetwelk ook geschiedde. Hij zond des anderen daags vier vaten water aan boord. Deze koning van *Balij* is een rijk en magtig vorst, die geëerd en bemind was van zijne onderzaten en wel tienmaal zoo veel staatsie voerde dan de *Adipatti* of Bestuurder van *Bantam*.

Toen men aan boord van de *Holland* of *Hollandschen-Leeuw* vernam, dat de *Mauritius* zulk eene goede reede had, ligtten zij de ankers en hielden zuidwaarts aan, om boven *Cabo dos Porcos* (*) of den varkenshoek te komen, welken wij echter niet konden te boven zeilen voor den 12den, wanneer wij eindelijk den

(*) Dit is de zuidelijkste hoek van *Balij*.

16[den] bij de andere twee schepen kwamen, alwaar zij in de zelfde baai op 25 vademen het anker lieten vallen. Men konde deze baai met alle regt *Baija formosa* noemen, uit hoofde van de goede ververseching, welke men aldaar krijgen kon. Deze baai ligt op 8° 33′ Z. B., terwijl het land, waarbij het schip *Hollandia* langs zeilde, voordat het in de baai kwam, voorzeker de schoonste landstreek was, welke wij vóórdezen nog gezien hadden, waarom wij het ook *Nieuw-Holland* noemden.

Wij deden nu ons best, om ons van al het noodige te voorzien. Wij gingen dagelijks aan den wal, om elkander te helpen halen en slepen, doch niet met zoo veel spoed en ijver, als het gemeene scheepsvolk wel gaarne zoude gezien hebben, daar deze, naderhand in zee zijnde, zich met rijst en water moesten behelpen, terwijl de officieren dikwerf gezoden en gebraden, en zelfs overvloed van fruit hadden, hetwelk dikwerf gemor en verschil veroorzaakte. (*) Den 20[sten] Februarij, terwijl de officieren van den *Mauritius* aan den wal waren, gingen er twee matrozen, namelijk Emanuel Rodenburg van *Amsterdam* en Jacob Claessen van *Delft*, landwaarts in, zeggende bij hun vertrek, dat men niet naar hen behoefde te wachten, indien zij te lang uitbleven. Van deze beide manschappen hebben wij naderhand niets meer vernomen. Zij lieten den volgenden dag om hunne kleederen vragen, doch men wilde dit niet

(*) Deze kwade behandeling aan het scheepsvolk strekt den bevelhebber waarlijk niet tot eer.

toestaan. Dat zij ondertusschen met hunnen vrijen wil van boord zijn gegaan, is zeker, doch of zij vrijwillig daar gebleven zijn, weet men niet; zij zijn ten minste nimmer teruggekomen.

Nadat wij nu alles gereed gemaakt hadden, ligtten wij den 26sten Februarij weder de ankers, om bezuiden *Java* heen naar de kaap de *Goede-Hoop* te zeilen, en alzoo de terugreis aan te nemen. Toen wij van hier gingen, waren wij sterk de drie schepen, *Mauritius*, *Hollandia* of de *Hollandsche Leeuw* en het *Duijfken*, waarop waren 89 personen, zijnde het overblijfsel van 249 man, waarmede wij uit *Holland* gevaren waren. Buiten deze 89 personen hadden wij nog acht vreemdelingen, welke wij op de uitreize opgedaan hadden, namelijk twee jongens van *Madagascar*, eenen *Chinees*, twee *Malabaren*, een, die zeide, van *Malacca* geboortig te zijn, en eenen kleinen jongen van omtrent 8 of 9 jaren, van *Joartam* op *Java*, geboortig, van wien wij reeds meermalen gesproken hebben.

Den 28sten kwamen al de scheeps-officieren in de kajuit van het schip *Hollandia* bijeen, alwaar zij eindelijk hooge woorden kregen, en elkander, hetgene voor *Bantam* was gebeurd, te laste leiden en verweten. De kommisen zeiden, dat de schippers en stuurlieden, uit vrees en lafhartigheid van daar gezeild, en hunne makkers in den pekel hadden gelaten, terwijl de schippers daarentegen de kommisen beschuldigden, dat er geene peper was gekocht, schoon zij nogtans de schepen bij de voornaamste en beste koopstad van geheel *Indië* gebragt hadden.

En dit ging zoo hevig, dat al het scheepsvolk het gemakkelijk verstaan kon.

Nadat wij nu zeven-en-vijftig dagen gezeild hadden, kregen zij op den 24sten April 1597 het vaste land van *Afrika*, dat de Portugeezen *Terra do Natal* noemen en op 33° 11′ Z. B. gelegen is, in het gezigt. De Kaffers of wilden maakten onderscheidene vuren aan, toen zij de onzen in het gezigt kregen. Den 26sten raakte het schip *Hollandia*, door misverstand der officieren, van de andere schepen af, terwijl het eene maand duurde, eer het weder bij de andere schepen kwam, gelijk wij nog nader zullen verhalen.

Den 30sten dito zagen wij vele vogels met witte bekken, alsmede vogels, bij de Portugeezen *faisons* (zoogenaamde kaapsche duiven) geheeten, welke op het lijf zeer bont en vlekkerig, maar van onderen wit zijn, en hetwelk voor een teeken werd gehouden, dat men niet verre van de *Kaap* is.

Den 6^{den} Mei zagen wij op den *Mauritius* en de pinas kaap *Aguilhas* achter uit, O. N. O. van ons met eene lange punt in zee uitstekende.

Den 7^{den} gisten wij beneden de *Kaap* te zijn, te meer, daar wij de *Trombas* of zoogenaamde trompetten zagen drijven, waarvan wij in het begin dezer reis gesproken hebben en welke wij den 8sten en 9^{den} nog al meerder zagen.

Wij zeilden nu voort tot aan den 23sten, wanneer wij op de hoogte van het eiland *St. Helena* (*) kwa-

(*) *St. Helena* is een geheel op zich zelven gelegen eiland in den *Atlantischen Oceaan*, op 15° 55′ Z. B. en 5° 49′ W. L.

men, waarom wij west ten zuiden aanhielden, en nu kregen wij den 25sten N. W. van ons dit eiland in het gezigt, hetwelk zich op eenen afstand van 14 mijlen zeer hoog opdeed. Den volgenden morgen liepen wij tot op 4 mijlen na onder het eiland, en de Pinas liep voor uit, digt om den noorderhoek, alwaar wij vier groote Portugeesche karakken vonden liggen, welke pas aldaar gekomen waren, om, gelijk zij gewoon zijn, hier verversching in te nemen, daar dit eiland zeer vele planten en vruchten, geiten, varkens, gevogelte en zeer veel visch oplevert. Toen nu de Pinas bij deze karakken kwam, deed zij een

---

van *Greenwich*, was voorheen, van weinig belang, dan is in onze dagen vermaard geworden door het verblijf van NAPOLEON BUONAPARTE, die hier ook zijn woelig leven eindigde. Het was, vóór de Engelschen bezitters van de *Kaap*, waren eene ververschingsplaats voor hunne schepen. Het is 3 mijlen lang en 1½ breed en telt 2000 à 2400 inwoners. Het eiland heeft eene heete luchtsgesteldheid, welke echter door de hooge ligging, en verkoelende winden veel gematigd, en zelfs gezond wordt. Het regent hier zelden en de weinige beken, die van de bergen komen, zijn niet genoegzaam voor de vruchtbaarheid, zoodat de droogte dikwerf het gewas doet mislukken. Ondertusschen is de rots met vruchtbare aarde bedekt en kan moesgroenten en genoegzaam koren opleveren. Men heeft er de meeste Europesche planten, oranje-, palm-, citroen-, vijgen-, granaat- en andere boomen, fijne en grovere houtsoorten, druiven, meloenen, ananassen, enz. paarden, rundvee, schapen, varkens, veel gevogelte, schildpadden en veel visch, ook muskieten en ander ongedierte, alsmede lava, puinsteen, bouwsteen, steenkolen en eenig ijzer en metalen; de hoofdplaats is *Jamestown*.

schot, ten einde die van den *Mauritius* te verwittigen, dat er onraad was, hetwelk ons zeer onaangenaam was, daar wij gehoopt hadden hier ververshing in te nemen, doch ziende, dat hier niets tegen te doen was, hebben wij ons getroost, en den koers naar huis genomen. Nadat wij omtrent twee glazen van het eiland afgeloopen waren, zagen wij een zeil en naderbij komende, dat dit het schip *Hollandia* was, hetwelk wij nu eene geheele maand gemist hadden. Dit verheugde ons weder en troostte ons over het missen der ververschingsplaats op *St. Helena*. Aan de *Hollandia* verhaalde men ons, dat zij den 16den op 22° 50′ Z. B. twee Fransche schepen gezien hadden, doch dezelve niet hadden kunnen praaijen, dewijl de Franschen voor hen schenen bevreesd te zijn. Ook hadden zij den 24sten eene Portugeesche karak voor uit gezien, welke bemerkende, dat zij *Nederlanders* waren, terstond eene bloedvlag hadden geheeschen en twee schoten op hen had gedaan, waar tegen zij weder vijf schoten op hem gedaan hadden, en vervolgens had elk zijnen koers naar het eiland *St. Helena* voortgezet, waar de drie andere karakken lagen, die, zoodra zij het schip *Hollandia* zagen, een schot gedaan hadden, om hun volk aan boord te doen komen en hetwelk, toen de *Mauritius* daar kwam, in menigte naar boord voer.

Nadat de schepen elkander gesalueerd hadden, zetteden zij hunnen koers N. W. in den Z. O. passaat naar het vaderland voort, en zagen den 1sten en 2den Julij vele vogelen, waaruit zij ver-

moedden niet verre van het eiland *Assencion* (*) te wezen; zij passeerden den 7[den] de linie voor het eerst in twee geheele jaren, welke zij nu op reis geweest waren.

Den 26[sten] kwam er veel stof in het schip *Hollandia* waaijen, waaruit zij opmaakten, niet verre van het eiland *San Antonio*, het westelijkste van de *Kaap Verdische* of *Zoute Eilanden*, te zijn, waarvan wij mede bij het begin dezer reize hebben gesproken.

Den 29[sten] kwamen wij in de zee, welke de Portugeezen naar zekere plant, *Mar de Sargossa* bij ons de krooszee noemen. Den volgenden dag passeerden wij den kreefts-keerkring, op 23° 28′ gelegen. Den 10[den] Julij viel een van de jongens van het schip *Hollandia*, die naar eene vlag op de bezaans mast wilde klimmen, toen hij bijna boven was, in de zee, terwijl het volk, uit hoofde van den snellen voortgang van het schip, geene hulp konden bewijzen; gelukkig werd hij, na veel worstelens, door de pinas, die eene halve mijl achter was, gered. Den 12[den]

(*) *St. Assencion* of *Hemelsvaarts-Eiland* ligt in den *Atlantischen Oceaan*, op 7° 55′ Z. B. en 14° 16′ W. lengte van *Greenwich*, ten Z. O. van de *Kaap Verdische Eilanden*, heeft 6 mijlen in den omtrek, en is eene uitgebrande vulkaan, waar ten tijde dat Buonaparte op *St. Helena* bewaard wierd, Engelsche bezetting lag, het heeft geiten, ratten, landkrabben, schildpadden en visch, doch geen goedwater; echter is het om de veilige reede, zeer belangrijk voor de zeevaart.

gisten wij op de hoogte der eilanden *Corvo* en *Flores* (*) te wezen, doch hadden geen gezigt van dezelve; wij vonden op den middag 37° N. B.

Den 5den Augustus gisten wij in het kanaal van *Engeland* te wezen, op de hoogte van 51 graden. Den 9den kwamen wij in de hoofden, alwaar wij eenen *Convoijer* van *Amsterdam* ontmoetten, die ons brood bier en kaas, dat wij noodig hadden, overdeed; schoon dit tot ons nadeel strekte, daar de zucht in de beenen hier door terstond vermeerderde. Den 10den zagen wij des middags tot onze groote vreugde, voor het eerst in 29 maanden, de *Hollandsche* kust. Denzelfden dag werden, wij door zwaren storm verpligt het anker te laten vallen voor *Petten*, hetwelk het eerst in zes maanden was, dat wij ten anker kwamen. Den volgenden dag gingen de *Mauritius* en de Pinas naar *Tessel* onder zeil, alwaar de loodsen hen binnenbragten, maar het schip *Hollandia* te weinig volks hebbende, kon het anker niet ligten, en kreeg tegen den avond zulk eenen zwaren storm, dat het

---

(*) *Corvo*, het westelijkste der *Azorische* eilanden, op op 39° 41′ N. B. en 31° 7′ W. lengte van *Greenwich*. Het is een ¼ mijl groot en heeft 750 inwoners, tarw, ijams, peulvruchten, cederhout, twee kleine havens en aan de kust hooge rotsen.

Flores, mede een der *Azorische eilanden*, ligt op 39° 33′ N. B. en 31° 7′ lengte van *Greenwich*, is 10 mijlen lang en 3 breed, heeft eenen vruchtbaren grond en overvloed van koren, schapen en vogels, 1500 inwoners, veeteelt, wedspinnen en handel, bijzonder in hout. Er zijn verscheidene dorpen, de hoofdplaats is het vlek *Santacruz*.

den mast moest kappen en in het grootste gevaar was, om te vergaan, hetwelk tot den 14den duurde, wanneer het den loodsen gelukte, bij hen te komen, die hen toen hielpen het anker winden, en, na veel gevaar uitgestaan te hebben, binnenbragten.

(Het bijvoegsel over de maten en munten, in *Indië* gebruikelijk, meenen wij ook hier kortsheidshalve te kunnen achterlaten.)

Einde van het derde deel.

WASSENDE KAART
Behoorende bij de Reizen der
NEDERLANDERS
in de NOORDELYKE YSZEE
door
R. G. Bennet & J. van Wyk Roelandszoon.
Lengte van Teneriffe
Gedaante van het Ys tusschen Spitsbergen & Nova Zembla, volgens Witsen 1616.
Amsterdamsch Eil.
Magdalena baai
Hamburger baai
Kruis baai
NIEUW VRIESLAND
Voorland
SPITSBERGEN
1596
Z. OOSTER LAND
STANS VOORLAND
Klok baai
Zuidkaap
Kaap Uitkyk
Disko
Ryk Ises Eil. 1617
Halve maans Eil.
Hoop Eil. 1613
Walrus Eil.
Hoogland door de Nederlanders gezien doch niet opgenomen
Beeren Eil. 1596
NOVA ZEMBLA
KARISCHE ZEE of NIEUWE NOORD ZEE der Nederlanders
Eil. van Orange
Ysheek
Hoek der Begeerte
Vlissinger hoek
Verwinter hoek
Heemskerk's hoek
Sneeuw bergen
Behouden huis 1597
K. Nassau
W. Barends Eil.
Kruis Eil.
Laagland
Zwarten hoek
Admiraliteits Eil.
Greete baai
Staten hoek
Eerste hoek
Karisch of Wit Eil.
Jelmerland
hier dacht Vlaming in 1664 het Jelmerland te zien, volgens den Heer Witsen.
Papow
Riv. Pasiga
Golf van Jenisei
Golf der Oby
Riv. Oby
Noordkaap
Noordkyn
Wardhus
Kola
Kildun
Witte Zee
Mesen
Schemons & Konki
R. Petsora
Colguef
Witsen 1668
C. Daen & P. Graak werden hier door het ys belet 1768.
Eersle punt dat Linschoten enz. in de Karische zee bereikte
ENKHUIZEN of WAAIGAT
Grauwen hoek
NIEUWE NOORD ZEE
Twist hoek
Maelsons Eil.
Valkenhoek
Admiraalshoek
SAMOIEDEN
BEEREN LAND
Brandysbrands baai
Nieuw Hol land
Steurwald & C.

NEDERLANDSCHE

ZEEREIZEN.

NEDERLANDSCHE

ZEEREIZEN.

IN HET LAATST DER ZESTIENDE, ZEVENTIENDE
EN HET BEGIN DER ACHTTIENDE EEUW.

Naar de oorspronkelijke journalen of gelijktijdige berigten, op nieuw uitgegeven en met eenige aanteekeningen en de noodige ophelderingen vermeerderd.

DOOR

R. G. BENNET

EN

J. VAN WIJK, ROELANDSZ.

Vierde Deel.

TE DORDRECHT
BIJ J. DE VOS EN COMP.
1829.

KORT EN WAARACHTIG VERHAAL

VAN

hetgene zekere vijf schepen van *Rotterdam* in het jaar 1598, den 27 Junij, naar de straat *Magellaan* varende, overgekomen is,

tot

den 21 Januarij 1600 toe, op welken dag kapitein SEBALD DE WEERT, met het schip, *'t Geloove* genoemd, dezelve straat verlatende, gedwongen werd weder naar huis te keeren. Mitsgaders hoe de voorz. kapitein, niet zonder groot perijckel uitgestaan te hebben, den 13 Julij deszelfden jaars te *Rotterdam* weder aangekomen is.

VOORBERIGT OMTRENT DEZE REIZE.

Onder de verschillende zeereizen, die onze ondernemende voorvaderen, ter uitbreiding van handel en zeevaart, beproefden, verdient zeker deze togt der vijf Rotterdamsche *schepen, reeds zoo vroeg ondernomen, op prijs gesteld te worden; daar, ofschoon dezelve voor de belanghebbenden zeer nadeelig uitviel, en alleen het schip van* SEBALD DE WEERT, *uit de straat* Magellaan, *in het Vaderland terugkeerde, men evenwel met verwondering op de pogingen dier zeelieden terugdenkt, die met zulke, meest ongeschikte schepen, in het ongunstigste saizoen de grootste gevaren in de straat* Magellaan *verduurden, terwijl de meesten derzelve eindelijk nog de zoogenaamde stille Zuidzee bereikten. Daarenboven heeft de Aardrijkskunde door dezen togt eene aanwinst gedaan, daar* DIRK GERRITSZ *in het jagt de* Blijde Boodschap, *na de straat* Magellaan *gepasseerd te zijn, door aanhoudende stormen om de* Zuid *gedreven, destijds reeds op hooge breedten het land, naar hem genoemd, ontdekte, dat in onzen tijd door de* Engelschen *wedergevonden, en in* New South Shetland *of* Hitland *herdoopt werd,* (*)

(*) *Zie onze prijsverhandeling over de Nederlandsche ontdekkingen, bladz.* 69 *en vervolgens.*

en waar die Natie, benevens de Noord-Amerikanen, *thans eene voordeelige Walvischvangst drijven.*

Maar ook onze eerste kennismaking met het belangrijke Japan *zijn wij aan dien togt verschuldigd, daar twee der schepen van den Admiraal* Mahu, *na eenen zeer moeijelijken togt, daar aanlandden; en ofschoon de ijverzuchtige* Japanezen *niet terstond den Nederlanderen gunstig waren, gaf zulks evenwel aanleiding, om naderhand met hen handelsbetrekkingen aan te knoopen, die wij, bij uitsluiting, tot op onzen tijd hebben onderhouden. —*

Na dezen mislukten togt, verdient die van Olivier van Noord *niet minder onze opmerking, daar dezelve bijkans ter zelfder tijd plaats had, en hij gelukkiger was dan zijn tijdgenoot* Mahu, *daar hij ten minste één zijner vier schepen, na den aardbol rondgevaren te zijn, in Nederland terugbragt, en dus met regt aanspraak heeft op den naam van den eersten Nederlandschen wereldomzeiler; dan ook dezen togt hopen wij, na den eersten togt van* van Neck, *welke gelijktijdig met dezen ondernomen werd, te hebben medegedeeld, te doen kennen; wij gaan nu tot de reis onder* Mahu *zelven over.*

B. en v. W. Rz^{n}.

KORT EN WAARACHTIG VERHAAL, ENZ.

Tot het eskader, onder den Admiraal en Chef Mahu naar de Zuidzee bestemd, werden in het jaar 1598 te *Rotterdam* 5 schepen uitgerust, als:

De *Hoop*, groot circa 250 lasten, bemand met 130 koppen, waarover de Admiraal zelf het bevel voerde.

De *Liefde*, groot 150 lasten, bemand met 110 koppen, waarop de Vice Admiraal Simon de Cordes het bevel had.

Het *Geloof*, van 160 lasten en 109 koppen, onder bevel van den Kapitein Gerrit van Beuningen.

De *Trouw*, groot 110 lasten, bemand met 86 koppen, onder bevel van den Kapitein Juriaan van Bockhout; benevens het jagt de *Blijde Boodschap*, groot 75 lasten, bemand met 56 koppen, gevoerd door Sebald de Weert.

De schepen waren wel voorzien van geschut, oorlogs-amunitie, geld, koopmanschappen en alles wat tot zulk eenen langen togt benoodigd was. Het eskader liep den 27 Junij 1598 uit de *Goeree* in zee, dan keerde door tegenwind in *Duins* binnen,

waar zij tot den 15 Julij verwijlden en toen met eenen gunstigen wind hunnen togt vervorderden, na alvorens aldaar de verbruikte victualie en het water aangevuld te hebben.

Op hunne reize, die somtijds door storm en tegenwind vertraagd werd, viel niets merkwaardigs voor, totdat zij den tienden Augustus, op de breedte van kaap *St. Vincent*, des avonds vier zeilen in het gezigt kregen, waarvan het eene het maaksel eener Spaansche bark had, dat hen deed vermoeden, dat het Spanjaarden waren, waarom zij terstond op hen aanhielden, doch deze verdeelden zich in tweeën, en zetteden het op de vlugt; de Admiraal hen vervolgende, deed een schot op het grootste schip, ten einde het te doen strijken, maar toen hij eerst in den nacht met de sloep bij hen kwam, en vernam, dat het *Engelschen* waren, verliet hij hen en vervolgden zijnen koers, denkende, dat de andere schepen zulks ook deden; dan daar Sebald de Weert, bevelhebber van het jagt, des avonds bevel had gekregen, om den vreemden Admiraal te vervolgen, en gezien had, dat de Admiraal Mahu op hem geschoten had, en dit door een ander schip beantwoord werd, terwijl de Admiraal, zonder sein te doen, van hem afhield, dacht de Weert, dat dit geschiedde, om de sloep, die hij had zien afvaren en door de duisternis niet zag wederkeeren; hierom won hij de loef van een der vreemde schepen, dat hij de laag gaf, om te doen strijken, doch hetwelk dit schieten beantwoordde, totdat des morgens de vice Admiraal de Cordes en Kapitein Bockhout bij

hem kwamen, en den vreemden vice Admiraal noodzaakten te strijken. Ondertusschen was de Admiraal Mahu, welke, toen het dag werd, bemerkte, dat hij door niemand gevolgd werd, naderbij gekomen; de vreemde bevelhebber werd aan zijn boord gehaald en vriendelijk ontvangen, terwijl zij zich verontschuldigden hem aangerand te hebben, daar men door het maaksel der spaansche bark misleid was, tevens verzekerende, dat hunne bedoeling niet was vrienden te benadeelen, maar alleen den gemeenen vijand afbreuk te doen, waarom zij dan ook, schoon de vice Admiraal, dien zij genomen hadden, het bevel voerde op eene *Medenblikker*-boot, dien verder ongemoeid lieten varen; doch de Hollandsche matrozen, die daar om verzochten, werden op onze schepen overgenomen; toen zij nu hunnen koers vervolgden, misten zij den Kapitein van Beuningen, die des nachts van het Eskader afgedwaald was, doch die des middags weder bij hetzelve kwam. Daar men vond, dat op de schepen van het Eskader het dagelijksche rantsoen van brood, dat uitgedeeld werd, meer dan toereikende was, en het volk hetzelve in verscheidene tonnen en kisten vergaderde, verminderde de Admiraal met de overige bevelhebbers hetzelve op een half pond daags voor ieder hoofd, waarbij drie mutsjes wijn gevoegd werden, terwijl de overige spijs van visch, vleesch, enz. naar ouder gewoonte bleef. Hunnen koers aldus vervolgende, zijn zij den negentienden dier maand, met eenen N. O. wind des nachts vervallen op

de Barbarijsche kust, ver buiten hunne gissing (*), en waren reeds in twaalf vademen water, eer zij het land gewaar werden, en daar de wind te schraal was, om het zeewaarts over te leggen, kwamen zij in zeven, acht en tien vademen, en Kapitein VAN BEUNINGEN zelfs in 5 vademen ten anker, terwijl het schip van laatstgenoemden, niet zonder gevaar, in drie en eenen halven vadem vuilen grond kwam te liggen; dan met den dag bragt hij werpankers uit en raakte van den wal af, en nu gingen zij gezamenlijk onderzeil, doch de Admiraal het land eerder bemerkt hebbende, had het zeewaarts gehouden en was niet geankerd. — Daar men door de slechte gissing der stuurlieden in zulk een groot gevaar geraakt was, heeft de Admiraal de opperhoofden aan boord geseind, waarop in den krijgsraad besloten werd, dat ieder bevelhebber het bestek der stuurlieden tweemaal des weeks zoude nazien, en zij hunne kaarten moesten medebrengen, ten einde hunne bestekken te kunnen vergelijken.

(*) Ofschoon deze misgissing aanmerkelijk was, kan men hiervan meerdere voorbeelden aanhalen, vooral in den tijd, toen men geene lengte-observatien nam, terwijl deze oostelijke misgissing gedeeltelijk aan de stroomen, die door de straat *Gibraltar* zetten, kunnen worden toegeschreven. Het journaal geene melding makende, dat zij de *Kanarische* eilanden in het gezigt liepen, is het zeer waarschijnlijk, dat de schepen benoorden *Kaap de Nun* op de *Afrikaansche* kust vervielen en tusschen die kusten het eiland *Fortaventura* zijn voorbijgestevend, den koers naar de *Kaapverdische* eilanden rigtende.

Op den laatsten Augustus kregen zij het eiland *St. Jago*, een der *Kaapverdische* eilanden, in het gezigt, en twee dagen later kwamen de schepen onder het eiland *Maijo* ten anker, uitgezonderd de Admiraal, die zulks door de felle branding, die hier liep, niet wilde wagen; in den namiddag gingen de Kapiteins van BEUNINGEN en BOCKHOUT met eenig volk aan land; dan bijkans geen versch water vindende, en na den geheelen nacht naar eenige inwoners gezocht te hebben, kwamen zij des anderen daags tegen den middag weder aan boord, eenen ouden Portugees en eenige bokken, die zij geschoten hadden (doch die zeer mager waren) met zich brengende; de Portugees naar de gelegenheid van de stad *St. Jago* ondervraagd zijnde, heeft eenen aanval op dezelve hun als zeer moeijelijk voorgesteld, daar er vijf honderd Portugeezen en vijftien honderd negers, van geweren voorzien, in de stad waren.

In den namiddag deed de Admiraal sein, om onderzeil te gaan, waaraan terstond beantwoord werd, loopende zij langs het land heen naar het eiland *St. Jago*, alwaar zij over eenen hoek van het land de stengen van een schip ontwaarden, dat ter reede van *Porto Praija* lag; op de reede komende, vonden zij er een groot *Hamburger*-schip, benevens twee kleinere; het schip van den Hamburger, gevoerd door HERMAN WEBBE, was naar *Braziliё* bestemd. —

Het Eskader nu digt bij dezen geankerd zijnde, zond de Admiraal den Kapitein DE WEERT in eene

sloep naar de twee kleine vaartuigen, die men door het volk verlaten vond; het eene was eene oude bark, tot den slavenhandel gebruikt, waarin zij twee pijpen water, een weinig maïs en een vat wijn vonden; het andere was een vaartuig van 15 lasten, bestemd, om eenen Bisschop naar *St. Thomas* te voeren, waarin men eenig huisraad vond, ofschoon het meeste goed, of aan land, of in het Hamburger-schip geborgen was. — De schipper van den Hamburger werd aan boord van den Admiraal ontboden, om van hem de gelegenheid der vesting te vernemen, terwijl men hem tevens te kennen gaf, dat men niets vijandelijks in den zin had, maar voor geld wenschte water en ververschingen voor de zieken te bekomen, hem verzoekende, om met den boekhouder van den vice Admiraal, FRANS VERJUYS, als een zijner matrozen gekleed, boven naar de vesting te gaan, om dit den Kommandant te kennen te geven, ten einde daarop dadelijk antwoord te brengen, daar men anders strenge maatregelen zoude nemen. — De Hamburger-schipper hierop naar boven gaande, (*) kwam omtrent middernacht terug,

(*) Het fort van *Porto Praÿa* ligt op eene hoogte, dat, even als het *Heilige land*, van de zee en door eenen steilen trap in den berg gehouwen, alleen kan genaderd worden; het is een ongezond oord, meestal door vrij gewordene Negers bewoond, die in ellendige hutten wonen en slecht gewapend zijn. Alleen de Kommandant, gewoonlijk een hoofdofficier der Portugeesche armee, die om misgedrag voor eenige jaren hier verbannen wordt, heeft eene betere woning. Europeanen, die

met antwoord van den Gouverneur van het fort, dat hij niet kon gelooven, dat de Nederlanders met vriendelijke oogmerken kwamen, aangezien zij zich meester van de twee vaartuigen gemaakt hadden; dat hij eerst orders van den Gouverneur Generaal der *Kaapverdische* eilanden moest inwinnen, die in de stad *St. Jago,* twee mijlen van daar gelegen, resideerde, alvorens in eenige onderhandeling te kunnen treden, hetgene hem op zijne verantwoording verboden was; dan dat hij oogenblikkelijk eenen man te paard naar de residentie had afgezonden, om den Gouverneur van alles berigt te geven, den Admiraal verzoekende, om ten minste tot den dag op antwoord te willen wachten.

De Admiraal Mahu den krijgsraad vergaderd hebbende, vond men het niet geraden, langer uitstel te geven, daar de vesting, door de bezetting der stad *St. Jago*, spoedig konde versterkt worden, waarop de Kapitein van Beuningen en de Sergeant Majoor Rombout Hoogstoel (*) met 150 man geland zijn, en zich in twee vaandelen geschaard hebbende, onder het slaan der trommelen en het steken der trompetten, den steilen trap naar de sterkte, die meer dan 170 treden hoog was, opklommen,

---

hier aanlanden, worden veelal door kwaadaardige koortsen aangetast, die dikwijls doodelijk zijn; ook het drinkwater is hier schaarsch en van eene slechte hoedanigheid. Vruchten, geiten, suiker, enz., kan men zich genoeg aanschaffen.

(*) Sergeant Majoor was in vroegere tijden de rang, dien men aan den Bevelhebber der scheeps soldaten gaf.

ofschoon dezelve van den zeekant door eene borstwering verdedigd werd; zij vonden den trap zoo steil en smal, dat er niet meer dan twee man in het front konden aanrukken, zoodat weinige manschappen alleen, door met steenen te werpen, hun konden afgeweerd hebben; dan de Nederlanders klommen voort tot bij eene kapel, die men mede verzuimd had, te bezetten, en hun anders veel nadeel had kunnen toebrengen, en trokken verder naar boven, gedurig vuur gevende, waarop de bezetting, na negen of tien schoten gedaan te hebben, (waardoor twee Nederlanders gekwetst werden) verschrikt het fort verliet en de vlugt nam, en de meeste goederen met zich voerde, zoodat de Nederlanders, niemand in het fort vindende, er gemakkelijk binnen kwamen, doch voor den nacht overal schildwachten plaatsten, om overrompeling van de Portugeezen voor te komen. In den morgenstond zag men eene menigte Portugeezen, zoowel te voet als te paard, in het gebergte, en daar de vesting van de landzijde geheel open lag, verzocht Kapitein VAN BEUNINGEN om versterking van volk en amunitie, waarop de Admiraal dadelijk den Kapitein DE WEERT met nog 60 man afzond; intusschen had VAN BEUNINGEN aan de landzijde drie gotelingen gevonden, die hij voor de hoofdstraten liet plaatsen, terwijl hij dezelve daarenboven verschanste met kisten, banken, enz., om het inrukken van paardenvolk te verhinderen; aldus wel verschanst zijnde, begreep men evenwel, dat het beter was met vriendschap, dan door geweld, hetgene zij noodig had-

den, te verkrijgen, waarom zij alle middelen aanwendden, om met de inboorlingen in gesprek te komen.

Ten laatste kwam de Regter (*Juez*) der plaats, met eene vredevaan aan zijne lans voorzien, naar de vesting, waarop de Kapiteins VAN BEUNINGEN en DE WEERT zich in de laagte begaven, om met hem te spreken, en hun eerst gedaan verzoek om ververschingen voor de zieken, enz. herhaalden; dan de Regter gaf zijne ontevredenheid te kennen, dat, ofschoon zij zich als vrienden uitgaven, zij zich als vijanden hadden gedragen; (*) men antwoordde hem, dat nood wet brak; dat zij reeds sedert lang hun vaderland verlaten hadden, en voor geld die ververschingen, welke zij benoodigd waren, wilden aankoopen, en indien men zulks bleef weigeren, men alsdan zoude trachten dezelve met geweld te verkrijgen. De Regter antwoordde, dat, buiten orders van den Gouverneur, het niet in zijne magt stond, aan hun verzoek te voldoen; dan dat hij terstond naar de stad *St. Jago* zoude rijden, om den Gouverneur hunne begeerten bekend te maken.

De vice Admiraal DE CORDES nu aan land gekomen zijnde, en zulks vernomen hebbende, vond goed zijnen knecht, die de Portugeesche taal verstond,

---

(*) De Portugeezen hadden hierin volkomen regt; men had de twee vaartuigen niet moeten nemen, wanneer men zonder moeite al de ververschingen voor de zieken, en het overige scheepsvolk, voor oude kleederen, kaas, stokvisch, enz. had kunnen inruilen.

met eenen brief aan den Gouverneur Generaal te *St. Jago* af te vaardigen, om hem denzelfden dag daarop nog antwoord te brengen. Hij gaf den Gouverneur daarin te kennen, dat zij, door gebrek aan versch water en andere ververschingen, genoodzaakt waren alle middelen aan te wenden, om een en ander te verkrijgen; dat de twee vaartuigen slechts genomen waren, doordien het volk gevlugt was, om dezelve te bewaren, en dat men het fort had ingenomen, ten einde daardoor hunne behoeften te verkrijgen; dat hij spoedig antwoord verwachtte, en beloofde, indien men in zijn verzoek bewilligde, niet alleen de twee vaartuigen, maar daarenboven ook alles, wat men het volk te *Porto Praija* mogt ontroofd hebben, terug te geven; doch dat, bij gebrek van dien, men voorgenomen had hem te *St. Jago* te komen bezoeken. —

Op den middag kwam de Admiraal met den Kapitein Bockhout zelf aan land, en na de vesting bezigtigd te hebben, ging hij met de andere opperhoofden naar de vallei, waar eene menigte kokospalmen groeiden, en de Portugeezen zeer vriendelijk met hen spraken, en eenigen zelfs beloofden hun des nachts granaat, oranjeappelen, limoenen, enz. aan het fort te zullen brengen; dan zij hielden hun woord niet; zelfs was er een landeigenaar, die voorgaf hun zeer genegen te wezen en met van Beuningen (welke door de bezigheden der vorige dagen zeer vermoeid was) naar boord voer, en daar wel onthaald zijnde, beloofde hij in het geheim alle ververschingen van vleesch en vruchten te zullen zenden,

waarvan hij genoeg had, om twee of drie sloepen te laden, indien men dezelve naar zijn landgoed, twee mijlen van daar gelegen, wilde zenden; de sloepen den anderen dag ter bestemde plaats komende, vonden er intusschen geene woning, noch ververschingen.

Des avonds gingen de hoofdofficieren aan boord hunner schepen, den Kapitein DE WEERT met 300 man, ter bewaring van het fort, achterlatende.

Den volgenden dag, 4 September, zag men veel gewapend volk in het gebergte, zoodat men zich op zijne hoede hield tot den middag, wanneer de knecht van den vice Admiraal, onder geleide van drie man te paard, eenen brief van den Gouverneur bragt, waarin hij zich zeer beklaagde over het onheusche gedrag der Hollanders, verklarende, dat indien men vriendelijke maatregelen genomen had, zij zich van alles, wat het eiland opleverde, hadden kunnen voorzien; dat hij nu zelfs moest twijfelen, of zij Christenen waren, aangezien het volk de kerk zoo schandelijk beroofd had, doch dat hij dit wel aan den moedwil van het volk wilde toeschrijven, daar het zilverwerk, hoewel gebroken, door de opperhoofden was teruggegeven, waarom hij hun van zijnen kant dan ook alle vriendschap wilde bewijzen; doch daar er te *Porto Praija* geen genoegzame voorraad van levensmiddelen was, zij beter zouden doen naar *St. Jago* te verzeilen. De vice Admiraal met Kapitein BOCKHOUT aan land gekomen zijnde en dit antwoord vernomen hebbende, vond goed eenen der afgezondenen met eenen brief voor den Gouverneur terug te zenden, waarbij hij te kennen gaf, dat het hun ongeraden voorkwam,

het fort te verlaten, en met de schepen naar *St. Jago* te verzeilen, maar dat men het water met de bark zonde laten halen, waarbij de overige benoodigdheden konden gevoegd worden; dat men hem eenige Gijzelaars zoude geven, totdat de vaartuigen, benevens de Inventaris derzelve, waren teruggegeven, met verzoek om een spoedig antwoord, en bedreiging, zoo dit niet kwam, geweld te zullen gebruiken.

Des namiddags, toen de Admiraal aan land was, kwamen eenige Portugeezen (waaronder een priester was) van *St. Jago*, om met elkander eenige overeenkomst te treffen; dan daar het reeds laat werd, noodigde de Admiraal hen aan zijn boord, en daar men hen zeer heusch had behandeld, bewilligden zij hierin, en bleven dien nacht aan boord, waar zij zeer wel onthaald werden. Den volgenden morgen, 5 September, kwam men overeen, dat de Portugeezen aan al de eischen van den Admiraal zouden voldoen, indien de schepen voor *St. Jago* kwamen, daar men anders de beloofde artikelen niet kon bezorgen. De Admiraal, die zich niet langer wilde ophouden, of al zijne magt gebruiken, heeft toegestemd, onder voorwaarde, dat, alvorens de barken uit te leveren, zij eenige Gijzelaars aan boord zouden zenden; dit vastgesteld zijnde, ging de Admiraal met hen naar land, en gaf bevel aan het volk, om het fort te verlaten en aan boord terug te keeren, waarop de bezetting met vier vliegende vaandelen voorbij trok, terwijl de Portugeezen zeer verwonderd waren over de goede houding van het volk, en niet konden begrijpen, van welke

natie zij eigenlijk waren, daar zij hen verschillende talen hoorden spreken (*).

Den 6den September, des namiddags, werden de ankers geligt en onderzeil gegaan, in de gedachte, denzelfden avond de reede van St *Jago* nog te zullen bereiken; dan de wind woei zoo hard, dat zij de reede niet konden bezeilen, en zelfs de schepen van elkander raakten. Deze harde opkomende wind was intusschen zeer gelukkig voor het Eskader, daar alles, wat de Portugeezen hadden voorgeslagen, geveinsd was, en zij de schepen alleen naar St *Jago* lokten, om hen vijandelijk te ontvangen, waartoe zij al hun geschut op het strand gebragt, en waterpas gesteld hadden, ten einde hun de meest mogelijke schade toe te brengen.

In den morgen waren de Kapiteins VAN BEUNINGEN en DE WEERT nog bij elkander, en de overige schepen uit het gezigt, toen zij onder het eiland *Mago* twee kleine vaartuigen zagen, waarop zij ieder op een derzelve jagt maakten; dan er bij komende, bevonden zij het de vaartuigen te wezen, die men te *Porto Praijo* had aangehaald, en die, doordien hun tuig reddeloos was, geene loef hadden kunnen houden. De Admiraal, Vice-Admiraal en Kapitein BOCKHOUT, beter bezeild, hadden alle pogingen aangewend, dien

(*) Dit bewijst, dat reeds bij de vroegste togten der Nederlanders, zoo als zulks ook op de oorlogs- en Oost-Indische kompagnie schepen, later het geval was, de equipagie meestal uit vreemdelingen was zamengesteld, met uitzondering evenwel der Opperhoofden en Officieren.

avond de reede te bereiken, doch vruchteloos, waarom de Vice-Admiraal eene sloep met twaalf man en zijnen bediende, die het Portugeesch sprak, met eenen brief aan den Gouverneur zond, hem berigtende, dat de wind hem belettede de reede te bereiken, en zij voornemens waren weder naar *Porto Praija* terug te keeren, om daar de vervulling van de geslotene overeenkomst af te wachten.

De sloep aan land komende, vond men al het volk onder de wapenen, en het geschut aan den voet van het strand in gereedheid; de nacht naderende, werd het sloepsvolk in een huis gebragt, en de bediende *alleen* bij den Gouverneur geleid, die zeer ontevreden was, in gedachte, dat men de twee vaartuigen, te *Porto Praija* aangehouden, met voordacht had weggezonden, zonder zulks aan het onstuimige weder te willen toeschrijven.

Des morgens is de sloep weder afgevaren, en bragt het rapport aan boord, dat de Gouverneur verbood, om weder te komen, en in het vervolg niets dan kruid en lood voor hen over had. Hierop liep de Admiraal met de drie schepen weder naar *Porto Praija*, om de anderen, die verre beneden het eiland waren, af te wachten. Zoodra was men niet geankerd, of de Vice-Admiraal ging met eene ploeg volk en de ledige watervaten der drie schepen naar land, om deze zonder verwijl te doen vullen (*),

(*) De waterput te *Porto Praija* is tusschen het zeestrand en den trap, die naar de vesting geleidt, in een zeer ongezond oord, onder tamarinden en andere boomen gelegen; de

en ging daarna weder naar de vesting, waarop de Portugeezen de vlugt namen; boven komende, vond hij de drie gotelingen weggenomen, en de straten weder opgeruimd, waarom hij overal schildwachten liet uitzetten, den Sergeant Majoor het bevel overliet, en weder naar beneden ging, om behoorlijk toezigt bij het watervullen te houden. Intusschen werd men drie Portugeezen te paard gewaar, die in de valei eenig vee voor zich heen dreven, en volk in hinderlaag tusschen het geboomte gelegd hadden, om de Hollanders uit te lokken, en hen alsdan te overvallen; doch de Vice-Admiraal had spoedig hunne voornemens bemerkt, hield zijn volk bijeen, terwijl men naarstig voortging, de watervaten te vullen, zoodat deze hun aanslag mislukte, waarop zij met 200 man paardenvolk, allen met geweren gewapend, het gebergte naar het fort opreden, dat aan die zijde geheel openlag; zij kwamen werkelijk met deze groote overmagt tot op de marktplaats,

---

wel geeft weinig water (dat daarenboven van slechte hoedanigheid is), zoodat er veel tijd vereischt wordt, het benoodigde water te bekomen.

Een der uitgevers, Luitenant aan boord der Komeet, in 1794 tot het konvooi van den Kapitein ter zee DE JONG behoorende, naar de *Kaap* en de *Oost-Indiën* bestemd, lag met een detachement bij deze put geposteerd, gedurende tien à twaalf etmalen, om toezigt over het vullen der watervaten, zoowel der oorlogs- als koopvaardijschepen te houden; al de manschappen, die met hen hier aan land waren, kregen naderhand rotkoortsen, die veelal doodelijk waren. — (Zie ook DE JONG, *Reizen naar de Kaap de Goede Hoop*, 1e Deel, 1en en 2en Brief).

alwaar de Sergeant Majoor hun zeer dapperen wederstand bood. De Vice-Admiraal dit vernemende, trok terstond met zijn volk, (alleen eenigen ter bewaring der waterplaats latende) naar boven, en viel den vijand aan, welken hij moedig verdreef, en dus met veel eer de vesting tegen zulk eene overmagt behield, zoodat, zonder verdere beletselen te ontmoeten, de watervaten der drie schepen gevuld werden. — Toen echter de Admiraal dezen aanval vernam, zond hij oogenblikkelijk onder zijn vaandel versterking, doch kort daarna bevel aan den Vice-Admiraal met al het volk aan boord te komen, daar de overige schepen, beneden wind vervallen, met laveren de reede niet konden bereiken; de zieken, door de ongezondheid van het klimaat, dagelijks vermeerderden en de Admiraal zelf de koorts had gekregen (*), terwijl een langer verwijl voor de expeditie nadeelig was. Des avonds had men eenig hoornvee in eene valei gezien, waarom men de sloep naar den wal zond, die eenen os mede-

(*) De Admiraal, benevens zijn kommies, stierven eenige dagen daarna aan deze ziekte (rotkoortsen); het journaal maakt geene melding van het overlijden der overige schepelingen, ofschoon men moet vermoeden, dat van de menigte der zieken aan boord der schepen, zonder ververschingen te hebben kunnen bekomen, velen het lot met den Admiraal en zijnen kommies zullen gedeeld hebben; schepen uit *Europa* naar de *Oost-Indiën* of de *Zuidzee* bestemd, behoorden nimmer dit ongezond oord aan te doen, ten minste het volk er niet te doen overnachten, te meer, daar men zich veel beter van alle behoeften aan de *Kanarische Eilanden* kan voorzien.

bragt (*), daar zij orders hadden zich niet dieper landwaarts in te begeven; den 9den September, alvorens onderzeil te gaan, had men eenige woningen der inboorlingen in brand gestoken (†).

Den 10den September besloot de Admiraal het eiland *Brava* aan te doen (dat onbewoond is) en zich daar van water te voorzien; dien koers nemende, zag men een groot schip, dat achter het eiland *Fuogo* liep, waarop die van het eiland twee schoten met grof geschut deden, hetgene voor hen een raadsel was.

Den 11den September in den namiddag kwamen zij onder het eiland *Brava*; dan geenen bekwamen ankergrond vindende, hebben zij het onder hetzelve heen en weder gehouden, tot in den morgen, wanneer men versch water ontdekte, hetgene evenwel moeijelijk te halen was, daar de schepen onderzeil bleven; intusschen waren de sloepen van VAN BEUNINGEN en BOCKHOUT met de ledige watervaten afgezonden, die dezelve eerst laat in den nacht gevuld terugbragten. Kapitein DE WEERT was met de sloepen van den Admiraal in eene kleine zandbaai geland, om

(*) Dit was geene groote aanwinst voor de zieken, daar zulk een os in deze gewesten ter naauwernood 300 ponden oud gewigt zal gewogen hebben. —

(†) Ook dit was roekeloos; twee eeuwen daarna, dat een der uitgevers dit oord bezocht, hadden de Portugeezen die slechte behandeling der Hollanders niet vergeten, en ofschoon destijds met hen in vrede, moest men zich steeds, vooral des nachts, gewapend, van water en andere ververschingen voorzien. —

water te zoeken, alwaar hij eenige Portugeezen en Negers, die zich op eenen afstand hielden, te spreken kreeg, en hen naar water vragende, zeiden zij, dat de Engelschen en Franschen zich dikwijls hier van water voorzagen, en dat hunne schepen onderzeil bleven. Vleesch noch vruchten hadden zij niet; dan deze kon men in overvloed op het eiland *Fuego* bekomen; het land verder opnemende, vond men eenige vervallene hutten, waaronder er eene was, waarvan de deur met steenen toegestopt was, die men liet opruimen, wanneer men de hut vol Turksche tarwe of maïs vond; DE WEERT liet hiervan den Admiraal berigten, en daar bij toeval een der vaartuigen, die hen in *Porto Praÿa* genomen hadden, hier kwam, liet men het ten anker komen; en uit gebrek van zakken, de maïs er met de broeken van het volk in dragen. — Ook vingen zij aan het strand twee groote schildpadden, in iedere van welke zij meer dan 600 eijeren vonden, welke aan boord zeer welkom waren. De Portugeezen merkende, dat men de maïs aan boord bragt, kwamen met een groot geroep op hen aan, en daar men slechts twee geweren had, werd in den hoop geschoten, waarop zij terugdeinsden; dan in den morgenstond kwamen zij weder en beklaagden zich, dat men hen van dit voedsel beroofde, en zij honger zouden moeten lijden; dan DE WEERT gaf tot antwoord, dat, daar zij in het gebergte woonden, deze maïs niet voor hen zelven, maar voor *St Jago* bestemd was, doch dat hij dezelve goed wilde betalen, mits men hem eene geschikte waterplaats aanwees; waarmede zij tevreden

waren, en zeiden, dat indien de schepen aan de andere zijde van het eiland kwamen, zij water zouden aanwijzen; dan ook dit plan werd verijdeld, daar DE WEERT met de maïs aan boord van den Admiraal komende, denzelven zeer gevaarlijk ziek, en reeds alle bevelhebbers aan boord vond, waar toen besloten werd, hier niet langer te verwijlen, terwijl de Admiraal het bevel van het Eskader aan den Vice-Admiraal overgaf, begeerende, dat men hem wijders met geene dienstzaken zoude lastig vallen, terwijl voortaan de Vice-Admiraal de vlag, en des nachts ook het vuur zoude voeren.

Hier op heeft de Vice-Admiraal in den scheepsraad besloten, dat men de hoeveelheid drinkwater in ieder der schepen voorhanden zoude opgeven, en die het best voorzien waren, aan de anderen wat zouden bijzetten, tevens het dagelijksch rantsoen verminderende en bij regen weder zoo veel water trachten te vergaderen, als doenlijk was, daar men in 3 à 4 maanden geen water zoude kunnen bekomen; ook werd bevel gegeven, dat ieder schip 3 à 4 zieken van den Admiraal zoude overnemen, en daarvoor gezonden in plaats geven; het rantsoen van wijn werd een derde verminderd. —

Den 15den September. De wind N. oost, koers Z. O. houdende, om hunnen togt te vervorderen. Den 22sten dier maand liet de Admiraal de vlag van achteren waaijen en deed een schot, het sein voor de bevelhebbers, om aan boord te komen, die den Admiraal zeer zwak aan de rotkoorts vonden, zoo ook zijnen kommies DANIEL RESTEAU, en welke dan ook bei-

de tusschen den 23 en 24 September, de eerste om middernacht en de andere des morgens ten 3 ure zijn overleden, hetwelk als een zeer groot verlies voor de Expeditie moest gerekend worden, en veel droefheid, niet alleen onder de bevelhebbers, maar ook onder het bootsvolk veroorzaakte, die in den Admiraal een kundig, zorgvuldig opperhoofd verloren, welke, om zijne beleefdheid, weldadigheid en goede orde, van klein en groot zeer bemind was. Het lijk werd in eene kist, waarin men steenen deed (om het spoediger te doen zinken) over boord gezet, waarbij de schepelingen zeer veel rouw betoonden, die nog vermeerderd werd, toen men ook den kommies Resteau over boord zette, eenen jongman, waarvan de gezamenlijke reeders groote verwachting hadden. — Na deze laatste eerbewijzingen verrigt te hebben, werd de krijgsraad beroepen, en de verzegelde brieven van de Heeren Reeders geopend, wanneer men bevond, dat, bij het overlijden van den Admiraal Mahu de Vice-Admiraal Simon de Cordes door hen tot opvolger benoemd was, die dan ook terstond met eenparige stemmen en veel genoegen als Admiraal der Expeditie erkend werd. —

De Kapitein van Beuningen werd als Vice-Admiraal benoemd, en aan Sebald de Weert (*) het bevel van het schip van van Beuningen opgedragen,

(*) Wij zullen in het vervolg, de verdiensten van den ondernemenden Nederlandschen zeeman Sebald de Weert nader leeren kennen. —

terwijl op het jagt van DE WEERT, DIRK GERRITZ CHINA (*) als bevelhebber geplaatst werd. —

Den 28sten September. De Admiraal zich nog op zijn vorig schip bevindende, deed het sein voor de bevelhebbers, om bij hem aan boord te komen, waarna hij zich op al de schepen begaf, om het volk den Eed af te nemen, hetgene ook plaats had voor de bevelhebbers, die een ander schip gekregen hadden, waarop de Admiraal door zijn volk aan boord van de *Hoop* gebragt werd, en ook de andere bevelhebbers hunne respective bodems betrokken, ofschoon het volk om zoo vele verplaatsingen mismoedig was.

Het Eskader deed nu zijn best, om zoo spoedig mogelijk zuid te winnen, doch voor den 4den October ontmoette hetzelve reeds veranderlijke winden, zoodat men dikmaals moest wenden, om den voordeeligsten boeg te kiezen; dien dag werd er uit de *Trouw*, het sein gedaan voor den Kapitein, om aan boord te komen, dewijl de Kapitein BOCKHOUT zeer ziek was; dan daar het weder zeer buijig was, voer de Vice-Admiraal alleen aan boord, om den Kapitein BOCKHOUT te bezoeken; (†) hier begon de scorbut vreesselijk op de schepen toe te nemen, zoodat het

(*) De bijnaam *China* had hij verkregen, doordien hij dit land met de Portugeezen destijds reeds bezocht had. Men zie wegens zijne ontdekking, enz. den Hoogleeraar MOLL en BENNET en VAN WIJK: *Nederlandsche ontdekkingen.*

(†) Deze buijen nabij de evennachtslijn, door de Portugeezen *Travados* genaamd, zijn dikwijls zoo hevig, dat men ter naauwernood tijd heeft de zeilen te bergen.

meeste volk ziek was, en vooral op het Admiraalsschip. Den 28sten October, toen men zich op 1° 20′ Z. B. bevond, gaf de Admiraal het bevel, om eenen algemeenen vast- en bededag te houden, om voor hen, die zoo vele zieken en gebrek aan water hadden, op dezen langdurigen gevaarlijken togt voorspoed af te smeeken. Den 2den November was het scorbut in diermate toegenomen, dat de Admiraal geen gezond volk overig had, om de zeilen te kunnen regeren, terwijl ook op de andere schepen er van 30, 40 tot 70 zieken gevonden werden, waarom de krijgsraad vergaderde en eindelijk besloten werd, eenig land aan te doen, ter verkrijging van water en ververschingen en waartoe het eiland *Annabona* (een der *Guinea*-eilanden) verkozen werd, daar hier vleesch en vruchten te krijgen waren. Des nachts deed de Admiraal, die vooruitzeilde, een schot, daar hij land zag, ofschoon dit zeer buiten de gissing der stuurlieden was, die er 100 en sommigen nog meerder mijlen dachten van verwijderd te wezen (*). De schepen het schieten hoorende en mede het land ontwarende, kwamen gezamenlijk ten anker op de kust van *Mayumba* in *Loango* (*Neder Guinea*), onder 3° Z. B. gelegen; hier vermiste men het vaartuig, dat zij te *Porto Praya* van den bisschop genomen hadden,

---

(*) Deze aanmerkelijke misgissing moet vooral aan de sterke oostelijke stroomzetting in de bogt van *Guinea* worden toegeschreven, te meer daar deze schepen hunnen koers veel te oostelijk genomen hadden.

waarop zich elf gezonde manschappen bevonden, die zij niet weder zagen; men dacht, dat zij voorbedachtelijk het Eskader verlaten hadden; anderen weder, dat zij gestrand waren; dan in het vervolg heeft men vernomen, dat zij, na lang kruissen, de kaap *Lope Gonzalva* (benoorden *Mayumba*) bereikten, en daar schepen van Balthazar Moucheron vindende, hunne bark verlieten en naar de *West-Indiën* waren vertrokken.

Den 4^den^ November, des morgens, gingen de bevelhebbers bij den Admiraal aan boord, waarop de Vice-Admiraal met zijne sloep en de bark naar land gezonden werd, om hetzelve op te nemen, en eene goede ankerplaats te zoeken; bij het land komende, liep de branding zoo hol, dat hij veel moeite had er door te komen. Het strand volgende, vond men het zeer boschachtig; zij bleven dien nacht aan land; dan des morgens weder aan boord komende, werd er in den krijgsraad besloten, dat, daar de ankergrond hier niet goed was (alzoo de ankertouwen schavielden, en de ankers medegingen, waardoor het *Geloof* zelfs eene hand van zijn anker verloor, veroorzaakt door den sterken stroom en het bloot leggen voor alle winden) men zich naar kaap *Lope de Gonzalves* 30 mijlen daar benoorden gelegen, zoude begeven.

Den 6^den^ November in den morgen ging men onderzeil, steeds de kust aan boord houdende, en kwamen, vóór de nacht inviel, ten anker.

Den 9^den^ November vonden zij eenige negers aan het strand, met welke zij spraken, en wien zij eenige

snuisterijen vereerden; dan deze zoo veel volks ziende, werden verschrikt, uit vreeze van geroofd te zullen worden, en zijn in den nacht ontvlugt. —

De Admiraal nu eene bekwame ankerplaats vindende, gaf bevel, dat men met den meesten spoed de zieken zoude landen, dat ieder schip zijne bijzondere plaats wierde aangewezen en dat de Kapitein Bockhout, met zoo veel gezond volk, als hij benoodigd had, ter bewaring der zieken, het bevel aan land zoude voeren. Den volgenden dag zond de Admiraal den Vice-Admiraal met snuisterijen en eenig ijzer naar den vorst (koning) van dit district, om tegen levensmiddelen te verruilen; dan twee dagen daarna terugkeerende, bragten zij slechts een hoen en eenige weinige bananen (pisang) mede. Zij hadden zich in dien tijd met wilde planten, zoo als zeekoralen, waterkers, en eenige wilde appelen, die niet smakelijk waren, moeten behelpen, daar er geen vleesch of vruchten te bekomen waren, maar visch hadden zij overvloedig gevangen.

Den 20sten November werd de Vice-Admiraal ziek, zoodat men voor zijn leven begon te vreezen, doch, na eene langdurige ziekte, is hij echter weder hersteld. —

Den 23sten kwam bij hen ten anker eene sloep of jagt, behoorende aan Barend Eriksoon, waarop zich een Franschman als loods bevond, die lang met deze negers verkeerd had, en zelfs bij den koning gehuisvest was geweest, zoodat hij een weinig van hunne taal verstond. Deze beloofde van den koning alles te zullen verkrijgen, wat zij begeerden, waarop

de Admiraal den Kapitein DE WEERT met twee sloepen naar hem toe zond; DE WEERT met den Franschen tolk en zijn volk binnenkomende, vond den vorst, naar hunne gewoonte, op het beste uitgedost, daar de Franschman hem te voren van de aankomst der *Hollanders* verwittigd had; hij zat op een laag stoeltje, dat een voet hoog was, en had een geitenvel onder zijne voeten liggen; zijne kleeding bestond in eenen violet gekleurden rok, met onecht goud omzoomd, doch niet gevoerd; hij gebruikte geen hemd, kousen, noch schoenen, maar had eene muts op van rood, geel, en blaauw laken, hetgene eene vreemde vertooning gaf; daarenboven was zijn aangezigt met asch wit gepoederd, waardoor men echter zijne zwarte huid duidelijk kon bemerken; om den hals droeg hij tot sieraad een paternoster van glaskoralen, terwijl achter hem de voornaamsten der zijnen in eenen kring gezeten waren, hebbende het hoofd versierd met hanenvederen en de huid rood geverwd; naast den koning stond een laag stoeltje, met een matje daar onder, voor DE WEERT, die hem, op 's lands wijze gegroet hebbende, naast hem ging zitten, en door den meergemelden loods kennis van zijne komst gaf, zich tevens beklagende, dat zijne onderdanen, zonder oorzaak, hunne woningen verlaten hadden, daar de *Hollanders* niet als vijanden, maar als vrienden kwamen, met oogmerk, om handel met hen te drijven, verzoekende, dat ieder weder naar zijne woning wilde terugkeeren, ten einde met hem vriendschappelijk om te gaan, terwijl men beloofde Z. Maj. dikwerf te ko-

men bezoeken, en zulke waren te zullen medebrengen, als men zoude begeeren; dan daar er thans vele zieken aan boord der schepen waren, verzocht men van hem eenige vruchten, hoenderen, bokken of kabriten in ruiling voor hetgene zij medegebragt hadden. De koning dit vernomen hebbende, antwoordde, dat zij hem welkom waren, en dat hij zorgen zoude, dat in hunne behoeften voorzien werd. Hierop werd DE WEERT in zijne woning gebragt, die er zeer armoedig uitzag, en waar de koning hem, in ruiling voor lijnwaad en eenige stukjes ijzer, eenen jongen bok (kabriet) en eenige plantanen (pisangs) gaf. Intusschen werd er gereedheid tot den maaltijd gemaakt; DE WEERT liet de trompetters blazen en op de andere instrumenten spelen, hetgene den koning meerder genoegen gaf dan aan DE WEERT, die liever wat voedsel gebruikt had. Eindelijk bragten des konings vrouwen op eenen houten schotel eenige gebraden pisangs en gerookten visch, waarvan de koning weinig gebruikte, en DE WEERT, dien deze kost ongewoon was, nog minder; hierna werd er palmwijn voorgediend, eene drank, die hun, als daaraan ongewoon, niet aangenaam smaakte. De koning zijnen maaltijd geëindigd, en DE WEERT meermalen tot denzelven uitgenoodigd hebbende, werd het geregt weggenomen, zonder dat er meerder te voorschijn kwam, waarover DE WEERT zich niet weinig verwonderde, aangezien de koning, bij alle matigheid, zeer sterk van ligchaam en gezond was, en er beter uitzag dan degenen, die overvloed aan spijs en drank hebben. DE WEERT, die in anderhalf etmaal weinig voedsel

gebruikt had, liet den koning zeggen, dat hij hem gaarne ook den scheepskost wilde laten proeven, waarna een servet gespreid werd, waarop brood, rookvleesch, en kaas werd opgezet, benevens eene flesch Spaanschen wijn, die den koning zoo wel smaakte, dat hij er veel van gebruikte en vertrekken moest, om te gaan slapen. Inmiddels ging DE WEERT de plaats, die uit meer dan 200 hutten bestond, doorwandelen, maar de nacht op handen zijnde, en de koning niet weder te voorschijn komende, wilde hij met zijn volk naar de sloepen gaan, om daar den nacht door te brengen, doch toen hij bezig was zijn volk bij een te vergaderen, bezettede eene menigte Negers, met bogen en pijlen gewapend, den weg, niet willende toelaten, dat zij aan boord zouden gaan. DE WEERT was hierover zeer ontrust, daar hij hunne voornemens mistrouwde, en geen ander wapen dan zijn zijdgeweer had. Hij vroeg hun de reden van zulk eene handelwijze, waarop zij antwoordden, dat een van het volk geweld in eene hunner woningen gepleegd had, waarop de Kapitein begeerde, dat men hem den man zoude aanwijzen, opdat hij hem konde straffen; dan dit was slechts een voorwendsel, daar hun oproerig gedrag veroorzaakt werd, doordien zij vreesden, dat de *Hollanders* in den nacht met meerder volk zouden landen en hunnen koning wegvoeren.

DE WEERT dit vernemende, keerde naar den koning terug, doch hem werd berigt, dat hij niet te huis was, waardoor zijn vermoeden, dat zij iets

kwaads in den zin hadden, vermeerderde, zoodat hij het besluit nam, om zich met geweld den weg tot de sloepen te banen. Dan de koning, door al het geraas wakker geworden, kwam naakt uitgeloopen, zijn volk hevig berispende, hetwelk zich echter weinig om hem scheen te bekreunen. De Weert, de oorzaak van het oproer verhaald hebbende, begeerde de koning, dat hij bij hem zoude blijven, hetwelk hij aannam, onder voorwaarde, dat de overigen, op 10 man na, naar boord zouden vertrekken.

Intusschen waren de Negers hierdoor nog niet gerustgesteld, en wilden niet toelaten, dat de Kapitein in des konings woning zoude overnachten, maar bragten hem in eene andere hut, om welke zij gedurende den nacht goede wacht hielden. Des morgens in de deur staande, kwam eene oude vrouw op de Weert aanloopen, toen hij gereed stond naar den koning te gaan; zij had eene doos, waaraan eene klep met leder bevestigd was, zoodat men dezelve als eene blaasbalg op en neêr konde trekken; na driemaal om de Weert gegaan te zijn, binnensmonds eenige klanken prevelende, klopte zij telkens op de doos, die vol asch was, zoodat hij geheel bestoven werd; hoewel hij nu de meening hiervan niet begreep, moest hij er zelfs, zoowel als de Negers, over lagchen. Bij den koning komende, gelastte deze aan zijn volk, de levensmiddelen te brengen, die zij wilden verhandelen, waarop niet anders te voorschijn kwam, dan eenige bananen (pisangs) twee bokken en vier hoen-

ders, die men van hen ruilde. Daar het nu bleek, dat er weinig levensmiddelen waren, en de WEERT er geene meer kon verwachten, nam hij afscheid van den koning, en keerde naar de schepen terug. Ondertusschen hadden eenige zijner soldaten boven in het bosch een wild zwijn, twee buffels en eenige vogelen geschoten, hetwelk alles aan de zieken uitgedeeld werd. De Admiraal kwam dagelijks aan land, zoowel des morgens als des avonds, niet alleen om de zieken te bezoeken, en toe te zien, dat zij van al het noodige zoo veel mogelijk voorzien werden, maar ook om hun moed in te boezemen.

Den 4den December ankerde bij hem ter reede het schip de *Moriaan*, en den volgenden dag ook een jagt, gevoerd door LAURENS CHRISTIAANS, komende beide van het *Prinsen-Eiland* (*del principé.*)

Den 8sten dito. Daar een aantal zieken herstelde, maar tevens anderen weder instortten door het ongezonde luchtsgestel, werd bevolen van hier op te breken, en zijn nog dien dag al het volk aan boord gekomen; zij hadden hier 16 man aan ziekten verloren. Ook DE WEERT kreeg nu eene hevige rotkoorts, waaraan hij meer dan twee maanden bedlegerig was.

Den 9den December gingen zij onderzeil naar het eiland *Annabon*, om meerdere ververschingen te krijgen, dewijl vele zieken weder instortten en de gezonden daarenboven de scheurbuik kregen.

Den 16den dier maand kwamen zij onder dit eiland ten anker, waarop kapitein GERRITSZ met twee sloepen aan land werd gezonden; dan aan het strand komende, verboden eenige Portugeezen en Negers

hem het landen; toen men evenwel hun toeriep, dat men als vrienden kwam, liet men hen landen, en gaf te kennen, dat men voor geld of goederen ververschingen voor de zieken wenschte in te ruilen, hetgene zij toestonden; dan daar de Gouverneur niet bij de hand was, begeerden zij, dat men den anderen morgen wilde wederkomen.

Den 17den dito ging GERRITSZ andermaal met twee sloepen aan land, waar de Portugeezen, die van geweer voorzien waren, hun toeriepen, dat zij niet moesten landen, en er voor hen niets te halen was, vermoedende, dat zij vijanden waren. De Admiraal dit vernemende, liet terstond al de vaartuigen bemannen, en onder bevel van kapitein BOCKHOUT en den Sergeant Majoor der troepen landen, waarvan een gedeelte volks links, en de meesten regts, met vliegende vaandelen, in de beste orde opmarcheerden. De Portugeezen en Negers staken hierop hunne hutten, die zij, gedurende den nacht, geleegd hadden, in brand, verlieten hun fort en vlugtten naar het gebergte. De legerplaats nu versterkt hebbende, werden de zieken den volgenden dag aan land gebragt; dan het volk, zeer begeerig naar de bananen, oranjeappelen en andere vruchten, die er overvloedig groeiden, verwijderde zich meermalen te verre, waardoor de Portugeezen, die zich verscholen hadden, eenige der onzen doodschoten; onder anderen werd er den 19den een getroffen, en om de onzen te trotseren, op den gemeenen weg gelegd, waarom de Admiraal strenge bevelen gaf, zich niet buiten de voorgeschreven Limiten te begeven. Dan daar eenigen tot hunne

schade deze orders niet nakwamen, liet hij daarenboven, om het volk af te schrikken, eene galg oprigten, terwijl eene gewapende troep werd afgezonden, om eenige gevangenen te bekomen; dan geene menschen vindende, kwamen zij met 27 stuks hoornvee in hun kampement terug, tot groote vreugde van het volk, ofschoon, door verzuim, er velen van wegliepen, die men niet weder kon krijgen.

Den 24sten dito werden 150 man, wel gewapend, naar eenen berg gedetacheerd, waarop de Portugeezen zich verschanst hadden, en onvoorziene uitvallen op de Hollanders deden; den berg opklimmende, vonden zij twee wegen, die naar boven leidden, waarop zij zich in twee partijen verdeelden, en den berg, die zeer steil was, optrokken; wat hooger komende, schoten de Portugeezen, en rolden groote steenen naar beneden; de vaandrig Jan Jansz. Kloek, tevens boekhouder van de Weert, een der voorsten zijnde, werd doodgeschoten, en anderen van het volk door de steenen zwaar gekwetst; desniettemin bleef men moedig oprukken, dreef den vijand van beide kanten op de vlugt, en zoo werd de sterkte ingenomen, in welke men een vat beschuit, twee Hollandsche kazen en eenige potten Spaanschen wijn, in het groen verborgen, vond. Na twee woningen, die vol boomwol gepakt waren, in brand gestoken te hebben, zijn zij weder teruggekeerd.

A°. 1599. Den 2den Januarij. Aangezien, door het ongezonde klimaat, dat zij hier verduurden, de zieken vermeerderden, werden dezelve aan boord gebragt, de dooden begraven, en, na de kerk en woningen in brand gestoken te hebben, gingen zij den

volgenden dag onderzeil, koers naar straat *Magellaan* stellende, met het voornemen, in dit gedeelte der reis geene andere plaatsen aan te doen.

Den 22sten Januarij passeerden zij de breedte van *Abrolhos* (*) op de kust van *Brazilië*.

Den 9den Maart werd een van des vice-Admiraals volk, die meermalen de kokskist had opengebroken, en er brood had uitgenomen, door den krijgsraad ter dood veroordeeld, en, tot een voorbeeld voor anderen, aan den boegspriet gehangen. De zieken waren thans meestal aan de beterhand, en begonnen zulk eenen sterken eetlust te krijgen, dat zij ter naauwernood met het rantsoen konden uitkomen, en de opperhoofden genoodzaakt waren, wanneer er gekookte spijze geschaft werd, er bij te wezen, daar sommigen zoo gulzig waren, dat eenigen den mond verbrandden.

Den 12den dito. Op de breedte van *Rio de la Plata* gekomen, vond men het zeewater van eene bloedkleur te wezen; het water, dat men schepte, was vol roode kleine wormen, die, als men dezelve in de hand nam, wegsprongen; (†) eenigen meenden, dat

---

(*) Deze rotsen, 15 mijlen van de kust gelegen, door de Portugeezen *abre-oltos* (open de oogen, kijk wel uit) waren gevaarlijk voor hunne kustvaart en werden in vroegere tijden door de schepen, naar de *Oost-Indiën* bestemd, zeer gevreesd; dan daar zij in de oude zeekaarten veel te oostelijk geplaatst zijn, waren zij ligt te mijden.

(†) Deze waarneming is door latere reizigers bevestigd; door microscopische waarnemingen heeft men ontdekt dat dit verschijnsel door kleine roode schelpdieren veroorzaakt wordt.

in sommige jaargetijden de walvisschen die uitwerpen; dan zulks is niet bewezen.

Den 20sten dito stierf aan boord der *Trouw* een Engelsche matroos aan eene buitengewone ziekte; terwijl hij aan den bak met graagte zat te schaften, viel hij achterover; de oogen rolden vreesselijk, terwijl het schuim op den mond stond; in dezen toestand bleef hij, zonder een woord te spreken, tot den volgenden middag, wanneer hij overleed; weinige dagen daarna werd een jong matroos, van *Utrecht* geboortig, door eene dergelijke ziekte aangetast; des nachts van de wacht komende, begon hij hard te schreeuwen, waarop eenigen naar hem toekwamen, die hij verwoed aanzag en wilde bijten en stooten; hierom bonden zij hem in de kooi, alwaar hij eenige dagen zonder voedsel bleef liggen; dan toen men hem daarna eene beschuit aanbood, trok hij die met groote woede naar zich en verslond dezelve gretig; zijn toestand bleef aldus voortduren, totdat, in de straat *Magellaan* daarenboven zijne voeten bevroren, die afgezet moesten worden, waarna hij ellendig gestorven is.

Den 6^{den} April kwamen zij voor den mond der straat *Magellaan*, en den volgenden avond bij een klein eiland, 14 mijlen in dezelve gelegen, het *kleine Pinguin-eiland* genoemd; hier vonden zij eene menigte vogelen, die zij duikers noemden, (waarschijnlijk *pinguins*) waarvan zij er wel dertien of veertien honderd met stokken dood sloegen, en het gansche Eskader er van hadden kunnen voorzien; dan men wilde de goede gelegenheid niet verzuimen, en ging

den 9^den^ weder onderzeil. Den volgenden dag zond de Admiraal 50 man aan land, om hetzelve te verkennen, en te zien, of men er menschen, vee, of eenig teeken, dat er schepen geweest waren, kon ontdekken; dan zij keerden onverrigter zake terug, ofschoon zij het strand meer dan drie mijlen gevolgd hadden.

Den 13^den^ dito liepen zij in eene schoone baai, 21 mijlen binnen de straat gelegen, door de Engelschen de *Mosselbaai* genaamd, wegens de menigte van mosselen, die hier gevonden worden; hier voorzagen zij zich van water en brandhout, dat er in overvloed te bekomen was.

Den 17^den^ dito zeilden zij tusschen zeer hoog gebergte aan wederzijde der straat, zoodat men geene opening kon ontwaren; de toppen der bergen waren met sneeuw bedekt.

Den 18^den^ dito kwamen zij in eene baai, aan de Noordzijde der straat, ten anker, op 54° Z. B. gelegen, de *groene baai* genaamd; in het midden dezer baai zijn drie eilanden, waarvan het kleinste het Oostelijkste ligt; hier zoude men gemakkelijk de schepen van onderen kunnen schoon maken, daar men er overal schoon wit zand vindt, en vloed en eb tamelijk hoog vloeit en daalt; er groeijen vele boomen, den laurier gelijkende, dan veel hooger, wier schors eenen pepersmaak heeft; ook vond men er zeer groote mosselen, waarvan er drie uit de schelp genomen en gekookt, omtrent een pond wogen; ook hadden zij geen gebrek aan ganzen en eendvogels. In deze baai moesten zij eenen gerui-

men tijd door tegenwind vertoeven, zonder evenwel de zeilen van de ra's te slaan, daar men zeer naar eenen gunstigen wind verlangde. De winter in deze gewesten nu begonnen zijnde, had het scheepsvolk vele ongemakken en gebrek te lijden, zoodat de schepen meer dan honderd man verloren, waaronder ook kapitein BOCKHOUT, in wiens plaats BALTHAZAR DE CORDES kwam. De stormen, die men hier meermalen moest afrijden, waren door de valwinden over het gebergte zoo hevig, dat men somtijds voor vier ankers doorging, waardoor de schepelingen gedurig moesten werken, om de schepen weder vast te krijgen; daarenboven moest men dagelijks aan land varen in regen, wind, hagel en sneeuwjagt, hetzij, om hout of water te halen, of wel mosselen, en hetgene zij verder konden vinden, aan het strand te zoeken, hetwelk zeer vermoeijende was, terwijl de koude, meer en meer toenemende, den eetlust vermeerderde en sommigen, door den honger bijna onverzadelijk geworden, alles wat hun voorkwam, zoo als raauwe mosselen, welke zij zich geenen tijd gunden, om te laten kooken, opaten; de meesten van het volk, die gedacht hadden, een warm klimaat te zullen bezoeken, hadden gebrek aan warme kleederen, wollen dekens, schansloopers, enz., waarom de Admiraal eenige kisten met lakens liet openslaan, waarvan aan elk naar zijne behoefte werd uitgedeeld; hij, zoowel als de overige bevelhebbers, waren bij den maaltijd steeds met eenen stok in de hand tegenwoordig, om orde te houden, daar anders sommigen van het volk hun klein rantsoen

voor geld verkochten, en met raauwe mosselen en kruiden de hongerige magen vulden, die dan door de waterzucht werden aangetast, waaraan er verscheidene zijn overleden. Intusschen werd er steeds de meeste zorg voor de victualie gedragen, zoodat twee man van de *Blijde Boodschap*, die het ruim hadden opengebroken, en er olie hadden gestolen, ter dood veroordeeld werden. Een werd op het Oostelijkste eiland, waar men eene galg had opgerigt, gehangen, doch de andere (waarschijnlijk minder schuldig) is er met eene geeseling afgekomen. (*)

Den 7den Mei roeide de Vice-Admiraal met twee sloepen naar een eiland, tegenover de *groene baai* gelegen, om zeerobben te vangen; daar komende, vond men er 7 kano's met wilden, die hun voorkwamen tien voet lang te wezen. Zij waren rosachtig van kleur, en hadden zeer lang hoofdhaar; zoodra zij de sloepen gewaar werden, liepen zij naar het land, en begonnen zoo geweldig met steenen te werpen, dat men niet durfde landen; toen zij dit bemerkten, vielen zij weder in hunne kano's en roeiden onder veel geschreeuw naar de sloepen. Hierop gaf

---

(*) De onheilen dezen vijf schepen overgekomen, zijn vooral toe te schrijven aan hun te lang verwijlen aan de *Kaapverdische* eilanden en kust van *Guinea*, waardoor zij de straat *Magellaan* eerst bereikten, toen de winter zich had ingezet; ROGGEVEEN, die dezelve in een gunstiger saizoen aandeed, doorstevende dezelve in 14 dagen, zonder eenigen tegenspoed van aanbelang te ontmoeten.

de Vice-Admiraal bevel de geweren gereed te houden, en toen de wilden naderden en zich gereed maakten, hen aan te vallen, beval hij op hen los te branden, waardoor er vier of vijf dood geschoten werden, hetgene hen dermate verschrikte, dat zij terstond weder naar het land vlugtten, alwaar zij boomen uit den grond trokken, om er zich mede te verschansen, en op nieuws zich gereed maakten, om met steenen te werpen, waarom de Vice-Admiraal deze wilden liever verliet, en naar boord terugkeerde.

Den 26sten dito waren eenigen van het volk aan land, om naar gewoonte mosselen en kruiden te zoeken, en zich wat te ver uit elkander verspreid hebbende, kwamen verscheidene wilden uit het bosch hen onverwachts overvallen; zij vermoordden drie van het volk en kwetsten er twee gevaarlijk; de lijken werden deerlijk mishandeld en de twee gekwetsten zouden zij insgelijks omgebragt hebben, zoo zij niet door Balthazar de Cordes waren ontzet geworden. Deze wilden waren geheel naakt, een enkele uitgezonderd, die een robbenvel om den hals vastgemaakt had, hetgene zijnen rug en zijne schouderen bedekte; hunne wapenen bestonden uit spiesen van hard hout, aan de punt harpoenswijze uitgetand, en met zenuwen van robben aan de lange schacht vastgemaakt; zij wierpen dezelve met veel kracht en juistheid uit de hand, zoodat men ze niet zonder groote moeite den gekwetsten moest uitsnijden, waarvan de eene, die vier pak kleederen over elkander aan had, tot in de holligheid der borst getroffen

was, doch beide overleden in korten tijd aan hunne wonden.

Terwijl men hier vertoefde, liet de Admiraal zijne barkas opboeijen, om tot eene pinas te dienen, die men *den postillon* noemde en waarvan het bevel aan den tweeden schipper van den Admiraal, GILLES JANSZ. werd opgedragen. Kapitein DE WEERT, die zijne potspijs (*) verbruikt had en daarvoor nu broodsoppen liet geven, was den 17den Julij aan land gegaan, om zeerobben en andere eetbare waren te zoeken, doch werd door eenen hevigen storm uit den N. W. beloopen, die hem noodzaakte twee etmaal aan land te vertoeven, daar het niet mogelijk was, tegen den harden wind op te roeijen; hij keerde, zonder iets opgedaan te hebben, terug.

Den 18den dito de storm voortdurende, is DIRK DE GROOT, de schieman (†) van den Vice-Admiraal, door den rooster van het galjoen in zee gevallen; daar hij goed konde zwemmen, hield hij zich lang boven, en steeds om hulp roepende; dan het woei zoo geweldig, dat het niet mogelijk was, een vaartuig tot zijne redding te zenden, zoodat men hem met leedwezen moest zien verdrinken.

Den 2den Augustus heeft de Admiraal bevolen, dat het volk, hetwelk uit de schepen kon gemist wor-

(*) Onder *potspijs* verstaat men de witte en graauwe erwten, gort, meel enz., waarvan dagelijks het een of ander aan het volk gegeven word.

(†) De schieman is een onderofficier, die het toezigt over het voortuig heeft.

den, naar het land, dat met sneeuw bedekt was, zoude varen, en liet den predikant eene leerrede doen, en het Opperwezen danken, die hen sedert een jaar op dezen moeijelijken togt wel had willen sparen, verder zijnen zegen afbiddende op den verren togt, dien zij nog volvoeren moesten. In deze *groene baai*, door hen de *Cordesbaai* genoemd, waar men overwinterd, en zoo veel ellende had uitgestaan, waardoor men meer dan 120 man verloren, hadden zij ook thans, nu de winter ten einde liep, nog veel leed te verduren, door de stormen, die van regen en hagel vergezeld waren, terwijl daarenboven de honger hen zeer kwelde, zoodat hunne rampen bijkans ten top gestegen waren. Eindelijk kregen zij den 23sten Augustus eenen N. O. wind, en dus verlieten zij deze kust; dan moesten den volgenden dag, door stilte, weder ten anker komen in eene groote baai, aan de zuidzijde der straat gelegen. Tot herinnering van dezen hunnen moeijelijken togt, zijnde de eerste, die onder alle natiën met zoo vele en groote schepen, naar deze gewesten ondernomen werd, stelde de Admiraal hier eene broederschap in, onder de voornaamste officieren van het Eskader, die elkander, onder eede beloofden, dat zij door geene gevaren of vreeze des doods zich zouden laten bewegen, iets te ondernemen, dat tegen hunne eer, het welzijn van het vaderland, of tot de volbrenging van hunnen ondernomen' togt zoude strekken; voorgenomen hebbende, hunnen vijanden alle mogelijke afbreuk te doen, en de Hollandsche wapenen over te brengen in die gewesten,

waaruit de Koning van *Spanje* de schatten trekt, waarmede hij, sedert zoo vele jaren, in staat is, de vereenigde *Nederlanden* te beoorlogen. Deze inrigting werd in deze baai met al de plegtigheden, die de plaats toeliet, gevierd, en de *Broederschap van den ontbonden' Leeuw* genaamd, en ter gedachtenis hiervan lieten zij hunne namen op een houten schild snijden, en aan eenen hoogen steng plaatsen, opdat het door de voorbijvarende schepen zoude kunnen gezien worden; deze baai verkreeg den naam van *de Riddersbaai*, en werd den 28sten Augustus door hen verlaten; (*) dan door tegenwind waren zij genoodzaakt in eene kleine baai, eene halve mijl inwaarts gelegen, ten anker te komen, wanneer DE WEERT order kreeg, om met zijne sloep naar de *Riddersbaai* te vertrekken, om het daar opgerigte gedenkteeken af te halen, ten einde hetzelve op een meer in het oogvallend punt te plaatsen; dan den hoek der baai omroeijende, werd hij 80 der inboorlingen gewaar, die aan land zaten, en 10 groote kano's bij zich hadden; zoodra deze de sloep gewaar

---

(*) Wanneer men de wederwaardigheden in aanmerking neemt, die deze schepen, welke reeds meer dan een jaar het vaderland verlaten hadden, ondergingen, het afsterven van een groot gedeelte hunner bezetting, het gebrek aan victualie en scheepsbenoodigdheden, moet men te meer aan den ondernemenden geest dezer vroegere zeelieden hulde bewijzen, welke onder zulke omstandigheden, en met reeds ontredderde schepen, deze gevoelens voor de eer van hun vaderland bezworen.

werden, begonnen zij zeer hard te roepen, en gaven teekenen, dat het volk daar zoude landen; dan DE WEERT, welke te zwak was, wilde niet landen, en keerde terug; de wilden liepen toen zeer snel over de rotsen en door de struiken, langs het strand, en volgden de sloep, terwijl zij, door roepen en teekenen, het volk wilden overhalen, om aan land te komen. Toen de Admiraal dit gewaar werd, liet hij terstond drie sloepen bemannen, welke, aan land gekomen zijnde, zagen, dat de wilden reeds gevlugt waren, maar tevens de teekenen van hunnen wreeden aard, die zij hadden achtergelaten, bespeurden, doordien zij de daar begravene lijken uit de aarde gehaald en verschrikkelijk mismaakt hadden, waaronder vooral het lijk van des Admiraals gewezen' Chirurgijn ten voorbeeld kan strekken, daar zij het hoofd met eenen knods verpletterd, de mannelijkheid afgesneden, eene spiets tot aan het hart gestoken, hem in de wang gesneden en toen het lijk in het water gesleept hadden, waaruit het weder werd opgehaald en andermaal door het volk ter aarde besteld; het graf van den bottelier vonden zij ledig, hetgene hun deed vermoeden, dat de wilden het lijk met zich gevoerd hadden; van het gedenkteeken, door hen opgerigt, vond men slechts weinige overblijfselen, daar de inboorlingen het hadden afgenomen, en in stukken geslagen.

Den 3den September hadden zij eindelijk het geluk de voor hen zoo noodlottige straat *Magellaan* in de eerste wacht en wel met schoon weder te passeren; zij stelden met eenen gunstigen wind den 4den, 5den en

6den dier maand den koers W. t. N. de Zuidzee in; zij waren toen (de postillon daaronder begrepen) (*) zes zeilen sterk en bij elkander; dan in den morgen van den volgenden dag begon de wind aan te wakkeren, en hoewel nog geen storm, schokte de zee zoo spoedig aan, dat de Vice-Admiraal, benevens het schip *de Trouw* moesten bijdraaijen, om hunne sloepen in te zetten; DE WEERT was inmiddels den Admiraal toegevoegd, die vooruit was; dan daar de *Blijde Boodschap* avarije kreeg (*), draaide hij bij en borg de zeilen, om hetzelve te hulp te komen, hetgene ook door *de Trouw* geschiedde, die daardoor hare sloep verloor. De Admiraal had het intusschen laten doorstaan, zoodat men geloofde, dat de uitkijk op de kampagne van den Admiraal niet op de schepen, die achteruit waren, gelet had, terwijl het bovendien ook dijnzig weder was. De Vice-Admiraal bij de achterste schepen komende, minderde insgelijks zeil, waarna kort daarop eene dikke mist volgde, zoodat men elkander niet zien kon; dan zij hielden het dien dag, nog drijvende bij elkander.

(*) Het verdient opmerking, dat deze zoogenaamde pinas, die in de straat was opgeboeid en gedekt, voorheen de groote sloep of barkas van het Admiraalsschip, in deze stormachtige gewesten zee kon bouwen; men heeft het lot der meeste schepen van dit noodlottig Eskader naderhand vernomen; dan van deze pinas vindt men verder geene melding.

(†) De *Blijde Boodschap* verloor den boegspriet, waardoor het overige tuig losrakende, dit vaartuig geen zeil konde voeren.

Den 8sten dito waren er drie schepen bij elkander, doch zij misten het jagt en de pinas; den volgenden deed de Vice-Admiraal sein van zeil te maken, in de gedachte, dat die twee vaartuigen vooruit waren, hetgene ook werkelijk drie uren daarna bevestigd werd; weder bij elkander komende, zond GERRITSZ den postillon naar den Vice-Admiraal, om zijne timmerlieden te verzoeken; dan daar deze ziek waren, heeft hij die van de WEERT en CORDES bevolen, naar het jagt te gaan, hetwelk deze schepen zeer ontriefde, daar zij deze werklieden niet wederkregen, want den volgenden dag, de wind tegenloopende, en hard beginnende te waaijen met eene holle zee, was het jagt (door de bekomene avarije aan zijn tuig) genoodzaakt, alle zeilen te bergen, waarop de Vice-Admiraal, die vooruit was, mede bijdraaide, welk voorbeeld door het *Geloof* en de *Trouw* insgelijks gevolgd werd; dan gedurende den nacht had de Vice Admiraal en het jagt, (zoo als eenen TEUNIS TEUNISZ. naderhand verhaalde) zeil gemaakt, zonder daarvoor sein te doen, dat te meer waarschijnlijkheid heeft, daar noch op *het Geloof*, of *de Trouw* eenige seinen gezien, of schoten gehoord zijn geworden; deze twee schepen aldus bijleggende, in de vooronderstelling, dat ook de anderen zulks deden, waren, toen de dag aanbrak, niet weinig ontsteld, dat zij de anderen niet zagen, hetwelk vooral DE WEERT te meer trof, daar hij, zonder schipper, zich alleen met twee oude stuurlieden bevond, om het schip te besturen, en het weinige volk, dat hij nog overig had, van koude en nattigheid verkleumd wa-

ren, niettegenstaande men dag en nacht vuur aan had. —

Den 16den kregen de twee schepen eenen allerhevigsten N. oostelijken storm, waardoor zij, zonder eenig zeil te kunnen voeren, bijlagen, terwijl de zee zoo hol liep, dat reeds de gallerij van *het Geloof* ontzet was, en men vreesde, dat de zijden zouden ingeslagen worden; *de Trouw* kreeg zoo veel water over, dat het volk in den kuil tot de knieën in het water stond; dit was ook het geval met *het Geloof*, dat daarenboven lek werd, hetwelk zoo veel water gaf, dat men, met dag en nacht te pompen, het schip ter naauwernood kon lens houden, totdat men eindelijk het lek nog gelukkig vond, en stopte. Met zulk aanhoudend stormweder hadden deze schepen 24 etmalen te kampen, meestal zonder eenig zeil te kunnen voeren; voor het rantsoen gaf men nog ¾ ℔ brood en twee oncen stokvisch; dan dit kon niet toereiken en de honger kwelde hen te meer, daar zij de mosselen, die zij in menigte in de straat konde zoeken, nu moesten ontberen, zoodat de bevelhebbers alles moesten aanwenden, om hun volk te bemoedigen.

Den 26sten dito, des nachts, vervielen zij op de kust, benoorden de straat *Magellaan*, zonder het land door de donkerheid gezien te hebben, waarvan zij gisten nog ongeveer 20 mijlen verwijderd te wezen. Die van *het Geloof* des morgens het land ontwarende, bevonden zich op eenen lagerwal bezet, in den uitersten nood, daar zij twee klippen vooruit hadden, die zij noodwendig (wilden zij het schip

redden) met kracht van zeil te maken, moesten te bovenzeilen; tot hun geluk kwamen zij de buitenste te boven, dan van zoo nabij, dat men ieder oogenblik moest duchten, door de hooggaande zee, op dezelve verbrijzeld te worden; dan de *Trouw*, die meer vooruit was, had geen gevaar van deze klippen, daar zij, het land ziende, gewend had, en toen 3 mijlen bewesten de straat was; de wind nu west zijnde, en geen middel overblijvende, zich van den lagerwal af te houden, besloot men gezamenlijk, de straat weder in te loopen, eene goede reede te zoeken en bekwamer weder bekomende, de anderen te volgen, die zij meenden nog te zullen achterhalen, daar, volgens de gegevene instructien, de schepen elkander gedurende twee maanden aan het eiland *St. Maria* zouden inwachten.

Tegen den avond kwamen zij bij den zuidhoek, aan den mond der straat gelegen, en dreven dien nacht met den stroom wel 7 mijlen naar binnen; toen kwamen zij in eene tamelijk goede baai ten anker, alwaar zij vrij wel beschut lagen, tot den laatsten September, wanneer er zware buijen uit den zuidwesten oprezen, zoodat zij den 1sten October het voor 3 ankers moesten afrijden.

Daar het goede saizoen in deze oorden ophanden was, hoopten zij op gestadiger weder; dan hierin werden zij tot hun leedwezen teleurgesteld, daar zij in twee maanden daarna steeds zulk ongunstig weder hadden, dat men niet in staat was, zelfs voor eenen enkelen dag de zeilen te kunnen droogen; met veel regt gaven zij dus aan deze hunne ankerplaats

den naam der *zorgelijke reede*, daar men er in de drie weken, die men hier doorbragt, met vele moeite den voorraad van levensmiddelen, die in vogelen, mosselen en slakken (die zij *klipklevers* (*) noemden) bestonden, konden bekomen.

Den 17den October. Doordien men dit oord minder veilig achtte, verzeilden zij eene mijl oostelijker naar eene andere baai, die, naar hunne gedachten, meer beschut was, en ankerden nabij het strand; hier hadden zij evenwel den 22sten daarop volgende zulk eenen hevigen storm te verduren, dat men ieder oogenblik moest verwachten, achter de ankers te zullen zinken; dan tot hun geluk begon de wind tegen den dag te bedaren. Zij waren hier dagelijks bezig, om, gedurende de eb, den kost te zoeken, en met den vloed hout en versch water te halen, zoodat het volk steeds aan het werk en zelden droog was, ofschoon men gedurig het vuur aanhield. In negen maanden, dat zij in deze straat doorbragten, hadden zij nimmer de zeilen van de ra's kunnen slaan, maar nu en dan, wanneer het weder zulks toeliet, losgemaakt, om te droogen. De aanhoudende koude, vochtigheid en honger maakten sommigen van DE WEERT's volk zoo onverschillig voor den

---

(*) Deze klipklevers vindt men ook aan de kaap *de Goede Hoop*, en de Afrikaansche kust, daar onder den naam van *klipkousen* bekend; gekookt of gestoofd, zijn zij niet onsmakelijk, doch moeijelijk te verteren; deze zeeslak hecht zich gewoonlijk aan de rotsen of klippen, en daarvan de benaming.

dienst, dat zij voorgaven ziek te wezen, om daardoor van het werk bevrijd te zijn, hetgene de anderen, die met ijver hunne dienst deden, zeer kwalijk namen, en hierom zamenschoolden en beraamden, naar het vaderland terug te keeren, hetwelk zij aan DE WEERT te kennen gaven, en waarbij zij vele oproerige gesprekken hielden, die DE WEERT zoo veel doenlijk trachtte te wederleggen, hun voor de vuist verklarende, dat hij niet terug zoude keeren, zoo lang er volk genoeg op de beide schepen overbleef, om er een van te bemannen, en dat men dan het andere in brand zoude steken.

Kort daarop werd DE WEERT door Kapitein CORDES onderrigt, dat zijne Officieren zelfs het volk tot insubordinatie opruidden, waarop hij bij hen ging en hen, zoowel met goede woorden, als door bedreigingen, aanmaande, om liever het volk moed in te boezemen. Zij verontschuldigden zich met den Kapitein voor te stellen, hoe het volk hen dagelijks lastig viel, dat men hen van gebrek liet omkomen, en zij de koude en vochtigheid niet langer konden verduren, en dat, zoodra men de Zuidzee zoude bereiken, zij van voornemen waren, het schip te verlaten, zoodat het schip in zulk een geval als verloren kon beschouwd worden. DE WEERT riep hierop al het volk op, en bedreigde hen, dat de eerste, die wederom zulke gevoelens dorst uiten, tot een voorbeeld voor de anderen met den dood zoude gestraft worden; hierdoor bedaarde dit oproer, wel is waar, voor eenigen tijd; dan dit was van geénen duur, en zoo DE CORDES, die dikwijls bij DE WEERT aan boord

kwam, hem niet had geholpen, zouden zij zeker het schip op strand gezet hebben, daar zij, bij het inwinden of vieren der ankertouwen, de grootste onwilligheid aan den dag legden.

Onder zulke onaangename omstandigheden dagelijks op eene gunstige gelegenheid wachtende, hadden zij gedurig regen, en harde stormwinden, die zoo hevig over het gebergte vielen, dat het scheen, alsof de schepen zouden omwaaijen. Intusschen was het een geluk, dat deze aflandige wind geen hol water kon veroorzaken, daar anders geene ankers hier hadden kunnen houden. — De wederspannigheid van het volk nam ondertusschen meer en meer toe, daar eenigen de rekening gemaakt hadden, dat zij met het brood niet zouden kunnen toekomen, waarom DE WEERT naar de broodkamer ging, en toen hij weder boven kwam, hun met een blij gelaat te kennen gaf, dat er nog wel voor 8 maanden brood in voorraad was (ofschoon het inderdaad slechts voor 4 konde strekken) en dat hij dus voorgenomen had, op eenen goeden wind te wachten, en anders direct naar de *Oost-Indiën* te vertrekken, om er het eskader op te zoeken (*).

Tot den 2[den] December hier gelegen hebbende, liep de wind naar het N. oosten, waarop terstond

---

(*) DE WEERT meende waarschijnlijk hiermede, om, indien de wind niet gunstig werd, om de *Zuidzee* te bereiken, alsdan met de westelijke winden de straat uit te loopen, en rond de kaap *de Goede Hoop*, naar *Bantam* te stevenen, waar de overige schepen moesten passeren.

de ankers geligt werden; dan onderzeil zijnde, werden zij door de harde valwinden verhinderd, buiten te komen. *Het Geloof* raakte zoo digt aan de kust, dat men aan wal had kunnen springen; het schip was eenige oogenblikken in oogenschijnlijk gevaar; dan daar de wind afnam, kon men hetzelve er van verwijderen.

Den volgenden dag verlieten zij met de vooreb dit oord, (hetwelk zij de *Beslotene baai* noemden) doch kwamen dien dag wel drie mijlen beneden dezelve ten anker, terwijl de twee schepen wel eene mijl van elkander verwijderd lagen (*).

Den 8sten December werden zij door eenen allerhevigsten storm beloopen, waardoor de zee zoo verbolgen werd, dat zij de hoogte der marsen bereikte; dit stormweder hield aan tot den 10den dier maand, wanneer het stiller werd en DE WEERT naar *de Trouw* roeide; dan toen hij de kaap, waar hij achter gelegen had, omvoer, vond hij geen schip, noch eenige teekenen, dat hetzelve daar gestrand was, waarover hij zeer bedroefd aan boord terugkeerde; den volgenden morgen roeide hij naar eene andere bogt, waar hij eindelijk, tot zijne groote vreugde, over eene lage punt de steng van een schip zag; zij gingen aan boord van de CORDES, die eene hunner sloepen had, en die zij meenden te halen, doch welke zij achterlieten, opdat *de Trouw* daarmede hare ankers en verlorene touwen zoude kunnen opvisschen, en zijn toen naar hun schip teruggekeerd, weinig gedachte

(*) De reden hiervan zal wel geweest zijn, dat de oostewind verminderde en de stroom oostwaarts liep.

hebbende, dat dit de laatste maal zoude zijn, dat zij elkander wederzagen. —

Door zulk aanhoudend stormweder, verlies van ankers en touwen, en den gedurigen arbeid hiermede verbonden, was het volk, door honger, koude en ongemak, bijkans uitgeput, en daar het meende eerlang volkomen broodgebrek te zullen lijden, was het zeer mismoedig en het leven moede, waarop DE WEERT den volgenden dag, zijnde een Zondag, al de schepelingen, geene uitgezonderd, bij hem ter maaltijd noodigde, daar hij op de twee laatste togten, met de sloepen, eenige ganzen, eenden en ander wild gevogelte geschoten had, waarop hij hen vergastte. Na den maaltijd vermaande hij ieder van hen tot geduld en lijdzaamheid, en bedankte hen voor de moeijelijke diensten, tot heden toe bewezen, terwijl hij hen voorhield, dat God diegenen, welke op Hem vertrouwen, niet verlaat, waarvan zij meermalen de blijken ondervonden hadden. Dit wakkerde den moed weder op, en men ging nu met den Kapitein weder naar den westhoek der baai, om hunnen dagelijkschen kost te zoeken; om den hoek komende, werden zij drie kano's met wilden gewaar, die, hen insgelijks ziende, terstond de kano's verlieten, en met grooten spoed het gebergte beklommen, zoodat alle moeite, om hen te vervolgen, te vergeefs was; in de kano's vond men eenige jonge duikers, die zij gevangen hadden, houten harpoenen en eenige vellen van zeedieren; zij gingen aan land, om te zien, of de wilden daar ook iets achtergelaten hadden en vonden aan den voet van eenen heuvel, eene vrouw met

twee kinderen, die men achterhaalde, ofschoon zij alle pogingen aanwendde, om te ontkomen. Men bragt haar in eene der kano's aan boord, zonder dat zij hierover teekenen van angst of droefheid toonde. Het was eene vrouw van middelmatige grootte, roodachtig van huid en stuursch van aangezigt, met eenen grooten hangenden buik; het haar was kort gesneden met mosselschelpen (daar zij geene messen of scharen hebben); alleen op de zijden was het haar tot aan de ooren blijven zitten, hetgene hen verwonderde, daar de mannen het haar zeer lang, zonder af te snijden, dragen; al haar opschik bestond in eenige slakkenhuisjes, die als een snoer om den hals hingen, en een robbenvel over de schouders, dat met pezen voor aan den hals was vastgemaakt; overigens was zij geheel naakt; zij had eenen grooten mond, kromme beenen, lange hielen, met hangende borsten; gekookte spijze wilde zij niet nuttigen, waarom men haar eenen der vogels gaf, die in de kano waren, die zij, na denzelven eenige vederen uitgetrokken te hebben, met eene mosselschelp ontleedde, ontginnende dezelve van achter den regtervleugel, over de borst, tusschen de pooten tot achter toe; hierna trok zij er het ingewand uit en wierp de gal, darmen en het hart weg; vervolgens hield zij de lever een weing over het vuur en at dezelve op, zoodat het bloed er van uit den mond liep; daarna drukte zij de vuiligheid uit de maag en keerde die op haren duim om, hield het eene einde in den mond, en het andere in de linkerhand, terwijl zij met houtschraapsels (die zij steeds in hunne kano's

medevoeren) met de regterhand dezelve verscheidene malen reinigde en toen een oogenblik over het vuur hield, en insgelijks verslond; den vogel zelven scheurde zij zonder verdere toebereiding, met de tanden vaneen, dat het bloed haar langs de borsten liep; zoo ook deden de kinderen, waarvan het eene 4½ jaar en het andere naauwelijks 6 maanden oud was, doch hetwelk echter reeds verscheidene tanden had; de vrouw zat onder het eten van den raauwen vogel op hare hurken (hielen) en hield zich zeer stemmig, niettegenstaande de matrozen om hare manieren moesten lagchen. Wanneer zij sliep, lag zij ineengekrompen, met de kniën bijna aan den mond en het jongste kind in den arm aan de borst. Zij hielden deze vrouw twee dagen aan boord; dan den 14den dier maand, toen de wind afnam, liet DE WEERT haar aan land brengen, na haar alvorens eenen rok, die tot hare kniën reikte, een hemd, eene muts, en paternosters om de armen en beenen, alsmede een klein mes, eenen spijker, els, en andere kleinigheden gegeven te hebben, terwijl ook haar jongste kind eenige kleederen kreeg, waarover zij zeer tevreden scheen; dan toen men hare oudste dochter behield, (die de reis naar *Holland* mede deed, en in *Amsterdam* overleed) gaf zij blijken van ontevredenheid, ofschoon zij evenwel zonder tegenkanting in de sloep ging, en, volgens haar eigen begeeren, eene mijl bewesten de legplaats van het schip, aan land werd gezet; hier vond het scheepsvolk nog vuur, dat niet uitgedoofd was, eenige wapenen en andere zaken der in-

boorlingen, die op hunne komst zeker de vlugt hadden genomen; de vrouw en haar kind aan land gebragt hebbende, keerden zij ter goeder ure aan boord terug, daar er kort hierop zulk een geweldige N. westelijke storm opstak en de zee zoo hol liep, dat men vreezen moest, het schip onder deze hoogloopende zee achter zijne ankers te zien zinken. Doch eindelijk hadden zij nog het geluk uit deze baai, die den naam *der Ongelukkige* kreeg, met veel moeïte op de ruimte te geraken, hetgene zij zich niet hadden durven voorstellen. — Toen zij echter den volgenden dag in de straat kwamen, waren zij weder in eene groote verlegenheid, doordien men in het laatste anker, dat hun was overig gebleven (daar het stormweder heftig aanhield) geen touw konde insteken, om te ankeren (*); goede raad was nu duur en men besloot het voor den wind te houden, en de *Cordes-baai*, welke 14 à 15 mijlen beoosten hen, bijna in het midden der straat gelegen was, aan te doen, daar zij den ankergrond dier baai door de ondervinding zeer goed hadden leeren kennen, terwijl zij ijverig bezig waren het touw in hun overgebleven anker te steken. Zij hielden hunnen koers nu langs de zuidzijde der straat, opdat het schip *de Trouw* hen zoude zien. Toen zij voor de baai kwamen, daar hij lag, deed men een schot, om dit schip te waarschuwen,

(*) Het gemis van alle ankers, buiten dit eenige, maakte den toestand onzer zeelieden, in deze afgelegene gewesten, zeer zorgelijk. —

waarop men meende een ander schot tot antwoord te hooren, en het dus zoo veel te geruster liet doorstaan, in de hoop, dat dit schip hen zoude volgen, intusschen was de wind zoo hevig, dat zij met de gereefde fok zulk eene felle vaart liepen, dat de boot, die met twee kabeltouwen achteraan sleepte, (om de vaart een weinig te stuiten,) door eene zee werd losgeslagen, en daardoor verloren.

In de *Cordes-baai* liggende, zag men den volgenden dag, 16 December, eene sloep, uit het oosten komende, naar hen toeroeijen; eenigen meenden, dat het die van de *Cordes* was, anderen, dat het wel eene sloep van een hunner schepen kon wezen, die insgelijks de straat weder had moeten binnenloopen; dan weldra bleek het de sloep van den Admiraal Olivier van Noord te wezen, die uitgezonden was, om het *Geloof* op te zoeken, daar men hetzelve had om den hoek zien komen, terwijl van Noord met zijn schip destijds drie mijlen van hen verwijderd lag. Deze onverwachte ontmoeting veroorzaakte groote vreugde onder de equipage van de Weert, daar men hoopte, van den Admiraal, in hunnen nood, eenigen onderstand te zullen bekomen; het volk was gezond en wel gevoed, en werd door de Weert vriendelijk ontvangen; zij verhaalden, dat zij op het grootste der *Pinguin-eilanden* meer dan 2000 vogels hadden gevangen, waardoor het hongerige volk van de Weert eenparig wenschte, naar dit eiland te verzeilen, en zulks den Kapitein voorhielden, te kennen gevende, dat hetzelve niet ver verwijderd was, en men aldaar ook op eenen goeden wind konde wachten. Dan de

Weert verklaarde, dat hij besloten had bij den Admiraal te blijven. Den volgenden dag kwam de Admiraal in persoon bij de Weert aan boord, hem belovende, hem zooveel mogelijk te zullen helpen, en dat hij voornemens was, den volgenden dag met de schepen, waarover hij het bevel voerde, bij hem te komen, waarin hij woord hield; waarop de Weert den 20sten December met eenen Zuidoostenwind, onder hun geleide, onderzeil ging; een weinig in de straat gevorderd zijnde, verzocht de Weert aan van Noord, om eene sloep en eenig volk, om vooruit te varen, en de *Cordes* te waarschuwen, om zich gereed te houden, wanneer de schepen daar voorbijkwamen, waarin de Admiraal bewilligde. Den 22sten onderzeil zijnde, zag de Weert op een klein eiland (hetwelk hij voorheen had rondgevaren) twee vuren, welke hij dacht van de bezetting der *Trouw* te wezen, waarop hij met de Admiraalssloep daar naar toe roeide; dan toen hij daar kwam, vond hij tot zijn leedwezen niets. Dewijl het schip van de Weert zeer vuil was, kon het met de overigen geene vloot houden, zoodat hij, op de hoogte der *Ridders-baai*, waar ook de stroom hem tegenliep, genoodzaakt werd, naar de vorige legplaats terug te keeren. Den volgenden dag was hij weder zoo ver opgewerkt, dat zij onder het bereik van het geschut waren; dan hier eene engte moetende doorvaren, was er, door het kenteren van het getij, zulk eene raveling van stroom, dat men het schip niet konde sturen. Den 24sten konde men het niet verder brengen, dan tot den hoek, waar achter de schepen van van Noord gean-

kerd lagen, waarop zij, toen de vloed weder inzettede, naar hunne vorige legplaats terugdreven.

Daar DE WEERT nu alle hoop moest opgeven om met laveren het eskader van VAN NOORD te bereiken, besloot hij hier op eenen goeden wind te wachten, ten einde zijner afgematte bezetting geenen noodeloozen arbeid te doen verrigten. De Admiraal ging weder onderzeil, ofschoon de wind hem tegen was, waarschijnlijk, om eene betere legplaats te zoeken, waardoor hij, ofschoon niet ver van hen verwijderd, achter hoogland, hun uit het gezigt raakte. DE WEERT, die nu van alle hulp verstoken was, en, door gemis van eenig vaartuig, geen onderhoud van het land kon bekomen, besloot nu zijne groote sloep, die in het ruim lag, op te zetten, waarvan de gedeelten nog dien dag (zijnde kersmis) ineen gevoegd werden; dan daar den volgenden dag de wind noordelijk liep, staakte men dit werk, en ging onderzeil, in de hoop van de kleine baai, eene mijl aan den binnenkant der *Ridders-baai*, te zullen bereiken, alwaar men veiliger de sloep konde te water brengen. Dan de toenemende wind noodzaakte DE WEERT nogmaals naar de *Cordes-baai*, vijf mijlen oostelijker gelegen, terug te keeren; hier werden zij den 26sten en 27sten door eenen harden N. westen storm beloopen, waardoor het volk mismoedig werd en weder begon te muiten, hetgene inderdaad niet te verwonderen was, daar zij, sedert 14 dagen, geene mosselen kunnende bekomen, zich met een klein rantsoen brood en olie hadden moeten behelpen. DE WEERT, die hen zag zamenscholen, en voor een al-

gemeen oproer beducht was, liet al het volk in de kajuit komen, en heeft hun voorgesteld, dat het tegen hunnen pligt streed, naar het vaderland te willen terugkeeren, begeerende, dat zij hunne gevoelens ronduit wilden te kennen geven, daar hij zoowel den eenen als den anderen wilde hooren, waarop de gevoelens zeer verschilden; de eene wilde naar *Rio de la Plata*, de andere naar *St. Helena*, om zich aldaar te ververschen, zonder in te zien, dat hetzelve, uit den westen komende, bezwaarlijk was aan te doen; de stuurman JAN OUTGERTZ was van gevoelen, dat men de *Goudkust* in de bogt van *Guinea* moest aandoen, waar hij goed bekend was, hebbende reeds vijf reizen naar die kust gedaan. DE WEERT kon zich met zulke tegenstrijdige begrippen niet vereenigen, en wilde niets besluiten, alvorens met DE CORDES geraadpleegd te hebben. Hij gaf order, dat men met den meesten spoed de sloep zoude optimmeren, waarmede hij in persoon den eersten Januarij 1600 naar land voer, om dezelve aldaar te doen breeuwen. In den namiddag zagen zij twee sloepen uit den west naar hen toekomen, waarin VAN NOORD zich bevond, die berigtte, dat, door den harden wind, hij genoodzaakt was geweest, met zijne schepen in de *Ridders-baai* terug te keeren, en nu naar eene diepe bogt, niet verre van de *Cordes-baai* verwijderd, was geroeid, nieuwsgierig zijnde, of DE WEERT zich nog in dezelve bevond; hij bragt een stuk ijs mede, dat vier voeten dik was, verhalende, te dier plaatse ijs gevonden te hebben van eenige vademen dikte, hetgene te meer moest verwonderen,

daar het nu midden in den zomer was, en de inboorlingen geheel naakt liepen. De Admiraal voer naar het schip van DE WEERT, die hem zijne broodkamer liet zien, ten einde hij zich van den hulpeloozen toestand, waarin hij zich bevond, zoude overtuigen.

Den anderen dag keerde VAN NOORD terug, belovende hen nogmaals te zullen helpen, en zijne sloep opwaarts naar de CORDES te willen zenden, waar DE WEERT insgelijks zijne sloep met eenen stuurman en vaandrig naar toezond, met eenen brief voor den Admiraal, waarin hij voor twee maanden brood verzocht; dan zijne sloep kwam eerst den 2den Januarij terug, na vier dagen bezig geweest te zijn, om vijf mijlen op te roeijen. De Admiraal had zich ontschuldigd, geen brood te kunnen missen, doordien hij eenen langen togt voorhanden had, en in de straat reeds veel oponthoud moest ondervinden.

DE WEERT was door dit berigt alleronaangenaamst te leur gesteld, en geene hoop voedende, tijding van DE CORDES te zullen bekomen, besloot hij eindelijk naar de *Pinguins-Eilanden* af te houden, daar het niet mogelijk was, zijne uitgehongerde bezetting langer tevreden te stellen; hij wilde aldaar vijf à zesduizend vogels vergaderen, en het brood daardoor sparen, steeds gezind blijvende, de vloot te volgen. Vooraf schreef hij eenen brief aan DE CORDES, die aan den voet van eenen boom werd gelegd, waaraan een plankje gespijkerd werd, met opschrift, *zoekt aan den voet van dezen boom;* ook VAN NOORD had op denzelven, den datum, enz. dat

zijne schepen hier vertoefd hadden, laten plaatsen.

Den 11den de *Cordes-baai* verlatende, kwam men den 12den bij het kleine *Pinguins-eiland*, waarop DE WEERT met al het gezonde volk (30 man) aan land voer, en alleen de stuurlieden aan boord liet, om op het schip te passen. Toen zij bij het land kwamen, zagen zij terstond eene menigte vogelen, waarop zij drie man bij de sloep lieten, en de overigen de vogels dood smeten, zoodat zij in korten tijd er een aantal verzamelden; doch in dien tijd was de wind dermate toegenomen met hol water, dat hunne sloep op het strand dreef, en, eer men hulp kon toebrengen, reeds vol water lag, terwijl zij zoo hoog op de rotsen gezet werd, dat beide zijden aan stukken geslagen werden en men met alle man niet in staat was, de sloep droog te krijgen, of aan land te brengen; hun toestand was nu allertreurigst, daar het onmogelijk was aan boord terug te keeren, terwijl, zonder timmerman of gereedschappen, zij geene victualie of brandhout hadden, (dat op dit eiland niet groeit) en daarenboven waren zij doornat, doordien zij zich te water begeven moesten, om de sloep te bergen. Met het lage water was de sloep droog gevallen, waarin men eene bijl, dissel, breeuwijzers en eenige spijkers vond, hetgene hunnen moed opwakkerde; dan daar men voor den avond de sloep niet aan land konde brengen, moesten zij dien nacht zich op het strand behelpen; zij maakten nu van de gebrokene planken der sloep vuur aan, waarbij zij de vogels een weinig braadden, en zonder brood moesten nuttigen; doch zij konden geen water

bekomen, om den dorst te lesschen. Den volgenden dag gingen zij met ijver aan het werk, om de sloep te herstellen, waarmede zij twee dagen bezig waren; zij bragten dien toen te water en plaatsten er vier man in, om dezelve met brandemmers uit te hozen; en na 450 Pinguins in dezelve geladen te hebben, bereikten zij, tot hunne vreugde, des avonds van den derden dag het schip.

Terwijl zij op het eiland de Pinguins najoegen, vonden zij in een dier holen eene vrouw, die zich, gedurende hun verblijf, aldaar verscholen had; zij was de eenige overgeblevene der inboorlingen, die door het volk van VAN NOORD afgemaakt werden, doordien zij twee van zijn volk omgebragt hadden; deze vrouw was bij die gelegenheid gekwetst geworden; de wonden waren geheeld; dan zij toonde de likteekens derzelve; zij was lang en grof van leden, had kort afgesneden haar, en het aangezigt beschilderd; hare kleeding bestond in eenen mantel van Pinguins-vellen (zeer netjes met zenuwen aan elkander gevoegd), die haar tot op de kniën hing; hare schaamdeelen waren insgelijks door een vel bedekt, zoodat zij hieruit opmaakten, dat de inboorlingen aan de noordzijde der straat handelbaarder en meer beschaafd waren, dan die der zuidzijde; de mannen dragen ook hier het haar lang, hetgene men bemerkte aan het lijk van eenen der verslagenen; zijn hoofd en ligchaam waren met fraaije vederen behangen, waarover een netje hing, waarin eenige drooge beentjes en kleine steenen waren; zijne wapens bestonden in boog en pijlen, waaraan weerhaken zeer

kunstig vastgehecht waren. De Weert vereerde dezer vrouw een mes, waarvoor zij zeer dankbaar scheen, hem beduidende, dat op het grootere eiland veel meer vogels waren; zij wenschte, dat men haar aan den vasten wal wilde zetten, hetgene nu niet kunnende geschieden, tot eene andere gelegenheid werd uitgesteld; dan naderhand heeft men haar niet weder kunnen opsporen.

De vogelen, die zij hier gevangen hadden, en hun tot zulk een goed voedsel verstrekten, werden, volgens het journaal van Cavendish, door de Engelschen *Pinguins* genaamd; de volwassenen wegen van 13 tot 16, en de jongeren van 8 tot 12 ponden; de rug is gewoonlijk zwart, de buik wit, en somtijds eenen witten kring om den hals; de huid is zeer dik en gelijkt naar het vel der robben; het ligchaam heeft de grootte van eene vette gans; in plaats van vleugelen hebben zij twee korte vinnen, die gevederd zijn, en waarmede zij zeer snel zwemmen; aan land komen zij alleen, om te broeijen, en laten dan de vinnen langs het ligchaam hangen en gaan regt overeind, hetgene onze reizigers in den beginne zeer verwonderde. Ofschoon deze vogelen alleen van visch leven, kan men zulks, wanneer zij gekookt of gebraden worden, er niet aan proeven, daar zij in tegendeel uitmuntend smaken. De Pin guins maken, even als het konijn, holen in den grond, waardoor het land zoodanig wordt uitgehold, dat men tot aan de kniën in hunne holen valt, en in de beenen gebeten wordt.

Den 15den dier maand verzeilden zij naar het groote

eiland, waar zij zulk eenen overvloed van pinguins vonden, dat zelfs wel 25 schepen er hunnen voorraad van hadden kunnen bekomen; men doodde in twee uren tijds er reeds 900 van. Den volgenden dag, toen zij bezig waren de vogels uit te halen en in te zouten, verhief zich een N. westenstorm, waardoor het schip driftig werd, en over eene bank dreef, daar slechts vier vadem water op was. De stuurlieden vonden het ongeraden, weder ten anker te komen, en lieten het doorstaan; dan DE WEERT verklaarde, dat hij met zoo weinig vogels aan boord niet naar zee wilde zeilen, daar men voor rantsoen niet meer dan $\frac{1}{3}$ ℔ brood konde geven, en dat de togt zeer voorspoedig moest uitvallen, indien zij met dien voorraad het vaderland zouden kunnen bereiken, waarom hij raadde, naar de eilanden terug te keeren, om meer voorraad op te doen, daar zij anders gevaar liepen, op de terugreize van honger om te komen. Toen het stormweder bedaarde, waren de eilanden reeds uit het gezigt, zoodat men het rantsoen tot op $\frac{1}{4}$ ℔ brood verminderde, daar men vreesde, nu geenen meerderen voorraad van pinguins te zullen bekomen. Het gelukte evenwel, dat zij den 17^den^ in den namiddag weder onder het grootste eiland kwamen, waarop zij terstond gereedheid maakten, den volgenden dag eenen togt op de vogels te doen.

Dan den 18^den^ werden zij weder door eenen geweldigen storm beloopen, zoodat men besloot het anker te ligten en de straat te verlaten; dan door de hoogloopende zee was het niet mogelijk, dewijl men ook

bevreesd was, dat het spil zoude gaande raken; eindelijk sprong het anker uit den grond, en het schip doorgaande, waren zij verpligt, wilde men het behouden, het touw te kappen, om onderzeil te ko men, terwijl het verlies van dit anker hun te meer griefde, daar zij er nu slechts een over hadden.

Na zoo veel tegenspoed moest DE WEERT, hoewel tot zijn groot leedwezen, eindelijk het besluit nemen, naar het vaderland terug te keeren, waarop men dan ook, in den morgen van den 21sten Januarij, de straat uitliep, na aldaar, gedurende 9 maanden, vele gevaren, moeiten en zelfs honger te hebben doorgestaan. (*) De wind nu Z. west zijnde, stuurde men O. t. N. en O. N. O., met hunne sloep op sleeptouw, welke door de zee zeer ontredderd, en zelfs zinkende was, zoodat men dezelve moest laten drijven. Den 24sten in den morgenstond, ontdekten zij drie eilanden, die destijds in geene kaarten bekend waren; deze eilanden liggen onder 50° 40′ Z. B., nagenoeg 60 mijlen beoosten de kust van *Z. Amerika*, en kregen den naam van *Sebald de Weert's eilanden;* (†) men zag vele pinguinen op dezelve, waar-

---

(*) Dat DE WEERT, die zoo lang met de grootste moeijelijkheden moest worstelen, en, bij gebrek aan victualie, eindelijk het besluit nam, naar het vaderland terug te keeren, was een gedwongen maatregel, wilde hij schip en het overige der bezetting behouden.

(†) Dit zijn de drie N. westelijkste der *Falkland's* of *Malouinen eilanden*, van welke de voornaamste weleer door HAWKENS ontdekt zijn, en naar Koningin ELISABETH ook *Maiden*

naar men zeer begeerig was; dan door het gemis van sloep of boot kon men niet aan land komen.

Den 1sten Februarij werd de krijgsraad belegd over NICOLAAS DE BLIEK, geboortig van *Brussel*, die met eenen koevoet het scheepsruim had opengebroken, en daaruit rijst en wijn had gestolen, waarop hij, schuldig bevonden zijnde, veroordeeld werd, om gehangen te worden. Toen hij echter gereed stond om zijn vonnis te ondergaan, kreeg het scheepsvolk medelijden met hem, en vroeg aan DE WEERT voor hem om genade, die zulks in den beginne niet willende toestaan, eindelijk daarin bewilligde, onder bepaling, dat zulke verzoeken in het vervolg geen gehoor zouden vinden; dan twee dagen daarna werd meergemelde BLIEK door den Provoost weder dronken gevonden, en beschuldigd van andermaal het ruim opengebroken, en tot overdaad den weinigen wijn, die overig was, gebruikt te hebben, hetgene hij, ondervraagd zijnde, ook bekende, waarop hij nogmaals ter dood werd veroordeeld, en den eersten Maart aan de fokkera is gehangen, waarna het lijk werd afgesneden, dat men in zee liet drijven, tot afschrik der anderen, daar zulk een slecht mensch de overigen benadeelde, en zoo veel noodig had, dat hierdoor algemeen gebrek moest ontstaan.

Den 15den Maart passeerden zij de evennachtslijn, 54 etmaal, nadat zij de straat *Magellaan* hadden ver-

---

(*Maagden land*), benaamd waren; dan de drie, door DE WEERT ontdekt, had men destijds nog niet gezien.

laten; den volgenden dag waren zij op 0° 30′ N. B.; van nu af aan werd er geen rantsoen van wijn meer gegeven, daar er slechts eene pijp overig was, die de Kapitein tot in tijd van nood, en voor de zieken wilde besparen.

Den 24sten Maart zag men land, hetgene bleek kaap *de Monte*, op de kust van *Guinea, Goudkust*, te wezen, waarover DE WEERT zich niet weinig verwonderde, daar dit zeer veel buiten hunne gissing was, en daarover de stuurlieden scherp berispte, zich verbeeldende, dat zij met opzet dezen koers genomen hadden. Het volk begon hierover hun ongenoegen te toonen, met te zeggen, dat zij het land van belofte voor zich hadden, en het te beklagen zoude wezen, indien men hetzelve aldus verliet; dan DE WEERT, die geene vaartuigen om te landen, en slechts een anker aan boord had, berekenende, dat hij nog voor vier maanden brood tegen $\frac{1}{4}$ ℔ daags, benevens 2 onsen rijst had, gaf bevel om van het land af te houden.

Den 1sten April zagen zij des nachts een vuur aan lij vooruit, dat zij meenden een schip te wezen; dan des morgens bevond men, dat zulks van het land was geweest, waar zij, door verleiding der stroomen, nabij waren. (*)

Op deze kust dreven zij omtrent 5 weken in stilte, zonder eenigen voortgang te maken; de pinguins,

(*) Ook op deze terugreize had men de evennachtslijn veel te oostelijk gesneden, en hierdoor vervielen zij in stilten op de kust van *Guinea*, en vertraagden hunne reize.

waarvan ieder man des daags eenen halven werd verstrekt, waren nu ten einde, en zij zouden zich met het sober rantsoen van brood en rijst hebben moeten behelpen, indien het Opperwezen hun niet de gelegenheid gegeven had, eenen overvloed van visch te vangen, zoowel tonijnen als haaijen, waarmede zij zich konden verzadigen. De Kapitein, beducht, dat deze stilte nog lang zoude aanhouden, en gebrek aan levensmiddelen en water hem eindelijk zoude noodzaken, de kust van *Guinea* aan te doen, liet eenige Noordsche ribben tot planken zagen, en daarvan, door den stuurman Jan Outgersz. (die voorheen had leeren timmeren) een klein vaartuig vervaardigen, hetgene in twaalf dagen gereed gemaakt werd, dan van hetwelk zij geen gebruik maakten, aangezien het den 24sten een weinig begon op te koelen, zoodat zij hunnen koers naar de *Vlaamsche eilanden* stelden.

Den 3den Mei werd er een vast- en biddag gehouden, terwijl zij den 21sten den noorder-keerkring passeerden, dagelijks meer visch vangende, dan zij benoodigd waren, en die men inzoutte. Doch toen men de breedte der *Vlaamsche eilanden* bereikte, verliet hun de visch, en zij waren verpligt zich voortaan met den gezoutenen visch te behelpen, die door het zout zoo doortrokken was, dat het volk meerendeels ziek, en eenen sterken uitslag kreeg, en zoo dorstig werd, dat men gestadig moest drinken, waarbij zich ook de scorbut op nieuws openbaarde, waarom men gestadig van het Opperwezen het einde dezer reize afsmeekte.

Den 7den Junij bemerkte de Weert, dat men brood

uit de broodkamer had gestolen, doordien hij die verzegelde, en nu bevond, dat het zegel gebroken was, waarop hij het volk achter op riep, hen de sleutels hunner kisten afnam, en alzoo spoedig de broodhalers leerde kennen. Dan daar het vier der beste en gezondste matrozen waren, en het overige scheepsvolk bezwaarlijk het schip konde regeren, werd dit voor deze keer door de vingeren gezien, ofschoon zij inderdaad den dood wel verdiend hadpen, daar zij met eenige anderen, door nagemaakte sleutels, sedert veertien maanden meermalen de broodkamer bezocht, en niet alleen hunne nooddruft er uitgenomen, maar er zelfs van verkocht hadden, zonder dat zulks openbaar werd. Zij verzochten ook verschooning, en begeerden ergens aan land gezet te worden, daar zij voor zwaardere straf beducht waren.

Den 6den Julij door het kanaal en voor *Dover* zijnde, ging de Kapitein naar land, om een anker en touw te koopen, doch hetzelve er niet kunnende bekomen, zettede hij de reize voort. Den 13den waren zij voor de *Maas*, met den Loods aan boord, op hoog water wachtende, toen de wind eensklaps uitschoot, waardoor men genoodzaakt werd, door het *Goereesche* gat naar binnen te loopen, alwaar de 69e van het volk overleed, terwijl de 36 overgeblevenen alle redenen hadden, God te prijzen en te danken, welke hen, na zulk eene lange moeijelijke reize, en het doorstaan van zoo vele gevaren, gedurende vijfentwintig maanden, in hun vaderland liet terugkeeren. —

TEN BESLUITE DOOR DE UITGEVERS.

Hier eindigt het journaal van den verdienstelijken DE WEERT, die, na zijne tehuiskomst, tot andere functiën werd geroepen, (*) en geene kennis droeg van het lot der andere schepen, onder het bevel van den Admiraal MAHU, (en, na hem, onder SIMON DE CORDES) door de straat *Magellaan* gestevend.

Niet alleen heeft VALENTYN, in zijne beschrijving van *Oost-Indië*, ons wegens dien togt ingelicht, (†) maar ook vreemdelingen, zoo als PURCHAS, door den kundigen DALRYMPLE aangehaald, en later nog *the quarterly Reviews*, (§) waar deze togt onder de bij-

---

(*) DE WEERT was naderhand Vice-Admiraal op de vloot van den Admiraal WYBRAND VAN WARWYCK, en werd op *Ceilon* wreedelijk vermoord, gelijk wij bij de reize van dien Admiraal nader zien zullen.

(†) Men zie de Verhandeling over eenige vroegere zeetogten der Nederlanders, door den Hoogleeraar MOLL uitgegeven, bladz. 105 en verv.

(§) Men zie wegens het *Gerritszland*, nu *New South-Shetland*, het berigt, door de schrijvers dezer reizen geplaatst in den *algemeenen Konst- en Letterbode* 1826, No. 21 en *quarterly Reviews* April 1824, bladz. 52.

zondere benaming der *five Rotterdam ships* vermeld wordt, hetwelk wij alleen willen doen opmerken, ten bewijze, dat deze Expeditie destijds in *Europa* als zeer belangrijk werd beschouwd, terwijl het geheele mislukken derzelve, zoo als wij voorheen aantoonden, aan het te laat bereiken der straat *Magellaan* moet toegeschreven worden. Ondertusschen is men aan dezelve, buiten de nadere kennis met de straat *Magellaan*, waar zij zoo lang moesten verwijlen, en het opsporen der *Sebald de Weert's eilanden*, ook de belangrijke ontdekking van het *Gerritszland* verschuldigd, hetgene, onder den 64° Z. B. gelegen, de hoogste breedte was, die destijds door eenige Natie, aan die pool, bereikt werd.

De kundige DALRYMPLE heeft het land van *Gerritsz* in zijne kaart der *Zuidzee* aangewezen; dan, éven als als andere werkelijke of vermoede ontdekkingen der vroegere zeevaarderen in die gewesten, 15 à 16° te westelijk geplaatst. (*)

DALRYMPLE, die deze ontdekking, naar de verzameling der reizen, door PURCHAS (†) vermeld, zegt deswege het volgende: » DIRK GERRITSZ, een der be-

---

(*) Dit was het geval ook met het land van DRAKE, dat men 25 graden bewesten het *Vuurland* ondersteld gelegen te zijn. Daar DRAKE intusschen, even als GERRITSZ, door de oostwaarts loopende stroomen misleid, aan het *Vuurland* verviel, dat hij voor eene nieuwe ontdekking aanzag.

(†) *Receuil de* PURCHAS, vol. 4. pag. 1391. *Collection de* BARLEUS, p. 193.

» velhebbers in de vloot, waarop WILLEM ADAMS (*) » stuurman was, werd door stormweder tot den 64° » Z. B. gedreven, alwaar hij eene zeer hooge kust » ontdekte, die met sneeuw bedekt was, veel gelij- » kenis met die van *Noorwegen* hebbende, en welke » zich tot de *Salomons-eilanden* scheen uit te strek- » ken." (†)

Daar nu de *Engelschen* dit *Gerritszland* in onzen tijd hebben wedergevonden, en de eer daarvan aan onzen landgenoot toekennen, behoeft men er verder niet over uit te weiden; maar alleen aanmerken, dat zij zeer onredelijk handelen, meest allen Nederlandschen ontdekkingen andere benamingen te geven, zoo als hier weder het geval was, daar men het *Gerritszland* in *New South Shetland* (*Hitland*) herdoopte, en daar deze handelwijze door Duitsche en andere aardrijkskundigen gevolgd wordt, (§) moet men

---

(*) Hij was een Engelschman en in *Japan* wel gezien, waar hij de *Nederlanders* diensten bewees. VALENTYN.

(†) Het is onbegrijpelijk, hoe geleerde aardrijkskundigen zulke gevoelens kunnen uiten, daar men weet, dat de *Salomons-eilanden* meer dan 130° bewesten het *Gerritszland* zijn gelegen.

(§) Eene lofwaardige uitzondering maakt hierop de Fransche Kapitein Luitenant DUPERREY, welke door Z. M. den Koning van *Frankrijk* gelast zijnde om eenen atlas van de *Zuidzee* te vervaardigen over de ontdekkingen der *Nederlanders*, met eenen der uitgevers dezes in correspondentie trad, en besloot de Nederlandsche benamingen of liever het regt onzer voorouders te doen gelden.

verwachten, dat alle vroegere ontdekkingen der *Nederlanders* spoedig uit de zeekaarten van andere Natiën, zullen verdwijnen.

Het lot, den overigen schepen van dit Eskader bejegend, zullen wij in het kort opgeven.

De *Hoop*, het Admiraalsschip, waarop zich de kommies MELCHIOR SANDVOORT bevond, benevens de *Liefde*, onder bevel van den Kapitein QUAKERNAK, (*) bereikten (naar den gegevenen raad van DIRK GERRITSZ) in eenen zorgelijken toestand, *Japan*, en werden door deze ijverzuchtige Natie aangehouden; het schip van BALTHAZAR DE CORDES, (waarschijnlijk na zijn overlijden) door eenen ZWARTEN TEUN gevoerd, bereikte de *Moluksche eilanden* en viel den *Portugeezen* in handen. Kapitein GERRITSZ, met de *Blijde Boodschap*, na het doorstaan der stormen op zulke hooge breedten, gebrek aan victualie en water, benevens ontredderd tuig, en ziek volk hebbende, kon met geene mogelijkheid den togt door de *Zuidzee* goedmaken; hij bereikte *Valparayso*, waar hij den *Spanjaarden* in handen viel, die hem en de weinige overgeblevenen der bezetting zeer hard behandelden. Wegens het lot van het advijsjagt de *Postillon*, in straat *Magellaan* opgetimmerd, en met den Admiraal in de *Zuidzee* gekomen, heeft men verder niets kunnen vernemen; het is mogelijk, dat de Admiraal DE CORDES het volk heeft overgenomen, daar hetzelve

(*) De Hoogleeraar MOLL noemt dit schip *Erasmus*; dan wij hebben dien naam onder de vijf schepen, die het Eskader van den Admiraal MAHU uitmaakten, niet gevonden.

niet geschikt was, den togt door de *Zuidzee* tot *Japan* te volbrengen.

Uit alle echte bescheiden, die wij van dezen togt bezitten, blijkt het duidelijk, dat dezelve zeer noodlottig, zoowel voor de deelnemers, als de uitvoerders is uitgevallen, en daardoor vooral opmerking verdient, doordien SEBALD DE WEERT, met zijn schip, alleen in *Nederland* terugkeerde, terwijl het tevens zeer waarschijnlijk is, dat de toenmalige Admiraal SIMON DE CORDES, de Vice-Admiraal VAN BEUNINGEN, benevens BALTHAZAR DE CORDES (door ZWARTEN TEUN vervangen) overleden waren, daar men op het Vice-Admiraalsschip alleen den kommies (koopman) vermeld vindt, zoodat de sterfte, gedurende hunnen togt door de *Zuidzee*, zeer aanmerkelijk moet geweest zijn.

WAARACHTIG VERHAAL

VAN DE SCHIPVAART

OP OOST-INDIËN.

Gedaan bij acht schepen, in den Jare 1598 van *Amsterdam* uitgezeild, onder het beleid van

JACOB CORNELISZ. VAN NECK,
Admiraal,

en

WIJBRAND VAN WARWIJCK,
Vice-Admiraal.

Waarachtig verhaal van de Scheepvaart op Oost-Indiën, gedaan bij acht schepen in den Jare 1598.

In het Jaar onzes Heeren 1598 werden door de Heeren Bewindhebbers der O. I. Compagnie zes schoone schepen en twee jagten uitgerust, om naar *Oost-Indiën* te zeilen; deze schepen waren:

Mauritius, waarop Jacob Corneliszoon van Neck, *Amsterdammer*, Admiraal der vloot, Govert Jansz., Schipper en Cornelis Heemskerk, Commies.

Amsterdam, waarop Wijbrand van Warwijck, mede *Amsterdammer* en Vice-Admiraal, en Cornelisz. Jansz. Fortuin, Schipper.

Holland, waarop Schipper Simon Lambertsz. Mau en Commies Uijte Nijn.

Zeeland, waarop Schipper Claes Jansz. Melknap.

Gelderland, waarop Schipper Jan Bruijn en Commies Hans Hendriksz. Bouwer.

Utrecht, waarop Schipper Jan Murtsz.

Het groote jagt *Vriesland*, Schipper Jan Cornelisz. en Commies Wouter Willekens.

Het kleine jagt *Overijssel*, Schipper Simon Jansz. Hoen en Commies Arent Hermansz. van Alkmaar.

Al deze schepen waren bemand met 560 man en werden den 9[den] Maart gemonsterd.

Den eersten Mei verlieten zij *Texel* met eenen Z. O. wind, en zagen den 15[den] het eiland *Madera* en de omgelegene eilanden, welke de Portugeezen *Desertas*, dat is *woest* of *onbewoond*, en onze zeelieden gewoonlijk *de Sarters* noemen. Den 17[den] passeerden zij de *Canarische eilanden*, namelijk *Gomora* en *Palma*, en den 23[sten] de *Kaapverdische eilanden*, door de onzen de *Zoute eilanden* geheeten, en wel bijzonder de eilanden *Maijo* en *St. Jago*. Den eersten Junij vingen zij eene schildpad, welke 143 pond oud Hollandsch gewigt woog. Den 8sten gingen zij onder de linie door en den 25sten voorbij de droogten van *Brazilië*, op 18° bezuiden de linie gelegen. (*)

Den 14[den] Julij waren onze reizigers op de hoogte van kaap *de Goede Hoop*, of op 35° bezuiden de linie. Zij zagen den 27sten vele lange stronken (†) drijven, waarvan sommigen wel 20 en 25 vademen lang waren; ook zagen zij eene menigte vogels, welke een zeker teeken zijn van de nabijheid van de

(*) Deze droogten, naderhand de *Abrolhos* (kijk uit de oogen) genoemd, worden ook nu nog in de beste tafelen op dezelfde breedte opgegeven. Men zie verder over dezelve onze *Reizen*, 3e deel, bladz. 26.

(†) Eene soort van drijvend wier, bruin en breed van blad, met knobbels op de bladen, en ranken ter dikte van eene pink.

kaap. (*) Den 28sten, nadat zij des nachts eenen zwaren storm gehad hadden, zagen zij een vreêvuur (†) op de steng, hetwelk zoo helder lichtte,

---

(*) Behalve de zwarte meeuw en zoogenoemde kaapsche duiven, zijn dit bijzonder de *Mallagaas*, eene groote meeuw, die log en traag van vlugt is, en zich zelden meer dan 80 of 100 mijlen van den wal verwijdert.

(†) Dit verschijnsel was reeds bij de ouden bekend. PLINIUS verhaalt, dat hij sterren op de lansen der soldaten en op de masten der schepen gezien had, welke sissende van de eene plaats naar de andere getrokken werden. Op de schepen werden twee zulke sterretjes of vlammen als de voorspelling eener gelukkige vaart aangezien, en CASTOR en POLLUX genoemd, naar twee broeders van dezen naam, welke den beroemden togt der *Argonauten* bijwoonden, en op wier hoofden, bij eenen vreesselijken storm, in welken allen de Goden om hulp aanriepen, zich eensklaps een paar zulke lichtjes vertoonden, wanneer plotseling de storm ophield en deze jongelingen hierom van Goddelijken oorsprong gehouden werden, terwijl men hun, gedurende hun leven, Goddelijke eer bewees, en na hunnen dood onder de sterrenbeelden verplaatste. Eén lichtje werd naar hunne zuster *Helena* genoemd en voor een ongunstig voorteeken gehouden. Ook bij latere zeelieden heeft dit vooroordeel plaats gegrepen. MUSSCHENBROEK wilde deze lichtjes, op getuigenis van zeevarenden, voor vischjes, die licht geven, gehouden hebben; dan het is bekend, dat zij veroorzaakt worden door de werking van uitstekende deelen (zoo als de punten der masten, ra's, vlaggestokken, enz. der schepen) op de electriciteit der lucht. Zij worden ook wel *St. Elmus*-vuren genoemd, welken naam KANT van eene verbastering van *Helena* wil afleiden. Soms vertoonen zich de vlammen in groote menigte en klimmen wel eens tot eene aanzienlijke grootte; bij FORBIN, FREZIER, bijzonder bij BURCHELL en

alsof er eene kaars op stond, en den 31sten zagen zij het land van de kaap.

Den 24sten zagen zij het land van *St. Laurens* of *Madagascar*, en ankerden den volgenden dag omtrent den hoek van dit eiland, hetwelk de eerste maal was, dat zij het anker lieten vallen, sedert zij uit *Tessel* gezeild waren. Den 29sten passeerden zij des morgens kaap *St. Sebastiaan* en daags daaraan kaap *Juliaan*.

Den 17den September kregen zij een eiland in het gezigt, door de Portugeezen *Ilha do Cerne* genoemd, waarover zij niet weinig verheugd waren, hopende aldaar water en andere ververschingen te vinden, die zij hoog noodig hadden, dewijl de scheurbuik zich onder het volk begon te vertoonen. Hierom gingen zij den 18den des morgens met twee sloepen naar den wal, waarvan de eene eene schoone en welbeslotene haven vond, alwaar men wel met vijftig schepen zoude hebben kunnen leggen, tegen alle winden beschut, en met zeer goeden ankergrond. Toen het volk tegen den avond weder aan boord kwam, bragt het acht of negen groote en zeer veel kleine vo-

---

andere reizigers, vindt men merkwaardige voorbeelden van dit verschijnsel, hetwelk, volgens naauwkeurige waarnemingen, gewoonlijk zich bij onweder en ook bij storm vertoont, bijzonder bij eene vochtige lucht en strenge koude; zij vertoonen zich ook wel aan de uitstekende deelen van menschen, en aan hunne kleederen, aan de ooren der paarden, enz. — Men zie MUSSCHENBROEK, *Beginselen der Natuurkunde*, bladz. 752 en 753 en vooral SOMMER, *Gemälde der phÿsischen Welt*, 4ter *Band* Seite 107 etc.

gels mede, welke zij met de hand gegrepen hadden; ook hadden zij zeer goed water gevonden, dat van de bergen afstroomde, zoodat dit eene der beste havens is, om te ververschen, die men zoude kunnen wenschen.

Den 20sten September ging al het volk aan den wal, alwaar eene leerrede gehouden werd door den predikant, die aan boord van den Vice-Admiraal was. Na de leerrede loofden en dankten zij God, dat Hij hen op eene plaats gebragt had, waar zij verversching konden krijgen, want indien zij hier niet gekomen waren, zouden er velen hebben moeten bezwijken. Zij gaven aan dit eiland, om welbekende redenen, den naam van *Mauritius*.

Den 21sten zeilden zij naar eene andere plaats van het land, ten einde te zien, of er ook inwoners gevonden werden, doch zij zagen er niemand. Zij vongen hier eene groote menigte vogelen, welke stil bleven zitten, als het volk er bij kwam, en van geen wegvliegen wisten, zoodat zij dezelve met de hand konden vangen, hetwelk bewees, dat dit eiland niet bewoond was.

Den 27sten nam een Indiaan, welken zij te voren van *Madagascar* hadden medegebragt, het Christelijk geloof aan en werd gedoopt, waarbij hij den naam van LAURENS verkreeg. Twee dagen later gingen zij nog naar eene andere plaats, waar veel kokosnoten groeiden, doch zij zagen geen volk.

Het eiland *Mauritius* (naderhand, en wel in 1721, door de Franschen veroverd, die het *Isle de*

France noemden, doch in 1810 door de Engelschen ingenomen, die het den naam van *Mauritius* wedergaven) is van eene langwerpig ronde gedaante, 14 uren lang, 11 uren breed en heeft ongeveer 45 uren in den omtrek; het was, toen onze reizigers hier aankwamen, gelijk wij gezien hebben, nog onbewoond, en thans bevat het, volgens de laatste opgave, 92,000 inwoners, waaronder 80,000 slaven. Het land is zeer bergachtig; onder de hooge bergen zijn de *trois Mamelles* en *Rempart de la Montagne* de voornaamste. Rivieren van belang zijn er niet, maar vele beken, waarvan wij bij FLINDERS de *Papaijas, Tamarin, des Aigrettes, Wilhelms* en *la Grande Rivière,* benevens onder de meren, *Vacouas, Grand Bassin, Mare aux. Joncs*, enz. genoemd vinden. Het eiland is geheel door koraalriffen, rotsen, mosselbanken, enz., die meestal bij de eb boven water liggen, omringd; de luchtsgesteldheid is er warm en gezond; de zeewinden verkoelen de hitte, en, door de menigvuldige regens in het midden des eilands, droogen rivieren en meren niet uit. Men heeft er slechts twee jaargetijden; met December beginnen de ijsselijke stormen en orkanen, waarvan er eene in 1817 een ontzaggelijk aantal huizen, bosschen, plantaadjen en schepen vernielde.

Onze reizigers vonden hier veel ebben en andere fijne houtsoorten, ook palmboomen, bijzonder veel vogels en visch; onder de eersten bijzonder tortelduiven, waarvan zij er zoo vele vingen, als zij slechts wilden; verder reigers, wilde ganzen, pape-

gaaijen, walgvogels, (*) en vingen er veel visch. Ook vonden zij er wel 300 ponden was, waarop Grieksche letters gesneden waren, alsmede een bovennet, eenen windboom en groote ra, waaruit zij opmaakten, dat hier een schip moest gebleven zijn.

De Vice-Admiraal deed op dit eiland aan eenen boom een houten bord ophangen, met de wapens van *Holland*, *Zeeland* en *Amsterdam*, en de woorden *Christianos reformados*, of hervormde Christenen, ten einde, indien hier eenig schip mogt aankomen, zij zouden zien, dat hier Christenen geweest waren.

Ook deed de Admiraal op eene vlakke plaats aldaar, wel viermalen zoo groot als de dam te *Amsterdam*, eenen tuin afpalen en die met allerhande vruchten bezaaijen, ten einde te beproeven, of die hier wilden wassen, om ten gerijve te dienen van andere schepen, welke aldaar zouden komen, om te ververschen, gelijk hij hier ook eenige hoenderen achterliet, om voort te telen. (†) De zieken, welke hier

---

(*) Thans de *Dudu* of *Didus* geheeten. De scheepslieden gaven hun dien naam, omdat zij van het menigvuldig gebruik van dezelve walgden.

(†) Ontegenzeggelijk komt dus aan de Nederlanders de eer toe, ook dit eiland van vruchten voorzien en dus meer bewoonbaar, en voor andere schepen van meer belang gemaakt te hebben. Thans brengt de grond tarwe, maïs, gerst, haver, gierst, rijst, mamok en patatten, benevens koffij, suiker, indigo, kruidnagelen, tuin en boomvruchten, benevens zandvruchten voort. Er zijn veel geiten en varkens, en men heeft er ijzerachtige aarde, oker, jaspis, enz. Er is thans

aan land gebragt waren, herstelden weder spoedig, ten bewijze, dat dit land zeer gezond is.

Eer wij nu verder gaan, moeten wij den lezer herinneren, dat de acht schepen bij elkander waren gebleven tot bij kaap de *Goede Hoop*, alwaar zij op den 8sten Augustus 1598 door eenen storm werden overvallen, waardoor zij van elkander geraakten, en vijf derzelve, namelijk *Amsterdam*, *Zeeland*, *Gelderland*, *Utrecht* en het groote jagt *Vriesland* naar het eiland *Mauritius* zijn gegaan, waar zij 14 dagen stil lagen, zonder van de drie overigen, namelijk de *Mauritius*, *Holland* en het kleine jagt *Overijssel* iets te vernemen, welke drie schepen aan het eiland *Santa Maria* (*) geland waren, en van daar terstond naar *Bantam* zijn vertrokken. — Wij willen nu hier eerst laten volgen, wat dezen schepen op hunne reize naar *Bantam* en terug is bejegend, en dan verder de reize der vijf overige schepen nagaan.

Deze drie schepen dan voor het eiland *Santa Maria* gekomen zijnde, namen terstond den Koning of *Philo* van hetzelve gevangen, welke voor losgeld eene koe en een kalf gaf. Zij vonden op dit eiland niets bijzonders, want het was buitentijds en de oranjeboomen stonden eerst in den bloei, maar suikerriet en hoenders waren er vrij wel te krijgen. Terwijl zij hier lagen, zagen zij eene bijzondere vertooning. Eenige Indianen, in eene kano of schuitje gezeten,

---

eene hoogeschool, eene société d'émulation, enz. *Port Louis* is eene der voornaamste havens.

(*) Zie 3e deel onzer *Reizen*, bladz. 54.

hadden eenen walvisch in het gezigt, om welken te vangen, zij hem een harpoenijzer in het lijf staken, waaraan een lang touw, van basten van boomen gemaakt, vast was. De walvisch voelende, dat hij gekwetst was, schoot door het water, en de Indianen vierden hem zoo lang bot, als zij konden, maar toen trok hij de kano met zich voort, welke slingerde, alsof het een strootje was; dan de Indianen zich op het zwemmen verlatende, stoorden er zich niet aan, of zij al of niet omgetrokken werd. Na eenigen tijd werd de walvisch magteloos, en toen trokken zij hem tusschen wind en water naar het land, alwaar zij hem bij het laagste water aan stukken hieuwen, en elk nam daarvan zooveel als hij begeerde. Onze reizigers konden hiervan ook genoeg mede gekregen hebben, doch het zag er hun te spekachtig uit, waarom zij het niet begeerden.

Van hier gingen zij naar de groote baai van *Anton Gil,* (*) alwaar zij hunne vaten met water vulden. Die Indiaan, die zij de vorige maal hadden medegenomen, kon hier wel gebleven zijn; dan hij zeide, dat hij er onbekend was en liever met de reizigers wilde medegaan en gekleed, in plaats van daar naakt gaan. In deze baai bleven zij slechts vijf dagen, dewijl er weinig of geene ververshing te krijgen was, uithoofde de Koningen tegen elkander in oorlog waren, en een derzelve was doodgeslagen, zoodat de inwoners zelve van honger en gebrek omkwamen.

(*) Zie deel 3, bladz. 61 en 73.

Na deze vijf dagen dan gingen zij onderzeil en kwamen op den 26sten November 1598 zeer voorspoedig voor de stad *Bantam*. Zij zochten terstond vriendschappelijke onderhandelingen met de inwoners aan te knoopen, en zonden te dien einde den Commies CORNELIS HEEMSKERK aan den wal. Dan men meende, dat zij dezelfde personen waren, die in het vorige jaar hier waren geweest, en zeide, dat zij zeeroovers waren, gelijk hun de Portugeezen hadden wijsgemaakt. De onzen verdedigden zich en zonden ABDUL (*), dien zij op de eerste reize hadden medegenomen, naar den wal. Deze sprak met hen en maakte, dat zij gehoor kregen en hunne geschenken den Koning mogten aanbieden. Deze was slechts een kind, doch de Overste Gouverneur of *Cipoi* nam, in 's Konings naam, de geschenken zeer dankbaar aan; dezelve bestonden in eene vergulde kap en onderscheidene stukken fluweel, zijde, schoone glazen en vergulde spiegels. Tevens gaf men hem de verzegelde brieven van Hunne Hoogmogenden, de Heeren Staten en van den Prins van Oranje, welke zeer eerbiedig in eene kruipende gestalte werden ontvangen. Hierna begonnen zij hunnen handel zoo voorspoedig, dat zij binnen vijf weken bijna allen hunne lading hadden. Toen zij hier vier weken gelegen hadden, kwamen de andere vijf schepen in goeden staat, en met weinig of geene zieken aan boord, aanzeilen. Men zag nu hunne wimpels en vlaggen waaijen, ter-

---

(*) Zie 3e Deel, bladz. 153.

wijl zij elkander met eereschoten begroetteden en onthaalden naar vaderlandsch gebruik. Weldra kwamen de praauwen met allerlei ververschingen aan boord, welke zij voor tinnegoed inruilden, zoodat zij voor eenen tinnen lepel zoo veel eten kregen, dat een man er twee dagen aan genoeg had. Ondertusschen was het voor de drie eerste schepen geen voordeel geweest, dat ABDUL gezegd had, dat er nog zoo vele schepen achter waren, en er nog anderen uit *Zeeland* zouden komen, want hierom moesten zij voor 55 ponden peper eerst drie, en daarna vier realen van achten betalen, terwijl de inwoners slechts van realen spraken en de snuisterijen er in het geheel niet sterk gezocht werden. Bij de drie eerste schepen nam ook nog het groote jagt *Friesland* zijne lading in, en toen deze gereed waren, lieten zij aan den wal weten, dat zij zouden vertrekken en een' ieder wilden betalen. Hierna, wel van rijst en andere ververschingen voorzien zijnde, vertrokken zij den 11den Januarij 1599 en zeilden naar *Sumatra*, om aldaar water in te nemen, dewijl het water te *Bantam* spoedig wit en weldra vol maden wordt. Op *Sumatra* ruilden zij voor spiegels, messen, lepels, naalden, bellen en dergelijke snuisterijen vele vruchten, als meloenen, komkommers, uijen, knoflook en ook wat peper in, die zeer goed was. Eenige dagen voor hun vertrek van *Bantam* namen de vier andere schepen, die naar de *Molukken* bestemd waren, afscheid en gingen des nachts onderzeil, terwijl zij zulk een geraas met schieten maakten, dat het eiland dreunde en geheel *Bantam* op de been was, niet we-

tende, wat er gaande was; dan toen zij zagen, dat er schepen vertrokken, waren zij zeer verheugd, dewijl zij niet wel te moede waren, dat er acht van onze schepen, tegelijk op de reede lagen.

De vier schepen, welke naar *Sumatra* gegaan waren, vertrokken van daar en kwamen zeer voorspoedig bij het eiland *St. Helena*, waar zij acht dagen bleven, om zich te ververschen. Dit eiland vonden zij wel, zoo als JAN HUIGHEN VAN LINSCHOTEN, vol van allerlei overvloed, als geiten, bokken, wilde zwijnen, veldhoenders, duiven, enz.; dan door het schieten van zoo vele schepen, als hier aankomen, en gaan jagen, worden deze dieren zoo schuw, dat zij niet gemakkelijk te krijgen zijn en het veel moeite kost, om er op uit te gaan. De geitjes, die aangeschoten waren, liepen op de steile bergen, waar men hen onmogelijk kon vangen. Ook visch konden zij hier niet zooveel krijgen, als zij wel gaarne hadden gehad; doch zij namen zoo veel water in als zij noodig hadden tot in het vaderland.

Op dit eiland werd PIETER GIJSBRECHTSE, hoogbootsman van het groote jagt, aan den wal gezet, omdat hij zijnen schipper geslagen had. Men gaf hem eenig brood, olie, rijst, haken, om te visschen, een geweer en kruid, en zeide hem zoo vaarwel.

Op den 14[den] Julij 1599 zijn zij in goeden welstand, en zonder eenig ongeluk, in *Texel* binnengekomen, God niet genoeg kunnende danken voor zulk eene voorspoedige reize. Zij bragten mede vierhonderd lasten peper, honderd last nagelen en verder

foelie, notenmuskaten en kaneel en hadden deze verre reis uit en te huis gedaan in 15 maanden, waarin zij meer dan 8000 mijlen hadden afgelegd. (*)

De Heeren bewindhebberen gingen terstond naar *Tessel,* om aldaar order te stellen, en de Commies CORNELIS HEEMSKERK vertrok met HENRICH BUYCK naar den stadhouder, wien zij brieven en kostelijke geschenken van den Koning van *Bantam* overbragten.

Den 17den Julij kwam de Admiraal met het schip *Hollandia* voor *Amsterdam,* onder het geluid van trompetten, terwijl het volk van stadswege met wijn beschonken werd en men van vreugde al de klokken luidde.

Wij keeren thans terug tot de vier schepen, die wij voor *Bantam* lieten, en over welke nu WIJBRAND VAN WARWIJCK, als Vice-Admiraal, het bevel voerde. Deze gingen den 8sten Januarij 1599 van *Bantam* onderzeil naar de *Molukken.* Den 13den ankerden zij voor de stad *Jacatra,* ongeveer eene mijl van het land; terstond kwam de Sabandar met eene praauw aan boord en vroeg wat zij begeerden; zij antwoordden, dat zij hier ten anker gekomen waren, om ververschingen in te nemen, waarop de inwoners te kennen gaven, dat zij hiermede zeer tevreden waren en hier van alles genoegzaam te bekomen was; zij boden den onzen eene zekere vrucht aan, die zij *Mangas* (*Manga*) noemden, waartegen de Vice-Admi-

---

(*) Ofschoon men in onzen tijd de reizen veel korter maakt, verdient voor dien tijd de vlugheid onzer zeelieden allen lof.

raal hun een spiegeltje en eenige mindere glazen vereerde.

Nadat zij weder 4 of 5 dagen in zee geweest waren, liepen zij den 21sten weder naar den wal, en kwamen des nachts voor de stad *Tuban*. Den volgenden morgen zonden zij twee sloepen naar den wal, welke des avonds weder terugkwamen, en eenen edelman des lands, zijnde een Portugees, die het Christendom verlaten had, medebragten. Deze renegaat sprak met den Admiraal, en zeide, dat indien zij hier drie of vier maanden wilden blijven, zij zoo veel lading zouden kunnen krijgen, als zij wenschten.

Den 23sten gingen zij weder naar den wal, gaven den Koning eenige kleine geschenken en kwamen des avonds weder terug met 19 zakken rijst, welke de Koning hun als een tegengeschenk gegeven had. Den 24sten gingen zij des morgens weder aan land, ten einde den Koning, welke gezegd had aan boord te willen komen, af te halen, om de schepen te bezigtigen.

Toen de Vice-Admiraal aan den wal kwam, bragt de Koning hem in zijn paleis, en liet hem al zijne vrouwen en bijwijven, benevens zijne paarden zien, welke laatsten zeer schoon en welgevoed waren. Des namiddags kwam de Vice-Admiraal met den zoon des Konings aan boord, want de Koning zelf wilde niet. Toen deze zoon des avonds weder naar den wal voer, werd hij uit de vier schepen met 16 schoten uit het grof geschut begroet, waarin hij veel behagen vond. Men had hem ten sterkste uitgenoodigd, om te eten

en te drinken, doch, uithoofde van de voorschriften van zijnen Godsdienst, weigerde hij dit.

De stad *Tuban* is eene schoone stad op de oostkust van *Java*, aan de Nederlanders behoorende, met handel in peper, zijde en wol. Volgens hetgene de inwoners verhaalden, werd de Koning in dien tijd voor den magtigsten van geheel *Java* gehouden en kon, indien hij te velde wilde trekken, in den tijd van 24 uren eenige duizende mannen, zoo voet- als paardevolk, op de been brengen. Hij hield eenen grooten staat en eenen Koninklijken hofstoet met zeer veel adel. Hij was een dik en vet man, en scheen veel belang in de verkeering met de onzen te stellen. Eens dat de onzen naar land voeren, ging hij met zijne edelen en slaven naar het strand. Hij zat met zijne beenen kruiselings over elkander op zijnen olifant in een huisje of kapelletje, aan de zijden afgeschut en met een afdak boven zijn hoofd, hetwelk hem tegen den regen of de zonnestralen beschuttede. Hij had een zwart fluweelen kleed aan, met wijde mouwen; degenen, die hem vergezelden, waren gewapend met spiesen, die zeer fraai en beter en langer dan in ons land waren, terwijl sommigen der laatsten aan het einde twee uitstekende ijzers hadden. Degene, die den olifant regeerde, konde hem met een haakje trekken waar hij wilde; hij was bijna zoo vlug als een paard. De Koning kwam zelf de onzen te gemoet en nam den weg naar de sloepen.

Toen onze reizigers aan land gekomen waren, ging de Koning hen voor en geleidde hen naar zijn paleis, dat zeer groot was en onderscheidene vertrekken

had. Zij gingen vooreerst vijf trappen naar boven door eene naauwe poort, grooter dan de gewone poorten, (die hier te lande meestal naauw en zeer laag zijn) en kwamen toen aan het eigenlijke paleis, waarvan de muren van gebakken steen waren, terwijl de vloer met steenen, als bij ons de bakken of estrikken, geplaveid waren. Eer zij nog aan het paleis kwamen, zagen zij de stallen, waarin de olifanten des konings, elk onder zijn eigen dak, op vier pilaren rusteden. In het midden stond eene hooge houten paal, aan welke de olifanten met den voorsten voet door eene keten vastgemaakt waren. De grootste was een kwaad en nijdig dier, hetwelk verscheidene menschen had vermoord, en wanneer het hem geboden werd, niet alleen zulks nog deed, maar ook den dooden op zijnen rug voor des Konings voeten nederlegde. Hij was zeer groot en sterk en wel twee mans lengten hoog. De Koning zit op denzelven, als hij ten strijde trekt; zijn snuit was half wit; hij kon met denzelven een geweer vasthouden, en er zoo goed mede omgaan als een man. De overige olifanten waren twaalf in getal, kleiner dan de eerstgenoemde; doch allen de eene al schooner dan de andere. Zij werden dagelijks één voor één gebragt in eene gracht bij des Konings paleis, alwaar zij gewasschen werden; hunne oppassers leeren hun leggen, zich omkeeren en allerhande kunsten.

Toen onze reizigers in het paleis kwamen, vertoonde men hun het eerst een huis, waarin des Konings bagaadje en verscheidene kisten, waarvan sommigen op elkander stonden, bewaard werden, en die

hij medeneemt, als hij ergens heengaat. Hierbij was een huis, waarin des Konings strijdbare raven bewaard werden, elk in eene kooi, als onze leeuwrikskooijen, met traliën van twee vingerdikke stokken, zittende. Deze hebben mede hunne oppassers, welke hen voeden, schoon houden en tot het vechten afrigten. Zij zijn des te kwader, dewijl zij opgesloten zittende, even als bij ons de honden, die vastgehouden worden, altijd de kwaadaardigste zijn, terwijl zij met de grootste woede strijden. Hierop volgde het huis, waarin des Konings papegaaijen bewaard werden, die kleiner, maar veel schooner zijn dan degenen, die bij ons gebragt worden. De Portugeezen noemen dezelve *Noiras*. Op de borst en beneden aan het geheele lijf zijn zij glinsterend rood, boven op den rug met eene goudgeele vlek; de vleugels zijn groen en blaauw onder elkander gemengd en onder de vleugels als incarnaat; zij zijn in geheel *Indië*, hier meer en daar minder, zoodanig gezocht, dat men van acht tot tien realen voor het stuk betaalt. De reizigers hebben er eenen levend te *Amsterdam* gebragt, en geenen van de schoonste, welke voor 170 Guldens is verkocht. Linschoten schrijft, dat de Portugeezen meer dan eens beproefd hebben, van deze vogels over te brengen, maar te vergeefs, uithoofde van derzelver teerheid. Zij zijn zeer aardig, leeren bijzonder hunne meesters kennen en hen streelen, hun den baard en het hoofdhaar uitpluizen, komen hun in den mond en in de ooren, zonder hun zeer te doen, doch komt er een vreemde, dien bijten zij als een kwade hond. De Koning bragt ons

nu in het huis van zijne honden, welke mede elk bijzonder waren vastgemaakt, en hunnen bijzonderen oppasser hadden, die hen voor de jagt als anderszins afrigtte. De Koning vroeg hun, of er in Holland groote honden waren, waarop zij antwoordden van ja, en wel zoo groot als des Konings kleine paarden, en zoo vurig, dat zij wel tegen eenen man durfden vechten, en dien soms ter nederlagen. De Koning vroeg verder, of er ook groote paarden waren, waarop zij antwoordden: » zoo groot als Uwer Majesteits » kleine olifanten." De Koning lachte hierom, meenende, dat zij eene onwaarheid spraken, doch toen hij zag, dat het hun wezenlijk ernst was, verzocht hij, dat men hem eenen van die groote honden en paarden zoude medebrengen, hetwelk zij echter zeiden, dat hun niet wel mogelijk was. — Terwijl de Koning bij hen ging zitten, kwam zijn groote olifant stilletjes bij hem leggen en legde zijnen snuit op eenen steen.

Uit het huis des Konings komende, gingen zij door eene naauwe poort over eene steene brug, en kwamen toen aan de plaats, waar des Konings eenden bewaard werden; zij waren van dezelfde soort als de onzen, doch iets grooter en meestal wit. Er waren er zeer velen en boven dezelve was een dak, ter beschutting voor de zon. Derzelver eijeren waren de helft grooter dan hoendereijeren. Hier van daan bragt hen de Koning weder door eene naauwere poort in een vertrek, waar vier zijner getrouwde vrouwen waren, van welke de twee oudsten hem te gemoet kwamen en bij de deur staan bleven, terwijl

de beide jongsten achter eene mat keken en door oude slavinnen bediend werden. Bij deze vier vrouwen had de Koning zes zonen en twee dochters. Buiten dit huis zaten eenigen van zijne bijwijven, allen met fijne katoenen kleederen; hierop gingen zij weder door een zeer naauw poortje, waar een dik mensch niet wel zoude kunnen doorgaan, in eene plaats, die met eenen muur was afgesloten, en hier zaten een groot aantal van des Konings bijwijven zeer geregeld naast elkander en even gekleed als de voorgaanden. Deze waren rondom den muur, en de minste dient altijd de meerdere, hetwelk bepaald wordt, naar mate zij bij den Koning in meerder of minder aanzien zijn. Van deze plaats kwamen zij nog op eene andere, waar, op dezelfde wijze, bijwijven zaten, zoodat deze allen wel een getal van drie honderd uitmaakten.

Tweemalen werd het den Hollanderen vergund, het paleis des Konings te zien, doch niet op denzelfden tijd, en daar zij de tweede maal veel sterker in getal waren, moest een gedeelte van hen buiten het paleis blijven, terwijl er slechts drie bij den Koning bleven, die hen in de kamer der tortelduiven bragt, hetwelk tevens zijne slaapkamer was. Hier ging hij op een zijden bed, met zijden watten gevuld, en kussens van dezelfde stof, liggen. De bedstede was gemaakt als een altaar, van den grond op met graauwen steen, rondom met lofwerk uitgehouwen, en boven, waar het bed op lag, wat breeder, doch mede van steen, hetwelk voor de koelte was. Voor de Hollanders werd een matje gespreid, om

hierop plat op den grond te gaan zitten, hetwelk hier de gewoonte is. De Koning vroeg hun, welk een vorst of heer zij hadden, hetwelk zij hem door eenen tolk zeer breedvoerig mededeelden. Hij hoorde het liefst van oorlogszaken, en was zeer verwonderd, toen de onzen hem verhaalden, dat zij reeds zoo vele jaren tegen den Koning van *Spanje* hadden oorlog gevoerd, en hem reeds zoo vele sterke steden hadden afgenomen, alsmede, dat zij zoo veel krijgsvolk te voet en te paard te velde bragten en vooral, dat zij zoo veel oorlogsschepen in dienst hadden. Onder dit gesprek kwam eene oude slavin met eene van des Konings dochters op haren rug, welke zij voor zijn bed nederzettede. Zij had zware gouden geëmailleerde armringen aan hare armen, en stond zoo bij haren vader te spelen. De slaapkamer was bijna overal open, gelijk bijna al de huizen op *Java* zijn, om de koelte. Zij worden naar goedvinden met gordijnen toegemaakt. De tortelduiven hingen hier in kooijen, waarvan de traliën allen met kralen van verschillende kleuren bezet waren, hetgene zeer fraai stond. De kooijen hingen in menigte om des Konings bed.

Verder zagen onze reizigers de paardenstallen des Konings, welke zeven in getal waren, doch in elken derzelve was slechts één paard aan de kribbe vastgemaakt. De stallen waren aan de zijden allen met latwerk en van onderen met roosters, waardoor de vuiligheid viel en weggedaan werd, zoodat menig burgerhuis zoo zindelijk niet was als deze stallen. De paarden waren niet groot, maar schoon, dun van

beenen en snel in het loopen. Zij werden bij de Javanen zeer hoog geacht, dewijl er niet veel waren. Het tuig is op hunne wijze zeer prachtig, zoodat het bij ons als iets bijzonders zoude worden aangemerkt en voor fraai gehouden.

Er woonden in deze stad vele edellieden, welke aanzienlijken handel dreven in zijde, kamelot, katoenen waren en kleedjes, die om het lijf gedragen en daar ook wel gemaakt worden. Zij laadden jonken met peper naar *Boly*, waarvoor zij kleedjes van gemeen katoen inruilen, welke aldaar in menigte vervaardigd worden en met deze kleedjes gaan zij dan naar *Banda*, *Ternate*, de *Philippijnsche eilanden* en andere omliggende plaatsen, waar zij dezelve weder verruilen tegen foelie, notenmuskaat en nagelen, waarmede zij weder huiswaarts komen. De gemeene man hield zich gewoonlijk met visschen en de veeteelt bezig; dewijl hier zeer veel vee gevonden werd, hetwelk zij dan des morgens uitdrijven en des avonds weder te huis brengen. Hunne kleeding bestaat in eenen doek om het lijf, van boven naakt en in den gordel eene kais of ponjaard. De edellieden dragen een buisje van kamelot, waarmede zij bijzonder pronken en op hun geweer snoeven. Zij, die van eenigen rang zijn, hebben vele slaven, welke hen zeer naauwkeurig oppassen, en zelden gaan zij uit, zonder door tien of twaalf slaven gevolgd te worden, terwijl hun, waar zij gaan, een kistje met betelbladeren nagedragen wordt, die zij met kalk en groene noten eten, en onder elkander kaauwen, tot al de

vochtigheid er uit is, wanneer zij het overige uitspuwen. Zij houden bijzonder veel van paarden, waarop zij zeer trotsch zijn. De zadels zijn zeer prachtig van fluweel, en anderen van Spaansch leder gemaakt, waarop afgrijsselijke duivels en draken geteekend zijn, meestal verguld en van maaksel, gelijk onze zadels; echter van achteren niet zoo hoog. De toomen zijn met edelgesteenten versierd en wit als albast; de bitten zijn ook zeer kostbaar. De schilden aan de zijden van den bek zijn meestal van zilver, soms wit, soms verguld, sommigen ook van koper, naar den staat der bezitters; zij gaan dikwerf met hun drieën, vieren of meerderen te paard buiten de stad, om met elkander aldaar te wedijveren in het rijden, draven, besturen van het paard, enz. hetwelk zeer lustig toegaat. Zij hebben gewoonlijk eene zeer ligte lans van hout, welke zij aardig weten te wenden en waarmede zij dan elkander tot vermaak bestrijden, najagen en onderscheidene evolutiën maken, totdat de paarden moede zijn; zoodanig een steekspel zagen wij den 21sten Januarij 1599 door onderscheidene edellieden op de markt der stad, ter eere van onze kooplieden, en waarbij de Koning nu eens te paard en dan weder op zijnen olifant zelfs tegenwoordig was. Zijne kleeding bestond in eenen gordel om het lijf, benevens een zwart fluweelen manteltje en eene kris aan den riem, waarvan het hecht van goud was, met een duivels aangezigt daar op. Zij hadden verscheidene paarden bij zich, zoodat, wanneer het eene moede was, men hun alwe-

der een ander bragt, terwijl sommigen zich zeer deftig en statig wisten te houden, zoodat het zeer aangenaam was dit bij te wonen.

Den 24sten Januarij 1599 gingen de Vice-Admiraal en de *Zeeland* des nachts van *Tuban* onderzeil, terwijl de anderen nog rijst en beesten moesten innemen, welke zij van den Koning gekocht hadden. Deze volgden den 26sten, wanneer zij des avonds, onder *Java* en *Madura*, ten anker kwamen. Den 27sten kwamen zij voor een stadje, *Joartan*, waar zij aan land zonden om eenen loods, welke hen naar de *Moluksche eilanden* zoude brengen, doch zij konden er geenen krijgen. Den 28sten gingen zij weder aan land en bragten toen den Sabander aan boord. Des namiddags kwam ook des Konings broeder aan boord, en bragt een geschenk mede voor den Vice-Admiraal. Zij ontmoetten toen ook eenen Duitscher, welke daar woonde en aanzienlijken handel in peper, noten en nagelen dreef. Den 30sten kregen zij eenen loods, doch des nachts kwam er een vaartuig met volk aan boord van den Vice-Admiraal, hetwelk de tijding bragt, dat er wel 40 man, zoo van den Admiraal als van het schip *Utrecht*, op *Madura* gevangen was in een zeer sterk en vast stadje, *Arosabaija* genoemd. Den 31sten kwam de Renegado van *Tuban* en bragt den Vice-Admiraal een zeer schoon geschenk van den Koning voor den stadhouder der Nederlanden, bestaande in eene kris of ponjaard en twee kostbare en fraaije spiesen. Het gevest van de kris was het afbeeldsel van den Koning zelven, van zuiver goud met edele gesteenten bezet, en wel 500 guldens waar-

dig, terwijl het lemmet naar hunne wijze eene vlammende gedaante had.

Den eersten Februarij 1599 kwamen zij voor *Madura* bij den Admiraal, bij zich hebbende den voornoemden renegaat, die hun beloofde zijn best te zullen doen, om het volk los te krijgen, doch dit is hun niet gelukt, dewijl de Koning een te groot losgeld voor hen vorderde, zoodat zij verpligt werden eenen aanslag te wagen, ten einde hun volk met geweld te verlossen, hetwelk almede niet gemakkelijk ging, gelijk wij nu zullen mededeelen.

Terwijl de schepen *Gelderland* en *Zeeland* voor het stadje *Joartan* lagen, liep de Admiraal met de *Utrecht* naar den westhoek van *Madura* voor het stadje *Assorabaija*, hetwelk zeer sterk bemand is, en stellaadjen heeft, waarop de inwoners des nachts wacht houden en zich verdedigen, indien zij aangevallen worden. Toen zij hier geankerd waren, zonden zij eene sloep en boot met volk aan den wal, om rijst en andere ververschingen te halen. De sloep wat te veel rijst geladen hebbende, raakte aan den grond, daar het water wegviel en dus moest zij des nachts daar blijven. De boot kwam aan boord en gaf hiervan berigt. Ondertusschen beklaagde zich een edelman bij den Koning, dat dit volk zijne slaven verslagen had, dat eigenlijk het volk van de *Amsterdam* in het vorige jaar gedaan had, gelijk wij in de reis van Houtman (*) hebben opgegeven. Des

(*) Zie 5e deel, blads. 140 en vervolg.

morgens zond men een vaartuig van de schepen, om te zien, waar de sloep zoo lang bleef. Toen zij bij dezelve kwamen, zeide het volk, dat zij naar een paar ossen wachtten, welke de Koning aan den Oversten wilde schenken, met welke tijding zij weder naar de schepen wilden roeijen, doch toen zij bij den boom kwamen, moesten zij weder terug tot bij de sloep. Zoodra zij dit zagen, namen zij de vlugt van de sloep, ten einde aan de schepen sein te doen, dat er onraad was, doch de inwoners zetteden er de vlag weder op, om op deze wijze het volk uit de schepen te lokken en die dan te nemen. Uithoofde de sloep en het andere vaartuig zoo lang wegbleven, kwamen de commies SCHUURMANS met nog drie anderen in een schuitje, ten einde te zien waar het volk bleef. Zoodra zij langs den wal kwamen, werden zij spoedig ingehaald, den commies hoed en zijdgeweer afgenomen en de anderen mede ontwapend en hun geld afgenomen; van anderen ook in een klein huisje de kleederen uitgetrokken en zij zoo weder in de sloep gebragt, uit welke de Koning twee steenstukken, geweren, sabels, enz. en eenig kruid had laten wegnemen. Daar zij nu op deze wijze gevangen waren, kregen de commiesen op hun verzoek verlof, om drie mannen naar boord te zenden, ten einde te berigten, dat zij allen gevangen waren, doch op uitdrukkelijke voorwaarde, dat de drie mannen terstond, na het verrigten van hunne commissie, zouden wederkeeren, hetwelk ook gebeurde. Zoodra de Admiraal dit had vernomen, zond hij eene sloep naar *Joartan*, om

den Vice-Admiraal hiervan kennis te geven, welke sloep die van *Madura* almede meenden te nemen, doch de *Utrecht* zond deszelfs sloep te hulp, waarop die van het land afdeinsden. De Vice-Admiraal ligtte terstond de ankers en kwam bij de andere schepen voor het genoemde stadje drijven, terwijl men hier druk in onderhandeling was over het rantsoen, hetwelk echter zeer overdreven werd, alzoo zij voor de 40 man eischten de twee zwaarste stukken geschut, welke de Admiraal aan boord had, eenige stukken laken en fluweel en duizend stukken van achten daarenboven. De Admiraal kon hierin niet toestemmen, zeggende, dat hij over het geschut niet beschikken kon, doch zoo zij zich met eene redelijke som gelds wilden tevreden stellen, hij bereid was, zich hierin te laten vinden. Dit duurde ongeveer 3 à 4 dagen, en hoe langer het duurde, hoe grooter de eischen werden; ondertusschen maakte de Admiraal van *Madura*, die den onzen zeer gunstig was, dat een vaartuig met 8 of 9 man werd losgelaten en aan boord kwam; doch dit berouwde hen terstond, want zoodra deze aan boord waren, werden de andere gevangenen naar een dorp gebragt en aldaar bewaard, en den volgenden dag werden eenigen in eene spelonk op eenen berg gebragt, waar men eertijds Portugeesche gevangenen had bewaard. Hier konden zij op bladeren van boomen gaan leggen, terwijl een van de bedienden des Konings hun eten bragt, dat uit de omliggende dorpen gehaald werd. Eindelijk besloot de Admiraal, na met de kooplieden en schippers geraadpleegd te hebben, om eene landing te

doen, ten einde het volk te verlossen, te meer, daar zij gehoord hadden, dat de gevangenen nog in de sloep lagen, waar zij mede aan land gekomen waren en niet gebonden, noch gesloten waren. De sloep lag voor den mond van de baai, en alzoo meenden zij hun volk wel met behendigheid te zullen verlossen. Den 5den Februarij gingen zij wel gewapend, en 150 man sterk, met drie sloepen en 3 kleinere vaartuigen van boord. Toen zij aan den wal kwamen, stond er eene zeer groote hoop volks voor de stad, terwijl er twee Portugeezen met vredevanen vooruitkwamen, voorgevende, dat de inwoners met hen in onderhandeling wilden treden, doch dit was slechts voorwendsel, daar de inwoners zich intusschen binnen de stad versterkten. Zoodra de onzen dit merkten, sprongen er terstond een twintig soldaten op het land en schoten dapper op de inwoners in, dat er 3 of 4 bleven liggen. De Vice-Admiraal gaf bevel, dat zij weder in de sloepen zouden gaan, om verder op te varen, hetgene terstond geschiedde, dan toen de onzen met hunne vaartuigen onder de stad kwamen, liepen de inwoners eene andere poort uit, met voornemen de onzen in de haven in te sluiten; doch deze dit bemerkende, zonden terstond twee vaartuigen naar den boom, om de haven vrij te houden, want hadden de inwoners dien hoek ingekregen, dan zouden zij het den onzen bang genoeg gemaakt hebben. Op deze wijze met elkander schermutselende, kregen zij onderwijl hunne draaibassen gereed, en begonnen zeer fel te schieten, ook met geweren en pijlen, alsof het pijlen

regende, terwijl zij meenden, dat als de onzen hun kruid verschoten hadden, zij hen wel zouden vinden, doch de onzen wachtten zoo lang niet, dewijl er een hevige storm opkwam en het water hun ontviel, zoodat zij, wilden zij hun leven redden, weder scheepwaarts moesten keeren, gelijk zij ook deden. Eene schoot ver van land, sloeg de sloep van den Admiraal met 36 en de bok van de *Zeeland* met 13 man door eene storting van de zee om. Degenen, die in de andere sloepen en vaartuigen waren, konden hunne makkers niet helpen, daar zij genoeg te doen hadden, met zich zelve te redden, waardoor er dan velen, zoo in het water als door het staal der inboorlingen, den dood vonden. Zij, die aan de eene zijde aan land kwamen, hadden hun leven te danken aan de voorspraak van den Renegaat van *Tuban*, die de inwoners bad, hen gevangen te nemen, hetwelk zij deden, door hen aan land komende, te laten nederknielen, wanneer zij hun eene hand vol zand op het hoofd strooiden, ten blijke, dat zij hun het leven schonken. Doch die aan de andere zijde aan land kwamen, werden allen zonder genade dood gestoken; zelfs zwommen de eilanders naar de onzen toe en doorstaken hen in het water. Er bleven in het geheel 25 man, 15 van den Admiraal, een van Jan Martz, die zelf mede in de sloep was en 9 van het schip *Zeeland*.

De gevangenen werden denzelfden avond door de stad en in een boerenhuis gebragt. De Trompetter en de Korporaal werden in ijzeren banden geklonken en de anderen aan elkander gebonden. Drie

waren er zwaar gekwetst. Het volk, hetwelk zij meenden te ontzetten, was reeds in twee afdeelingen verder opgebragt.

Den 6den Februarij werden de laatste gevangenen weder verder gebragt; op den weg vonden zij de andere gevangenen, op zes na, die op eene andere plaats gebragt waren. Toen zij in de spelonk gekomen waren, werden de Trompetter en Korporaal van hunne ijzers ontslagen en zij gezamenlijk door eene wacht bewaakt.

Den 7den werden zij weder uit de spelonk naar de stad gebragt en de Trompetter en Korporaal werden elk bijzonder voor den Koning gebragt, welke den Korporaal vroeg, of hij daar blijven wilde, hij zoude hem twee van zijne vrouwen en nog vele andere dingen geven; doch hij antwoordde, dat hij liever aan boord bij zijne makkers wilde blijven, terwijl hij hoopte, dat zijn Kapitein, indien het mogelijk ware, hem wel lossen zoude. Nu werden zij weder bij elkander gebragt en door de stad geleid. In de poort komende, vonden zij daar ook hunne andere makkers, zoodat zij nu in alles 51 man sterk waren. Zij werden nu te zamen buiten de stad naar een eiland gebragt, en aldaar dag en nacht bewaakt.

Den 8sten begon men weder over het rantsoen der gevangenen te handelen en nu werd eindelijk bepaald, dat men in geld of in waren zoude betalen twee duizend stukken van achten en wel naar gelang men de gevangenen aan boord bragt. Op deze wijze had men den 14den al het volk weder aan boord,

uitgezonderd twee man, waarvan de eene mede gevangen was geweest, en de andere vrijwillig des nachts tegen den wil des Admiraals aan den wal bleef. Het schip *Utrecht* deed nu drie schoten, dat het al het volk aan boord had en terstond gingen tegen den avond de vier schepen onderzeil.

Den 3den Maart 1599 kwamen zij des morgens vroeg voor de straat *Amboina* aan, die zeer naauw is; voor het gat kregen zij eene groote stilte, zoodat zij door den sterken stroom, welke hier liep, weder naar buiten dreven; des avonds kwamen zij onder het eiland *Amboina*, voor een stadje, *Iton* of *Itou*. (*)

Het eiland *Amboina* (†) behoort tot de *Moluksche* of *Specerij-eilanden*, en, schoon niet het eerst ontdekt, noch het grootste, echter, om den zetel van het Nederlandsch Gouvernement, thans het voornaamste, ligt ten N. W. van *Banda* en ten Z. W. van *Ceram*, op 3° 41′ 40° Z. B. en 145° 50′ 44′ O. lengte; het is 10 à 12 mijlen lang en heeft, volgens CRAUWFORD, eene oppervlakte van $17\frac{1}{5}$ V. M. Het heeft de gedaante van twee schiereilanden, die door eene smalle landtong aan elkander zijn gevoegd, welke *Hitor* en *Leijtimor* genoemd worden. Het westelijke

---

(*) *Hitoe* is een deel van het eiland, waarvan de hoofdplaats is *Benguala*.

(†) Men herinnere zich bij deze beschrijving, wat wij bij de voorrede van het eerste deel over dezelve gezegd hebben. Wij hebben hier, behalve van anderen, bijzonder gebruik gemaakt van J. OLIVIER Jz. *Land en Zeetogten in Neêrlands-Indiën*, 2e deel, bladz. 33 en vervolgens.

gedeelte heeft de beste haven; het bestaat, gelijk genoegzaam al de *Moluksche-eilanden*, uit hoog en steil gebergte, waarvan het voornaamste bestanddeel digt graniet is. In de valeijen bestaat de grond uit eene roodachtige klei, die met leemaarde vermengd en zeer vruchtbaar is. De voortbrengselen zijn: weinig koffij, indigo en rijst; zeer veel sago, maïs, broodvrucht, pataten, notenmuskaat, mango, vele zuidvruchten, bamboesriet, bijzonder vele soorten van hout, waaronder ook het ijzerhout en vooral de kruidnagelen, (in 1821 bragt het nog ruim 391,000 ponden op.) Ten tijde, dat onze reizigers daar waren, konden zij voor ééne knoop wel tachtig oranjeappelen bekomen. Uit het dierenrijk heeft men buideldieren, civetkatten, mongo's, wilde zwijnen, eekhoorns, wilde buffels, herten en varkens, doch weinig rundvee, maar veel hoenders en ander gevogelte, en visch; ook hagedissen, slangen, enz. De inwoners rekent men thans op 45,000, waaronder 160 Europeanen, ten tijde van onze reizigers, waren; zij zijn zeer ruw; thans kan men rekenen, dat reeds de helft de Christelijke Godsdienst toegedaan zijn, en deze heeft, in haren weldadigen invloed op de zedelijke verbetering des volks, grooten voortgang gemaakt, terwijl de opgerigte scholen hier van bijzonder veel nut zijn geweest. Verder Mahomedanen, nog zeer ruw en wreedaardig, Chinezen en Alfoeren, of in beschaafde bergbewoners. — De Europeanen zijn hier kiescher van levenswijze dan in de overige bezittingen; de Creoolsche dames bijzonder op pracht, ook in hare slavinnen; de Christen-

Amboinezen dragen doorgaans zwart katoen, schoenen en eenen Europeschen hoed, het onderscheidingsteeken van de Mahomedanen, die eenen tulband dragen. De Christenvrouwen onderscheiden zich door de zwarte kleur harer kabaaijen; de voorname vrouwen dragen kleedjes van zeer fijne Makassersche stoffe; zoodra de meisjes huwbaar zijn, worden de tanden geveild en de ooren doorboord, om ringen te dragen; zwarte tanden is een sieraad bij de vrouwen. De inlandsche opperhoofden volgen het oude costuum der Europeanen, en hebben ouderwetsche gele, groene en roode rokken, eenen vilten hoed, uit denzelfden oord, rood gestreepten pantalon, en schoenen zonder kousen; van onze moderne kleeding willen zij niets weten. De Mahomedanen volgen de gewone kleeding op de andere eilanden, doch zijn in vlijt en huisselijke deugden verre beneden den Javaan. Hunne dapperheid schrijft men alleen aan dierlijke woestheid toe, en zij worden algemeen voor verraderlijk en wreed gehouden. Zij leven meestal van sago en visch, terwijl de rijst en andere levensmiddelen, die hier van *Java* werden aangebragt, voor de Europeanen en Chinezen dienen. Over het algemeen worden de Amboinezen voor zeer traag gehouden. De lucht is er zeer gezond, de grond bijzonder vruchtbaar, maar minder bebouwd dan op *Java*. —

Dit eiland werd in 1515 onder Antonio Abreo door de Portugeezen ontdekt, die al vroeg zeer ontevreden waren over den invloed, welken de Nederlanders hier kregen. Reeds in 1601 zonden zij, on-

der MENDOZA, eene vloot, om de Nederlanders van daar te verjagen, die hen sloegen, en toen de Portugeezen hierop de hoofdstad plunderden en de nagelboomen uitroeiden, zond ons vaderland in 1603 eene vloot van twaalf schepen, onder STEVEN VERHAGE, welke het eiland, zonder slag of stoot, veroverde, en FREDERIK HOUTMAN als eersten Gouverneur aldaar achter liet. —

Na dezen uitstap keeren wij tot onze reizigers terug; zij vonden de inwoners gewapend met schilden en spiesen, waarmede zij zeer goed en juist konden werpen en zwaarden, die zij wel wisten te behandelen; gewoonlijk droegen zij een groot mes, aten koeken van rijst, suiker en amandelen, die zeer goed voor den buikloop waren en brooden, uit rijst gebakken. Zij hadden eene soort van galeijen, waarop zij zeer trotsch waren, en die het fatsoen hadden van eenen draak, met wimpels en vlaggen opgesierd. Met drie dezer galeijen, die *Curacoras* genoemd werden en zeer fraai opgeschikt, sterk bevolkt en welgewapend waren, kwam de Admiraal van de zee om onze roeijen, en gaf, door zingen, het slaan op koperen bekkens, en langwerpige trommels, die zij onder den eenen arm hielden en met de andere hand er op sloegen, veel teekens van vreugde; de slaven roeiden en zongen, naar het slaan op de bekkens, dat zeer aardig was, om te hooren. Op elke *Curacoras* waren drie stukjes (bassen), welke zij, ter eere onzer reizigers, afschoten, hetwelk de onzen beantwoordden en daarna het anker lieten vallen, doch zij hielden den geheelen nacht goede wacht,

dewijl zij vernamen dat de eilanders nu hier, dan daar vuur maakten.

De Admiraal van de zee aan boord gekomen zijnde, vroeg wat de onzen begeerden, en waarom zij hier gekomen waren. Zij antwoordden, om handel te drijven, waartoe zij allerhande waren hadden medegebragt; hij was hierover zeer verheugd, en zeide, dat zij vrij aan land zouden komen, dewijl hij met hen overeenkomsten wilde treffen, waarop de Vice-Admiraal den volgenden dag is aan land gegaan, waar zij zeer plegtig ontvangen, en onder eene tent gebragt werden, welke zij onder de boomen van zeildoek gemaakt hadden, alwaar zij wel drie à vier uren met elkander spraken.

Den 6den Maart ging de Vice-Admiraal weder met drie Onder-Commiesen aan den wal, om bij den Kapitein te onderzoeken, of er ook lading voor de schepen zijn zoude. De Gouverneur van het eiland kwam hem te gemoet en bewezen hem de hoogste achting, zeggende, dat er voor twee schepen lading genoeg zoude zijn, waarover de onzen zeer verheugd waren.

Des namiddags kwam de Admiraal weder aan boord, bij zich hebbende den broeder des Konings van *Ternate* en vele edellieden, welke kwamen om de schepen te bezien, en zich zeer verwonderde, dat de onzen van alles zoo voorzien waren. — Den 8sten Maart werd aan de onzen een huis toegestaan, om hunne waren te brengen, hetwelk de timmerlieden vooraf eenigzins in orde bragten.

Daar men ondertusschen van de inwoners verno-

men had, dat men slechts voor twee schepen zoude lading hebben, vond men goed de schepen te verdeelen, en de *Zeeland* en *Gelderland* naar *Banda* te zenden, terwijl de twee anderen, *Utrecht* en *Amsterdam*, te *Amboina* blijven zouden. Wij zullen dus de twee laatsten te *Amboina* laten en de twee eerstgenoemden naar *Banda* volgen.

Den 11[den] Maart 1599 des namiddags vertrokken de *Zeeland* en *Gelderland* van *Amboina* en zetteden koers naar *Banda*, welk eiland zij den 14[den] tegen den avond, Z. O. van hen, in het gezigt kregen. Des nachts kwamen zij bij *Pulo Setton* (*) N. W. van *Banda*, omtrent 5 mijlen. Dit eiland was onbewoond, en volgens den loods, dien zij bij zich hadden, durfde niemand er op komen, dewijl men gelooft, dat de duivel hier zijn verblijf houdt en voor wien zij zoo bevreesd zijn, dat zij, als zij met hunne vaartuigen hier digt bijkomen, niet weten, hoe spoedig zij daar voorbij zullen komen. Hierop ging ook onze loods voor in het schip staan en haalde hetzelve met den haak naar zich toe, om het des te spoediger te doen voortgaan, en het eiland achter ons te houden; als hij moede was, legde hij den haak vooruit, en niemand mogt hem wegnemen, voor wij het eiland voorbij waren; als het wat stil was, floot en blies hij met den mond, om den vijand uit te lokken, alles ten bewijze, dat deze menschen zeer bijgeloovig waren.

(*) Waarschijnlijk *Poeloo-Swangi* of het *Toovenaars-eiland.*

Den 15^den^ zagen zij nog twee eilanden, ongeveer $1\frac{1}{2}$ mijl west van *Banda*, *Puloo-way* en *Puloo-rim* (*) en kwamen des avonds in de rivier van *Banda* ten anker, waar terstond verscheidene Praauwen aan boord kwamen, welke zeiden, dat er lading genoeg te vinden was en monsters foelie, notenmuskaat en nagelen medebragten. —

Den 16^den^ kwam er een Sabander aan boord, om met den Admiraal te spreken, die den 17^den^ door nog eenen anderen Sabander van het stadje *Ortattan* (mogelijk thans *Datan*) gevolgd werd. De onzen wilden hem eenige geschenken geven, doch hij weigerde deze, zeggende den volgenden dag weder aan boord te zullen komen, gelijk hij ook deed, en toen kwam men overeen, dat voor vier *Baren* (†) foelie, voor ankergeld en tol, de onzen vrijen handel en een koophuis zouden hebben, welk laatste den volgenden dag door onze timmerlieden reeds werd in orde gebragt. Den 23sten werden de eerste koopwaren in genoemde stad aan wal gebragt.

Den 25sten ging de Vice-Admiraal aan de andere zijde van het eiland naar een stadje, *Neira* (§),

(*) Thans *Poeloo-ai* en *Poeloo-ron* genoemd, drie zeemijlen van elkander, en het eerste drie zeemijlen W. van *Groenong-Api* gelegen.

(†) Eene Baar is 525 oude ponden Amsterdamsch.

(§) *Neira* of *Banda Neira* is een eiland N. W. van *Banda Lontoir*, met de stad *Banda Neira*, die waarschijnlijk hier bedoeld wordt, en thans nog de zetel van het gouvernement is.

waar hij ook een huis huurde, om waren in op te slaan, dewijl daar meer trek was dan te *Ortattan*, wijl daar veel Javanen wonen, die aanzienlijken handel drijven.

Van den 28sten tot den 31sten bleven zij aanhoudend handel drijven en kregen een gedeelte der lading in foelie en noten binnen; dan den 4den April ontvingen zij berigt van *Amboina*, waarbij men hun meldde, dat de Admiraal WARWYCK aldaar niet veel lading kon krijgen, dewijl de inwoners groot verschil met de Portugeezen hadden, die op het westereinde des eilands nog een kasteel hadden, waaruit zij den eilanders veel nadeel deden en eigenlijk de onzen van daar wilden verdrijven.

Den 5den namen de inwoners van *Neira* den onzen hun gewigt af en verboden hun den handel, totdat zij eerst met de edellieden des lands eene overeenkomst zouden getroffen hebben, welke edellieden ook wilden gekend zijn en geschenken ontvangen. Hierop ging de Commies van de *Zeeland* aan den wal en kwam met de edellieden overeen voor zestig ponden foelie, wanneer hun het gewigt werd teruggegeven en zij weder handel konden drijven als te voren.

De geheele maand Mei bragten zij aanhoudend hunne waren aan den wal, die zeer gezocht waren en waarvoor zij foelie, notenmuskaat en nagelen inruilden. Van den morgen tot den avond waren zij met twee balansen bezig met wegen, zoodat zij soms op eenen dag wel een last waren ontvingen, die zij allen met het klein gewigt moesten inwegen. Zij

kochten de baar foelie voor zestig realen van achten, de baar nagelen voor vijfenveertig en de baar noten voor zes realen; dan deze prijs duurde niet lang; de inwoners wilde nu denzelven opjagen.

Den 8sten Mei 1599 kwam op het schip *Zeeland* in de kluis eene slang kruipen, welke elf voeten lang was en op dit schip gegeten werd.

De *Bandasche eilanden* maken de zuidelijke rij der *Specerij-eilanden* uit; gewoonlijk rekent men tot dezelve het eigenlijke *Banda* of *Banda-Neira*, *Goenong-Api*, *Banda Lontoir* of groot *Banda*, *Poeloo-Pisang*, *Caraka-Capella* en *Swangi* of *Toovenaars-eiland*, *Poeloo-ai*, *Poeloo-ron* en *Rosingen*. Schoon niet het grootste, wordt echter *Banda-Neira*, als de hoofdzetel van het Nederlandsch gouvernement voor het voornaamste gehouden. *Goenong-Api* is bekend door den verschrikkelijken vuurspuwenden berg, aan welks voet het vruchtbaar is en vele kokos- en andere vruchtboomen heeft. *Poeloo-Pisang* levert kokosnoten en muskaatbloemen, maar geene muskaatnoten. *Rosingen* geeft, behalve deze, ook sago en moeskruiden en is eene ballingsplaats voor misdadigers. Op *Banda-Neira* is de stad *Banda* en de forten *Nassau* en *Belgica*, op groot *Banda*, *Hollandia*; tusschen *Banda-Neira*, *Goenong-Api* en *Banda Lontoir* is eene goede en veilige haven en verder zijn hier vele batterijen tot bescherming der muskaatnotenperken, tegen den smokkelhandel en de rooverijen der Papoes. Op het eiland *Goenong-Api* is de grond voornamelijk uit lava zamengesteld, doch op de andere met eene zeer vruchtbare tuinaarde, die overal met planten en

boomen, waaronder de hooge en nuttige kanarieboom, en vooral de muskaatnotenboomen begroeid, welke hier van *Ceram*, *Gilolo*, *Ternate*, *Amboina* en andere eilanden is overgebragt. Gedurende het verblijf van onze reizigers waren de inwoners van de stad *Banda* in oorlog met die van *Labbetakka*, waarin vele wreedheden gepleegd werden, welke van de woestheid der bewoners blijken gaven. De tegenwoordige inwoners komen met de overige bewoners der *Molukken* overeen, welke in wraakzucht, jaloerschheid en bloeddorstige onverzoenlijkheid boven de andere O. Indianen uitmunten. Dan de Alfoeren, Harafora's, of Koppensnellers, welke de bergen bewonen, is een zeer goed volk, waarvan men geheel verkeerde beschrijvingen gegeven heeft, gelijk ook de naam van Koppensnellers aanduidt, terwijl men hen als wilden heeft doen voorkomen en zij in tegendeel zeer mak, goedaardig, eenvoudig en zelfs onnoozel zijn. (*) Zware aardbevingen hebben hier plaats en de uitbarstingen van den *Goenong-Api* zijn verschrikkelijk (†) en worden soms van overstroomingen gevolgd. Het getal der inwoners begrooten sommigen

---

(*) Men zie ook hier omtrent J. OLIVIER'S meergenoemde werk II deel, bladz. 102. Ook hier hebben wij dezen schrijver meestal gevolgd en verwijzen zoo omtrent hetgene de aanplanting, verzorging en behandeling van de muskaatnoten als alles wat verder deze eilanden betreft, naar dit uitmuntende werk.

(†) Men zie over de uitbarsting van 22 April, 1824. OLIVIER II deel, bladz. 86 en 112.

op 6 à 7000. Deze eilanden werden in 1512 door de Portugeezen ontdekt; in 1599 kwamen onze reizigers hier aan en in 1609 werd hier door de onzen een fort aangelegd. — Wij gaan hier de veelal overdrevene beschrijving van de gebruiken der inwoners voorbij, zoo ook die van de behandeling der muskaatnoten en volgen liever onze reizigers op hunnen verderen togt.

Den tweeden Julij 1599 ging de Vice-Admiraal aan wal en nam zijn afscheid, zoo van den Sabander als de andere edellieden, terwijl hij hier in het bijzonder het volk, dat hij voornemens was hier te laten, aanbeval, verzoekende deze in alle opzigten behulpzaam te zijn, hetwelk zij ook beloofden. De Vice-Admiraal hen hierop eenige geschenken gegeven hebbende, liet twintig man, met geld en koopwaren, hier, ten einde muskaatnoten en foelie te koopen en die voor volgende schepen te bewaren, en vertrok den 5 Julij met de beide schepen, welke den 8sten December 1599 tegen den middag bij het eiland *St. Helena* aankwamen, aldaar ververschingen innamen en tot den 1sten Januarij 1600 vertoefden. Den 15den April kwamen zij te *Doever*, alwaar de Vice-Admiraal den 20sten door eenen bode uit *Londen* brieven en tijding ontving, en vervolgens naar *Tessel* en *Amsterdam* vertrok, alwaar zij met veel vreugde ontvangen werden, en, gelijk de reizigers zeggen, met toelooping van veel volk, de notenmuskaat met schuppen in zakken geschoten en in de pakhuizen gebragt hebben, welke noten zoo versch waren, dat men de olie daar uitperstte, zoodat zij nimmer van *Lissabon*

zoo goed gebragt waren en derzelver zoete lucht de geheele buurt vervulde. —

Keeren wij nu tot de beide andere schepen, de *Amsterdam* en *Utrecht*, die wij te *Amboina* gelaten hebben, weder terug.

Terwijl de genoemde schepen voor *Amboina* ten anker lagen, kwamen er op den 13den Maart 1599 twee oorlogsjonken uit *Java* vol volk, welke door die van *Amboina* ter hunner hulpe geroepen waren, om het kasteel, hetwelk de Portugeezen nog in het bezit hadden, te helpen winnen, daar deze hun dagelijks veel onaangenaamheden berokkenden. De Javanen werden met groote vreugde en zeer plegtig ontvangen. Den 20sten gingen de onzen aan den wal en schoten aldaar eenige groote duiven, zoo groot als bij ons de eendvogels.

Den 10den April kwamen zij met de eilanders overeen, om de nagelen te leveren, de baar van 550 pond voor 35 stukken van achten en den 12den om voor elken stormhoed te leveren 250 pond nagelen.

Den 23sten deden de Portugeezen eenen aanval op eene kleine stad op *Amboina*, doch zij moesten met verlies van twee man onverrigter zake weder terugkeeren, want de eilanders hadden eenen togt tot ontzet gedaan, waarbij, met toestemming van den Admiraal, zich vier Nederlanders in de Praauw van den broeder des Konings van *Ternate* hadden gevoegd, waarover de eilanders zeer tevreden waren, die het bijna als een wonderwerk beschouwden, dat de Nederlanders met hen ten strijde wilden trekken

en zich alzoo voor vijanden van den Koning van *Spanje* en de Portugeezen verklaarden.

Nadat zij nu op *Amboina* eenige waren verruild hadden voor nagelen, die echter hier weinig waren, (maar zooveel te meer rijst, zoodat zij voor een spiegeltje van 6 duiten wel 15 of 16 ponden konden inruilen) en nog eenige andere waren ingenomen hadden, gingen zij den 8sten Mei 1599 op reis naar de eigenlijke *Molukken*, terwijl zij eenen edelman met zich namen, die zich ten onregte voor den broeder des Konings uitgaf en hun verhaalde, dat de vader des Konings wel 70 echte vrouwen, behalve zijne bijwijven, had gehad en dat de tegenwoordige Koning met 40 vrouwen getrouwd was. —

Den 22sten kwamen zij op 15 vademen onder het eiland *Ternate* ten anker, waarvan de Koning terstond op zijde, maar niet aan boord kwam, verlangende, dat de Admiraal bij hem op zijne Galei of *Caracora* zoude komen, hetwelk de Admiraal deed, en alwaar zij, door middel van eenen tolk, langen tijd met elkander spraken, zoodat de onzen nog hoop hadden, dat de Koning bij hen aan boord zoude komen, doch hij wilde niet, en zocht allerlei uitvlugten; eerst was de ladder of valreep niet sterk genoeg, ofschoon men die met laken had bekleed en daarna was het te laat en moest hij naar het Gebed, dewijl de zon reeds verre gedaald was. — Den volgenden dag kwam de Koning weder met wel 32 Galeijen, allen fraai uitgerust en van wel 100 bussen voorzien. Deze roeiden allen zeer statig om onze schepen, ter-

wijl het volk derzelve een verschrikkelijk geraas maakte met zingen en het slaan op koperen bekkens en langwerpige trommels. Onderwijl maakten de onzen ook hun geschut, geweer en wapenen gereed, en plaatsten een gedeelte van het volk beneden en een ander gedeelte boven in de schepen, om, indien het mogt gebeuren, dat de eilanders iets in den zin hadden, op hunne hoede te zijn, doch er kwam niemand op zijde dan de *Caracora* des Konings, welke al weder weigerde, om aan boord te komen, doch hij zond eenen zijner bevelhebbers, die door eenen tolk met den Admiraal sprak. Aan de beide zijden van zijn vaartuig was eene stelling van riet gemaakt, waarop de roeijende slaven twee naast elkander zaten en verder zaten er nog eenigen binnenboords; zij schepten het water met houten schoppen, in plaats van riemen.

Tegen den avond kwam de Koning weder op zijde met twee *Caracoras*, waarvan de eene een praauwtje inhad, dat hij, op bevel des Konings, op eenigen afstand uitzettede en liet drijven, waarop de Koning den Admiraal liet verzoeken, er een schot op te laten doen, hetwelk geschiedde, en hetgene de Koning zeer beviel, die begreep, dat zoo men op zijn vaartuig geschoten had, het er door zoude gegaan zijn. Den volgenden dag zond de Koning wederom een vaartuig aan boord, met berigt, dat hij zoude komen; ondertusschen zat hij zelf in eene kleine Praauw, welke aan de *Caracora* vast was, zoodat de onzen geen vermoeden op hem hadden. Hij wilde alweder niet aan boord komen, maar kwam in de

Galei en vroeg de onzen naar onderscheidene, voor hem vreemde, zaken, welke wij hier niet allen kunnen opgeven. Den laatsten Mei hoorde men in het schip *Utrecht* een verschrikkelijk geraas, zoodat de Officiers naar boven moesten, en men dit, volgens de gewoonte van dien tijd, voor spokerij hield. (*)

Den 1sten Junij 1599 gingen de onzen bij den Koning aan land en gaven hem eenige geschenken. Den 12den kwam de Koning des avonds op zijde, maar wilde niet aan boord komen. Hij verzocht om een verguld geweer, hetwelk de onzen hem schonken, doch hetgene hij, zoo ver zij hem verstaan konden, wilde dat men van den tol zoude korten.

Den 18den kregen zij de eerste kruidnagelen aan boord, welke zij meestal tegen kleine kwakzalversfleschjes, van een oortje het stuk, inruilden. Voor zeshonderd van deze glaasjes kregen zij eene baar nagelen, die 620 ponden woog; terwijl zij den 9den Julij overeenkwamen, zulk eene baar, die op *Amboina* maar ruim 500 ponden woog, op 54 realen van achten te bepalen. Men rekende, dat in dien tijd de eilanden *Ternate* en *Tidore* elk 1000, *Bacian* 2000 en *Motier* 6 à 700 baren nagelen 's jaarlijks opleverden. (†)

(*) Dit geloof heeft lang opgehouden; het is ondertusschen bijzonder, dat velen onzer zeelieden nog aan bijgeloovigheden hechten; bijzonder bij de oude stuurlieden, vindt men hier van voorbeelden, die men weinig met hunne menigvuldige ondervinding kan overeenbrengen.

(†) Men weet, dat naderhand de specerijboomen in deze eilanden zijn uitgeroeid; wij gaan dus ook hier de breedvoe-

Den 25sten kwam de Koning van *Ternate* aan boord van het schip *Amsterdam*, hetwelk hij van binnen bezag, en tegelijk zijnen wensch te kennen gaf, om eenigen van de onzen op zijn eiland te houden. Al wat hij op het schip zag, was zijne gading, zelfs tot eene blaasbalg toe, die hij in de kombuis vond, met welke hij in zijnen mond blies en zich zeer bespottelijk maakte; den 28sten kwam hij weder aan boord, en bezag het schip, even alsof hij het wilde koopen, maar zijne voornaamste bedoeling was, om eenigen van de onzen over te halen, om aldaar te blijven, waarin niemand veel zin had.

Den 13den Augustus kwam de Koning weder aan boord en maakte met de onzen accoord omtrent het nieuwe gewas der nagelen, terwijl hij met den Admiraal overeenkwam, dat er vijf man en een jongen op *Ternate* zouden blijven, om de nagelen op te koopen tegen de wederkomst van onze schepen. Onder degenen, die hier bleven, was ook Frans van der Does, neef van den Schout Willem van der Does van *Amsterdam*.

Het eiland *Ternate*, op 0° 50′ N. B. en 144° 54′ lengte gelegen, heeft slechts 5 mijlen in den omtrek en bestaat geheel uit eenen berg, 6000 voeten hoog, die in het midden in eenen krater uitloopt, waaruit in den regentijd aanhoudende rook opstijgt. Het is een schoon land, met bosschen, heuvelen en valeijen, nimmer door nevelen of moerasdampen omringd,

---

rige beschrijving van den groei en de behandeling der kruidnagelen, welke men in de oorspronkelijke reize vindt, voorbij.

en daarom zoowel, als om de aldaar heerschende gematigde levenswijzen, onder de Europeanen voor deze zeer gezond en ter herstelling der gezondheid zeer geschikt. Het brengt sago, kokosnoten, bananen, rijst (*) en andere voortbrengsels dezer luchtstreek voort, echter niet genoegzaam, zoodat de markt of panjer nog door de eilanden *Tidor* en *Gilolo* thans moet voorzien worden. Er zijn zeer gezochte schildpadden en andere kreeftvisschen, zeekwallen of tripang en over het algemeen veel visch, vogeltjes, enz. Het eiland is sedert 1680 aan ons vaderland cijnsbaar geworden, en staat onder eenen Sultan, welke ook in een groot deel van *Gilolo* en het N. O. deel van *Celebes* het bewind voert en de Mahomedaansche Godsdienst belijdt, zich op de Europesche wijze kleedt, wanneer hij bij den Gouverneur een bezoek aflegt, doch alsdan zijnen tulband behoudt, soms echter ook wel eene pruik met lovertjes opzet, hetgene hem een bijzonder voorkomen geeft; de andere grooten dragen onze hollandsche monteringen en kleeding; van de nieuwere kleederdragt willen zij niets weten. De Sultan en andere grooten ontvangen subsidiën van ons Gouvernement, waarvoor zij dan de opkomende specerijen uitroeijen. Men drijft er eenigen handel met de bewoners der *Sooloo-eilanden*, die rijst, tri-

(*) Ten tijde van onze reizigers was dit het geval niet; zij maakten toen brood van sago, dat ook voor eene soort van munt diende, en het voornaamste artikel van hunnen handel uitmaakte.

pangs, schildpadden, enz. en ook wel specerijen verruilen; van de andere eilanden brengt men er klapperölie en eenige kleinigheden. De Chinezen van *Java* en *Amboina* mogen er nu ook handel drijven. Het eiland is in 5 Districten verdeeld, die elk eenen *Squdschi* of bestuurder aan het hoofd hebben. Het fort *Ternate* zal niet lang meer bestaan, maar de omtrek of kampong van dien naam is een der heerlijkste dreven, en bevat de moskee, en aan het einde het fraaije paleis van den Sultan, alsmede op eenigen afstand is het fort *Oranje*. (*)

In den tijd, dat onze reizigers op *Ternate* waren, waren de inwoners zeer goedaardig, doch niet alleen de gemeene lieden, maar ook de Koning en zijne hovelingen hadden eenen bedelachtigen aard. Zij waren zeer afkeerig van dieverij, welke zij met den dood straffen. Zoo gebeurde het in dien tijd, dat een jongen van 11 of 12 jaren een paar bladen tabak had weggenomen, en hierop betrapt werd; tot straf werden hem de handen op den rug gebonden, en zoo leidden zij hem door het stadje met eene groote menigte van kinderen achter zich, die ter zijner schande uitriepen, dat hij gestolen had. Zij waren toen groote vijanden van de Portugeezen, welke toen

(*) In de reize zelve vindt men eene breedvoerige beschrijving van de Mahomedaansche Godsdienst als ook de behandeling der kruidnagelen, welke wij liever voorbijgaan. — Zij, die meerder van het eiland *Ternate* willen lezen, kunnen eene even schoone, als zaakrijke beschrijving vinden in het meergenoemde werk van Olivier, 2 deel, bladz. 120 en verv.

Tidor, mede een zeer fraai eiland, niet verre van *Ternate*, bezet hielden, en om welke reden de inwoners van *Ternate* met die van *Tidor* geene gemeenschap hielden. Zelfs den 20sten Julij 1599 gingen die van *Ternate* naar *Tidor*, overvielen aldaar een dorp, waar zij er drie dood sloegen en van waar zij eenige zwaarden en schilden, waaraan nog de ooren hunner vijanden hingen en 43 gevangenen medebragten. Onder de laatsten was de zoon van den broeder des Konings van *Tidor*, een jong mensch van 21 jaren; deze werd voor den Koning van *Ternate* gebragt, en nadat hij verhoord was, met eene strop om den hals naar buiten geleid. Aan strand gekomen zijnde, beval mem hem zijne handen te wasschen en toen hij hier naar bukte, gaf hem een van achteren met eenen sabel eenen slag in den rug, dat hij ter neder viel, vervolgens gaf hij hem nog eenen slag, dat hem de ingewanden uit het ligchaam hingen en toen werd het lijk aan eene praauw gebonden en in zee gesleept, waar men het liet drijven. Hunne voornaamste wapenen waren houten of rieten spiesen, welke zij zeer vlug en juist weten te werpen, groote breede zwaarden en lange schilden, even alsof zij van eene breede plank gemaakt waren. Zij hadden toen nog weinig schietgeweer, hetwelk zij van de Portugeezen gekregen hadden. Ook hadden zij in dien tijd schermers of vechters, welke zij in hunne taal Bakkeleijers noemden, die eenen stormhoed, met de vederen van eenen paradijsvogel versierd, op het hoofd en een katoenen buis met eenen wijden broek aan het lijf hadden. Wanneer

deze vochten, stonden zij altijd op een been, zoodat zij altijd voor- en achteruit springen, hetwelk zeer vlug ging en aardig om te zien was, terwijl zij er zeer trotsch op waren en zelfs van de onzen uitdaagden, mits dat deze hunne wapenen gebruikten, hetwelk zij niet doen wilden, doch met onze wapenen wilden zij het niet wagen.

De toenmalige Koning of *Sultan* van *Ternate* was een kort welgemaakt man, zeer vrolijk van geest en bijzonder geneigd, om iets nieuws te hooren of te leeren, terwijl hij, hetgene hem voorgedaan werd, gaarne nadeed. Toen de onzen eens ter zijner eere twintig à dertig vuurpijlen afschoten, kwam hij den volgenden dag aan boord en wilde die leeren maken, terwijl hij, zoodra men hem er iets van gezegd had, terstond zelf aan het werk ging. Men had hem gezegd, dat men met een paar handen vol kruid eenen grooten boom of balk zoude kunnen klieven en nu rustte hij niet, voor dit gebeurde. Voor zijn hof lag eene balk, die hij hiertoe bestemde. Om hem nu te voldoen, boorden zij in dezelve een gat regt in het midden, tot op twee vingeren na door, en stopten dit vol met kruid en sloegen er eene prop op, waarin zij een laadgat boorden. Nu staken zij het kruid aan, en de balk spleet regtdraads zachtjes van elkander, terwijl de Koning hierin een bijzonder vermaak vond. Hij was dapper in den krijg en ontzag zich zelven niet, om zijnen vijand in handen te krijgen; hiervan waren de onzen bij den togt tegen die van *Tidor* getuigen, en bij zijn vertrek sprong hij met eene verwonderlijke drift in

het water, om des te spoediger in zijne *Caracora* of Galei te komen. Bijna aanhoudend vond men hem in zijn vaartuig, waarin hij een verguld leger had en nimmer zag men hem ledig. Hij ontbood dikwerf den Stuurman van den Admiraal, die dan het werk van Jan Huighen van Linschoten voor hem moest opslaan (*) en verklaren, wat er van elke plaat geschreven was, waarnaar hij zeer nieuwsgierig was, en nimmer ophield met vragen. Hoewel hij nu omtrent de onzen zeer gemeenzaam was, wist hij echter zijne achting bij zijne onderdanen zeer wel te bewaren, die hem den meesten eerbied betoonden. Zijne Edelen, Oversten en Afgezanten mogten hem niet naderen, dan met gevouwene handen, die zij boven het hoofd uithielden en dan zachtjes lieten dalen en weder ophieven, zoo lang zij in zijne tegenwoordigheid waren en met hem spraken. Zijne Edelen droegen zijden en katoenen kleederen; de broeken als die der Portugeezen. — Zij waren allen schoone mannen, beter van inborst, geschikter en bestendiger dan de Javanen. Zijne Krijgoversten waren allen bejaarde mannen, met grijze baarden, welke eerbied inboezemden. Hij had meer dan dertig *Ca-*

(*) Daar onze reizigers reeds in 1598 op reis gingen, kan men hieruit opmaken, hoe vroeg reeds de Nederlanders hunne reizen in het licht gaven en hoe ongegrond dus de, door Franschen, Engelschen en Duitschers tot verveling toe herhaalde, beschuldiging is, dat de Nederlanders hunne reizen geheim gehouden hebben, daar het alleen aan hen gestaan heeft, dezelve reeds zoo vroeg te lezen.

racoras, sommigen met vier, anderen met zes metalen stukjes, en met veertig tot zestig roeijers. In elk dorp had hij eenige vrouwen, welke in alles ruim veertig in getal waren, zoodat, waar hij kwam, hij overal te huis was. Zijnen Godsdienst verrigtte hij met den grootsten eerbied en ging op zijnen Zondag naarstig ter kerk. Alsdan ging een jongeling vooruit, die een bokje tot eene offerande geleidde en een groot zwaard op den schouder droeg. Deze werd gevolgd door eenig krijgsvolk; waar achter een Priester met een wierookvat, en daarna de Koning, boven wiens hoofd een zonnescherm gedragen, en die weder door eenig krijgsvolk gevolgd werd. Voor de kerk stonden potten met water, om hunne handen en voeten te wasschen. Al wie den Koning voorbij gaat, moet zich buigen en de handen te zamen voegen, totdat hij voorbij is.

Alvorens nu weder tot onze reizigers over te gaan, voegen wij hier, naar aanleiding van de reisbeschrijving zelve, nog een kort woord over de *Moluksche eilanden* in het algemeen in. Ten tijde onzer reizigers rekende men tot dezen archipel alleen *Ternate*, *Tidor*, *Motir*, *Machian* en *Batjan*, doch nu werden ook *Amboina*, *Banda*, *Halmaheira* enz., hiertoe gerekend. Zij waren toen ter tijd allen aan den Sultan van *Ternate* onderworpen en zijn, nadat de Portugeezen door onderscheidene wandaden zich aldaar afschuwelijk gemaakt hadden, aan ons vaderland onderworpen geworden. De luchtsgesteldheid is er over het algemeen gezond, schoon sommigen mee-

nen, dat *Banda*, uithoofde van de nabijheid van den altijd rookenden berg *Goenong-Api*, ongezond moet zijn. Al de eilanden bestaan uit hoog en steil gebergte, voornamelijk graniet, ook brooze schist en hardasbest, terwijl sommige bergtoppen beddingen van zwavel hebben. Op sommige eilanden heeft men beken, die schoone watervallen vormen, en zich door de valeijen kronkelen, terwijl op *Batjan* merkwaardige heete bronnen zijn, die, even als de *Geiser* op *Ysland*, uit den grond opkomen. De voortbrengselen kan men voornamelijk bij hetgene wij van *Amboina* en *Ternate* gezegd hebben vinden, de kruidnagelboom, bepaalde zich in het eerst voornamelijk tot de vijf eerstgenoemde eilanden, werd echter naderhand naar *Amboina* (zie bladz. 109) overgebragt, waar hij vervolgens zijnen voornaamsten zetel vestigde, doch sedert 15 à 16 jaren is dezelve met goed gevolg ook op vele andere plaatsen aangeplant. De *Goenong-Api*, die zijnen naam aan een der eilanden geeft, is een vreesselijke vulkaan (zie bladz. 117). *Tidor* is bijna even hoog als *Ternate*, *Motir* alleen door pottebakkers bewoond. *Halmaheira*, waar ons Gouvernement een nieuw étáblissement heeft gesticht. De inwoners komen over het algemeen in zeden en gebruiken met de overige Oost-Indianen overeen, terwijl wij verder hieromtrent, naar hetgene wij van *Amboina*, bladz. 108 gezegd hebben, verwijzen. Wij keeren tot onze reizigers terug.

Onze reizigers nu besloten hebbende, vijf van hen op het eiland te laten, namen afscheid van den Koning, die hen zelf geleidde en hoofdzakelijk zeide,

dat God hen tot hem gezonden had, dewijl zij zoo wel met hem overeenkwamen. Toen zij hem vertelden, dat de Portugeezen en hunnen Koning, onzen Prins (WILLEM I) in zijn eigen paleis vermoord en doorschoten hadden, verhaalden zij, dat dezelfde Portugeezen ook zijnen voorvader in stukken gehouwen, gezouten en zoo naar *Malacca* gevoerd hadden, hetwelk hij en zijne nakomelingen nog eens hoopten te wreken. Bij het vertrek verzocht hij, dat de onzen de volle laag zouden geven, waarin hij veel vermaak vond. Hij had eenen afgevallenen Portugees bij zich, een slim en afgerigt man, en daar zij zagen, dat hij in groote achting stond, trachtten zij zijne vriendschap te winnen, opdat hij den nablijvenden steeds van dienst zoude zijn.

Den 19den Augustus 1599 gingen de *Amsterdam* en *Utrecht* van *Ternate* onderzeil, en zagen den 30sten het eiland *Oba.* (*) Den 6den September waren zij voor het westeinde van dit eiland, alwaar zoo vele eilanden liggen, dat men dezelve naauwelijks tellen kan, terwijl er zoo vele droogten zijn, dat de schepen hierin dikwerf verward raken. Zij liggen ongeveer 2° 3′ bezuiden de linie. Den 10den werd op het schip *Amsterdam* eene kaas van ongeveer zeven ponden verkocht voor twaalf guldens. (†)

(*) Waarschijnlijk *Obij*, een groot eiland, door Maleijers bewoond, en op 1° 30′ — 1° 45′ Z. B. en 144° 48′ en 145° 46′ O. L. gelegen. De Nederlanders hebben hier een fort.

(†) De aanhoudende stroomen, welke zij in dit vaarwater tegen hadden, hadden hen boven hunne verwachting lang op-

Den 13den November kwamen zij, na veel honger en kommer te hebben uitgestaan, voor de stad *Jacatra* op het eiland *Java*, waar zij nog denzelfden dag een weinig rijst aan boord kregen, en God dankten, dat zij van den honger verlost waren. Den 16den lieten zij voor de versche rivier het anker vallen, namen aldaar water in en kochten van de Chinezen veel arak en overvloed van rijst, tegen 5 penningen Hollandsch het oude pond. Den 17den stevenden zij naar *Bantam*, waar zij de twee Zeeuwsche schepen, *de lange Berk*, en *de Zon*, vonden, die hier meer dan acht maanden gelegen en hun goedje zoo schoon verruild hadden, dat zij ten laatste, bij gebrek aan geld, de fluiten der kwartiermeesters hadden moeten aanspreken, terwijl zij echter weinig hadden uitgerigt, alzoo zij te zamen slechts 60 lasten peper en nagelen aan boord hadden, en 55 man verminderd waren. Den 19den kwamen zij voor *Bantam*, waar zij zeer welkom waren. Den 5den December nam het schip *Utrecht* de eerste peper in, welken zij eerst met 4½ en naderhand met 4 stukken van achten de zak van ruim 50 ℔, betaalden, terwijl zij voor de foelie 80 en de nagelen met 65 stukken van achten de baar betaalden.

Den 15den Januarij 1600 ging de Admiraal WARWIJCK aan den wal, bij de Heeren van *Bantam*, en sprak met hen over den handel in het algemeen, waarin zij zeer wel overeenkwamen, en verder in

---

gebouden en hadden zij zich op zulk eenen langen togt niet voorzien.

vriendschap van elkander afscheid namen. Onder anderen schonk de Admiraal den Gouverneur van *Bantam*, de sloep, waarmede zij aan land gekomen waren, en die met rood scharlaken bekleed was, en twee steenstukken, doch de eilanders konden de sloep niet wel besturen.

Den 21sten verlieten zij *Bantam*, om naar het vaderland terug te keeren. Den 16den Mei kregen zij het eiland *St. Helena* in het gezigt, waar zij den Admiraal der Portugeesche vloot met eenige vaartuigen vonden, terwijl de Portugeezen hen beletteden, water te halen, zoodat zij den 22sten, zijnde pinksterdag, van daar weder onderzeil gingen en den 30sten het eiland *Ascension* zagen, waar zij des nachts volk aan land zetteden, doch geenen dronk waters, maar wel eenige schildpadden, waarvan sommigen wel 400 ponden zwaar waren, vonden, die zij aan boord bragten. Ook was er veel visch. Zij zagen op het eiland wel eenige varkens, doch konden niet begrijpen, hoe deze aan den kost kwamen, daar er toen noch boom noch plant te vinden was. Meeuwen waren er in overvloed.

Den laatsten Mei verlieten zij dit eiland en kwamen, na veel worsteling, vooral met de ziekte, die uit gebrek aan genoegzame verversching ontstaan was, in *Tessel*, en na de lading afgegeven te hebben, in *Amsterdam*, tot groote vreugde der reeders, binnen, dewijl nu al de acht schepen behouden in het vaderland gekomen waren. —

NEDERLANDSCHE

ZEEREIZEN.

NEDERLANDSCHE

ZEEREIZEN

IN HET LAATST DER ZESTIENDE, ZEVENTIENDE
EN HET BEGIN DER ACHTTIENDE EEUW.

Naar de oorspronkelijke journalen of gelijktijdige berigten, op nieuw uitgegeven en met eenige aanteekeningen en de noodige ophelderingen vermeerderd,

DOOR

R. G. BENNET

EN

J. VAN WIJK, ROELANDSZ.

Vijfde Deel.

TE DORDRECHT
BIJ J. DE VOS EN COMP.
1830.

BESCHRIJVING

van de wonderlijke Voijagie, door de *Hollanders* gedaan, door de straat

MAGALANES,

En voorts den ganschen kloot des Aardbodems om, met vier schepen, onder den Admiraal Olivier van Noord, uitgevaren Anno 1598.

WONDERLIJKE VOYAGIE

VAN

OLIVIER VAN NOORD.

In den jare 1598 hebben de Heeren Pieter van Beveren, Generale Muntmeester van *Holland*, Huig Gerritze van der Buijs en Jan Bennink, kooplieden te *Amsterdam*, met eenige anderen eene handelmaatschappij opgerigt, ten einde eene expeditie uit te zenden, om door de straat *Magellaan*, de *Zuidzee*, en verder om den geheelen aardbol te stevenen, en daar, waar zulks doenlijk was, handel te drijven.

Hiertoe werden vier schepen uitgerust; als de *Maurits, Fredrik Hendrik*, het jagt *De Eendragt*, en het andere *De Hoop* genoemd; dit Eskader, bemand met 248 koppen, was wel voorzien van koopwaren, victualie, oorlogs-ammunitie, enz.; terwijl het bevel over hetzelve werd opgedragen als Admiraal aan Olivier van Noord, te *Utrecht* geboren, die zijne vlag op de *Maurits* liet waaijen. De Vice-Admiraal Jacob Claesz. van Ilpendam, voerde het bevel op den *Fre-*

drik Hendrik; Kapitein PIETER DE LINT voerde het jagt de *Eendragt* en JACOB JANSZ. HUIDEKOPER de *Hoop*. Op verzoek der gezamenlijke reeders, zijn de bevelhebbers, benevens het scheepsvolk, op order van de Heeren Gecommitteerde Raden ter Admiraliteit op de *Maze*, te *Rotterdam* den 28 Junij, 1598 gemonsterd, wanneer hun de Artikelbrief werd voorgelezen, (die door zijne Hoogheid Prins MAURITS was goedgekeurd) waar naar zij zich op hunnen togt moesten rigten, en waarop men dan ook eenparig den Eed aflegde. —

Den 13 September 1598, zeilden de *Maurits* en *Eendragt* uit het *Goereesche* gat, naar zee, en de hoogte van *Walcheren* bereikt hebbende, liepen de twee anderen (voorheen te *Amsterdam* uitgerust) uit het *Veersche* gat. Bij elkander gekomen zijnde, rigtte men den koers naar *Plymouth*, alwaar zich een Stuurman ophield, die den togt met THOMAS CAVENDISCH rond de wereld had gedaan, en die men ook op deze expeditie wilde mede nemen.

Den 21sten dito. De wind hard uit den N. oosten waaijende, liepen zij des morgens uit *Plymouth* naar zee; toen zij even buiten waren, draaiden zij bij om de sloep van den Admiraal (waarin zes man waren,) in te wachten; dan een Engelsch vaartuig berigtte, dat het volk niet van meening was terug te keeren, waarna zij weder hunnen koers vervolgden.

Den 8sten October verloor ook de Vice-Admiraal zijne sloep, die hij op sleeptouw had, en waarin zich één man bevond, en ofschoon men terstond bijdraaide, om dezelve terug te bekomen, was zij,

toen de dag aankwam, niet weder te zien en gedurende den nacht door den harden wind afgedreven (*); de schepen waren toen op 44° 40′ N. B.

Den 10[den] December. Na veel met stilten en tegenwinden geworsteld te hebben, kreeg men eindelijk het eiland *del Principé* (door de de Portugeezen naar eenen hunner Prinsen dus benoemd) in het gezigt, waarover de schepelingen zeer verheugd waren, aangezien zij zeer naar eenige ververschingen verlangden.

Den volgenden dag kwamen de schepen aan de noordwestzijde van het eiland, in eene baai op 16 vadem ten anker; des nachts zond de Admiraal eene sloep naar land, met den Kommies Daniel Gerritz, om het land op te nemen, daar gemelde Kommies voorgaf (†) daar weleer geweest te zijn, dat er genoegzame ververschingen te bekomen waren, en de inboorlingen vriendelijk waren; toen hij aan boord terugkwam, meende hij, dat het dezelfde plaats was, waar hij voorheen landde; doch dat hij er thans geene inboorlingen gezien had. De Admiraal zond hierop eene barkas, met twee sloepen, en 40 welgewapende manschappen aan land, die bij het naderen de vredevlag lieten waaijen; de Portugeezen zonden hun eenen man, insgelijks met de vredevaan tegen,

---

(*) Dit was aan verzuim te wijten; men had de sloep voor den nacht binnenboord's moeten hijschen.

(†) Uit het Journaal moet men opmaken, dat de Kommies dit van hooren zeggen had, en de begeerte, om te landen hem zulks deed voorgeven, daar het bekend is, dat de inboorlingen de vreemden steeds verraderlijk behandelden. —

die hen verzekerde, dat zij vrij konden landen, en, tegen betaling, genoegzame ververschingen zouden bekomen; waarna DANIEL GERRITZ, die de vredevaan hield, het eerst aan land sprong, en door drie andere officieren gevolgd, naar het fort der *Portugeezen* ging, na alvorens door eenen Neger, die het Portugeesch sprak, aan het strand beleefd ontvangen te zijn. De Admiraal had intusschen den Luitenant REINIER POPKER gelast, bij de vaartuigen te blijven, en het overige volk bij elkander te houden. De *Hollanders*, in het fort komende, werden voor het oog zeer vriendelijk ontvangen, spijs, drank enz. voorgezet, en zelfs boden naar den Luitenant POPKER gezonden, om hem insgelijks te noodigen; dan deze verschoonde zich hiervan, de Portugeezen bemerkende, dat zij geene andere Hollanders in het fort konden lokken, hebben de vier officieren verrast, waaronder, buiten GERRITZ en een ander, zich ook de Engelsche Stuurman, de Heer MELLIS, die zij te *Plijmouth* aan boord genomen hadden, bevond; alleen de vierde man, de Kapitein PIETER ESAIASZ. DE LINT ontsprong de moordenaars; het volk aan het strand hem ziende komen aanloopen, bemerkte terstond, dat er verraad plaats vonden, viel oogenblikkelijk in hunne vaartuigen, om het gevaar te ontkomen; dan de Portugeezen waren DE LINT zeer kort op de hielen en zijn de sloepen tot in het water gevolgd, waarin zij des Admiraals broeder, CORNELIS VAN NOORD, benevens eenen Amsterdammer, KANTER genaamd, doodschoten. — De Admiraal dit treurig berigt vernemende, liet terstond den krijgsraad be-

leggen, waarin besloten werd, met de vier schepen zoo diep mogelijk in de baai te loopen, terwijl het jagt de *Eendragt*, zich regt voor het fort zoude posteren, terwijl men tevens 120 welgewapende manschappen, onder vliegende vaandelen aan land deed zetten, die door de Portugeezen ontmoet werden, waarop eene hevige schermutseling volgde; en ofschoon zij hoop voedden, het fort te overmeesteren, was een bosch, in hunnen weg gelegen, waar men door moest trekken, hun zeer hinderlijk, waar de Portugeezen daaruit geweldig schoten, eenen van het volk doodden, en 16 kwetsten, hetwelk hen noodzaakte, terug te trekken. — Den 12den dito tegen den avond zond de Admiraal weder 30 man aan land, regt tegenover de schepen, waar een riviertje in zee viel, waarbij zij zich verschansten, en, in spijt van de Portugeezen, hunne watervaten vulden, waaraan zij reeds groot gebrek hadden. De Admiraal trok daarna met eene partij volk het eiland in, naar de plantaadjen der inboorlingen, en liet eenige suikermolens in brand steken; dan de Portugeezen, die zich verscholen hadden, schoten eenen van het volk dood, waarop men naar de schans terug trok. Het volk van VAN NOORD vond ter plaatse daar men verscheidene boomen gekapt had, eenige sparren, steen, kalk, enz., waardoor men vermoedde, dat de Kapitein KLEERHAGEN hier was geland, en eene schans had willen opwerpen, maar door de inboorlingen daarin was verhinderd geworden. De Admiraal liet nog eenige goede baaijen bezoeken, om er te landen en ververschingen voor het volk te be-

komen; dan overal vond men het strand met eene menigte der inwoners bezet, zoodat dit eiland zeer bevolkt moest wezen. Dit eiland ligt onder 1° 30′ N. B. (*) in de bogt van *Benin;* er wordt veel suiker geteeld; ook vindt men er gember en andere zuidvruchten, geiten, zwijnen, enz.; de Negers zijn in zoo verre voor het uiterlijke door de Portugeezen bekeerd, dat zij de beelden vereeren en het Crucifix en paternosters gebruiken; buiten het geweer zijn hunne wapenen schilden speren, benevens degens; de vrouwen hebben voor alle kleeding slechts een schort (*pagne*) om den middel gebonden, en tot de kniën nederhangende. —

Den 17den December, des avonds, beval de Admiraal om de schans te verlaten, en aan boord te komen, hetgene in de beste orde geschiedde; van water had men zich rijkelijk voorzien; dan velen van het volk waren nog ziek, en sommigen gekwetst. Den 25sten kwamen zij onder kaap *Lope Gonzalve,* waar zij geregelde land- en zeewinden ontmoetten;

(*) Het eiland *del Principé* (*Prinsen-Eiland*) ligt op 1°. 45′ N. B. 8°. beoosten *Greenwich;* volgens TUCKEY zoude het thans 10000 inwoners, meestal Negers, bevatten. VAN NOORD beging hier denzelfden misslag met de meeste onzer vroegere zeelieden, zich zoo ver Oostwaarts uit zijnen koers te begeven, waardoor de reizen zoo langdurig werden, en het ongezonde klimaat, zoo vele schepelingen deed omkomen. Reeds zeer vroeg hadden bewindhebberen der O. I. Kompagnie het nadeelige hiervan ingezien, en in hunne instructiën de bevelhebbers der schepen verboden de kust van *Guinea* te veel te naderen. —

hier vonden zij een schip van *Amsterdam*, en een ander uit *Zeeland*, welke hun berigtten, dat de schepen van PIETER VERHAGEN eene maand bij deze kaap vertoefd hadden, en er 38 man door ziekten hadden verloren; dat Kapitein KLEERHAGEN op het *Prinsen-Eiland*, benevens een aantal van zijn volk, was overleden. —

Heden werd door den krijgsraad gevonnisd, om aan land gezet te worden, wegens oproerig en slecht gedrag, de Stuurman HANS VOLKERTZ, geboortig van het *Heilige land.* Den 26sten dier maand verlieten zij de kaap *Lope Gonzalve*, den koers naar de kust van *Brazilië* nemende, en kwamen den 9 Februarij 1599 in 9 vadem te *Rio Janeiro* ten anker, buiten het bereik van het kasteel. —

Den volgenden morgen kwam eene groote kano aan boord, waarin 8 roeijers, en een Portugees, PIETER TACK genaamd, die goed Hollandsch sprak, en zeide van den Gouverneur gezonden te wezen, om te vernemen, tot welke Natie zij behoorden, waarop men antwoordde Hollanders te wezen, en hier te komen, om eenige vruchten en andere ververschingen in te koopen, waarna hij weder naar land voer, belovende terstond antwoord van den Gouverneur terug te brengen, die inmiddels met ongeveer 300 soldaten aan het strand was gekomen. Den 10den dito in den morgen kwam de Portugees terug, slechts 50 à 60 China's appelen met zich brengende, en gaf genoeg te kennen, dat zij van land niets hadden te verwachten, dan met hem aan boord te houden, waartoe dan ook in den krijgsraad besloten werd,

terwijl men buiten hem ook nog eenen Mestisch, benevens twee slaven, aan boord hield; het overige volk werd met eenen brief van Tack teruggezonden, waarin hij den Gouverneur om vruchten voor de schepen vroeg, die de Hollanders met geld of koopwaren gaarne zouden betalen. Den volgenden morgen nog geen antwoord bekomende, gingen drie sloepen met 70 man naar eene kleine baai, aan de zuidzijde gelegen, waar de Portugees hun verzekerde, dat vele vruchten te bekomen waren. Den Mestisch had men mede genomen en hem twee man toegevoegd, om de gelegenheid op te nemen; dan tusschen het geboomte komende, lagen er de Portugeezen verholen, en namen de twee Hollanders gevangen, terwijl zij vervolgens een hevig vuur op de sloepen maakten, waardoor er 7 of 8 gekwetst werden; de *Eendragt*, die onderzeil ging, om het volk in de sloepen hulp te verleenen, werd door het schieten van het kasteel, dat hem kon bereiken, hierin verhinderd, daar reeds twee der hoofdtouwen ter neder, en eenen man, door eenen kanonskogel, het hoofd af was geschoten.

De Admiraal liet door eenen brief (die een der slaven naar land zwemmende, medenam) den Gouverneur vragen, of hij de twee Hollanders, tegen diegenen, welke zij aan boord hadden, wilde uitwisselen, waarop den volgenden dag de Stuurman Barend Jansz tegen den Mestisch en den anderen man, voor Tack werden uitgewisseld; de Portugeezen beloofden wel, dat, wanneer zij aan de stad wilden komen, men hun vruchten, varkens, enz. in over-

vloed wilde verkoopen, dan de Portugees TACK had zulks ten sterkste afgeraden; intusschen was de Korporaal WILLEM POTTER, van *Delft* geboortig, uit de sloep, die voor haar dreg lag, uit eigene beweging naar land gezwommen, en weldra door de Portugeezen gevangen gemaakt; dan de sloep kwam nog gelukkig aan boord. — Den 13den hebben zij, de Eb te baat nemende, de baai van *Rio Janeiro* uitgelaveerd, en kwamen den 16den tusschen twee eilanden ten anker, die door sloepen werden opgenomen, maar in hunne kaarten niet bekend waren; het eene (waar zij veel mosselen vonden) noemde men het *Mossel-Eiland* en het andere, naar de menigte der palmiet, (koolpalmen) die er op groeide, gaf men den naam van het *Palmieten-Eiland.* Beide waren onbewoond. —

Den 21sten waren zij reeds ver zeewaarts gevorderd, wanneer zij door eenen harden zuidelijken storm beloopen werden, die hun belettede koers te kunnen sturen, waarop besloten werd, naar hunne vorige legplaats terug te keeren, te meer daar (ofschoon de Stuurlieden er aan twijfelden) men vermoedde, dat het eene dezer eilanden *St. Sebastiaan* moest wezen, hetgene ook werkelijk aldus bevonden werd, toen men tusschen hetzelve en de vaste kust doorliep en er op eene goede reede, die voor alle winden beschut was, ten anker kwam; men vond er verscheidene inhammen en kleinere baaijen, die zoo vischrijk waren, dat, bij het ophalen der netten, zij gevaar liepen van te scheuren; het eiland is zeer boschrijk; papegaaijen en meeuwen werden er veel gevangen, dan weinig andere ververschingen, uitge-

nomen een saprijk plantgewas, naar het blad van den wilgenboom gelijkende, hetgene gekookt, zoowel als raauw genuttigd, een voortreffelijk middel tegen de scorbut bleek te zijn. Den 27 dito voer de kleine sloep van Kapitein HUIDEKOPER met 6 man aan den vasten wal; doch toen zij aan land kwamen, werden zij door de inboorlingen overvallen, twee van het volk doodgeslagen, terwijl de overige vier achter bleven. —

Ofschoon men hier weinige ververschingen had kunnen bekomen, had men den benoodigden voorraad van water verkregen, waarop men den 28sten in den morgen de ankers ligtte, en door het *Ooster gat*, tusschen *St. Sebastiaan* en het *Mossel-Eiland* (*) naar zee liep; *St. Sebastiaan* lag, volgens hunne waarnemingen, onder 24° Z. B. — Den 20sten Maart, na vele stormen en tegenwind doorgestaan te hebben, en daar de winter die voor het passeren der straat *Magellaan*, zoo ongunstig ophanden was, besloot men in den krijgsraad het eiland *St. Helena* aan te doen, om aldaar hunne zieken (die dagelijks vermeerderden) te herstellen; dan de winden waren hun daartoe steeds tegen, waarom men den 11den Mei besloot de eilanden van MARTIN VAZ, of *Ascension* (†) op te zoeken, en deze niet vin-

---

(*) Dit eiland noemen de Portugeezen *Victoria*.

(†) Ofschoon de Portugeezen dit eiland in hunne kaarten geplaatst hebben, heeft men het steeds te vergeefs gezocht. Men moet hetzelve niet verwarren met *Ascension* bezuiden de Linie, dat veelal door de schepen, uit de *Oost Indiën* terug-

dende, de kust van *Brazilië* aan te doen, daar nu dagelijks 3 of 4 schepelingen stierven. —

Den 21sten dier maand in 20° 15′ vonden zij een eiland, dat geheel woest was, en geene ververschingen opleverde, maar waar zich eene menigte zeevogels bevonden, die zoo tam waren, dat men hen zelfs in de vlugt met stokken konde dooden, en hierom *malle meeuwen* genaamd werden. Den 30sten ontdekte men weder land, dat men vermoedde het eiland *Ascension* te wezen, dan men bevond eerlang, dat het de kust van *Brazilië* was; hier ankerden de schepen den 1sten Junij in de uitwatering eener rivier, op de kaarten *Rio Dulce* (Zoete Rivier) genaamd, waarop men twee sloepen naar het land zond, om de gelegenheid te verkennen, dan de Portugeezen, die zich daarin menigte bevonden, wilden hun niet toestaan te landen, waarom zij genoodzaakt waren aan boord terug te keeren, zoodat zij dit oord verlieten en den volgenden dag het eiland *St. Clara* in het gezigt kregen, waar de Admiraal en de Kapiteinen reeds des morgens met twee sloepen naartoe voeren, doch slechts zoo veel water vonden (hetgene uit de kloven der heuvels afliep) als men dagelijks benoodigd was. Dan daar de nood ten top geklommen was, werden de zieken hier aan land gebragt, waarvan er velen in hunne kooijen met het takel moesten over boord gezet worden, doordien zij te zwak waren de valreep af te ko-

---

keerende, gezien wordt, en waarvan thans de *Engelschen* bezit genomen hebben.

men, en velen het eiland bereikende, door vermoeidheid overleden, zoodat men zich aldaar in eenen treurigen toestand bevond, die vermeerderd werd, doordien men voor alle ververssching er alleen eenige koolpalmen (*Palmitas*) en zeepeterselie (*) vond, die zoo raauw, als gekookt, met graagte door het volk genuttigd werd; men vond er mede twee boomen, waaraan eene soort van zuurachtige pruimen groeiden. Deze weinige ververschingen hadden intusschen zulk eenen gunstigen invloed, dat zij in vijftien dagen allen van de scorbut herstelden, uitgezonderd vijf man, waarbij deze noodlottige ziekte reeds verouderd was, en die hier stierven. De Admiraal liet zich aan dit eiland eene hut opslaan, waar hij dagelijks aan de zieken koeken uitdeelde, gevende steeds twee zulke koeken aan die, welke hen zelfs kwamen halen, en eenen aan de zulken, die terug bleven; hierdoor werden de zieken zoo begeerig gemaakt, dat zij zelfs al kruipende naar de hut kwamen, om dit voorregt te genieten. (†) Dit eiland *St. Clara* zal ongeveer eene mijl in den omtrek hebben, en is slechts 1½ uur van den vasten wal verwijderd, daar men er veel volk gewaar werd, en men wist, dat de inboorlingen daarenboven de Portugeezen ten dienst

---

(*) Waarschijnlijk de zoogenaamde *zeekraal.*

(†) Ofschoon Olivier van Noord, zich door strenge krijgstucht kenmerkte, is dit niet te min een bewijs van zorg, en deelneming voor zijne onderhoorigen.

stonden, durfde men aldaar geene landing ondernemen.

Den 18den Junij, is al het volk, na alvorens de *Eendragt* gelost te hebben aan boord gekomen; door den krijgsraad werden hier gevonnisd om aan land gezet te worden, JAN KLAASZ, Konstapel van het Admiraalsschip, en GERRIT WILLEM PRINS, voormaals Bosschieter op de *Eendragt*, doordien zij als belhamels de oproerigsten waren; ook werd een GERRIT ADRIAANSZ, geboortig van *Vlissingen*, met een mes aan de groote mast gebonden, totdat hij hetzelve er door stak, doordien hij den Stuurman van zijn schip met een mes gewond had. (*) Den 21sten dier maand, na alvorens de *Eendragt*, die lek was (en niet in staat, om zee te houden) verbrand te hebben, verlieten zij het eiland *St. Clara*, en kwamen den 30 dito onder het eiland *St. Sebastiaan* ten anker, om er hun water in te nemen; terwijl er behoorlijke wachten uitgezet werden, om van de inboorlingen aan den vasten wal niet overvallen te

---

(*) Deze straffen waren zeker hard, dan noodzakelijk op zulke togten, om strenge voorbeelden te geven. MAGELLAAN liet eenigen zijner voornaamste bevelhebbers hangen, omdat zij ongehoorzaam waren. De krijgstucht ter zee moet gehandhaafd worden, en vooral op eenen togt, zoo als die van VAN NOORD, waarom het vonnis over den Vice Admiraal, naderhand in straat *Magellaan*, door den krijgsraad uitgesproken, niet kan bevreemden. Intusschen bekent men gaarne, dat de doodstraf, aan boord van zijn schip uitgeoefend, meer uitwerking op het scheepsvolk zoude gemaakt hebben.

worden. Men vertoefde hier tot den 16den Julij, toen men besloot naar *Port Desire* te zeilen, aldus door THOMAS CAVENDISCH genoemd, om de begeerten, die hij had zich hier van water enz. te voorzien. Deze haven ligt onder 47° 30′. Z. B. en 66° bewesten *Greenwich*. Dan eerst den 20sten September kreeg men dezelve in het gezigt, en kwam er des middags binnen, wanneer zij bevonden, dat er de vloed en ebbe, 12 voeten rijst en valt. In het Journaal van Sir THOMAS CAVENDISCH vindt men vermeld, dat op eenige eilanden, in deze haven gelegen, zich een aantal zeeleeuwen bevinden, die zeer groot waren; dat het voorste gedeelte van hun ligchaam, van het hoofd tot de borst met haar bewassen was, waardoor zij naar leeuwen geleken; hunne voeten zijn vinnen, naar eene menschen hand gelijkende; zij werpen alle maanden jongen, zij leven van visch en zeeplanten; de jongen vooral zijn zeer smakelijk om te eten, hebbende veel overeenkomst met lamsvleesch; men doodt deze dieren, door hen op het hoofd te slaan, daar, zoo men hen met pieken of andere snijdende wapenen gewond had, zij niet te min weder zeewaarts ontvlugtten. (*) Ook vonden de Engelschen er eene menigte pinguins, die, even als de konijnen, holen maken om in te broeijen; zij hebben naakte, kleine vleugels, en loopen geheel regt over-

(*) Dit dier is de *Phoca Lionina. Phoca jubata Linn*, men vindt onder de dieren van dit robbengeslacht, er eenigen, die meer dan 20 voeten lang zijn.

einde, doch kunnen niet vliegen. (*) VAN NOORD ging met het volk meermalen naar land, om hetzelve op te nemen; men vond er geene inwoners, maar wel eene menigte begraafplaatsen op hooge rotsen, waarvan de lijken met rood geverwde steenen bedekt waren, en waar binnen, zoowel als boven op, hunne wapenen, tot sieraad gelegd waren; onder het hoofd vond men eenige fraaije zeeschelpen, die zeer kunstig vierkant geslepen waren, en waar de inboorlingen veel prijs op schijnen te stellen; al hunne wapenen waren rood geverwd, met dezelfde stof, waarmede zij hunne ligchamen besmeren; de pijlen waren van dun riet, waaraan met veel oordeel een puntige steen was vastgehecht. —

Den 25sten werden er twee sloepen buiten de haven naar een eiland afgezonden, dat er eene mijl bezuiden was gelegen, daar zij uit eenigen van het volk, dat den togt met CAVENDISCH mede gedaan hadden, vernamen, dat er zich eene menigte pinguins op bevonden, (†) hetgene dan ook volkomen bevestigd werd, daar men, benevens zeeleeuwen er zoo vele pinguins vond, dat men er schepen mede had kunnen beladen; men sloeg er vele pinguins dood,

(*) De *Alca Patagonica*; bek en pooten zijn zwart; aan de ooren eene goudkleurige vlek.

(†) Hieruit kan men duidelijk opmaken, dat zij eenige manschappen aan boord hadden, die onder Sir THOMAS CAVENDISCH gediend hadden, op zijnen togt rond den Aardbol, van 1586 tot 1588, en dus tien jaren, vóór dien, welke door VAN NOORD werd volbragt.

en daar het nu in den tijd was, dat zij hunne eijeren legden, werden er, zoo pinguinen als eijeren, meer dan vijftig duizend, naar de schepen gevoerd, hetgene voor de Equipagien eene uitmuntende verkwikking was, die hen spoedig deed herstellen. Den 29sten dier maand liepen zij nog dieper de haven binnen, tot bij een eiland, dat men den naam van het *Konings-Eiland* gaf; daar hier het springtij inviel, werden de schepen op het drooge gebragt, van onderen schoon gemaakt en gesmeerd, waartoe de gelegenheid hier bijzonder goed was, wijl de grond van zachte klei was. Ook werd aan land eene smederij opgerigt, die steeds bewaakt werd, uit vreeze, dat de inboorlingen hen onverwachts konden overvallen. Den 5den October ging de Admiraal met twee welbemande sloepen deze baai verder opnemen, en roeide, met den vloed te baat, een gansch getij opwaarts, totdat zij met de ebbe reeds droog lagen; ook hier aan land gaande, vonden zij geene inwoners, maar verscheidene hunner graven; op een derzelve lagen twee groote staven ijzer, hetwelk men dacht Spaansch ijzer te wezen, en dat men aan boord bragt; het land is vlak en woest, zonder eenig geboomte, maar in de verte zagen zij wild loopen, doch konden niet onderkennen, of het herten, dan buffels waren; ook struisvogels waren er in groote hoeveelheid, echter zeer schuw; intusschen vonden zij een nest met 19 eijeren, waarvan de vogel wegvlugtte. Heden overleed de Kapitein der *Hoop* JACOB JANSZ HUIDEKOPER, die sedert lang aan het scorbut en andere ongemakken had geleden. De Admi-

raal liet hem met alle eer begraven, en een gedenkteeken op het graf plaatsen, waarop in het koper zijn naam en sterfdag vermeld waren. Kapitein Pieter de Lint, welke voorheen de *Eendragt* gevoerd had, werd zijn opvolger, en aan het schip werd de naam van *Eendragt* gegeven. —

Den 20sten zag men eenige inboorlingen aan de Noordzijde van hunne ankerplaats, waarop de Admiraal met twee goed gewapende sloepen daar naar toe roeide, en ofschoon hij met het volk zich ongeveer twee mijlen landwaarts in begaf, kon men geene inwoners vernemen; men had vijf man bij de sloepen gelaten, met order, om niet te landen, maar voor de dreg te blijven liggen, dan daar het koud weder was, hebben zij deze orders overtreden, en gingen aan land, om zich eenige beweging te geven; dan zij werden spoedig door de wilden, die in hinderlaag lagen, overvallen, die zoo fel met hunne pijlen schoten, dat zij er terstond drie van doodden, en een in het been kwetsten; deze en de vijfde man, die ongekwetst was gebleven, verhaalden aan Van Noord, dat de wilden 30 man sterk waren, groot van postuur, met lang haar, en beschilderde aangezigten, en er zeer wreed uitzagen; de Chirurgijn deze lijken geopend hebbende, vond, dat de pijlen het hart, lever en longen doorboord hadden; gedurende het overige verblijf alhier, heeft men wijders geene inboorlingen gezien.

Den 29sten dito, zich van zeeleeuwen en pinguins goed voorzien hebbende, waartoe zij al den voorraad van zout gebruikt hadden, gingen zij uit *Port Desiré*

onderzeil, en kwamen den 4den November in het gezigt van kaap *de Los Virgene* (kaap der Elfduizend Maagden) die zeer steil en wit is, en veel naar *Dover* in het Engelsche kanaal gelijkt; zij ligt op 52° 40′ Z. B. en 68° bewesten *Greenwich*, en kwamen, ongeveer eene halve mijl van dezelve verwijderd, in 10 vadem ten anker, waar men vond, dat het getij, hier meer dan 40 voeten rijst en daalt. Den volgenden morgen, ging men weder onderzeil, om de vermaarde, doch zeer gevaarlijke straat *Magellaan* aan te doen, waartoe zij reeds veertien maanden besteed, en meer dan honderd man van het scheepsvolk door ziekten enz. verloren hadden.

Toen zij in den mond der straat kwamen, die hier 7 mijlen breedte heeft, liep de Admiraal, met het jagt er binnen; dan tot groote verwondering van den Admiraal, werd hij door het schip van den Vice-Admiraal niet gevolgd, die op hunne vorige ankerplaats onder de kaap *de Los Virgene* weder ankerde, zonder dat men de redenen, die hem daartoe bewogen, konden doorgronden.

De beide andere schepen waren inmiddels reeds drie mijlen straatwaarts aangestevend, toen zij genoodzaakt werden, door tegenwind en storm, het anker te laten vallen. — Den 10den November, deed de Admiraal met een schot sein voor den Vice-Admiraal, om bij hem aan boord te komen, daar hij geene sloep had, om naar hem toe te zenden; hierop kwam de Schipper van den Vice-Admiraal met eene sloep aan boord, wien hij den toestand van zijn schip te kennen gaf, en zeide, dat hij be-

geerde den Vice-Admiraal in persoon te spreken, terwijl hij hem eenen brief voor hem medegaf, waarbij hij verzocht om een anker en touw, hetgene hij zeer benoodigd had.

Den volgenden dag schreef de Admiraal nogmaals aan VAN ILPENDAM, zijn vorig verzoek herhalende; dan kreeg tot antwoord, dat hij geen anker noch touw wilde afstaan, en meende evenveel magt te hebben, als de Admiraal zelf. Zulk een grof antwoord, werd door VAN NOORD zeer kwalijk genomen, en dit schrijven door hem bewaard. (*)

Den 13den November, zeilden zij weder de straat in; dan 4 mijlen in dezelve gevorderd zijnde, werden zij door storm en tegenwind genoodzaakt, weder onder de kaap *de Los Virgene* te loopen, alwaar men eene tamelijke reede voor W. N. weste winden had.

Den 15den dito raakte het jagt de *Eendragt* driftig, en moest het drie dagen onderzeil houden, over en weder loopende, tot digt onder het *Vuurland;* de bevelhebber van hetzelve was toen zeer ziek aan het scorbut.

Den 21sten beproefden zij voor de derdemaal, om de straat in te zeilen; dan ook nu liep de wind tegen, en zij keerden naar hunne vorige ankerplaats

---

(*) Dit schrijven van den Vice-Admiraal, waarbij hij zijne ongehoorzaamheid zoo duidelijk deed blijken, was alleen voldoende, om hem door den krijgsraad te doen vonnissen. Zulk een oproerig gedrag, zoo zeer tegen alle krijgstucht strijdende, kon onmogelijk verschoond worden, en had ook de treurigste gevolgen voor den Vice-Admiraal.

terug. Den 22sten ging men weder onderzeil, en hoewel de wind ook weder westelijk liep, laveerde men met den vloed naar binnen, om de eerste engte, 14 mijlen W. Z. W. van kaap *de Virgene* gelegen, te passeren. De Admiraal dezelve bereikt hebbende, kreeg den stroom tegen; hier zag men aan de zuidzijde eenen man in eenen mantel gekleed, die naar de schepen toekwam, en daar men zich verbeeldde dat het een verongelukt schepeling konde wezen, werd de sloep naar hem gezonden, wanneer men bevond dat het een der inboorlingen was, die niet bij het volk wilde komen; hij was van middelmatige grootte en had zijn aaangezigt beschilderd, zij zagen nu nog meer andere inboorlingen, waarop zij eenige schoten deden, om hen opmerkzaam te maken. De man, die bij hen was, geene vuurwapenen kennende, toonde geene vrees, en verwijderde zich zeer langzaam van de sloep; toen deze aan boord kwam, liep de wind geheel tegen, zoodat de schepen weder genoodzaakt waren de engte uit te loopen; dan toen zij aan de zuidzijde derzelve wilden ten anker komen, liep er zulk een harde stroom, dat, door het schavielen van het touw, de beting in brand raakte; en optornende brak het touw, waardoor de Admiraal hetzelve, met zijn anker verloor, en weder naar het midden der straat liep, latende het met den vloed naar binnen drijven.

Den 24sten passeerde de Admiraal met de *Eendragt* de eerste engte, die slechts ½ mijl wijd is. De Vice-Admiraal bleef echter terug; de engte gepasseerd zijnde, werd het water breeder, met vele inhammen

tot aan de tweede engte, 10 mijlen westelijker gelegen, en die omtrent $1\frac{1}{2}$ mijl wijd zal wezen; den volgenden dag kwamen zij met eene tamelijke koelte, en de vloed in hun voordeel hebbende, ook deze door. Hier strekte zich de kust zuidwaarts, met eenen uitstekenden hoek, die kaap *Nassau* genoemd werd, twee mijlen in het W. Z. W. dezer kaap, liggen twee eilanden; op het noordelijkste en kleinste werden zij volk gewaar, daar men twee gewapende sloepen naar toe zond; toen deze aan land kwamen, waren de inboorlingen naar de hoogte geweken, en gaven door teekenen te kennen, dat de onzen zich moesten verwijderen, hun tevens eenige pinguinen toewerpende. Dan toen het scheepsvolk nader bij hen kwam, schoten zij met pijlen, waarop zij het eiland introkken, en vonden, dat de inboorlingen 40 in getal waren; men schoot op dezelve; doch zij liepen weg en verborgen zich; ook werden zij in het hangen van eenen heuvel, eene grot gewaar, die van boven digt was, en waarin zich een aantal der inboorlingen bevonden, die gedurig op het volk schoten, en er vier van kwetsten, en niettegenstaande de *Hollanders* met geweld op hen aanvielen, bleven zij zich verdedigen tot de mannen doodgeschoten waren; de vrouwen bedekten met hare ligchamen de kinderen, om hen voor het schieten te behoeden, ofschoon er reeds vele gekwetst waren; zij namen vier jongens en twee meisjes mede naar de schepen, waarvan er een de Nederlandsche taal leerde, en de volgende beschrijving van deze oorden deed. —

Het volk, waartoe zij behoorden, wordt *Enoo* genaamd, en bewoont het land *Cossi;* het kleine eiland, waar zij gevangen werden, noemen ze *Talcke*, doch het grootere *Kastemme*, waarop de pinguins zich in grooten getale bevinden, en dat het voornaamste voedsel van dezen stam oplevert; van de vellen dier vogels maken zij hunne mantels; zij wonen in holen onder den grond gemaakt; zij waren van den vasten wal naar dit eiland gekomen, waar zij op een halve mijl afstand eene menigte inboorlingen zagen, die bezig waren pinguins te vangen. Aan de kust waren vele struisvogels, die zij dikwerf vangen en eten, als ook een dier, dat zij *Cassoni* noemden en vermoedden, dat zij daardoor hoornvee zullen bedoeld hebben. Dit volk leeft in stammen, ieder op zichzelven; de vier volgenden waren de naaste aan haar belendende en van denzelfden oorsprong, als de *Kemeneters*, de *Kennekas* en de *Caraykeu*, die de landen *Karay*, *Karamay* en *Morine*, bewonen; dit volk is van middelmatige grootte, zeer breed van schouder, en hoog van borst, het hoofdhaar der mannen is lang, maar dat der vrouwen afgesneden, de schaamdeelen bedekken zij met pinguinvellen, die zeer kunstig aan elkander genaaid waren; dit bedeksel noemen zij *Oripoggre* en de pinguins *Compoggre*. In het binnenland woonde een andere stam, *Tiremenen* genoemd, die groot van postuur zijn, en gedurig met de reeds vermelden oorlog voeren; de landstreek, die zij bewonen, word *Coin* genaamd; volgens de berigten, die men omtrent dit geslacht kon inwin-

nen, moest men opmaken, dat de *Tiremenen* kanibalen waren. —

Den 28sten dito gingen zij van deze eilanden onderzeil, om naar den overwal te loopen; op dezen togt zagen zij vele walvisschen; doch toen zij drie mijlen gevorderd waren, liep de wind hun tegen, zoodat zij in de straat op 11 vadem schoonen zandgrond, ten anker kwamen. Naarmate zij de straat dieper in kwamen, vonden zij meerder de gelegenheid om te ankeren, zoodat zij, gedurende de eb, het tij konden stoppen. Men ging hier aan land, en zag er eene heldere beek, die dwars door het land liep, doch derzelver uitwatering konden zij niet vinden; het oord was zeer aangenaam en boschrijk, zij vonden er eene menigte kleine papegaaijen, waarom deze bogt of baai, de *Zomerbaai* genaamd werd.

Den 29sten werden de ankers geligt met het voornemen naar *Port Famine* te stevenen, en zich er van water en hout te voorzien. De kust heeft hier eene zuidelijke strekking, tot eenen uitstekenden hoek; 2 mijlen benoorden deze, liepen zij in eene diepe bogt en voeren aan land, daar, naar de opgaven, men hier de *Philipsstad* meende te moeten zoeken, die weleer door de Spanjaarden hier gesticht, en naar hunnen Koning benoemd was. Dan men vond geene overblijfselen van dezelve; sedert lang hadden de Spanjaarden dit oord verlaten, daar zij het gure klimaat er niet konden verduren. De straat is hier vier mijlen wijd, met zeer hoog gebergte aan weêrskanten, dat met altoosdurende sneeuw bedekt is, het land is zeer boschrijk; men haalde er eenige boo-

men aan boord, waarvan men eene sloep wilde timmeren; de bast dezer boomen had eenen zeer sterken specerijsmaak, waarom men er eenige monsters van, naar *Nederland* medenam. — De stad, weleer naar den Koning van *Spanje*, *Philipsstad* genoemd, werd door Sir THOMAS CAVENDISCH niet zonder oorzaak in '*Town of Famine* (Honger-stad) veranderd, terwijl hij ook de haven, *Port Famine* noemde; dezelve lag onder 53° 18′ Z. B.; de stad had vier bolwerken, ieder met een stuk grof geschut voorzien, die men in den grond gegraven had, maar in 1587 door CAVENDISCH medegenomen werden; de stad zelve was zeer goed in een boomrijk oord en nabij versch water, zeker in het beste gedeelte der straat *Magellaan;* CAVENDISCH vond er ook eene kerk, en eene galg, waaraan men eenen Spanjaard had opgehangen; de bezetting bestond uit 400 man, waarmede men meende de vaart door dezelve voor alle andere Natiën te zullen kunnen beletten. Dan de Voorzienigheid gedoogde zulks niet, daar de Spanjaarden, gedurende drie jaren van al wat zij zaaiden of plantten, niets konden inoogsten, en zij daarenboven, dikwijls door de inboorlingen ontrust werden, die hun belet hebben buiten de vesting te komen, om eenig voedsel te zoeken; hunne levensmiddelen eindelijk uitgeput zijnde, en nimmer eenigen toevoer uit *Spanje* ontvangende, vond men de meeste in de huizen nog gekleed van honger overleden; de stad werd door deze lijken dermate verpest, dat de overgeblevenen genoodzaakt waren haar te verlaten, en langs het strand te trekken, hopende hier een en ander te

zullen vinden, om hunnen honger te kunnen stillen; die, welke nog eenige krachten over hadden, namen hun schietgeweer mede; doch eenigen waren reeds zoo verzwakt, dat zulks hun niet mogelijk was. In dezen jammerlijken toestand hebben zij langer dan een jaar rondgedwaald, terwijl zij zich met kruiden, wortelgewassen en eenige wilde vruchten moesten voeden, en nu en dan ook eenige vogels schoten. Toen de bezetting van 400 tot op 23 (waaronder nog twee vrouwen) gesmolten was, namen zij het besluit naar *Rio de la Plata* te trekken, hetgene de *Engelschen* vernamen van eenen Spanjaard HERNANDO, die achter gebleven was, en die de *Engelschen* aan boord namen. Van het lot der overigen heeft men verder niets kunnen vernemen.

Den 2den December kwamen zij bij de zuidelijkste punt der straat, die daarom door de Engelschen kaap *Forward* genoemd is. Vier mijlen dieper in de straat, kwamen zij in eene groote bogt, waar zij water haalden, en eenige kruiden plukten, naar waterkers gelijkende, en die heilzaam voor de scorbut waren. De kust was tot aan den waterkant met houtgewas begroeid; eenigen van het volk hadden van een plantgewas gegeten, dat hen zeer bedwelmd had, doch hetwelk weder overging. Dien zelfden dag verzeilden de schepen naar eene ruime opene baai, alwaar de Admiraal de timmerlieden en volk aan land zond, om eene sloep te bouwen, waarvan de kiel 37 voeten lengte had; ook werd de smederij aan land opgezet, waartoe men de smeekoolen van het hout, dat er in overvloed voorhanden was, liet branden. Zij vertoefden

hier twaalf dagen, wanneer de sloep afgetimmerd was. Deze hunne legplaats, verkreeg den naam van de *Oliviers-baai.*

Den 14[den] dito kwam tot groote vreugde der overige schepelingen het Vice-Admiraalschip, dat steeds achter uit was gebleven, bij de andere schepen ten anker.

Den 15[den] dito ontdekte zij een vreemd zeil, dat men vermoedde een der schepen tot het Eskader van PIETER VERHAEGEN te behooren. Den volgenden dag werden hunne gevoelens bevestigd; het schip was genaamd de *Drom* van *Utrecht*, gevoerd door SEBALD DE WEERT, die reeds in de *Zuidzee* was geweest; dan met het schip door zwarte TAEM gevoerd, de straat weder had moeten inloopen; de andere drie schepen hadden intusschen de *Zuidzee* bereikt, en hunnen voorgenomen' togt, vervorderd. (*)

(*) In het journaal van DE WEERT wordt dit schip *de Trouw* genaamd; mogelijk dat hetzelve voorheen den *Drom* of *Dom* van *Utrecht* genaamd was; ook noemt het journaal van VAN NOORD het schip van DIRK GERRITZ, het *Vliegende hart*, eene benaming, waarschijnlijk voorheen aan dit jagt gegeven, dat naderhand de *Blijde boodschap* genaamd werd; dat zekere zwarte TAEM of TEUNIS, het *Geloof*, voorheen door BALTHAZAR DE CORDES gevoerd, thans kommandeerde, is niet waarschijnlijk, daar DE WEERT hier niets van meldt, en destijds in vriendschap met DE CORDES leefde. Volgens den Hoogleeraar MOLL heeft ZWARTE TEUN dit schip na zijn overlijden, gevoerd. Hoe of VAN NOORD het schip van DE WEERT onder het Eskader van VERHAEGEN plaatst, kan men niet oplossen, daar men weet, dat hij onder MAHU, en later onder SIMON DE CORDES diende. —

Den 17den dito, zich hier van hout en water genoegzaam voorzien hebbende, werd de krijgsraad belegd, waarin besloten werd, de reize naar de *Zuidzee*, zoo spoedig mogelijk te vervorderen, en dat, ingevalle men van elkander zoude afraken, het rendezvous zoude wezen, aan het eiland *St. Maria,* op de kust van *Chili* gelegen, alwaar men alsdan twee maanden zoude vertoeven, om de vermiste schepen in te wachten.

Den 18den verzeilden zij naar de baai, daar de *Drom* zich bevond, drie mijlen bewesten de *Oliviers-baai* gelegen, hier vond men eene goede ankerplaats, binnen eene hooge kaap, door de Engelschen *Gallant* genaamd, waar de vijf schepen van VERHAEGEN (SIMON DE CORDES) winterlaag hadden gehouden, daar dit de veiligste ankerplaats in de straat *Magellaan* was. (*) Tegenover deze baai ligt in de straat zelve een groot en twee kleinere eilanden, die deze baai gemakkelijk doen kennen, daar men buiten dezelve en de *Pinguins-eilanden* geene andere aan dien kant ontmoet, doch allen zonder gevaar kunnen gepasseerd worden. — In deze baai vond men zeer veel mosselen, waaronder eene zeer groote soort in ronde schelpen, wien men de voorkeur gaf; (†) ook vond men er in overvloed roode beziën (bessen) die zij, gedurende hun verblijf in de straat, in groote hoeveelheid nuttigden.

(*) Dit was de zoogenaamde *Mossel-baai* van DE CORDES.

(†) De klipkleevers (aan de kaap *de Goede Hoop*), *klipkousen* genaamd.

Den 19den dito kwam DE WEERT aan boord van den Admiraal; de wind Z. en Z. Z. O. loopende, ging de Vice-Admiraal, die ook aan boord was, zonder orders, naar boord van zijn schip, alwaar hij een schot liet doen, en onderzeil ging, en zich aan de andere schepen niet bekreunde, die hier tot den volgenden nacht bleven liggen. Den 20sten gingen de twee schepen, benevens dat van DE WEERT onderzeil; dan na zes uren onderzeil geweest te hebben, kregen zij het in den stroom, en kwamen midden in de straat ten anker, voor alle winden openliggende. Zij vonden, wel is waar, dat hier eb en vloed liep, dan zeer onregelmatig, daar het eene tij wel 12 uren en dan weder slechts 2 of 3 uren, dezelfde rigting hield.

Den 22sten dito laveerden zij tot boven eene kaap, aan de zuidzijde der straat gelegen, waar zij bewesten bij een klein eiland ankerden, en waar men voor de weste winden beschut lag; meer zuidwaarts was eene zeer diepe bogt, doch geenen ankergrond te vinden. (*) SEBALD DE WEERT kon intusschen deze kaap niet te boven stevenen, en moest dus naar zijne vorige legplaats terug keeren. (†) VAN NOORD noemde deze zijne ankerplaats de *Mauritius-baai.*

(*) Het is zeer waarschijnlijk, dat deze en meer andere bogten, bezuiden het *Vuurland* uitloopen, en dat men hieraan den door VAN NOORD waargenomenen, onregelmatigen loop der stroomen, in de straat moet toeschrijven. —

(†) DE WEERT zegt in zijn journaal hoofdzakelijk hetzelfde; zijn schip was vuil; die van VAN NOORD waren in *Port Desiré* schoon gemaakt, en gesmeerd.

Den 25sten laveerden de schepen nog eene mijl verder en kwamen bij den Vice-Admiraal in eene baai ten anker, die den naam van FREDRIK HENDRIK verkreeg; de ankergrond was er slecht, en men lag er daarenboven bloot voor de weste winden.

Den 28sten dito werd aan boord van den Admiraal de breede krijgsraad belegd, waarin besloten werd, den Vice-Admiraal in apprehensie te houden, door dien hij zich aan pligtverzuim en ongehoorzaamheid had schuldig gemaakt; dit vonnis ter uitvoer gebragt zijnde, liet de Admiraal de artikelen van beschuldiging opmaken, waarvan kopij aan den Vice-Admiraal werd gegeven, ten einde hij zich binnen den tijd van drie weken op dezelve kon verdedigen; bij voorraad werd tot Vice Admiraal bevorderd de Opper-Kommies LAMBERT BIERMAN, en voor den Stuurman van ILPENDAM, JACOB JANSZ. werd WILLEM GIJZEN, in die functie bij den Admiraal dienende, in plaats gesteld.

Den laatsten December werden zij door eenen hevigen westelijken storm beloopen, en genoodzaakt naar de *Mauritius-baai* terug te keeren.

Den 2den Januarij 1600 ging de Admiraal met twee sloepen de *Mauritius-baai* opnemen, die hij vond zich Z. oostwaarts te strekken, en waarin zich vele kanalen en meren van zoet water, ontlasten; ook vond hij er veel vast ijs, dat wel tien vademen diepte had, en dat naar zijne gedachten er steeds blijft liggen, daar het in deze gewesten thans het midden van den zomer was; (*) te dier tijde bestond de bezetting van

(*) In het journaal van DE WEERT, vindt men vermeld,

het Eskader uit 151 man, waaronder slechts vier zieken waren.

Den 8sten dito ging eene sloep en jol van den Admiraal aan land, om mosselen te zoeken. Het volk, dat in de jol was, kwam het eerst aan land, en werd door de inboorlingen, die zich verscholen hadden, overvallen, die er twee ven afmaakten en eenen kwetsten, doch het volk der sloep, dat gewapend was, dreef hen op de vlugt, terwijl zij de dooden evenwel met zich voerden, waardoor men vooronderstelde, dat het menscheneters waren, hunne wapenen bestonden in eene soort van knodsen, waaraan lange lederen riemen gehecht waren, benevens zeer lange houten assagaaijen (werpspiesen) waarvan men er eenigen vond, en aan boord bragt; men vindt hier nog veel houtgewas, schoon veel minder dan in het midden der straat, daar men meerder westwaarts niets dan hooge kale bergen vindt, met altoosdurende sneeuw bedekt.

Den 14den vorderden zij nog twee mijlen westwaarts tot aan kaap *Boluto;* hier scheen het, als of men in eene W. N. W. rigting de *Zuidzee* voor zich had, hoewel men er nog ruim twintig mijlen van verwijderd was; zij gisten, dat de straat hier twee mijlen breed was. Des avonds werden zij door tegenwind en storm genoodzaakt dieper de straat in te loopen, tot voor eene kleine baai, die de *Mennonite* (Doopsgezinde-baai) genaamd werd, doordien een

dat VAN NOORD eenige brokken van dit ijs, naar DE WEERT's schip medenam.

Stuurman, tot die geloofsbelijdenis behoorde en dezelve het eerst had waargenomen. — Den volgenden dag ging men hier met eene sloep naar land, waar men drie kano's met inboorlingen ontmoette, die terstond naar de hoogten de vlugt namen, terwijl zij den Hollanderen hunne wapenen toonden en met slingersteenen op de sloep wierpen; niettegenstaande men intusschen op hen schoot, wisten zij zich zoo goed achter de rotsen te verbergen, dat zij en hunne kano's van verderen overlast bevrijd bleven.

Den 17den dito zeilden de drie schepen, uit de zoogenaamde *Doopsgezinde-baai*, doch slechts drie mijlen westelijker gekomen, waren zij genoodzaakt weder eene ankerplaats te zoeken, die men dan ook vond in eene bogt, die men de *Geuzen-baai* noemde, (*) waar men veel veiliger dan in de vorige lag; hier vond men een aantal ganzen, die traag in het vliegen waren, en waarvan er eenigen geschoten werden; men vond er ook eenen grooten voorraad van mosselen.

Den 24sten dier maand werd de Vice-Admiraal Jakob Klaesz. van Ilpendam voor den breeden krijgsraad geroepen, om zich tegen de hem ingeleverde beschuldigingen te verdedigen, en daar hij bij meerderheid van stemmen veroordeeld werd, besloot men hem, alvorens van hier te vertrekken, aan land te

---

(*) Het verdient opmerking, dat reeds zeelieden van dien tijd, zich met geloofsgeschillen bemoeiden; de benoeming van *Doopsgezinde-*, *Geuzen-* en *Katholijke-baai* getuigen hiervan; dan het was in den geest van dien tijd.

zetten, welk vonnis dan ook den 26sten werd ten uitvoer gebragt; men gaf hem wel eenig brood en wijn mede; dan dit kon niet lange strekken, zoodat hij spoedig onder de inboorlingen moest geraken, die hem waarschijnlijk zouden afmaken. Nadat het vonnis volvoerd was, beval de Admiraal, dat men op de schepen een gebed zoude doen, waarbij een ieder vermaand werd, zich aan zulk een streng voorbeeld te spiegelen. (*) De Kapitein Pieter de Lint werd nu tot Vice-Admiraal bevorderd, in wiens plaats de provisionele Vice-Admiraal Bieseman, tot Kapitein op de *Eendragt* benoemd werd.

Den laatsten dier maand, kregen de schepen eenen oostelijken wind, waarmede zij ongeveer 10 mijlen westwaarts vorderden, doch zij moesten den 1sten Februarij door tegenwind weder eene ankerplaats zoeken, die men dan ook in eene niet zeer veilige baai vond, de *Papiste* (Katholijke) genaamd; hier vond men ook een kanaal of fiöerd, dat verre landwaarts inliep. Zij vonden er vele mosselen, die den schepelingen zeer welkom waren. — Na hier eenigen tijd gelegen te hebben, gingen zij naar de *Geuzen-baai* terug; dan den 27sten de wind met eene frissche koelte uit den oosten loopende, ging men hier van

---

(*) Men moet toestemmen, dat zulk een vonnis, aan den tweeden persoon dezer expeditie uitgevoerd, *zeer streng* was; wanneer men evenwel in het oog houdt, dat de wederspannigheid van den Vice-Admiraal, den verderen togt had kunnen doen mislukken, kan men zich wegens zulk eene uitspraak, in die Eeuw gedaan, niet verwonderen.

daan onderzeil, en kregen zij den volgenden avond kaap *Desirado* der Spanjaarden, (kaap der begeerte) in het gezigt, die zeer kenbaar aan eenige heuvelen is; na middernacht waren zij onder deze kaap, en bemerkten bij maneschijn, dat er eenige eilanden bij liggen; aan de Noordzijde der straat, neemt het land eensklaps eene Noordelijke rigting aan, doch men kan geenen kennelijken hoek ontwaren; alleen wordt men aan de Noordzijde der straat eenige lage eilanden gewaar, door de Spanjaarden de *verdronkene eilanden* genoemd; de mond der straat, waar zij zich met de *Zuidzee* vereenigd, rekende men 7 mijlen breed te wezen. Den 29sten had men eindelijk het geluk de stille *Zuidzee* te bereiken, waarin, met eene frissche koelte, de koers N. west gesteld werd, en waarvoor zij het Opperwezen niet genoeg konden danken.

Alvorens VAN NOORD op zijnen verderen togt te volgen zal het niet ongevallig zijn, zijne beschrijving wegens de ontdekking der straat *Magellaan* te laten vooraf gaan.

Nadat de Portugeezen in 1511 de *Molueksche eilanden* ontdekt hadden, keerde FERNANDEZ MAGELHANES, een uitmuntend Portugeesch zeeofficier, die in *Indië* eenen geruimen tijd onder den beroemden D'ALBUQUERQUE gediend had, naar zijn vaderland terug; dan daar hij, naar zijne gedachten, door den Koning EMANUËL, voor zoo vele bewezene diensten, niet behoorlijk beloond werd, vertrok hij naar *Valladolid*, waar hij aan het Hof van Keizer KAREL V werd toegelaten; hier onderhield hij zich met eenige geleerde sterre- en aardrijkskundigen, en gaf den Keizer te

kennen, dat, ingevolge de verdeeling, door den Paus ALEXANDER VI, tusschen de ontdekkingen van *Spanje* en *Portugal* vastgesteld, de Molukken onder de westelijke bepaling, en dus aan de kroon van *Spanje* behoorden; dit bewees hij niet alleen op aardrijkskundige gronden, maar ook door eigenhandige brieven van SERRANO, die de ontdekker derzelven was, en stelde den Raad des Keizers voor, dat men van de kust van *Peru* al spoedig deze eilanden zoude kunnen genaken, daarbij zijne dienst aanbiedende, om, indien men hem schepen en bekwame zeelieden wilde toevertrouwen, hij geene gevaren ontzien zoude, zulk eenen westelijken doortogt te vinden; de Keizer de groote bekwaamheid van MAGELLAAN en de getuigenis van SERRANO in overweging nemende, deed terstond vijf schepen uitrusten, behoorlijk van manschap voorzien (waaronder vele uitgewekene Portugeezen) en droeg het bevel over dit Eskader aan MAGELLAAN op. —

Den 21sten September 1519 kwamen de schepen uit *St. Lucar* in zee, deden *Teneriffe* aan, en liepen naderhand te *Rio Janeiro* binnen, verkenden de *Plata*-rivier en baai van *St. Julian*, waar men overwinterde; hier begonnen de bevelhebbers en het scheepsvolk te muiten; dan MAGELLAAN herstelde door gestrengheid de orde weder. Alvorens hij de straat ontdekte, liep een zijner schepen van hem af, en keerde naar *Spanje* terug. (*) MAGELLAAN begreep,

---

(*) Dit schip was de *St. Antonius*, onder bevel van den Kapitein JUAN DE CARTHAGENA.

door de ebbe en vloed, die hij hier waarnam, dat er zeker een doortogt moest wezen; hij liep met drie schepen (daar er een op de kust van *Patagonie* was verongelukt) (*), de straat binnen, en na vele zwarigheden ontmoet te hebben, bereikte hij de *Zuidzee*, daar hij nu zich overtuigd hield, dat men de Molukken met west- en noordwaarts te sturen, moest opsporen, had hij reeds 1500 mijlen door de *Zuidzee* afgelegd, toen hij twee onbewoonde eilanden ontdekte (†), van hier den koers meer noordelijk nemende, liep hij in het gezigt der *Mariano eilanden*, en ontdekte daarna ook de *Philippijnsche eilanden*, ankerde bij het eiland *Zebu*, dat 12 mijlen in den omtrek heeft, en waar veel stof goud gevonden wordt; de vorst van dit eiland was in oorlog met een ander opperhoofd van het eiland *Mathan* of *Matan* (§) en deed Magellaan alle mogelijke beleefdheid; hij nam in schijn met vrouw, kinderen en acht honderd zijner onderdanen het christelijk geloof aan, en ontving bij den doop den naam Fernandez, naar Magellaan; deze vorst had reeds twee malen zijne vijanden van *Mathan* overwonnen, dan in eene derde onderneming werd Magellaan zelf

---

(*) Dit was de *St. Jacob*, gevoerd door Juan Rodriguez Serrano, die tevens opperloods van het eskader was, en naderhand door Del Cano is opgevolgd.

(†) Op de oude kaarten onder den naam van *St. Peter* en *Tiburon* bekend.

(§) Het eiland *Matan* ligt, door een kanaal van *Mindano* gescheiden, benoorden hetzelve, *Zebu* ligt iets westelijker dan *Matan*, op de noordkust van *Mindano*.

met een aantal Spanjaarden en Portugeezen dóor de inboorlingen afgemaakt; de weinige overgeblevene bragten deze tijding aan boord der schepen, waarop de vorst van *Zebu* twintig der voornaamste officieren bij hem te gast noodigde, en, onder den schijn van gastvrijheid, liet hij hen gedurende den maaltijd ombrengen, daar de vorst van *Matan* hem onder deze voorwaarde den vrede had aangeboden; ook deed deze geveinsde vorst terstond hierop afstand van het christelijke geloof.

De overgeblevene manschappen van het eskader bestonden nu nog uit 180 koppen, en terwijl er daar en boven gebrek aan scheeps-behoeften was, besloot men het meest ontredderde schip te verbranden; hier na deden de twee overigen *Borneo* aan, en bereikten eindelijk de Molukken, het groote doel, dat de uitmuntende Magellaan, beoogd had. (*)

Daar er in dien tijd weinige Portugeezen in deze eilanden waren, hadden de Spanjaarden gelegenheid een verbond met den Koning van *Tidor* te sluiten, die hun de monsters der specerijen, waarnaar zij sedert zoo lang begeerig geweest waren, mede gaf en nu namen zij de terugreize aan; dan een der schepen, kort daarna zeer lek wordende, moest naar de Molukken terugkeeren, waar hetzelve verongelukte, doch de bezetting werd gered. Het eenige van de vijf overgeblevene schepen, de *Victorie* (*El Vittoria*) eenen koers door de *Indische zee* en om kaap

(*) Wij hebben, ter uitbreiding van het verhaal, van van Noord, Pigafetti gevolgd.

de *Goede Hoop* nemende, moest (denkelijk uit gebrek van water en victualie) de *Kaapverdische eilanden* aandoen, alwaar de Portugeezen de zwakke en zeer verminderde bezetting aanhielden; dan eenige dezer ondernemende zeelieden overmeesterden het schip, en bereikten, na het eerst den togt om den aardbol volbragt te hebben, onder het bevel van eenen der kundigste zeelieden van dien tijd, SEBASTIAAN DEL CANO (Spanjaard van geboorte) de haven van *Sevilië*, waar dit schip zoo lang bewaard is geworden, tot hetzelve door ouderdom vernietigd werd. (*)

Het journaal van den kundigen VAN NOORD voegt hierbij dat Sir THOMAS CAVENDISCH de lengte der straat *Magellaan* op 90 Engelsche Leagues, waarvan er twintig op eenen breedte-graad gaan, aangeeft, daar zij dezelve op 110 Duitsche mijlen van 15 op eenen

---

(*) Het Eskader van MAGELLAAN voor die eeuw op het beste uitgerust, bestond uit de schepen de *Trinidad*, door hem zelven gevoerd, *St. Antonius*, Kapitein JUAN DE CARTHAGENA, *El Vittoria*, Kapitein LUÏS DE MENDOÇA, *El Conception*, Kapitein GASPAR QUESADA, en *St. Jacob*, Kapitein JUAN RODRIGUEZ SERRANO (die de *Molukken* ontdekt had;) alleen dat der *Vittoria*, onder het bevel van den kundigen DEL CANO, was het gelukt, eene Spaansche haven te bereiken; slechts twee Officieren, de Stuurlieden MIGUEL DE RODAS, en MARTEN INSAURAGA, benevens acht-en-twintig gemeenen, bevonden zich aan boord der *Vittoria*, toen het *Sevilië* bereikte; hieronder was ook ANTONIO LOMBARDO PIGAFETTI, die naderhand de reize van den beroemden MAGELLAAN, heeft uitgegeven.

breedte graad, gegist hadden, hetgene een groot verschil oplevert; bij het inkomen der *Zuidzee*, vond hij ook nagenoeg dezelfde zuidelijke breedte, die men bij het aandoen der straat had waargenomen.

Den 8sten Maart 1600. — VAN NOORD zijnen togt nu in de *Zuidzee* voortzettende, bevond, dat er te dier tijde zich op de drie schepen nog 147 man bevonden; dan tot zijn leedwezen raakte den 12den daaropvolgenden in den nacht, het Vice-Admiraalschip van PIETER DE LINT van de overige schepen af. (*) Den 21sten dier maand zagen zij het land, zijnde de kust van *Chili*, die men tot op eene halve mijl afstands naderde; het scheen hun toe een zeer aangenaam land te wezen, dat op vele plaatsen bebouwd was; op eene uitstekende punt van het land zagen zij vele ingezetenen te paard, om de schepen op te nemen; deze behoorden tot eene kleine stad, een weinig landwaarts in gelegen, *l'Imperial* genaamd; (†) dan nu hielden zij van de kust af, en werden in het westen op den afstand van 5 à 6 mijlen, een eiland gewaar, waarnaar zij den koers stelden, en aan de oostzijde van hetzelve tegen den avond op 14 vadem goeden grond ten anker kwamen; zij bevonden dat dit het

---

(*) Van dezen Vice-Admiraal is sedert niets vernomen, hij is dus waarschijnlijk verongelukt.

(†) Het stadje *l'Imperial*, op de kust van *Chili*, ligt onder 38° 20′ Z. B.; de haven van hetzelve is thans door zandbanken niet genaakbaar, het eiland *Mocha* ligt bewesten den hoek van *l'Imperial*.

eiland *Mocha* was, dat eene tamelijke uitgestrektheid heeft, en waarop in het midden eenig gebergte gevonden wordt, waardoor eene kloof loopt, uit welke eene kleine rivier ontspringt, die in zee uitwatert; overigens was het laag, vlak land. — De Admiraal zond terstond eene sloep naar het eiland, waarbij zich zekere JAN KLAASZOON bevond, die reeds zijn vonnis had ontvangen, om door zijn slecht gedrag ergens aan land gezet te worden, ten einde te beproeven, of hij met vriendelijkheid de inwoners kon overhalen, ververschingen te verruilen, waartoe men hem eenige geschenken van messen, ijzer, paternosters, enz. had medegegeven. Deze werd dan ook door de inboorlingen vriendelijk opgenomen, die hem te kennen gaven, dat het thans te laat was, om eenigen handel te beginnen, doch dat zij den volgenden dag maar moesten terugkeeren; hij vond het eiland wel bebouwd, en zag er schapen en ander vee, in de weiden. Den volgenden morgen gingen er twee sloepen naar land, van bijlen en Neurenburger waren wel voorzien; voor iedere bijl ruilden zij een schaap, en voor een mes, een en somtijds twee hoenders; daarenboven kregen zij hier eene hoeveelheid maïs, pataten, pompoenen en andere vruchten, die het eiland opleverde. Toen de schepen terug gingen, kwamen in dezelve, volgens hun begeeren, twee der voornaamste opperhoofden (*Caciques*) mede aan boord, die den nacht overbleven, en door VAN NOORD zeer wel ontvangen werden; ofschoon men hen niet verstaan konde, gaven zij door teekenen te kennen, dat te *Valdivia* vele Spanjaarden door de inboorlin-

gen waren omgebragt; zij kenden ook de namen van de tegenover hun eiland, op de kust van *Chili*, gelegene plaatsen, zoo als *Arauco, Tucapel,* enz.

Den 23sten dier maand zond men de barkas naar land, en men vereerde den inwoners met hemden, hoeden en andere kleedingstukken, waarop de schepelingen naar hun dorp gingen, dat uit 50 hutten, van stroo gebouwd, bestond; in iedere derzelve was een portaal aangebragt; dan men vergunde het volk niet er binnen te komen of bij hunne vrouwen te gaan; dan deze kwamen uit hunne woningen, en door de mannen toegeroepen, gingen zij hoopsgewijze op de hurken zitten, en nadat zij beduid hadden, dat de Nederlanders insgelijks zouden gaan zitten, kwam er eene oude vrouw met eene volle aarden kan, van den drank, die zij *Chica* noemen, en waarvan zij met genoegen dronken, daar dezelve rinsachtig smaakte; deze drank wordt van maïs bereid, die op eene walgelijke wijze door oude vrouwen gekaauwd wordt, vervolgens in kuipen gedaan en met water aangelegd, ondergaat zij zulk eene gisting, dat de inwoners met dezelve zich bij hunne feesten dikwerf dronken maken; eertijds bevond zich een Spanjaard onder deze eilanders, die schipbreuk geleden had, en met eene aanzienlijke vrouw van hunne natie gehuwd was, waardoor hij drie of vier jaren onder hen bleef wonen, hetgene te meer te verwonderen is, daar zij eenen onoverwinnelijken afkeer van de Spanjaarden hebben, waarom deze man ook, zoodra zij door de *Chica* beschonken waren, door zijne vrouw moest verborgen worden.

De inboorlingen nemen zoo vele vrouwen, als zij kunnen onderhouden, voor huwbare dochters krijgen de ouders ossen, schapen, of andere zaken daar zij prijs op stellen; zij leven zeer vreedzaam onder elkander; dan ingeval van doodslag hebben de vrienden van den overledenen het regt om den misdadiger insgelijks te dooden; intusschen gebeurt het ook, dat men de doodstraf afkoopt, door jaarlijks eene hoeveelheid *Chica* te leveren; deze gewoonten hebben ook plaats in *Chili*, voor zoo verre de inwoners niet onder het beheer der Spanjaarden staan; hunne kleederen bereiden zij uit de wol der Peruaansche kemels, (*) die zij ook als lastdieren gebruiken, doch slechts kleine dagreizen maken, daar zij, eens vermoeid geworden, door geene slagen of anderzins kunnen voortgedreven worden; de inwoners wilden deze dieren niet afstaan, maar verruilden tegen bijlen, messen, en gemaakt ijzerwerk, dat zij met veel voordeel aan de kust afzetten, wel eene menigte schapen, die met de Europesche veel overeenkwamen, en bijzonder vet en smakelijk waren.

Den 24sten dito. Na een vriendelijk verkeer met de inwoners van *la Mocha*, verlieten onze reizigers hetzelve, den koers naar het eiland *St. Maria* nemende, dat 18 mijlen in het N. N. O. van het eerste is gelegen; in den namiddag zagen zij een schip, on-

---

(*) De *Llacma;* dit nuttige dier kan eenen last van 150 oude ponden torschen. Zie BLUMENBACH, door BENNET en VAN OLIVIER vertaald.

der hetzelve geankerd, hetgene hen zeer verheugde, in de vooronderstelling, dat het de Lint zoude wezen, die voor eenige dagen van hen afgeraakt was. Dan nader komende, bevond men dat het een Spaanch vaartuig was, dat terstond zeil maakte, om het te ontloopen; en zijne sloep, waarin een anker lag, op sleeptouw hebbende, afkapte, hij stuurde langs het land en naderhand tusschen verscheidene rotsen door, die eene mijl van het eiland liggen; van Noord, die hem vervolgde, kwam ter naauwernood vrij van twee blinde klippen, die in zijnen koers gelegen waren; de Spanjaard op de ruimte gekomen zijnde, hield het bij den wind, om het te ontzeilen.

Den 25sten bleven zij nog jagt op den Spanjaard maken, doch konden weinig op hem winnen, en hoewel men was overeengekomen, elkander twee maanden aan *St. Maria* te zullen wachten, was men genoodzaakt dit vaartuig te achterhalen, doordien de Spanjaarden anders spoedig van hunne komst in de *Zuidzee* zouden onderrigt zijn geworden; intusschen werd er op een punt van het vaste land, *Labapi* genaamd, veel met vuren geseind.

Den 26sten des morgens werd de Spanjaard door het jagt ingehaald en beschoten, daar hij twee metalen stukken aan boord had, verweerde hij zich; dan was spoedig genoodzaakt zich over te geven, waarna hij bijdraaide, om den Admiraal in te wachten, die den bevelhebber, benevens den loods en bootsman, aan zijn boord liet komen, maar de stuurman was op het eiland gebleven; zij deden eenen voetval voor den Admiraal, die hun het leven schonk; het was

een Koningsschip, met meel en spek geladen, voor de bezettingen van *Arauco* en *el Conception*, die destijds oorlog voerden met de inboorlingen; zij moesten binnen eenige dagen nog meer meel en spek op *St. Maria* ingenomen hebben, om het naar *Arauco*, 4 mijlen van dat eiland verwijderd, over te voeren, waar de Spanjaarden aan de kust een fort gemaakt hadden. Zij verhaalden ook orders gehad te hebben, om naar schepen, die deze kusten naderden, uit te zien, en daarvan te *Lima* rapport te brengen aan de daar zich bevindende oorlogsschepen, alsmede dat in *Arica* twee oorlogsschepen lagen, waaronder de Vice-Admiraal was.

Heden werd in den breeden scheepsraad besloten, dat, aangezien de passaatwind hen verhinderde, het eiland *St. Maria* te bereiken, men koers naar *Valparaiso* (*) zoude stellen; hierdoor geraakte de Vice-Admiraal de Lint van de overige schepen verstoken, daar buiten het eiland *St. Maria* geene nadere verzamelplaats bepaald was; ook zagen zij dat schip niet weder, dat, zoo wij voorheen opmerkten, waarschijnlijk in de *Zuidzee* is verongelukt; de scheepsraad was van gevoelen, dat de Vice-Admiraal het eiland *St. Maria* niet had kunnen vinden, doordien

---

(*) Van Noord zegt, dat deze haven onder 33° Z. B. ligt; volgens de naauwkeurige opgave der lengten van den professor W. Lax te *Cambridge*, is het verschil met van Noord slechts 30 secoonden zuidelijker, een nieuw bewijs voor de naauwkeurigheid der Nederlandsche zeelieden van dien tijd, in hunne breedte opgaven.

hetzelve in de kaarten en beschrijvingen van den destijds beroemden aardrijkskundigen PETRUS PLANCIUS, meer dan 1° 15′ te noordelijk was geplaatst en VAN NOORD en anderen, zouden, even als DIRK GERRITSZ., bijgenaamd CHINA, dit eiland gemist hebben, indien zij de journalen der Engelschen, DRAKE en CAVENDISCH, niet mede genomen hadden. DIRK GERRITSZ. CHINA, die te *Valparaiso* in de gevangenis was, en brieven aan den Admiraal VAN NOORD zond, betuigde het eiland *St. Maria* naar de opgaven van PLANCIUS niet te hebben kunnen vinden, en dat hij door grooten nood *Valparaiso* had moeten aandoen, waar de Spanjaarden schip en volk overmeesterden. (*)

De Bevelhebber en de Loods van het genomene schip verhaalden ook aan VAN NOORD, dat twee schepen, tot het eskader van den Admiraal VERHAGEN (†)

(*) Men ziet hieruit het nut der verbeterde zeekaarten, ofschoon men de onnaauwkeurigheid van den kundigen PLANCIUS kan verschoonen, daar men in zijnen tijd, bezwaarlijk naauwkeurige berigten wegens deze afgelegene gewesten kon inwinnen, doordien de Spanjaarden daarenboven zeer ijverzuchtig waren.

(†) VAN NOORD, of de steller van het journaal noemt hier VERHAGEN, die, wel is waar, rond de kaap *de Goede Hoop* naar de *Indiën* stevende, dan GERRITZ. en de andere schepen behoorden tot het eskader van MAHU, naderhand door SIMON DE CORDES opgevolgd; zie verder Noot, bladz. 28. het is vreemd, dat ZORGDRAGER, in zijne *Groenlandsche visscherij*, zegt dat in 1598 de vloot van VAN DER HAGEN, verzeld van MAHU en DE CORDES in zee stak, daar de Admiraal STEVEN VAN DER HAGEN eerst in 1604, met twaalf

behoorende, op het eiland *St. Maria* aangekomen waren, onder bevel van den Admiraal SIMON DE CORDES; deze was met zijne sloepen bij den hoek *Labapi,* aan de vaste kust geland, op uitnoodiging van eenen weggeloopen' Spanjaard, die zich onder de inboorlingen ophield; dan hier werden zij spoedig door de Indianen overvallen (die hen voor Spanjaarden aanzagen) en DE CORDES en 23 der zijnen afmaakten, waarop zij de hoofden op spiesen zettende, naar de stad *Conception* trokken, om de Spanjaarden met hunne overwinning te trotseren. De twee Nederlandsche schepen aan de vaste kust geene levensmiddelen kunnende bekomen, zeilden naar *St. Maria,* alwaar de Gouverneur van *Conception* eenen officier naar hen toezond, met aanbod van hen met varkens, vruchten, enz. te zullen voorzien, deze officier, door de Nederlanders zeer wel ontvangen, was waarschijnlijk zijnen last te buiten gegaan, door meer levensmiddelen te geven dan de Gouverneur bevolen had, dewijl hij zich liet ontvallen dat dit alles geschiedde, om hen hier op te houden, daar men terstond naar *Lima* berigt had gezonden dat hunne equipagiën verzwakt waren, en zich twee maanden aan het eiland *St. Maria* zouden ophouden; dat hierop 4 oorlogsschepen, met 700 soldaten, om hen te nemen, en verder de inboorlingen van *Chili* te beoorlogen waren uitgezeild; dat het jagt de *Buen Jesus*, dat door VAN NOORD genomen was, tot dat eskader had be-

---

schepen onder zijn bevel, om kaap *de Goede Hoop*, naar de *Oost-Indiën* vertrok.

hoord; dan hetzelve bij het eiland *St. Maria* komende, waren beide de schepen reeds vertrokken, zonder dat men wist welken koers zij genomen hadden; de Officier, die de Nederlanders zoo veel diensten bewees, behoorde tot dat eskader; hij werd van verraad beschuldigd, en naar *Lima* gezonden; hier was men van de komst van VAN NOORD reeds sedert een jaar onderrigt, als ook van de namen der schepen, bevelhebbers enz., zoodat, de gansche kust langs, alles in beweging was, en de oorlogsschepen gereed lagen, hen op te wachten.

Den 28sten kwamen de schepen bij *el punto de Corona* (*) twee mijlen van *Valparaiso*, alwaar, volgens het zeggen van den gevangenen Spaanschen Loods, twee schepen lagen, waarop zij terstond naar binnen liepen; dan in den mond der haven gekomen, werd het stil, terwijl die van het land hen ontwaarden en bezig waren de goederen uit de schepen te lossen, waarvan het grootste schip met de ra omhoog en twee anderen op zijde lagen, om te kalfateren; VAN NOORD zond hierop twee barkassen met 20 soldaten; in de kleinste waren slechts acht man, die het grootste schip, waarin veel volk was enterden; de Spanjaarden waren meestal met het beste goed gevlugt; de overgeblevene Indianen stelden zich te weer; dan de meesten werden afgemaakt, of over boord gejaagd; men vond aan boord een meisje, dat goed Spaansch sprak, en hun verhaalde, dat er ongeveer 40 Span-

---

(*) *El punto de Corona*, is de zuidhoek der baai van *Valparaiso*.

jaarden, zoo Officieren als anderen, aan boord hadden geweest, die naar land gevlugt waren; de andere barkas maakte zich meester van de drie schepen, waarvan het volk gevlugt, en die men bezig was te breeuwen; ook ging er nog eene bark onderzeil, die het op strand zettede, en de goederen er uit loste, alvorens de barkassen dit vaartuig bereikten; men zond op het genomen schip, *Los picos* genaamd, en 80 lasten groot, eenig volk, om het te bemannen, dan de andere schepen, daar men gebruik van kon maken, werden verbrand, de vlag van het genomene schip werd aan den Admiraal gebragt, maar de meeste goederen had men uit hetzelve aan land geborgen; men vond er echter nog eenige schapen aan boord, als ook talk, wijn in potten (door de Spanjaarden *botegas* genaamd) appelen, huiden, reuzel, olijven, gelijk ook drie paarden, die in zee geworpen werden; overigens was er voor het volk buiten eenige kleederen, enz. niets ten beste.

De haven van *Valparaiso* ligt op 33° Z. B. en de stad *St. Jago* 18 mijlen meer landwaarts in; aan de haven stond slechts eene loots, waar de kooplieden van *St. Jago* hunne waren borgen, om af te schepen; dan daar het hier zelden regent, worden vele waren, zoo als wijn en andere goederen, aan den zeekant, zonder bedekking, nedergelegd; de wijn, die in den omtrek van *St. Jago* valt, heeft in kleur en smaak veel overeenkomst met den Bordeaux-wijn; men heeft er zeer veel schapen, waarvan het vet een voornaam artikel van uitvoer oplevert; ook appelen en kweën, zoo als die in *Europa*, vindt men er in

groote hoeveelheid, terwijl men in het algemeen dit land als zeer vruchtbaar kan beschouwen. (*)

De Admiraal van Noord ontving, hier liggende, eenige brieven van den Kapitein Dirk Gerritz., voorheen de *Blijde Boodschap* gevoerd hebbende, onder het eskader van den Admiraal Mahu en naderhand onder Simon de Cordes; hij berigtte van Noord, dat hij in eenen zorgelijken toestand met slechts 9 gezonde schepelingen te *Valparaiso* was aangekomen; dat hij ongewapend met eene vredevlag aan land ging, om hulp te verzoeken; dan dat, aan land komende, de Spanjaarden hem in zijn been hadden geschoten, en hij met zijn volk gevangen genomen en naar *St. Jago* werd gebragt, doch naderhand met schip en volk naar *Lima* is gevoerd, waar hij, benevens zijn Schrijver, een Hagenaar van geboorte, eene strenge gevangenis moest verduren. (†) Den 1sten April 1600 kwamen de schepen in eene zeer ruime baai, *del Guasco* genaamd, liggende op 28°

(*) Inderdaad is de provincie van *St. Jago*, de vruchtbaarste van *Chili*, waarvan *St. Jago* de hoofdstad, in de vlakte van *Mapocho* is gelegen. *Valparaiso*, dat men als de haven dier stad kan aanmerken, en waar, ten tijde van van Noord, slechts eene loots stond, heeft sedert in welvaart zeer toegenomen, zoodat men er in 1822 reeds 10,000 inwoners telde; dan in dat jaar is zij door eene aardbeving bijna geheel verwoest geworden.

(†) Wegens dezen Dirk Gerritz., bijgenaamd China, verwijzen wij omtrent andere bijzonderheden, op den togt van den Admiraal Mahu en de Cordes, in het IV deel uitgegeven.

30′ Z. B., en waar men eene veilige reede vond; de kust was van boomen en woningen ontbloot; dan meer landwaarts in was het land wel bebouwd, en bragt vele vruchten voort; een der gevangene Spanjaarden ging 4 à 5 mijlen ver, en bragt zeer schoone meloenen, druiven, vijgen, benevens hoenders en eijeren aan boord; men zag den mond eener kleine rivier, waar men zich van water wilde voorzien; dan dezelve was zoo droog, dat de sloep er niet konde inkomen. De inboorlingen waren op dit gedeelte der kust, onder het juk der Spanjaarden.

Den 5den April heeft VAN NOORD den Kapitein FRANCISCO D'IVARRA, van het genomene vaartuig *Buon Jesus*, groot 30 lasten, benevens zijn volk, ontslagen, hem veel vriendschap bewezen en geschenken gegeven, ten einde hij wederkeerig den Kapitein GERRITZ. te *Lima*, zoude behulpzaam wezen, hetgene hij ook beloofde te zullen nakomen, waarop hij in deze haven aan land werd gebragt; de Admiraal hield den Loods JUAN DE SAVAL met twee Negerslaven en twee Mestische jongens aan boord. Den 6den dito werd een matroos, JACOB DIRKSZ., uit *Leiden* geboortig, door den krijgsraad veroordeeld om dood geschoten te worden, doordien hij rantsoen-brood van de equipagie, en uit het ruim eenen pot met olie gestolen had. Heden werd de Spaansche Loods nogmaals verhoord, die te kennen gaf, dat er te *Lima* drie oorlogsschepen gereed lagen, welke, op de tijding dat VAN NOORD op de kust kwam, hem moesten aantasten; volgens zijn zeggen, was ieder dier schepen met 24 metalen stukken voorzien, en bemand met 300

koppen, waarvoor de Nederlanders zich behoorden te wachten. *Lima* was de hoofdstad van *Peru* en de sterkste van al de Spaansche bezittingen in *Zuid-Amerika*, op 12° 3′ Z. B. Zij werd in 1535 door PIZARRO gebouwd, aan de rivier *Lima*, en *Ciudad de los Reijes* (stad der Koningen) genaamd. De stad ligt op 18° 26′ zuider breedte; (*) hier wordt het zilver, dat uit de mijnen van *Potoso* komt, ingescheept, en naar *Lima* verzonden, alwaar meergemelde Loods, verhaalde, dat twee schepen gereed lagen, om het zilver te gaan inladen; op dit berigt besloot VAN NOORD koers te stellen naar eene kaap, *St. Françisco* genaamd, op 1° 30′ benoorden den evenaar gelegen, welk punt de Spaansche schepen, tusschen *Lima* en *Acapulco* varende, steeds verkennen, om zich van de passaatwinden te verzekeren. Terwijl de schepen in *Valparaiso* lagen, had de Admiraal eenige brieven onderschept, waardoor hij sommige bijzonderheden omtrent den opstand der inboorlingen tegen de Spanjaarden vernam. Dezen door de aanhoudende knevelarijen en grooten overlast, hun door de Spanjaarden aangedaan, hadden sedert lang eenen onverzoenlijken haat tegen hen opgevat, en hadden 5000 man, waar-

(*) Daar de breedteopgaven van den Spaanschen Loods niet naauwkeurig waren, heeft men dezelve naar de laatste astronomische waarnemingen verbeterd; het verdient evenwel opmerking, dat de Jezuiten reeds in de zestiende eeuw, de breedte en lengte van *Lima* naauwkeurig bestemd hadden; in 1746 werd deze schoone stad door eene aardbeving grootendeels verwoest. — Ten tijde van VAN NOORD, werd *Arica*, slechts door eene batterij, met vier stukken geschut, verdedigd.

onder 3000 man paardenvolk, bij elkander gebragt; de ruiterij, die goed geoefend was, was alleen met lansen gewapend, daarenboven hadden zij honderd geweren, en andere wapenen van de Spanjaarden weten te bekomen; met zulk eene magt overvielen zij den 24 November 1599, de stad *Valdivia*, waar vele Spanjaarden gedood of gevangen genomen werden; de stad met kerken, kloosters enz. werd in brand gestoken; den geestelijken sloeg men de hoofden af, en de heilige beelden werden vernietigd, anderen Spanjaarden werd de mond met goud gestopt, hun te kennen gevende, dat zij zich nu konden verzadigen aan een metaal, waarvan de inboorlingen hen steeds moesten voorzien, en waardoor deze de grootste kwellingen verduurd hadden. (*) Naderhand hebben zij ook de stad *L'Imperiale* ingesloten, en den belegerden allen toevoer van levensmiddelen afgesneden, zoodat deze genoodzaakt waren van paardenvleesch te leven. Wanneer de inboorlingen van *Chili* het gevecht zullen beginnen, wordt er alvorens eene aanspraak gedaan, om het volk zoo veel mogelijk haat tegen de Spanjaarden (die zij zeeschuimers noemen) in te boezemen; tot hunnen aanvoerder wordt de sterkste gekozen, dat op de volgende wijze onderzocht

(*) Het verwoesten van *Valdivia* en de opstand der inboorlingen gaf aanleiding aan de Nederlandsche West-Indische Kompagnie in 1643 eene expeditie naar die kust af te zenden, onder bevel van den Admiraal HENDRIK BROUWER, ten einde er zich te vestigen; dan de Admiraal is op dien togt overleden, en deze onderneming mislukt.

wordt: zij liggen eene zware balk op den schouder; die deze het langst kan torschen, wordt gekozen; eenigen hadden zulks 4, 5 of 6 uren uitgehouden; dan een ander had de balk 24 uren lang gedragen, en werd dus aangesteld.

Den 7[den] April de haven *del Guasco* verlatende, werd de prijs *Lospicos*, die voor de helft met talk was beladen, verbrand. Den 20[sten] dier maand was het tot hunne verwondering zoo duister, dat men geenen steenworp van zich af kon zien, terwijl de kleederen der schepelingen door fijn zand, even als of het meel was, bestoven werden, en dat dien ganschen dag aanhield; de Loods verhaalde, dat dit verschijnsel, *Arenales* genaamd, op deze kust meermalen gezien wordt, en uit de zandvlakte in de nabijheid gelegen, voortkwam.

Den 25[sten] kwam Klaas Pietersz., bevelhebber op de prijs *el Buon Jesus*, bij den Admiraal aan boord, en gaf hem te kennen, dat de aan boord van dat vaartuig zich bevindende Negerslaaf, Manuel genaamd, aan hem verklaard had, dat er aan boord der prijs zich drie sloepsladingen goud bevonden hadden, die hij Manuel zelfs had helpen overhijschen en wegstuwen. Dit goud had de Kapitein d' Ivarra in den nacht dat hij gejaagd werd, en geene kans zag het te ontkomen, over boord laten werpen, ten einde de Nederlanders het niet in handen kregen. (*) De

(*) De Spaansche Bevelhebber handelde hierin pligtmatig! Zoo lang hij niet gestreken had, stond zulks hem vrij en immer moest men deze daad aan zijne ondergeschikten gewroken hebben.

Admiraal deed deswege den Loods en den anderen Neger ondervragen, welke in den beginne zulks loochenden, waarop men hen pijnigde, en toen verklaarden zij, dat er 52 kistjes van vier aroben, en 500 baren van 8, 10 tot 12 ponden goud, en dus in het geheel ruim duizend ponden goud aan boord geladen waren, al hetwelk de voornoemde Kapitein zorgvuldig had laten over boord werpen; de prijs werd nu nogmaals doorzocht, dan men vond alleen in de kleederen van den Loods eenige kleinere goudstukken, te zamen het gewigt van een pond uitmakende.

Dezelfde Loods verhaalde, dat zij, met twee oorlogsschepen van *Lima* vertrokken waren, die 2500 faneqes meel, en tweehonderd soldaten te *Conception* geland hadden; dat de oorlogsschepen, den Admiraal DE CORDES gemist hebbende, naar *Arica* waren gestevend, om het zilver voor de Spaansche kroon te laden, terwijl zij in de *Buon Jesus*, goud aan het eiland *St. Maria* mogten innemen, en er tevens tot den 3den Maart op de wacht moesten liggen, of men vreemde schepen mogt ontwaren; en daar het een goed zeiler was, zulks alsdan met allen spoed te *Lima* gaan rapporteren; na dien tijd moesten zij *Arauco* (*) even beoosten *St. Maria* (aan de vaste kust gelegen,) aandoen, om het overige meel te los-

---

(*) *Arauco;* op deze stad en de bewoners dezer landstreek is waarschijnlijk het heldendicht van den Spanjaard ALONZO D'ERCILLA, DE ARAUCOS, toegepast geweest, dit gewest is zeer goudrijk. Zij maken thans eene republiek op zich zelve uit.

sen, en er nog eenig goud in te nemen, om zulks naar *Lima* te vervoeren. Deze voornemens werden intusschen, door het nemen der *Buon Jesus*, geheel verijdeld, zonder dat VAN NOORD hierbij eenige groote voordeelen behaalde, door dien de Spaansche bevelhebber D'IVARRA, het belang van zijnen Koning behartigende, dien schat den Oceaan ten prijs gaf; VAN NOORD had intusschen niet vermoed, dat dit eiland *St. Maria* zulk eene hoeveelheid goud opleverde; daar het sedert drie jaren eerst was ontdekt geworden, en er zich op dit eiland slechts 4 Spanjaarden, benevens 200 inboorlingen, alleen met pijl en boog gewapend bevonden. — De Loods gaf ook te kennen, dat, toen de Kapitein D'IVARRA aan land werd gezet, hij met hem was overeengekomen, hem, Admiraal, aan te raden om de kaap *St. Francisco* aan te doen, terwijl hij de oorlogsschepen te *Lima* zoude waarschuwen, om hem aldaar te kunnen opwachten, en te vermeesteren. Hierop krijgsraad belegd zijnde, werd besloten bij die kaap niet te verwijlen, maar dezelve in het gezigt krijgende, noordwaarts aan te houden, om het *Kokoseiland* (*) onder 5° 20 N. B. gelegen, op te zoeken, en zich aldaar van water en kokosnoten te voorzien.

Dan tot den 20sten Mei te vergeefs naar het eiland gezocht hebbende, en het niet raadzaam oordeelende, de kust van *Nieuw Spanje* aan te doen, daar men door den Loods onderrigt was, dat de oorlogssche-

---

(*) Dit eiland ligt in het noorden van de groep, den *Gallopagos*.

pen hen tot *Acapulco* zouden volgen, werd besloten, koers te stellen naar de *Ladrones* (Dieven) eilanden, en aldaar het eiland *Guam* op 13° N. B. gelegen, aan te doen, om verder naar de *Philippijnen* te stevenen.

Den 30sten Junij liet de Admiraal, na het advijs van den krijgsraad gehoord te hebben, den Spaanschen Loods overboord werpen, daar, ofschoon hij aan des Admiraals tafel at, en men hem veel vriendschap had bewezen, hij staande hield, in het bijzijn van alle Officieren, dat men hem vergeven had, daar hij zich eenigzins ongesteld gevoelde; voorheen had hij ook getracht, het te ontkomen, en daartoe de Negers en twee Mestische jongens, opgeruid. (*)

Den 15den September kregen zij eindelijk de *Ladronen* in het gezigt; (†) den volgenden morgen waren zij nog eene mijl van het land, toen er reeds eene menigte hunner kano's of praauwen aan boord kwamen, die kokosnoten, bananen, suikerriet, visch en andere ververschingen voor oud ijzer verruilden, hetwelk zij door de Spanjaarden, onder den naam van *ferro*, hadden leeren kennen; om de zuidpunt van het eiland,

---

(*) Deze willekeurige daad, aan eenen kundigen, doch ongelukkigen gevangenen, uitgeoefend, schandvlekt voor altijd, de nagedachtenis van VAN NOORD en zijnen krijgsraad. Men zie deswege ook de zeetogten der Nederlanders door den Hoogleeraar MOLL, bladz. 124.

(†) Deze oversteek van *Peru* naar de *Ladrones* was inderdaad zeer langwijlig, daarbij de meestal gunstige gelegenheid, de schepen naauwelijks 20 mijlen in het etmaal op dezen langen togt aflegden; intusschen geeft het journaal deswegen geene inlichting.

dat zij veronderstelden *Guam* te wezen, heenloopende, kwamen er meer dan 200 kano's, waarin zich van 2 tot 5 man bevonden, met levensmiddelen geladen, en om ijzer roepende, zoodat men, zonder te ankeren, levensmiddelen genoeg verkreeg, en zij hunnen koers naar de *Philippijnsche eilanden* konden vervorderen; dit volk was niet alleen diefachtig, maar tevens bedriegelijk, daar de korven, die met rijst of iets anders gevuld schenen, van onderen met blad of stroo gevuld waren; met hunne kano's weten zij zeer goed om te gaan; ook zijn het groote duikers; onder anderen smeet men, om dit te beproeven, vijf stukken ijzer in zee, die een der eilanders allen naar boven bragt; zij zijn van eene taanachtige kleur, welgemaakt, en bedekken slechts met eene pagne of schortje hunne schaamdeelen.

Den 14den October zagen zij zeer hoog land onder den 13den graad N. B., hetgene zij vermoeden de Kaap *Spirito Santo* te wezen en waarnaar zij koers stelden; naderende, ontdekten zij eene opening aan de zuidzijde, die zij dachten de straat van *Manilla* te zijn, waar men binnenliep, terwijl zij des middags, aan de noordzijde der straat, achter eene rots op 12 vadem ten anker kwamen; deze opening gisten zij drie mijlen breed te wezen. Den 15den October liepen zij van hunne ankerplaats naar binnen op den koers W. ten N. 8 mijlen afleggende, en ankerden toen aan de zuidzijde der straat; in het westen ontdekte men eene uitgestrekte kust zonder eenige opening; hier ging de sloep aan land in eene kleine rivier, aan weêrskanten met boomen omringd, men

vond er eenige hutten der inboorlingen, dien men lijwaten en messen vereerde; dan waarop zij weinig prijs schenen te stellen; evenwel kwamen zij daarna aan boord, en bragten den Admiraal eenige vruchten.

Den 16den October, in den morgenstond, kwam er eene groote kano naar den Admiraal toeroeijen, waarin zich een Spanjaard bevond, die uit zijn geweer 3 schoten deed, welke beantwoord werden; dan niet te min wilde hij niet aan boord komen, waarop men de Spaansche vlag heesch, en een van het volk zich in monniksgewaad vertoonde, en nu waagde hij het om over te komen, wanneer hij door den Admiraal allerbeleefdst ontvangen werd, die hem zeide, dat zij Franschen waren, en orders van den Koning hadden om *Manilla* aan te doen; dat hun togt langdurig was geweest, en men levensmiddelen noodig had; dan daar hun Loods overleden was, hadden zij zich hier niet kunnen verkennen; de Spanjaard gaf VAN NOORD te verstaan dat hij zich hier in eene groote bogt bevond, *Baija la Baija* genaamd, 7 of 8 mijlen ten noorden der straat van *Manilla*, dat deze kust zeer vruchtbaar in rijst en andere levensmiddelen was, en gebood den Indianen om rijst, varkens, en hoenders te halen, die men in menigte aan boord bragt; de inboorlingen namen geene waren in ruiling, maar lieten zich met zilver geld betalen.

Den 17den kwam een andere Spanjaard met eenen helbaard gewapend, in eene overdekte kano aan boord, die het bevel over dit gedeelte der kust had, waarna nog eene hoeveelheid rijst, varkens en hoenderen aan boord gebragt werd; voor een varken (schoon die

niet groot waren) betaalde men vier realen, voor een paar hoenders eene reaal, en voor 60 ponden rijst zes realen.

De inboorlingen dragen meestal een pagne of schort om het lijf, doch gaan overigens naakt; sommigen volgen de Spanjaarden in hunne kleederdragt; de voornaamsten evenwel, die van hunne vorige vorsten afstammen, hebben de huid zeer kunstig getatoueerd; zij hebben geene wapenen en staan geheel ter beschikking der Spanjaarden, die hun een hoofdgeld hebben opgelegd; voor de Priesters toonen zij veel eerbied, zoodat in de afgelegene oorden een derzelve hen genoegzaam in toom kan houden.

In den namiddag werd Jacob Lock, die het Spaansch verstond, aan land gezonden met eenen der Spanjaarden, dien men alvorens geschenken had gedaan, doordien zij door hem veel toevoer van levensmiddelen hadden gekregen, die men zoo hoog noodig had. Intusschen was dit alleen toe te schrijven aan de Spanjaarden, die geloofden dat de schepen verlof van hunnen Koning hadden hier te mogen komen, te meer daar langs dit gedeelte der kust, zich nimmer eenige vreemde schepen vertoond hadden.

Den 18den kwam er een groote kano aan boord, waarin een Kapitein en een Priester waren; de eerstgemelde overkomende vroeg naar des Admiraals commissie, daar zijn Koning verboden had, met eenige vreemde natiën te mogen handelen. Van Noord toonde hem nu zijnen lastbrief van wege den Prins van *Oranje Nassau*, waarover hij zeer verwonderd was, daar men zich verbeeld had, dat zij uit *Acapulco* in

Nieuw Spanje gekomen waren. Daar JACOB LOCK nog niet was teruggekeerd, zond de Admiraal eenen Spanjaard aan land met eenen brief, waarin hij begeerde, dat men LOCK aanstonds aan boord zoude zenden, en anders den Kapitein RODRIGUEZ ARIAR CHIRON in zijne plaats zoude houden, waarna den volgenden dag meergemelde Priester aan boord kwam, en den Admiraal verzocht, zijne belofte, om den Kapitein terug te geven, door handteekening en zegel te bevestigen, waarop de uitwisseling dan ook volgde; den Kapitein werden eenige geschenken gegeven, doch alle toevoer van levensmiddelen hield nu op.

Daar men intusschen redelijk voorzien was van rijst, varkens enz., en daarenboven twee inboorlingen aan boord had, die met het eiland *Capul* (*) bekend waren, werd den 20sten het anker geligt, en koers gesteld naar de straat van *Manilla*. Den 17den ontmoette het jagt de *Eendragt* eene Spaansche bark, waaruit het volk gevlugt was; men vond er 60 zakken rijst, benevens 70 hoenders in, die men overnam, en het vaartuig in den grond boorde.

Den 24sten dito kwamen zij des namiddags in de straat van *Manilla*, en voor den donker bij het eiland *Capoul*, alwaar zij eene sterke raveling van stroomen waarnamen, die hen deden vermoeden, dat hier banken waren; dan zij konden met het lood geenen grond werpen; in den nacht kwamen zij aan de westzijde van het eiland in eene groote zandbaai, waarin een

(*) *Capul*, of *Capoul*, een eiland en stadje der *Philippijnen*, vier mijlen in den omtrek.

dorp lag, ten anker; den volgenden dag bemerkte men, dat de inwoners van het dorp de vlugt hadden genomen, en daar de stroomen hier zeér hard liepen, zeilden de schepen verder naar eene baai, eene halve mijl verder gelegen. Den 27sten zag men nog geene inwoners te voorschijn komen, waarop er volk aan land werd gezonden, en eenige schoten uit het grof geschut op de woningen werden gelost, om den inboorlingen schrik aan te jagen; hierop kwam een Chinees te voorschijn, die beloofde, om, tegen betaling, levensmiddelen te zullen brengen, en welke dan ook van den Admiraal een geschenk ontving.

Toen de sloep aan boord kwam, vermiste men eenen Engelschman, die een goed muzikant was; waarschijnlijk was hij door de inboorlingen overvallen; een der inboorlingen, die hen tot loods diende, werd aan land gezonden, om levensmiddelen te koopen, dan kwam niet terug, des nachts kwam ook de andere over boord, en zwom naar land.

Den 28sten ging van Noord met eenig volk naar land en stak eenige dorpen in brand, waaruit al het volk met hunne goederen gevlugt was; de hutten waren klein, van riet gemaakt, en met stroo gedekt, waarbij vele kokosboomen stonden, die een voornaam voedsel aan de inwoners opleveren; den 29sten is de Neger Manuel op de *Eendragt* met de boot, die hij afsneed, aan land gevaren en het ontvlugt, waarop de andere, Bastiaan, ondervraagd werd, en bekende het voornemen geweten te hebben, en dat hij zulks ook zoude uitgevoerd hebben, indien deze gelegenheid hem niet te gewaagd was voorgekomen. De

Admiraal, die deze Negers steeds goed had doen behandelen, was over hun gedrag zoo te onvreden, dat hij Bastiaan liet fusileren, die voor zijnen dood het vorig gezegde, wegens het over boord werpen van het goud, ook nog gestand deed. Den volgenden dag ging er weder volk aan land, die 30 zakken rijst medebragten, geene inboorlingen zagen, en nogmaals vier dorpjes, ieder van 50 à 60 woningen, in brand staken. (*)

Den 1sten November verlieten zij *Capoul*, om de west naar *Manilla* den koers stellende; dan vonden op dien togt zulk eene menigte eilanden, dat zij er bezwaarlijk door konden komen, aangezien men met het vaarwater niet bekend was; den 5den dier maand vermeesterden zij eene kano met 7 inboorlingen, die van *Manilla* kwamen, waarvan van Noord er twee aan boord hield, om als loodsen te dienen; dan de overigen liet hij met hunne goederen vertrekken; hij onderschepte bij hen eenige brieven, onder s' Konings zegel uitgegeven, en aan eenen geestelijken op *Bovillan*, zestig mijlen van *Manilla* gelegen, gerigt, waarin hij bevel ontving, om eenige Spanjaarden, die aldaar de inwoners mishandeld hadden, voor rekening van het rijk, naar *Manilla* op te zenden. Den

---

(*) Het fusileren van dezen Neger was wreed, en het verbranden der woningen dezer eilanders allezins te laken, daar hierdoor ook vele vruchtboomen vernield zullen zijn geworden; daarenboven moest dit alles de inwoners tegen hen verbitteren, en de gelegenheid, om levensmiddelen te bekomen, geheel verijdelen.

6den nog voor stilte geankerd zijnde, hoorde men in den morgenstond een geweerschot, waarop 2 sloepen, met 20 soldaten, daar naar toe roeiden en, eerlang een vaartuig zagen, dat naar land roeide, terwijl het volk boschwaarts vlugtte, een der Spanjaarden, die zich er in bevond, sprak met hen, en onder belofte dat men hem geen leed zoude doen, kwam hij in de vaartuigen. Hij verhaalde van *Manilla* te komen, omdat hij bestemd was naar het eiland *Soubon*, waar vele Spanjaarden bijeen kwamen, om de inboorlingen der *Moluksche eilanden* te gaan beoorlogen, die op eenigen der *Philippijnen* geland waren, en veel geroofd hadden; het vaartuig was met eenig kruid, veel kogels en ijzer geladen, dat men overnam, en toen het vaartuig in den grond boorde.

Den 7den dito bemerkten zij een zeil, oostwaarts van hunne legplaats, en zonden er de sloepen naar toe, die hetzelve bij VAN NOORD bragten; het bleek eene Chineesche champan te wezen, 5 à 6 lasten groot, te *Manilla* te huis behoorende; zij kwam van *Cherubon*, alwaar zij 40 Spaansche soldaten had aan land gezet, die voor de *Molukken* bestemd waren; er bevonden zich 200 zakken rijst en eenig lood aan boord, dat men in *Manilla* moest lossen; dit vaartuig was op de Chineesche wijze gebouwd, van voren zeer plat, de zeilen van matten gemaakt en de ankers van hout, in plaats van watervaten was in het midden van het schip eene bak (*tangk*) aangebragt, en binnen boords alles zeer zindelijk; de bezetting bestond uit 7 man, waarvan de Schipper uit *Canton* en de Loods uit *Chincco*, en zeer bedreven

in dit vaarwater was; ook sprak de Schipper goed Portugeesch, daar hij langen tijd met die natie, zoo te *Macao* als *Malakka,* omgegaan had; dit was een geluk voor VAN NOORD, die, hier geheel onbekend, Loodsen noodig had, om zijnen togt door de eilanden voort te zetten, en dus den Schipper en Loods aan boord nam, en eenigen der zijnen bij de Chinezen in de champan deed overgaan; daar de stilte aanhield. werden de Chinezen ondervraagd, welke berigt gaven, dat er twee groote schepen uit *Nieuw-Spanje* te *Cavito,* de haven van *Manilla* lagen, als ook een klein Nederlandsch vaartuig, (waarschijnlijk een prijs) dat men te *Malakka* had aangekocht; de haven, die thans bijna geheel ledig was, werd door twee blokhuizen beschermd; de stad was goed gebouwd en met muren omgeven, rondom dezelve wonen ruim 15000 Chinezen, die veel handel drijven en handwerken uitoefenen; s' jaarlijks komen er op gezette tijden meer dan 400 jonken uit de provincie *Chincheo* in *China,* die veel zijden stoffen, porcelein enz. aanbrengen, die zij tegen piasters afzetten; in het begin dier maand werden er ook twee jonken uit *Japan* verwacht, die ijzer, meel, spek en andere levensmiddelen aanvoeren; voor de baai van *Manilla,* 15 mijlen daarvan verwijderd, ligt het eiland *Marabella*, waar het den Chinezen voorkwam, dat men moest ankeren, en de gelegenheid afzien. Den 9^den^ dito onderzeil gaande, kwamen zij den anderen dag onder een groot eiland, *Bankingle,* en den 11^den^ er onder ten anker; hier bleven zij tot den 15^den^ liggen, om er water in te nemen, en onderschepten twee bar-

ken met 250 hoenderen en 50 varkens geladen, als pacht voor *Manilla* bestemd; men vereerde den inboorlingen eenig lijnwaad voor de levensmiddelen, die hun zeer te stade kwamen, en gaven eenen brief voor den Gouverneur mede, waarin VAN NOORD hem meldde, dat hij voornemens was, hem een bezoek te geven.

Den 16den verlieten zij hunne ankerplaats van onder het eiland *Bankingle*, dat hoog land en 14 à 15 mijlen in den omtrek is; de inboorlingen, die het bewonen, zijn van de Spanjaarden afhankelijk. Toen zij onderzeil waren, haalden zij nog twee kano's aan, waardoor men weder dertig varkens en honderd hoenders, die voor *Manilla* bestemd waren, verkreeg; ook schreef VAN NOORD nogmaals aan den Gouverneur, om hem te melden, dat de nood hem verpligt had, ook deze hem toegezondene schatting te behouden. — Den 21sten was men, door stilte en variablen wind, genoodzaakt, weder onder *Bankingle* te loopen, waar eenige barken en champans (uit het naauw van *Manilla* gekomen) ten anker lagen; dewijl de Admiraal gaarne eenig nieuws wegens deze hoofdplaats wenschte te vernemen, zond hij terstond eene sloep met 12 soldaten naar dezelve, onder dekking der zeil-barkas van de *Eendragt*; dan daar de anderen onderzeil gingen, kon men slechts eene champan overmeesteren, waarvan het volk zich in de bosschen begeven had; dezelve was met eene tent overdekt, door dien er zich een geestelijke in had bevonden, wiens kerksieraden voor het grootste gedeelte, aan boord waren gebleven. — In den nacht

ging het voorheen genomen Chinesche vaartuig, waarop de Stuurman JACOB THEUNISZ. het bevel voerde, en bemand met nog vijf Hollanders en zoo veel Chinezen, onderzeil. Zij praaiden den Admiraal, of zij het om de zuid zouden wenden, ten einde de sloep en barkas op te zoeken, doch hij liet hun antwoorden, dat zij aldaar weder moesten ankeren, doch zij lieten het doorstaan, en men heeft verder niets van hen vernomen, waardoor men vermoedde, dat de Chinezen de Hollanders vermoord hadden; het waren de zes volgende: Bevelhebber JACOB THEUNISZ. OOSTERWYK, CORNELIS DIRKSZOON, geboren te *Utrecht*, Adelborst op het Admiraalsschip, CENT ADRIAANSZ. van *Vlissingen*, NICOLAAS KASPER, JAN APT, Adelborst van de *Eendragt*, en de Trompetter PIETER JANSZ.; de Chinesche Bevelhebber en Loods, die bij VAN NOORD aan boord waren, klaagden zeer over de schade, dat zij hierdoor moesten lijden, zich niet kunnende begrijpen, hoe dit geval zich had toegedragen. — Den 22sten dito had het jagt de *Eendragt*, dat achter eene andere kaap van het eiland lag, zijne sloep naar den Admiraal gezonden, welke een zeil gewaar werd, dat uit de baai van *Manilla* kwam; dan alvorens men het bereiken kon, was hetzelve gestrand en het volk gevlugt; dit vaartuig was zeer net getimmerd en had het fatsoen eener kleine galei; uit eenen Spaanschen wimpel, en de kleederen die zij er in vonden, moest men opmaken, dat hetzelve door Spanjaarden gevoerd was; dit vaartuig werd mede in den grond geboord.

Den 24sten op den middag, kwamen zij voor de

baai van *Manilla*, eene groote opening, die ten minste vier mijlen wijd was, en N. oost strekte; in het midden derzelve ligt het eiland *Mirabella* en meer inwaarts een ander, dat de gedaante van eenen hoed heeft; van dit laatste ligt de stad nog acht mijlen af; daar wind en stroom tegenliepen, kon men het eiland *Mirabella* niet bereiken, waarom men genoodzaakt was, aan de westzijde der baai, twaalf mijlen van *Manilla* verwijderd, ten anker te komen; deze kust was zeer onvruchtbaar en schaars bewoond. In den krijgsraad werd besloten op deze hoogte te blijven kruisen, of geankerd post te vatten; men vond er de winden in dit jaargetij meest uit den N. oosten.

Het eiland *Manilla*, bij de inwoners *Luçon* genaamd, het grootste der *Philippijnen*, is 92 mijlen lang en 40 à 45 breed, en telt thans twee en een halve millioen inwoners; het eiland is bergachtig en tevens zeer vruchtbaar; in dezen Archipel, tusschen de Stille- en Chinesche zee gelegen, vindt men nog een aantal grootere en kleinere eilanden, die op eene uitgestrektheid van 600 vierkante mijlen, door vier à vijf millioen inwoners bewoond worden, en grootendeels onder de heerschappij van *Spanje* staan; zij zijn meestal bergachtig en zeer vruchtbaar, en hebben een aangenaam voorkomen; de handel met *China* was er in VAN NOORD's tijd reeds zeer levendig. —

Den 3den December, terwijl de Admiraal ten anker lag, en de *Eendragt* voor de straat kruiste, ontdekte men een vrij groot vaartuig, uit zee komende, waarop de *Eendragt* jagt maakte, hetzelve veroverde en den Bevelhebber en eenigen der Officieren aan boord

bragt; dit vaartuig was 55 lasten groot, gebouwd en toegetuigd, even als de Chinesche jonken en de kleinere champans, met zeilen van matten gemaakt, die men met het spil moest ophijschen, de ankers van hout, en de touwen van boombast gemaakt. (*) —

Dit vaartuig had *Japan* voor 20 dagen verlaten en was van drie andere, op dien togt afgeraakt, en een der schepen, waarvan de Chinesche Bevelhebber aan VAN NOORD berigt had gegeven, daar zijne lading werkelijk uit ijzer, meel en hammen bestond, die zij in de stad *Manilla* verhandelen. VAN NOORD ontving dezen Japanneschen Bevelhebber zeer beleefd; zijn naam was JAEMASTA CITISSAMUNDO; hij droeg lange kleederen van ligt gebloemde zijden stof; het hoofdhaar was weggeschoren, behalve eene lange vlok in den nek, dat hunne gewoonte is. — VAN NOORD ruilde van hem voor lijnwaad en drie geweren, 29 korven meel, 8 dito gedroogden visch en eenige hammen; ook verkreeg VAN NOORD een houten anker en touw van hun maaksel, benevens eenen jongeling, 8 jaren oud, in *Japan* geboren, en op hunne wijze gekleed; hiervoor verzocht hij aan VAN NOORD eene Nederlandsche vlag, benevens een paspoort, hetgene hem uit

---

(*) Deze touwen, van de bast der palmboomen vervaardigd, zijn in de *Indiën* overal in gebruik; die, welke men te *Manilla* vervaardigt, worden voor de besten gehouden; zij zijn zeer rekbaar, en de grootste oorlogsschepen kunnen dezelve veilig gebruiken; alleen moet men zorg dragen, dat er geene teer, olie of vettigheden aankomen, waardoor dezelve terstond bederven. In *Oost-Indiën* noemt men dit touwwerk *keir*.

naam van zijne Doorluchtige Hoogheid, den Prins van *Oranje* en *Nassau*, werd gegeven, waarna hij met schip en lading naar *Manilla* stevende.

Het keizerrijk *Japan*, in het oosten van *Azië* en de stille *Zuidzee* gelegen, bestaat uit eenige groote en eene menigte kleinere eilanden, onder 146° en 159° lengte van *Ferro*, en tusschen 31° en 46° 30′ noorder breedte; de Portugeezen en Spanjaarden kenden het reeds vroeg, dan de Hollanders begonnen er eerst in 1600 eenigen handel te drijven, en kregen later verlof er eene factorij op het eiland *Decima*, bij de stad *Nangasacki*, te vestigen; zij zijn met de Chinezen de eenige natie, die er handel mogen drijven; men schat dit rijk tusschen 8 en 9000 vierkante mijlen groot te wezen; het is vruchtbaar en wel bebouwd; de scheepvaart is aanzienlijk, dan bepaalt zich thans alleen tot het rijk zelf, daar de inboorlingen het niet mogen verlaten. De Nederlanders voeren er veel koper, verlakte waren, enz. uit, en voorzien het met koloniale voortbrengsels. (*)

Den 9[den] kwam de *Eendragt*, die sedert twee etmalen buiten de kaap kruiste, met zijne prijs, eene bark, bij den Admiraal; dezelve was geladen met wijn; dan het volk was aan land gevlugt; deze wijn, bijna als brandewijn, wordt van kokosnoten gebrand. (†)

(*) Van Noord laat hier een breedvoerig verslag volgen wegens *Japan*, dat hij van hooren zeggen zal gehad hebben, en waarvoor wij liever het bovenstaande gaven.

(†) Waarschijnlijk zal het arak geweest zijn, die voornamelijk uit rijst wordt vervaardigd.

De Admiraal liet dien tot rantsoen voor de schepelingen overnemen, en het vaartuig vernielen; op deze hunne legplaats vielen hun nog eenige barken met rijst en hoenders geladen en voor *Manilla* bestemd, in handen.

Den 14^{den} des morgens, met de stengen en raa's in het hol liggende, ontwaarde men twee zeilen uit de baai van *Manilla* komende, die fregatten schenen te wezen; dan toen zij nader kwamen, zag men, dat het groote schepen waren, die het op hen gemunt hadden, waarop terstond de stengen en raa's werden opgehijscht, en alles tot het gevecht gereed gemaakt. De Spaansche Admiraal de voorste zijnde, kreeg de volle laag van VAN NOORD, doch klampte hem niettemin aan boord, en enterde met zijn volk, die zeer goed gewapend waren, onder het geroep van *amaijna Perros, amaijna*, strijk, strijk, gij honden, waarop, het volk van VAN NOORD onder de verschansing wijkende, de Spanjaarden zich verbeeldden het schip reeds veroverd te hebben; dan zij werden nu op hunne beurt met spiesen en geweervuur zoodanig ontvangen, dat hun moed verkoelde en velen gedood werden, inmiddels kwam de Spaansche Vice-Admiraal ook ter hulpe; dan deze zich waarschijnlijk verbeeldende, dat VAN NOORD zich reeds had overgegeven, maakte jagt op de *Eendragt*, die zeil had gemaakt en voor den wind afhield.

Intusschen bleef de Spaansche Admiraal meestal den ganschen dag hun op zijde liggen, daar zijn boeganker in hunne verschansing was vastgeraakt, die hierdoor zeer beschadigd werd en het volk zeer bloot-

stelde; de Spanjaard schoot gestadig uit zijn geschut en klein geweer, dat uit het schip van VAN NOORD beantwoord werd; dan toen zij eindelijk vele gekwetsten hadden en het volk vermoeid werd, begon hun moed af te nemen; zoodra VAN NOORD dit bemerkte ging hij bij de batterij en dreigde het volk, dat, indien zij zich niet beter weerden, hij de lont in het kruid zoude steken; dit gaf hun nieuwen moed, zoodat zelfs eenige gekwetsten weder boven kwamen, met voornemen, om zich tot den laatsten man te verdedigen.

Het vuur uit het Spaansche schip begon nu te verflaauwen, daar het reeds veel volk verloren had; zij hadden nog twee champans met versch volk achter zich liggen, dan dezen dorsten, uit vrees voor het geschut van VAN NOORD, het schip niet naderen; terwijl de Nederlanders hun gestadig de laag gaven, waren zij bezig, om zich van boord los te maken, dat, na veel moeite, gelukte; dan kort hierop zagen zij dit schip eensklaps zinken, dat men er een oogenblik daarna niets meer van kon ontwaren. VAN NOORD was zijne groote ra afgeschoten en meest al de hoofdtouwen; ook was er, door het aanhoudend schieten, brand in het schip geraakt, dat men veel moeite had, te blusschen; hierna werd de fok bijgezet, en de Hemel voor deze overwinning gedankt. —

Van hunnen vijand aldus verlost, en na hun schip opgeredderd te hebben, liet men het onder de fok doorstaan, en passeerden, naar hunne gissing, meer dan 200 Spanjaarden, die het al zwemmende nog bo-

ven hielden en om genade smeekten, terwijl er, gedurende het gevecht, een aantal reeds den dood gevonden hadden, gelijk men nog vijf doode Spanjaarden in het schip vond, die geënterd hadden en over boord werden geworpen; bij eenen derzelve had men een zilveren doosje gevonden, waarin, op kleine papieren, de namen van verschillende Heiligen waren opgeteekend; toen men onder de zwemmende Spanjaarden doorvoer, stak men eenigen derzelve met pieken dood, waaronder ook een geestelijke, die men aan zijne geschorene kruin erkende. (*) Onder de reeds verzwakte bezetting van VAN NOORD, toen het gevecht begon, waren er, gedurende hetzelve, nog 5 dood geschoten, en 26 gekwetst, zoodat deze overwinning hem duur te staan kwam, wanneer men overweegt, hoe weinig volk hem overbleef, om met het schip den verderen langen togt naar het vaderland te volvoeren; onder de dooden, aan boord van VAN NOORD, bevonden zich de Hoog Bootsman HUIBRECHT JANSZ. VAN TROOIJEN, de Schieman SIMON JANSZ. VAN OPDAM, WOUTER ADRIAANSZOON, van *Woerden* geboortig; benevens JACOB LOK van *Amsterdam*

(*) Dit was eene onmenschelijke behandeling, en wat men ook wegens den haat, dien men destijds elkander toedroeg, kan aanvoeren, was zulk eene handelwijze, vooral voor Nederlanders, onvergeeflijk en moest VAN NOORD steeds tot schande blijven strekken, daar, zoo hij het al niet geraden vond, een gedeelte dier ongelukkigen aan zijn boord over te nemen, hij hen ten minste aan hun ongelukkig lot, had moeten overlaten.

en ADRIAAN KLAASZ. KONING van *Hoorn;* het scheepsvolk bestond nu aan boord nog uit 48 koppen; de gekwetsten er onder begrepen. (*) Toen zij onder-zeil waren, werden zij twee mijlen van hen den Vice-Admiraal van *Manilla* gewaar, met het Jagt de *Eendragt*, dat waarschijnlijk gestreken had, en men meende ook de Spaansche vlag van hetzelve te zien waaijen; terwijl het niet mogelijk was, dat dit vaartuig, waarvan de bezetting ziekelijk en slechts uit 25 man (de jongens er onder begrepen) bestond, tegen zulk eene overmagt zich had kunnen verdedigen, daar de Spaansche schepen (Galjoenen) meer dan 300 lasten groot waren, 10 stukken geschut op hadden, en ieder met meer dan 400 koppen, zoo Spanjaarden als Indianen, bemand waren, welke laatsten door de Spanjaarden in het behandelen van het geweer, onderrigt waren geworden, en er zeer wel mede wisten om te gaan; beide deze schepen waren eigenlijk bestemd, om van hier naar *Acapulro* te vertrekken, alwaar zij vele zijden stoffen en andere waren heenbragten.

(*) Hoe zeer men ook de overdrevene gestrengheid van VAN NOORD blijft afkeuren, moet men hem hier bewonderen, zulk een gevecht met zoo weinige manschappen aangegaan te hebben; en nog meer zijn koen besluit, om met de overgeblevene, den terugtogt naar het Vaderland te ondernemen en te volbrengen, waarvan men bij vroegere reizigers bijkans geen voorbeeld vindt, en hieruit moet opmaken, dat hij niet alleen als krijgsman, maar tevens als zeeman (voor zijnen tijd) heeft uitgemunt.

De tegenwoordige Gouverneur FRANCISCO TELLO DE MENEZES der *Philippijnen* had deze schepen laten uitrusten, om VAN NOORD te bemeesteren. De weinige manschap, die daarenboven aan ziekten leed, stelde hem buiten staat eene andere kans te wagen, om zijn jagt te ontzetten, of eenige andere prijzen te kunnen maken; waarop men besloot, naar *Borneo* te zeilen, en daar hun schip en zieken te herstellen, te meer daar de Chinezen, die hij aan boord had, er zeer wel bekend waren; op dezen togt passeerde men het eiland *Palawon* of *Paragoa*, dat eene uitgestrektheid van 10 mijlen heeft, en onder Spaansch beheer staat; zij liepen digt langs hetzelve, daar de kusten schoon zijn. (*) Den 26sten dito kwamen zij in de groote baai van *Borneo*, die aan den zeekant door eenige eilanden beschut wordt, en eene kom vormt, meer dan drie mijlen in de rondte, en waar het zeer veilig liggen is, daar de zee er niet holder loopt dan in eenige rivier; deze baai is uitnemend vischrijk, en wordt door eene menigte visschers bewoond, die aan boord kwamen, en de visch tegen lijnwaden verruilden; de Koning van *Borneo*, wiens stad 3 mijlen verder op, aan eene rivier is gelegen, had achter den hoek van een der eilanden verscheidene gewapende vaartuigen geplaatst, tot bescherming der visschers. VAN NOORD zond eenen der

(*) In het journaal van VAN NOORD wordt het ten onregte *Boluton* genaamd; de Spanjaarden hebben er ook thans een fort; dan de binnenlanden van hetzelve zijn weinig bekend.

Chinezen met een geschenk aan den Koning van *Borneo*, met het berigt, dat hij in zijne staten gekomen was, om zich van levensmiddelen, water, enz. te voorzien, hetgene hij voor geld of waren wenschte te verkrijgen, dat men overigens zijne onderdanen met alle vriendschap zoude behandelen, en dat hij met schip en volk tot zijne dienst wilde wezen, den volgenden dag kwamen er vele praauwen aan boord, met vruchten, hoenderen, visch, water, enz. die tegen lijnwaad werden ingeruild; de inboorlingen waren zeer begeerig naar het Chineesch- of nankings linnen, waarvan zij bij *Manilla* eene kleine partij hadden bekomen; dan de Hollandsche linnens, wilden zij niet aannemen. Er kwamen ook verscheidene Edellieden aan boord, die geschenken kregen, en op het vriendelijkst ontvangen werden. Den 28sten dito kwam de Chinees, die naar den Koning gezonden was, aan boord, vergezeld van eenen der grooten van het rijk, benevens een Chinees uit *Patanij*, welke zeer in de gunst van den Koning stond; de Chinees, dien VAN NOORD had afgezonden, berigtte hem, dat de Koning zijne verklaring wantrouwde en geloofde dat zij Spanjaarden waren, waar hij mede in oorlog was, en dat hij hier aan nog meer geloof hechtte, door dien er nog een schip op de kust kruiste, dat hij vermoedde onder de bevelen van VAN NOORD te staan, daarenboven had een Portugeesch vaartuig iemand naar zijn hof gezonden, welke berigt had, dat zij eigenlijk geenen handel dreven. Des Konings afgezant zag intusschen zeer spoedig, dat zij geene Spanjaarden waren, en dus een ander

land moesten bewonen; waarom hij verzocht, eenen zijner schepelingen, aan hem te willen zenden, teneinde zich hier van te kunnen overtuigen, hetgeen VAN NOORD dan ook toestemde, mits hij eenen der onderdanen van den Koning zoo lang in zijne plaats mogt behouden; dit besluit zoude men den Koning voor houden, men gaf aan dezen afgezant eenige geweren en andere wapenen, als een geschenk voor den Vorst mede, dat hier gebruikelijk was. De Chinees werd andermaal naar land gezonden, ten einde eens te beproeven, of men ook eenige koopwaren van hen kon inhandelen, dan den 30sten keerde hij met eenige kooplieden zijner natie, die met hun schip hier lagen, en circa 60 pikols peper te *Patanij* (*) hadden ingenomen, terug en berigtte, dat *Borneo* geene specerijën opleverde; dan dat er de beste soort van kamfer werd gewonnen, die echter het pond op twintig piasters te staan kwam, en waarvan men op zijn hoogst 400 ponden in voorraad had.

Den 30sten kwam de uitgezondene Chinees aan boord met eenige anderen, die in peper handelden; deze Chinezen hebben hunne woonplaats in *Patanij*; zij zijn meestal uit hun land gevlugte misdadigers,

---

(*) *Patanij*, stad aan eene bevaarbare rivier, bewesten kaap *Patanij* in het koninkrijk *Fringano*, aan de oostkust van het schier eiland *Malakka* gelegen, bij den mond der golf van *Siam*. De Chinezen hebben er zich sedert lang gevestigd, en drijven er thans uitsluitend den handel, vooral met *Batavia*, het ligt onder 6°. 46′. N. Breedte, 120 mijlen N. Westwaarts van de Baai van *Borneo*, waar VAN NOORD geankerd lag.

die veel handel drijven, en tevens de schepen (zelfs die hunner eigene natie) berooven; het eerste was het geval geweest met eene Champan, die van *Java* kwam, en met de Hollanders gehandeld had, welke hem in piasters betaald hadden, en welk berigt VAN NOORD zeer welkom was; deze Chinezen leven onder het gezag van den Koning van *Trigano*, volgens hunne eigene gewoonten, en genieten er vele vrijheden. Van deze Chinezen kocht VAN NOORD 20 pikols peper tegen 13 piasters de pikol; zij wilden liefst alleen piasters hebben, dan met veel moeite kwam men overeen, een derde in geld en het overige in laken, enz. te zullen betalen, terwijl men beloofde den peper den volgenden dag te leveren; de Chinees die VAN NOORD als Loods diende, waarschuwde hem niet veel vertrouwen in die van *Borneo* te stellen, die, wanneer zij er kans toe zien, meermalen de schepen afloopen, dit werd ook bevestigd door eenen Chinees, die, om schulden, gevlugt was, en zich gaarne aan boord wenschtte te verbergen; hij verhaalde, dat men groote toebereidselen maakte, om hem te komen bespringen; dan daar men steeds op zijne hoede was, had men geene vreeze voor dezen aanval.

Den eersten Januarij 1601, zag men op eene mijl afstands van het schip, achter eenen hoek van het land, meer dan 100 praauwen bij elkander komen, waarop zij hun geschut en geweer gereed hielden; kort daarna kwam eene praauw op zijde met twee pikols peper, door den Koning gezonden, die daar voor eenige wapenen begeerde, welke VAN NOORD,

zonder te laten blijken, dat hij hun voornemen bemerkte, liet volgen; eene andere volgde eerlang, met 80 man, die zich, zoo veel mogelijk, onder hunne zeilen als matten gemaakt, verborgen hielden; zij bragten eenen os mede en vele vruchten als een geschenk van hunnen Koning, begeerende, dat men den os zoude overhijschen; toen men hiermede bezig was, zouden zij hunne kans hebben waargenomen om de Hollanders te overvallen; dan niettegenstaande men hun verbood over te komen, drongen zij reeds het schip op, doch toen zij zagen, dat de brandende lonten gereed waren, om vuur te geven, vroegen zij hiervan de reden, waarop men hun antwoordde dat er niet meer dan 2 of 3 man te gelijk aan boord mogten komen, tevens bevelende, dat men zich wat van het schip zoude verwijderen, waaraan zij gehoorzaamden. De voormelde Chineesch uit *Patanij*, die eenige dagen te voren aan boord was, kwam nu ook met eenige grooten van den Koning binnen boords, en toen hij het volk zoo zeer op hunne hoede vond, bemerkte hij weldra, dat hun verraderlijke aanslag was gemist, en maakte allerlei verschooningen, zeggende onder anderen, dat de oom des Konings, die bij zijne minderjarigheid regeerde, met al de praauwen was gekomen, om zijne vrouwen te verlustigen, waarop men antwoordde, dat het dan beter ware geweest, hiervan kennis te geven; intusschen bekommerde men zich wijders hier niet over, behandelde hun beleefd, en gaf geschenken voor den Koning mede; waarover zij, zeer te vre-

den, vertrokken, aangezien zij zich hadden voorgesteld, dat het voorgenomen verraad, aan hen zoude gewroken worden.

Men geloofde, dat de Chinees dit plan beraamd had, daar hij voorheen zich aan zeerooverij had schuldig gemaakt, en, niet lang geleden, met eenige anderen eene Portugeesche bark had genomen, waarvan men de bezetting de halzen had afgesneden; maar door storm, met die prijs weder *Borneo* moetende aandoen, werden zij hernomen, en nu bevonden zich deze zeeschuimers in dienst van dien vorst.

Den 2[den] October bragten de Chinezen de peper aan boord, die zij aan hen verkocht hadden, hunne waren worden zeer naauwkeurig met de balans gewogen, rekenende 100 katten per pikol, en iedere katte $1\frac{1}{4}$ pond Spaansch gewigt. Terwijl het den volgenden nacht zeer donker was, waren er vier zwemmers bezig, het eenige anker touw, waarvoor het schip lag, af te snijden, en was dit gelukt, dan zoude het schip zeker op strand geraakt zijn, doch het werd ontdekt; door dien men hen uit de praauw over boord had doen springen, waarop direct geschoten werd, en zij zich daarop verwijderden. In het gevecht bij *Manilla* hadden zij hunne sloep verloren, en in plaats daarvan hier eene praauw aangekocht, die ook werd afgesneden, waarom zij nogmaals eene andere moesten aankoopen.

Dit eiland *Borneo*, volgens VAN NOORD het grootste eiland in den Oost-Indischen archipel (hetwelk, indien men *Nieuw-Holland*, dat toen nog niet bekend

was (*) er van uitgezonderd, naderhand is bevestigd geworden) heeft eene hoofdstad van dien zelfden naam, die aan het gansche eiland den naam heeft gegeven.

Het werd reeds in 1521 door de Portugeezen ontdekt, die in 1690 *Banjermassing* vestigden, terwijl de Nederlanders reeds in 1604 in het bezit van *Succadana* waren; het eiland is nagenoeg 225 mijlen lang en 180 breed, en dus grooter dan geheel *Frankrijk* (†), men rekent de bevolking op vier millioenen, waarvan echter degene, die de binnenlanden bewonen, nog weinig bekend zijn; buiten de meeste zand vruchten, vindt men er diamanten en goud, zeer goede kamfer en veel peper; en in het zuidelijk gedeelte bezitten de Nederlanders er de twee forten *Tabaniouw* en *Tatis*, en zijn de eenige Europeanen die men er toelaat; intusschen drijven er de Chinezen nog steeds den meesten handel.

Volgens van Noord, ligt de stad *Borneo* in eene moeras, zoodat men met praauwen van het eene huis naar het andere moet varen en haar daarom met *Venetie* vergelijkt, volgens de laatste waarnemingen bevat deze stad 3000 huizen, meestal op vlotten gebouwd, aan land vast gemaakt; de inwoners drijven veel handel met goud; paarlen, vogelnesten, enz. er

(*) *Nieuw Holland* wordt thans veelal als vastland, het vasteland van *Australië*, aangemerkt.

(†) Volgens den Gouverneur-Generaal van den Bosch, het eiland ligt tusschen 4° zuider en 7° 30′ noorder breedte en tusschen 127° 30′, en 139° 30′ Lengte van *Ferro*.

wonen vele Chinezen. die vaartuigen van 100 en 150 lasten bouwen.

Den 3den Januarij 1601, in de baai van *Borneo* onderzeil wezende, zagen zij een vaartuig ten anker liggen, waar men naar toehield, en bevond, dat hetzelve in *Japan* te huis behoorde en naar *Manilla* bestemd was en door stormweder hier was binnengeloopen en zich wilde ververschen, daar het vier maanden moest wachten, alvorens de mousson, om *Manilla* te kunnen bereiken hem gunstig zoude worden.

De Admiraal liet den bevelhebber aan boord komen; hij was een oude Portugees, te *Oporto* geboren, met name EMANUEL LUÏZ, die zich voorheen te *Malakka* en *Macao* had opgehouden, doch thans te *Nangasakki* in *Japan* gevestigd was; hij verhaalde, dat te *Bango*, eene haven van dat rijk, een groot schip van 250 lasten was aangekomen in eenen zeer ontredderden toestand, (*) daar al het volk op 14 man na, door ziekten waren overleden. De Keizer had het schip naar eene veilige reede doen boegseeren, waar het toen voor vier ankers vast lag; het volk had verlof, om vrij te mogen wandelen, en daar zij hun schip niet konden vervoeren, uithoofde der weinige manschappen, had men hun vergund, een

(*) Dit zal de *Hoop* van *Rotterdam*, groot 250 lasten, geweest zijn: eerst door den Admiraal BLAUW, naderhand door de CORDES, en na zijnen dood door KWAKERNAK gevoerd; aan boord van dit schip bevond zich ook de Engelschman ADAMS, die als eerste loods in dit eskader gediend had.

kleiner vaartuig te vervaardigen, om daarmede te vertrekken; hij berigtte verder, dat dit schip wel van geschut voorzien en vele piasters aan boord had; zij kwamen met twee schepen, het laatst van *Chili*, doch hadden er een van verlaten; uit dit alles begreep VAN NOORD dat dit schip tot het Eskader van STEVEN VAN DER HAGEN, moest behoord hebben. (*)

De Portugees werd op het vriendelijkst onthaald; men kocht eenige hammen en andere victualie van hem, verzoekende dat hij de Nederlanders in *Japan*, zoo veel mogelijk zoude behulpzaam wezen, hetgene hij beloofde, waarom VAN NOORD ook op zijn verzoek hem eenen vrijgeleiden brief van zijne Hoogheid, benevens eene Prinsen-vlag gaf, waarmede hij bijzonder in zijnen schik scheen te wezen.

Den 5[den] dito laveerden zij uit de baai van *Borneo* en stuurden zeewaarts aan, een aantal eilanden en klippen passerende, waar men met moeite door heen stevende, aangezien zij geenen Loods hadden, en in dit vaarwater onbekend waren. Den 16[den] echter ontdekte men een zeil, dat denzelfden koers hield, en waarop jagt werd gemaakt; toen men des middags hetzelve nader kwam, bevond men dat het eene

---

(*) Hier vindt men denzelfden misslag, VAN DER HAGEN voor MAHU te nemen; ook was het berigt van den Portugees waarschijnlijk met voorbedacht zoo gunstig, daar volgens VALENTIJN, de Nederlanders in *Japan* eenen geruimen tijd gevangen bleven, en buiten dit schip, ook dat van den Vice-Admiraal, waarop zich de Kommies SANDVOORD bevond, mede in *Japan* is aangeland.

Jonk was; men deed dezelve strijken, toen de Bevelhebber aan boord kwam, berigtte hij, dat hij van *Jor* (*) op het schier-eiland van *Malakka* kwam. VAN NOORD gaf orders dat zijne Jonk hem zoude volgen en daar de Bevelhebber, een zeer goede Loods in dit vaarwater, en ook in de *Molukken* was, nam hij hem, benevens zijnen zoon, aan boord. Den 28sten lieten zij het anker vallen voor de stad *Joartan* aan de oostkust van *Java* gelegen (†); hier vernam men, dat er geene specerijen voorhanden waren, daar deze thans te *Bantam* zeer in trek waren, voor de Hollandsche schepen, die er veel van ingeladen hadden, en dus naar die stad vervoerd waren. Zij vonden hier eene zeer geschikte reede, en gelegenheid het schip op eene bank te halen en te breeuwen, waarna zij ook hetzelve zoo veel mogelijk herstelden voor de terugreize; men verkreeg hier eene aanzienlijke hoeveelheid hoenderen, vruchten, enz., die zij tegen lijnwaad, laken en Neurenburger waren, inruilden. Den 30sten kwamen eenige Portugeezen aan boord, die een bahar foelie te koop veilden, en die men voor lakenen van hen kocht, en binnen twee dagen zoude geleverd worden; den volgenden dag kwamen zij nogmaals aan boord, met het hoofd hunner factorij te *Joartan*, die aan VAN

(*) *Johor*, het zuidelijkste koningrijk, van het schier-eiland *Malakka*.

(†) *Johartan* bezuiden het kanaal, dat *Madura* van *Java* scheidt, 7 mijlen benoorden *Passarouang* gelegen, thans van weinig aanbelang.

NOORD eenige fijne vruchten met bloemen versierd, benevens groenten aanbood, waarvoor men hem een tegengeschenk, in lijnwaad bestaande, gaf.

Den 1[sten] Februarij 1601, kwamen weder drie Portugeezen aan boord, waarvan er een verhaalde in *Holland* geweest te zijn, en zich aan boord van DON DIEGO DE PIMENTEL, waarvan hij bediende was, (*) had bevonden; volgens zijn zeggen, was de foelie nog niet gereed, doch zou den volgenden dag geleverd worden, maar VAN NOORD kreeg hierdoor achdocht, dat men hem wilde ophouden, en eenen aanslag op hem wilde ondernemen; te meer, daar hij, na het gevecht bij *Manilla* zeer zwak aan volk was, waarom hij dan ook besloot deze Portugeezen aan boord te houden; den volgenden avond bragt een ander, 200 ponden foelie, slechts de helft, die was aangeboden, berigtende, dat men deze hoeveelheid met veel moeite had kunnen verzamelen, men begreep intusschen, dat dit kunstenarijen dezer Portugeezen waren; de Admiraal ontsloeg nu twee Portugeezen, maar hield bij voorraad eenen anderen, AUGUSTINO NUNEZ genaamd, aan boord, (waarschijnlijk om de overige foelie te bekomen) doordien zij ver-

---

(*) Dit verhaal komt zeer waarschijnlijk voor, daar men uit het uitmuntend verslag van den Ridder SCHELTEMA weet, dat PIMENTEL eenen hoogen rang in de zoogenaamde Spaansche, *Onoverwinnelijke vloot*, bekleedde en door de Zeeuwen genomen en gevangen werd. Zie SCHELTEMA, *de uitrusting en ondergang der Onoverwinnelijke Vloot*, *Bladz. 178.*

zekerd hadden, hem te zullen komen afhalen, ofschoon zij hierin nalatig bleven.

Deze stad *Joartan* was onbemuurd en bevatte destijds wel duizend woningen, meestal van hout gebouwd; de vorst van dit land bevond zich thans te *Passarouang*, waar hij zich veeltijds ophield; het was dezelfde vorst, die 5 jaar geleden, toen de Nederlanders hier kwamen (*) de stad *Balanboang* (†) belegerde en, na dezelve veroverd te hebben, den vorst des lands met zijn geslacht liet uitroeijen, en thans ook over *Sourabaija*, *Jourtan*, *Passarouang* en *Balanboang* regeerde; even buiten *Joartan* had de Opperpriester zijne hofhouding en niet tegenstaande hij meer dan 100 jaren oud was, onderhield hij een aantal vrouwen; deze Priester was zeer tegen de Christenen ingenomen; dan de Koning liet de Portugezen en anderen, den vrijen handel drijven, waardoor zijne landen in welvaart zeer toegenomen waren, terwijl hij nu ook bevolen had, geene in- of uitgaande regten, van vreemdelingen te heffen. (§)

De Chinezen, die hen tot *Joartan* geloosd hadden, vrij gegeven zijnde, namen zij eenen Javaanschen

---

(*) Zie onze reizen, 3e deel, bladz. 146.

(†) *Balanboang*, bezuiden kaap *Sedano*, kust van *Java*, tegenover *Balij* gelegen; hieronder behoorde ook *Banjoe-Wangie*, dat eene uitmuntende soort van koffij oplevert.

(§) Zulk een voorbeeld, en reeds zoo vroeg, door eenen Javaanschen Vorst gegeven, moet hem steeds tot eer verstrekken! en kon zeer wel tot eene les dienen voor vele staatshuishoudkundigen in ons werelddeel.

Loods, benevens eenen Portugees als tolk aan boord, om het schip door de straat *Balij* te voeren, waarna zij den 4 dito *Joartan* verlieten; den volgenden dag zag men zeewaarts, van hen een groot schip in eenen zeer reddeloozen staat liggen, nader bij komende, bevond men, dat hetzelve zich op eenige blinde klippen verzeild had, en buiten de groote mast, al het overige tuig had verloren; de Portugeesche tolk gaf hun berigt, dat dit een Galjoen van *Malakka* was, vijfhonderd lasten groot, met 7 à 800 man naar *Amboina* bestemd, om de Portugeezen, die in hun fort aldaar door de inwoners belegerd waren, te ontzetten, en om vervolgens ook *Banda* en de Molukken in dier voege te gaan versterken, ten einde zich daardoor den alleenhandel in specerijen, voor hunne natie te verzekeren. De Hollanders geloofden intusschen, dat dit schip gezonden was, om hen in de straat *Balij* op te wachten, daar men in *Malakka* zeker vernomen had, dat zij zich op deze kust bevonden, en in de tegenwoordige mousson noodwendig, door de straat *Balij*, naar *Nederland* moesten terugkeeren, te meer nog, doordien dit Galjoen naar *Amboina* bestemd zijnde, hier buiten zijnen koers was.

Dien avond kwamen zij voor de straat *Balij*, die dit eiland van *Java* scheidt, en waren den 10^den^ Februarij dezelve gepasseerd.

Den 24sten April zagen zij des nachts zeer duidelijk een vuur, hetwelk van het land was geweest, dat zij des morgens in het Noorden, 4 mijlen van hen ontwaarden, en gisten de kust omtrent kaap *Fals* te wezen; het was een geluk, dat men dit vuur zag,

daar de bestekken meer dan 100 mijlen oostelijker stonden dan men giste en doordien zij dien nacht N. N. W. naar het land stevenende, het schip zeer ligt hadden kunnen verzeilen.

Den 3den Mei waren zij naar gissing, de lengte der kaap de *Goede Hoop* gepasseerd, en den koers naar *St. Helena* nemende, kwamen zij in den avond van den 26sten onder hetzelve ten anker; hier namen zij eenen goeden voorraad van water in, en vingen overvloed van visch, ook vond men er eenige rijpe vruchten; dan de geiten, en het gevogelte, waren zoo wild, dat zij er weinige van konden bekomen.

Den 30sten dito het eiland *St. Helena* verlatende, zagen zij den 16den Junij uit den noord komende, zes zeilen, naar de *Oost-Indien* bestemd, en die men erkende voor de schepen, die onder het bevel van den Admiraal Jakob van Heemskerk stonden, en uit *Tessel* gezeild waren. (*)

Den 26sten Augustus 1601, des middags kwamen zij voor de stad *Rotterdam*, (die zij, bijna drie jaren geleden, verlaten hadden) ten anker, het Opperwezen dankende voor zijne genadige bewaring. In de stad was groote vreugde onder alle standen, wegens hunne terugkomst, van zulk eene verre en gevaarlijke reize.

(*) Toen deze ontmoeting plaats had, bevond van Noord zich waarschijnlijk nog bezuiden de *Kaapverdische Eilanden*.

TEN BESLUITE DOOR DE UITGEVERS.

Wij willen dezen eersten togt rond den aardbol, door de Nederlanders volvoerd, niet besluiten, zonder er eenige aanmerkingen bij te voegen.

Vooreerst zal men opgemerkt hebben, dat van de schepen, die onder het bevel van VAN NOORD uitvoeren, alleen het zijne, even als onder MAGELLAAN, slechts een schip, de *Victoria*, naar *Europa* terugkeerde, terwijl ook op dezen togt voorbeelden van strenge krijgstucht plaats hadden. MAGELLAAN was genoodzaakt, om eenige zijner onderhoorige Bevelhebberen exemplair te straffen, en zelfs eenigen derzelve te bevechten, daar men zijne orders niet gehoorzaamde.

Bij VAN NOORD had een dergelijk voorbeeld plaats, in het aan een woest land te doen zetten van zijnen Vice-Admiraal VAN ILPENDAM, waartoe de krijgsraad hem veroordeeld had, insgelijks, omdat hij meermalen had geweigerd, de orders van zijnen Admiraal te gehoorzamen. Wel verre evenwel deze strenge maatregelen te laken, moet men eerder toestemmen, dat zij noodzakelijk waren, daar bij het volbrengen van zulke togten, vooral in die eeuw toen men nog weinige kennis in de zeevaartkunde had, het wel gelukken der expeditiën alleen door stipte medewerking van allen

kon gelukken. Anders was het intusschen gelegen met de geweldige strafoefening aan den Spaanschen Loods en de gevangene Negers uitgeoefend, even als het mishandelen der schepelingen toen hun schip reeds gezonken was, hetgene wij op zijne plaats hebben aangehaald. Dan buiten deze smet, die op de nagedachtenis van VAN NOORD blijft rusten, moet men tevens zijnen moed en zijne volharding bewonderen; het gevecht bij *Manilla* tegen zulk eene overmagt, zijnen togt door den Archipel der *Philippijnen*, langs *Borneo*, en door de straat *Balij*, langs onbekende vaarwaters en destijds nog door geene Nederlanders bevarene kusten, leveren hiervoor genoegzame bewijzen op, en worden nog vermeerderd wanneer men in aanmerking neemt, dat hij met zoo weinigen zijner overgeblevene schepelingen den langen terugtogt heeft afgelegd; waardoor hem dan ook den lof, als uitmuntende in soldaat- en zeemanschap, voor die eeuw niet kan ontnomen worden, gelijk hij altijd de eer blijft houden de eerste Nederlandsche reiziger om de wereld geweest te zijn. —

KORT VERHAAL ofte JOURNAAL

van de reize,

Gedaan door de vier schepen NEDERLAND, VEREENIGDE LANDEN, NASSAU en HOF VAN HOLLAND,

onder den Admiraal

PIETER BOTH

van Amersfoort,

voor rekening van de Nieuwe Brabandsche Compagnie, in de Jaren 1599, 1600 en 1601.

Volgens de aanteekeningen

van

PAULUS VAN CAERDEN,

Commandant eener Divisie.

Kort verhaal van de reize naar de Oost-Indiën, met vier schepen, onder Admiraal PIETER BOTH, *in de Jaren* 1599, 1600 *en* 1601.

Den 21sten December 1599 gingen de schepen *Nederland*, *Vereenigde Landen, Nassau* en *Hof van Holland*, voor rekening van de Nieuwe Brabandsche Compagnie (*) uit *Tessel* onderzeil; met hen gingen nog vier andere schepen van de Oude Compagnie, die echter terstond van hen scheidden. Zij passeerden den 1sten Januarij 1600 de linie en kwamen den 26sten en 27sten Maart aan de *Kaap de Goede Hoop;* zij bleven bij elkanderen tot den 26sten April, wanneer de schepen *'t Hof van Holland* en *Nassau*, na voorafgaande overeenkomst, van de andere afscheidden, ten einde zonder verder ververschinq in te nemen, regt door naar *Bantam* te zeilen, hebbende de *Vereenigde Landen* hun van water voorzien en drie zieken van hen overgenomen. Zij waren toen 22° 15' ten O. van *Madagascar*.

(*) Deze Compagnie was in het Jaar 1599 meest door naar *Amsterdam* gewekene Brabandsche kooplieden opgerigt, en onderscheiden van de *Oude Comp.* of de *Comp. van Verre* in 1594 door Amsterdammers daargesteld.

Den 2den Mei kwamen de andere schepen in de baai van *Antagonil* (*), alwaar zij versch water innamen en den 6den wel voorzien van citroenen en oranje-appelen tegen het scheurbuik, onderzeil gingen. Den 16den zeilden zij voorbij een lang en laag eiland, waar zij geen grond konden vinden en dat op 10° 15′ Z. B. lag, en passeerden den 29sten op nieuw de linie, terwijl zij den 3den Junij bij de *Maldivische* eilanden ten anker kwamen, alwaar de Admiraal zijne sloep deed opzetten.

Den 7den Junij vertrokken zij van daar en kwamen, zonder dat er iets merkwaardigs voorviel, den 6den Augustus voor *Bantam* op de reede, waar zij weldra door de schepen, die hun voorgegaan waren, gevolgd werden, over welke ontmoeting zij zich niet weinig verheugden.

Den 25sten gingen de *Vereenigde Landen* en het *Hof van Holland* weder onderzeil naar *Priaman* (†) om aldaar peper te koopen, die zij vernomen hadden dat daar in overvloed was, wordende door den Admiraal Pieter Both de Kapitein Paulus van Caerden tot Commandant over deze divisie benoemd. Zij zeilden de schepen der Oude Compagnie, welke naar *Bantam* zeilden, voorbij, en kwamen den 7den September op de plaats hunner bestemming aan,

---

(*) Zie 3 deel bladz. 61.

(†) *Priaman* is eene stad op de W. kust van *Sumatra* in het rijk van *Passamman* 0′ 36′ Z. B 117° 17′ L. met eene haven, waar de Engelschen in 1685 hunne kantoren oprigtten. *Ticou* ligt bijna onder de linie.

alwaar zij met veel gevaar en onaangenaamheden tot den eersten October vertoefden, zonder iets uitterigten. Zij vertrokken van hier en kwamen den 3den te *Ticou* op 10′ Z. B., alwaar weinig te doen was, alzoo de inwoners zeer bedriegelijk waren en zij duidelijk zagen dat zij zand en steentjes onder de peper mengden en dezelve met water begoten, om ze des te zwaarder te doen wegen, terwijl tevens de plaatsen waar zij met de sloepen moesten liggen, zeer gevaarlijk waren en bij laag water droog liepen. Zij verzochten dus de inwoners om met hen te komen handelen op een klein eilandje, eene halve mijl van daar, alwaar zij de peper duurder wilden betalen, doch men kon hen hiertoe niet overhalen, daarenboven plaagden zij hen nog met nieuwe tollen, terwijl zoowel de voorname als gemeene lieden hen op allerlei wijzen zochten te bedriegen. Zoo ruilden zij eens met eenen inboorling eene partij peper tegen blaauw ginet linnen, hetwelk hij weder terugbragt en daarvoor geld vroeg, hetwelk hem gegeven werd, dan naderhand bleek dat hij alle stukken had losgemaakt en van elk een paar el had afgesneden, dit een en ander verpligtte hen te vertrekken, zoodat zij den 13den van hier stevenden en nog denzelfden dag voor *Passanam* (*) 3 mijlen van *Ticou*, regt onder de linie, aankwamen.

Den 14den begonnen zij den handel, doch kregen

(*) *Passanam* de hoofdplaats van het rijk van dien naam, was voorheen van meer belang dan tegenwoordig en heeft eene Nederlandsche factorie.

weinig peper, terwijl zij door den regen en aanhoudenden wind niet veel uitrigten konden, zelfs liepen eens twee sloepen met peper geladen, bij het uitkomen der rivier, in den grond, zoodat er eene groote hoeveelheid van verloren ging en het overige niet dan met veel gevaar en groote moeite aan boord gebragt werd, waarom zij in overweging nemende het gevaar waarin zij waren, en dat zij zonder eenige besmetting, voor alle winden bloot, in de opene zee lagen, terwijl de stroom niet afnam, zoo besloten zij hoe eerder zoo liever te vertrekken en naar *Achem* (*) te loopen, schoon hun niet onbekend was hoe de Zeeuwsche schepen (†) hier voorheen behandeld waren, doch zij hoopten op beter, dewijl

---

(*) *Achem* of *Achin*, of volgens VALENTYN *Astijn*, de hoofdplaats van het rijk en aan de rivier van dien naam, op de N. W. kust van *Anhama*, met eene zekere reede met vele schoone gebouwen, 1000 op palen gebouwde huizen en heeft veel handel.

(†) Deze schepen waren de *Leeuw* en de *Leeuwin*, door BALTHASAR MOUCHERON in 1599 in Zeeland uitgerust, onder JAN DAVID ENGELSCHMAN en CORNELIS HOUTMAN als opper-Commies, deze schepen kwamen te *Achem*, waarvan het volk door de Portugeezen zeer zwart werd gemaakt, waardoor de onze zeer slecht behandeld, enkelen, waaronder ook CORNELIS HOUTMAN; THOMAS KOYMAN en anderen, verraderlijk vermoord werden, terwijl vele anderen, waaronder FREDERIK HOUTMAN, gevangen genomen werden; en schoon onder schijn van berouw weder aangezocht om te handelen, de schepen onder den onder-Commies GUJON LE FORT deze reede verlieten. Men zie onder anderen VALENTYN *Oud en Nieuw Oost-Indiën*, 5 deel 1 stuk. 7 boek bladz. 26.

zij volgens eed verpligt handelende, geene nadere haven en geschiktere handelplaats konden vinden, te meer daar *Achem* om den overvloed van peper vooral vermaard was.

Zij vertrokken dan den 10[den] van *Passanam* en werden niet weinig door storm en tengenwind gekweld, zij hadden drie Achemers aan boord, welke zij zeer goed onthaalden, in de hoop van veel dienst van hen te zullen hebben, en bijzonder dat zij hun in het bekomen hunner lading te *Achem*, behulpzaam zouden wezen, gelijk zij dan ook beloofden aan hunnen Koning een goed getuigenis van hen te zullen geven, bijzonder hoe vriendschappelijk zij met de inwoners van *Bantam* (waar deze personen van daan kwamen) gehandeld hadden; juist het tegenovergestelde van de valsche geruchten, welke de Portugeezen bij alle Indische Vorsten van hen verspreidden, even als of zij dieven en zeeschuimers waren.

Den 21[sten] November kwamen zij ter reede van *Achem*, op 5° 30′ N. B. gelegen aan, zij vonden aldaar negen onderscheidene schepen, zoo van *Guzeratte*, *Bengalen* als elders, en onder anderen een Portugeesch vaartuig van *Malakka*, waarvan men hun eene sloep zond, met eenen Hamburger Matheus Meuw genoemd, ten einde hen van wegen den Portugeeschen Kapitein te verwelkomen, doch zij zonden dezen zonder eenig onthaal of betoon van vriendschap weder terug.

Des nachts werden hun, van wegen den Koning, door deszelfs tolk eenige vruchten gebragt, deze hield zich of hij de Portugeesche taal niet verstond

en sprak niets dan Maleisch, hij vroeg hun van waar zij kwamen en wat zij op de reede te doen hadden, hetwelk onze tolk hem behoorlijk beantwoordde, tevens den Koning hunne bijzondere dankbaarheid betuigende voor de gezondene vruchten, en verzoekende om de vergunning de Nederlandsche gevangenen te mogen spreken, dewijl hun het ongeluk der Zeeuwsche schepen niet onbekend was, hetwelk zij echter den Koning niet ten laste legden, maar alleen toeschreven aan de bedriegelijke handelingen der Portugeezen, waar om zij dan ook, volkomen overtuigd van de onschuld des Konings, op goed vertrouwen hier gekomen waren om hunnen handel te drijven.

Den 22sten zonden zij de drie Achemers met hunnen tolk Trevoer Jan naar den wal, om den Koning in hunnen naam te begroeten. Zij gaven elk van dezen eenen gouden ring, met verdere toezegging, dat, zoo zij aldaar hunne lading verkregen, zij hun elk nog eenen scharlaken rok en andere geschenken zouden geven. — Denzelfden dag kwam de Portugeesche Hamburger Mattheus Meuw met nog twee andere Portugeezen aan boord; deze bragten eenige geschenken in zijde en fijn linnen, alsmede eenige vruchten mede, welke de Commandant volstrekt weigerde; na lang aanhouden liet hij zich eindelijk overhalen om de vruchten aan te nemen, onder voorwaarde dat zij die eerst in zijne tegenwoordigheid zouden proeven, ten einde de Portugeezen zouden zien, dat hunne giften niet aangenaam waren, en hij hun niet vertrouwde; vervolgens liet hij dezelve onder de zieken en het volk uit deelen, waarover zij zeer onvergenoegd wa-

ren en ontevreden vertrokken, schoon zij zulks niet lieten blijken.

Den 23sten kwam de tolk met de drie *Achemers* weder aan boord, eenige van 's Konings gesnedenen met zich brengende, die een vrijgeleide (*Schappa*) des Konings medebragten, met bevel dat een der Nederlanders aan den wal zoude komen om met den Koning te spreken, waartoe Melchior de Vogelaar en Philips de Meijer werden gecommitteerd, deze kwamen des avonds weder aan boord, en roemden zeer dat zij door den Koning bijzonder wel ontvangen waren, en elk een turksch kleed ten geschenke had ontvangen, verder verhaalden zij dat hun een der gevangene Nederlanders van genoemde schepen, Hans Decker genoemd, tot tolk was bijgevoegd; dat zij, nadat zij den Koning gezegd hadden, hier gekomen te zijn om handel te drijven, monsters van hunne waren hadden vertoond, terwijl zij onder de bedrijven met Hans Decker begonnen te spreken, en naar de gesteldheid zijner gevangenis te vragen; doch dat de afgezant van den Koning van *Spanje*, een geestelijke, die aan het hof in bijzonder aanzien was, dit had willen beletten, tegen voornoemden Decker zeggende, dat hij wel moest bedenken wat hij zeide, en oppassen dat door zijn toedoen deze schepen niet weder van hier geraakten, als degenen die onlangs daar geweest waren, waarmede hij de vier schepen van de oude Compagnie bedoelde, welke in het laatst van Julij aldaar geweest waren, en die, door zijn waarschuwen en schrijven, weder vertrokken waren, waar genoemden Decker veel om had moeten lijden, en zeer mishandeld was, dewijl zij hem als de oor-

zaak van dit vertrek beschouwden. Hierom herinnerde hem de Ambassadeur daar aan, er bijvoegende, pas op, wees voorzigtig, opdat gij zelf geen oorzaak wordt van uwe langere gevangenis, maar doe u best opdat deze schepen niet van hier vertrekken. Door zulke gesprekken werden de onzen niet weinig verlegen, daar zij vreesden dat de geestelijke met den Koning eenig verraad beoogde, en hierom begonnen zij op hun vertrek te denken, doch van den anderen kant in overweging genomen hebbende, hoe vele gevaren zij reeds doorgestaan, welke moeite zij reeds aangewend, en hoeveel tijd zij reeds versleten hadden voor zij hier gekomen waren, zoo besloot de Commandant Paulus van Caerden, den volgenden dag met eenige geschenken aan wal te gaan, en den Koning te verzoeken om handel te mogen drijven, en ofschoon hij weinig hoop op eenen goeden uitslag had, konde hij echter volgens eed en pligt niet nalaten alles te doen wat mogelijk was; ten einde zich naderhand behoorlijk te kunnen verantwoorden, niet op loutere gissing of kwaad vermoeden vertrokken te zijn. Hierom werden dan de geschenken gereed gemaakt in de herinnering wat den Zeeuwschen schepen wedervaren was, en in de overtuiging dat men met eenen tiran te doen had, welke, met de Portugeezen, onze dood vijand was.

Den 24sten November ging de Commandant met de geschenken aan den wal, alwaar hij aan den oever werd ontvangen, met olijfanten ingehaald en voor 's Konings paleis gebragt, daar Hans Decker hem ontmoette, die hem ten hove geleidde, waar hij

door den Koning zeer vriendelijk ontvangen. verwelkomd, omhelsd en verder uitmuntend behandeld werd, terwijl deze hem deed merken dat de geschenken hem zeer aangenaam waren; doch de brief, die hij van Z. H. Prins Maurits medebragt, mogt niet gelezen worden, doordien de genoemde Portugeesche geestelijke den Koning gezegd had, dat het parkement van varkensleder gemaakt wordt, waarom dan de Commandant den Koning door zijnen tolk liet zeggen, dat hij in zijne haven gekomen was, om den handel te drijven en voor geld, en voor al de waren, die hij hem opnoemde, peper in te koopen. Verder dat hij voor zijne komst wel vernomen had wat er met de Zeeuwsche schepen voorgevallen was, doch dat hij niet twijfelde of dit was het bedrijf der Portugeezen en door hun toedoen gebeurd, waarom hij dit niet aan den Koning toeschreef, maar Z. M. verzocht deze menschen geen geloof te geven, indien zij iets ten hunnen nadeele verhaalden, dewijl het onze gezworene vijanden waren. De Koning antwoordde hierop, dit niet te zullen doen, maar de Nederlanders te zullen behandelen als zijne eigene kinderen, terwijl hij de inkomende regten den Commandant schonk, met belofte te zullen zorgen dat hij zoo spoedig mogelijk zijne lading had, dat niemand, hetzij ingezeten, hetzij vreemdeling, van welken stand of rang, peper zoude mogen inkoopen, ontvangen of laden voor en aleer de Hollanders hunne lading zoude hebben. Toen de Commandant over den prijs wilde spreken, zeide hij zulks nog vroeg genoeg te wezen, en dat dit zijn werk niet was, maar

dat de *Sabander*, *Ponugola* en *Corcon*, [rijks grooten] hiertoe zouden benoemd worden, doch dat de Commandant de peper een *Teijl*, (*) (zekere munt) per baar minder zouden hebben, dan nu de markt was. Verder gaf hij den Commandant verlof een huis in de stad te nemen, ten einde zijne koopwaren daarin te brengen en zijnen handel te beginnen, hetwelk deze ook beloofde, doch dat hij eerst aan boord zijn moest om hierop orde te stellen, verzoekende tevens dat het Z. M. mogt behagen toe te staan, dat HANS DECKER met hem naar boord ging, hetwelk de Koning niet alleen toestond, maar hij beloofde ook de andere gevangenen vrij te zullen geven, ten welken einde er terstond boden naar *Pedier* (†) gezonden werden.

(*) De *Tijel* of *Tahel* is eigenlijk een gewigt, ongeveer met ruim 1½ ons oud gewigt overeenkomende, doch daar men in dit land in *China*, enz. ook de munt toeweegt, werd de prijs bij de *Tijel* goud bepaald, en men kan in geld denzelven op *f* 1 Nederl. rekenen. Doch de *Tijel* is onderscheiden; in *China* heeft men 26 *Tijel* in eene *Cate*, waarvan de 200 eene groote *Baar* doen, terwijl de 22 *Tijels* eene *Cate* maken, waarvan de 200 eene kleine *Baar* maken, en waarvan de 100 een *Tijel* of *Tahel* uitmaken. In *China* houden 16 *Tijels* eene *Cate*, waarvan 500 en in *Malakka* 200 eene *Baar* maken, een *Tijel* heeft 10 en ook wel 8 *Massen*, eene *Mas* 10 *Conduri*, enz. Men weegt thans het goud met kleine zaad korrels, *Rakat* of *Sagotimbangan* genoemd, waarvan 24 eene *Mas* en 16 *Massen* eene *Tijel* maken, ook gebruikt men groote roode boonen *Sagapuhu* genaamd (*adenanteras pavonia* LINN:) die met den *Kandarin* der Chinezen overeenkomt en waarvan de 100 een *Tijel* of *Tahel* uitmaken.

(†) *Pedier* is eene voortreffelijke koopstad, aan de N. O. kust van *Samatra*, met eene haven.

De Commandant bedankte den Koning zeer beleefd voor deze gunst, met verzoek dat dezelve zoo spoedig mogelijk mogt ten uitvoer worden gebragt. De Koning vereerde den afgezant een moorsch kleed en eene vergulde krits, en na eenige gesprekken over den toestand onzer landen en Z. H. PRINS MAURITS nam deze zijn afscheid, dan toen hij aan de sloep kwam, wilden degenen die hem uitgeleidden, niet toestaan dat HANS DECKER met hem zoude medegaan, tenzij hij twee gijzelaars aan den wal liet, en daar hij hier tegen niets konde doen, liet hij zijnen tolk en HANS VAN LOCHEM aan den wal. Terwijl hij nog aan het hof was, kwam de Ambassadeur van *Spanje*, met eenen Kapitein, die hem daar gebragt had, mede aan het hof, en verwelkomde hem zeer vriendelijk en met vele pligtplegingen, waarop de Commandant antwoordde. » Welkom of niet, ik dank » God dat Hij mij gezond en wel heeft laten hier » komen", er bijvoegende dat alle zulke Spaansche complimenten noodeloos waren, daar hij wel wist hoe welkom ons volk in die, landen was, en zulks reeds te voren bij ondervinding had.

Den 25sten ging ADAM FLAMINGH met de koopwaren naar den wal en huurde aldaar een huis, waarop hij den volgenden dag naar den Koning ging, die hem zeer goed ontving en een Moorsch kleed, benevens eene krits en eenig geld ten geschenke gaf, terwijl hij hem beloofde hetgene den 24sten was toegezegd te zullen houden, waarop FLAMING ook van zijnen kant den Koning eenige geschenken aanbood.

Na gedurig aanhouden om den handel te beginnen

en den prijs van de peper te bepalen, kwamen eindelijk op den 1sten en 2den December de *Sabander*, *Ponugolo* en *Corcon* tot dat einde in het huis van Flamingh, en eischten tegen alle redelijkheid dertig *Tijel* voor de baar peper, terwijl de markt niet meer dan 10 à 11 *Tijel* was, terwijl zij dezelve eindelijk voor 25 *Tijel* verlieten. De onzen hierover zeer verwonderd deden hierop geen bod, maar beklaagden zich bij den Koning over deze onredelijkheid; doch deze verontschuldigde zich, dat dit niet door hem, maar door den *Sabander* en zijne mede gelastigden geschied was. Deze nu bedrogen de Hollanders op allerlei wijzen, nu eens zeggende dat de Koning hun de lading zou bezorgen, dan weder dat er naauwelijks 200 baren in voorraad waren. Eindelijk in tegenwoordigheid des Konings weder bij elkander gekomen zijnde, kwam men tot 20 *Tijel* om te zien of de onzen ook zouden bieden, doch daar de markt thans 13 à 14 was, en men hun dus (in aanmerking genomen 's Koning belofte hun eene *Tijel* per baar minder te verkoopen) 6 à 7 *Tijel* over vroeg, terwijl zij wel zagen dat 's Konings bevel, dat niemand koopen of laden zoude vóór zij hunne lading hadden, niet uitgevoerd werden dat zij dus op 's Konings woord geen staat konden maken, besloten zij hunne koopwaren weder scheep te brengen, den handel aftebreken en te vertrekken.

Volgens dit besluit op den 5den December al de koopwaren en het volk aan boord gebragt hebbende, uitgezonderd eenen kleinen jongen, die met Hans Decker om eene boodschap naar het hof was ge-

gaan, ging de Commandant des morgens aan den wal om van den Koning afscheid te nemen en betaling te vragen, voor eenige lakens, welke de *Sabander* in zijnen naam bij hem had gekocht, dan toen hij bij het paleis was, kwam men hem met de lakens reeds te gemoet, met berigt dat de Koning dezelve niet verkoos, waarom hij dezelve terugnam en aan eenigen van zijn volk in bewaring gaf, tot dat hij zoude terugkomen. Aan het paleis gekomen zijnde liet hij zijnen tolk den Koning berigten; dat hij gekomen was om van Z. M. den Koning afscheid te nemen, ten einde naar eene andere haven te vertrekken, waar hij eene betere markt hoopte aan te treffen, dewijl hij met Z. M. omtrent de peper niet had kunnen overeenkomen. Na onderscheidene gesprekken gaf hem de Koning vier baren peper, en wel twee voor den Commandant en twee voor FLAMINGH, dewijl het thans te laat was, verzocht hij dat de Commandant dezelve den volgenden dag zoude komen afhalen, om dan tevens zich met hem te gaan verlustigen en in het bad te komen. Dit aangenomen hebbende ging VAN CAERDEN weder naar de sloep, waar onderscheidene Turksche en Moorsche kooplieden hem tegenkwamen en zeiden wel met hem op de reede te willen handelen, mits tegen Venetianen (Turksche dukaten) (*) en peper tegen laken, lood, spiegels en glazen, doch dat hij hiertoe de toestemming van den Koning moest vragen, dewijl het hun anders

(*) Een Venetiaansche dukaat wordt thans gerekend op *f* 5, 58 cents, de Turken rekenen bij Piasters.

niet vrij stond; de Commandant beloofde dit den volgenden dag te zullen bewerkstelligen en voer aan boord.

Den 4^{den} ging hij weder naar den wal en kwam bij den Koning in het bad, alwaar hij zeer goed ontvangen werd, en ook de vier baren peper, benevens eenig geld en een mes ontving, tegen hetwelk hij den Koning eenige glazen, twee sloten, twee loopen en een kort roer ten geschenke gaf, tevens verzoekende dat de Turksche en Moorsche kooplieden met hem en de zijnen op de reede mogten komen handelen, hetwelk hem terstond werd toegestaan; dan toen hij verzocht om twee matrozen, die aldaar van de Zeeuwsche schepen gevangen en tegenwoordig waren, voor zich te mogen hebben, zeide de Koning dat hij den Commandant Hans Decker reeds geschonken had, en dat hij Flamingh ook eenige gunst moest bewijzen, wanneer deze van hem afscheid kwam nemen. Ook verkreeg men weinig antwoord omtrent de verzochte gevangenen van *Pedier*, dan dat men reeds lang boden om dezelve gezonden had, en nu ging de Commandant weder naar boord, zonder eenig goed of volk achter te laten.

Van den 5^{den} tot den 11^{den} December ging Flamingh dagelijks aan boord om van de Turksche en Moorsche kooplieden eenige goederen in te koopen, doch wilde dat zij dezelve aan boord zouden leveren, hetgene zij echter weigerden, zeggende dat de Koning wel had toegestaan, om met hen te handelen, doch dat hij hun hetzelve verboden had, onder bedreiging dat degene die daarop betrapt werd, handen en voe-

ten zouden worden afgekapt; desniettegenstaande verkochten zij hun en den Portugeezen soms eenig laken, terwijl den Commandant van tijd tot tijd van 's Konings wege werd aangeboden, om met hen omtrent het nieuwe gewas te handelen, waartoe zij eindelijk besloten.

Den 12den sloten zij met den *Sabander*, *Ponugola* en *Corcon* den koop op de volgende voorwaarden; dat zij zoo min van het in- als uitvoeren eenigen tol zouden betalen. — Dat geene kooplieden of schepen eenige peper van het nieuwe gewas zouden mogen koopen. — Dat zij geene betaling, veel minder voorschotten zouden behoeven te doen, of hierom aangezocht worden, alvorens de levering was geschied, en alsdan voor niet meer dan de levering bedroeg. Dat hetgene de Achemers van hen kochten, zoude moeten worden betaald in goud, zonder op de rekening van de leverantie gesteld te worden, — dat men de lading in ten minsten drie of vier maanden zoude brengen. — Eindelijk dat de baar peper op 7 *Tijel* zoude worden gesteld. Dit alles in het Maleisch gesteld zijnde, verzochten de afgevaardigden FLAMINGH te teekenen, deze liet het echter eerst door HANS DECKER en zijnen tolk in het Portugeesch vertalen en voorlezen, en bevond toen in hetzelve gesteld, dat zij de geheele som moesten voorschieten, en het nieuwe gewas afwachten; hetwelk hun met groote valschheid spoedig en zacht was voorgelezen, doch door HANS DECKER bemerkt was. Na veel twisten weigerde FLAMINGH nu het contract te teekenen, waarop zij hetzelve in groote drift verscheurden en

zeiden: » Dan moogt gij uw fortuin in het nieuwe gewas verwachten." FLAMINGH vertrok hierop en ging zich bij den Koning beklagen, die hem nieuwen moed en meer hoop gaf.

Den 13den huurden zij op nieuw een huis en bragten eenige goederen aan den wal, de beste verwachting koesterende, doordien de Koning de Nederlandsche gevangenen van *Pedier* op nieuw hun had geschonken, met belofte dat zij vrij bij hen aan boord zouden blijven, en daar er eenige praauwen waren uitgeloopen, gaf men voor dat die eene lading peper voor hen gingen halen.

Den 14den deed de *Sabander* hen waarschuwen dat zij vooral des nachts, goede wacht en opzigt in hunne woning zouden houden, dewijl er vele dieven en kwaadwilligen in de stad waren, tevens hun aanradende ter hunner veiligheid vijf of zes geweren uit hunne schepen te doen brengen, hetwelk zij, zonder eenig kwaad vermoeden deden; dan hiervan maakte de *Sabander* gebruik, om zich bij den Koning te beklagen, dat zij hem mistrouwden, en dat zij zich hierom van wapenen hadden voorzien; alleen ten oogmerk hebbende om hen bij den Koning zwart en verdacht te maken, gelijk zij dan ook door goede vrienden gewaarschuwd werden, den *Sabander Ponugolo* noch *Coron* te vertrouwen, dewijl zij verzekerd zijn konden, dat zij hunne vijanden waren.

Den 18den ging de Commandant op nieuw den Koning spreken over het nieuw gewas, doch konde niets uitrigten, dewijl de prijs weder veel hooger was en men de realen van achten tot veel minder

prijs wilde ontvangen, en boven alles nog den gegewonen tol van uitvoer vorderde. Dan na veel heen en weder trekken; werd eindelijk den 20sten de verkoop met den Koning in persoon gesloten, onder voorwaarde dat zij de baar peper tegen acht *Tijel* zouden betalen, mits zij de realen van 8ten tegen vijf mas (*) zouden ontvangen, en altijd slechts zoo veel peper zouden betalen als zij ontvingen, zonder tot eenig voorschot van penningen verpligt te zijn, belovende tevens in den tijd van 4 maanden 1800 baar te leveren, doch dat zij vijf ten honderd voor uitgaande regten zouden betalen, waarvoor dan ook geene kooplieden of schippers, van welk volk dan ook, eenige peper zouden mogen koopen of laden, voor zij hunnen last volgens contract ontvangen hadden.

Den 29sten des nachts, kwamen 5 mannen van de ongelukkige, Zeeuwsche schepen uit de gevangenis te *Pedier* bij hen aan boord: Zij verhaalden hun dat zij sedert onze komst veel naauwer bewaakt waren, dat onlangs eenige praauwen van *Achem* te *Pedier* waren gekomen, onder den schijn van hunne lading peper aldaar te halen; doch dat zij daar benevens verscheidene anderen ten oorlog werden toegerust, dat zij gevangenen mede daarop gesteld waren; dat zij met de vloot van elf praauwen tot *Pasange* gekomen en aldaar tot veertien vermeerderd waren, en nu hunnen koers langs den wal tot op *Sumorlanga*,

(*) Dus zonde indien men de *Tijel* op 8 mas stelt, de *Tijel* op *f* 1 komen.

15 mijlen van *Pedier* hadden gerigt, om aldaar water in te nemen en verder naar *Malakka* en de kust van *Perach* te zeilen, om de vloot van den Koning van *Achem* aldaar aftehalen, en de Nederlanders alsdan te overvallen, gelijk de Bevelhebber der praauwen hun dikwerf had verhaald, er bij voegende, dat hij zeer wel wist dat de onzen daar niet gekomen waren om handel te drijven, maar om de kusten en stroomen van 's Konings land door hunne zeerooverijen onveilig te maken. Natuurlijk had hij dit van de Portugeezen gehoord, welke de Koning, als zijne bijzondere vrienden, geheel en al geloofde, waarom zij afgezonden waren, om de armade die tegen *Johor* stond af te halen; deze praauwen hadden tevens brieven van den Koning aan den gouverneur van *Malakka* mede, om dezen van zijne vriendschap te verzekeren, en tevens dat hij nu noch immer den Engelschen (zoo noemden zij nu nog de Nederlanders) eenigen handel zou veroorloven, maar integendeel hun zoo veel afbreuk zoude doen, als in zijn vermogen was. Verder verhaalden zij, dat toen de 4 schepen der oude Compagnie aldaar gelegen hadden, de genoemde armade ongeveer anderhalve mijl van daar in eenen hoek lag, met voornemen om de genoemde schepen te overvallen, of met dezelve te vechten, alzoo zij vernomen hadden dat een groot gedeelte van het volk ziek lag, en de overigen dagelijks in groot getal naar den wal gingen, over welk een en ander de onzen zich niet weinig verwonderden. — De genoemde vijf personen te *Sumorlanga* aan den wal geweest zijnde, waren met eene kleine praauw gevlugt,

hierom deed de Commandant den scheepsraad bij een komen, in welken besloten werd dat de Commandant naar den wal zoude gaan, ten einde den Koning te berigten, dat deze mannen ontvlugt waren, zonder echter iets te laten blijken, dat zij iets wisten van hetgene zij vernomen hadden, schoon zij nu genoegzaam wisten wat er gaande was, en hierdoor op hunne hoeden moesten zijn, zoowel om zich gereed te maken om van land te kunnen vlugten, als om op de reede hunne schade te vergoeden, en verder alles wat hun zoude overkomen.

Aan den wal gekomen zijnde, ging de Commandant bij den Koning en gaf hem kennis van het ontvlugten der genoemde manschappen, van zijne oorlogspraauwen in de rivier de *Sumorlanga*, tevens hem verzoekende dat de Koning hem die wilde vereeren, er bijvoegende, dat hij toonde ongeveinsd te willen handelen, en niemand buiten zijn weten in zijne schepen wilde verbergen, maar integendeel alles wilde doen wat hem aangenaam was; de Koning toonde hierin veel genoegen te nemen, gaf de bedoelde gevangenen vrij, en verzocht den Commandant zich niet meer als zijnen vriend, maar als zijnen zoon aan te merken; daar zijne opregtheid en rondheid hem hiertoe bewoog. Door zulke hoofsche streken zocht de Koning den Commandant te verschalken, zelfs liet hij hem bij het afscheid een kopje vereeren, van zekere stof waarvan des Konings geheele servies gemaakt was, en hetgene in dit land tegen goud werd opgewogen.

Ofschoon nu in het contrakt van den 28sten wel

expresselijk was vastgesteld, dat zij niet zouden behoeven eenig geld voor te schieten, deed de Koning hun echter dagelijks daarom vragen, en zoodanig aanhouden, dat zij het den 31sten reeds zonder gevaar niet durfden weigeren, maar verpligt waren duizend realen van achten en vijf stukken laken op rekening te geven

Op denzelfden dag kwam Kapitein FREDERIK HOUTMAN, met nog drie anderen, met een schuitje van *Pedier* aan boord vlugten, en bevestigde hetgeen de vorige gevangenen ons verhaald hadden, dan toen zij over zijne omstandigheden en gevangenis spraken, zeide hij niet gevlugt te zijn, om zonder afscheid of toestemming te willen vertrekken, doch alleen zulks had gedaan omdat hij vreesde dat zij van zijne gevangenis en alles wat hem ontmoet was niets wisten, waardoor zij veel nadeel konden lijden, en niet gelost werden; waarom hij dan ook den volgenden dag naar den Koning wilde gaan, hopende niet alleen zijne loslating en die zijner medegevangenen te zullen bewerken, maar ook te zorgen dat zij hunne lading binnen kregen, en dat een vast contract met den Koning werd gemaakt, om 's jaarlijks hier gerust en in vriendschap te kunnen handelen, waarom men dan ook gezamenlijk goedvond, om den Koning van hunne komst aan boord te verwittigen, alvorens er eenige lading van *Pedier* kon komen. Te dien einde ging ADAM FLAMINGH naar den Koning om dat te berigten, en tevens hunne vrijheid te verzoeken, hetwelk de Koning toestond, hetzelve met zijn zegel bekrachtigende, echter bepaalde Z. M. dat

Houtman den volgenden dag aan den wal moest komen.

Den 1sten Januarij 1601 ging F. Houtman benevens A. Flamingh naar den Koning, welke zijn besluit van gisteren bevestigde, en genoemden Houtman en zijnen lotgenooten de vrijheid schonk, dan bij het verlaten van het hof ontmoetten zij den *Sabander* van *Pedier*, welke terstond Houtman wilde binden en wegvoeren, welk laatste, op last van den Koning ongebonden geschiedde, terwijl zij hem nog dienzelfden avond over de rivier bragten. Flamingh hiervan aan boord berigt brengende, werd vastelijk besloten het vorige besluit te volvoeren, te vertrekken en de schade voor hetgene zij van den Koning moesten hebben op de reede te verhalen, daar zij toch zagen dat alles met bedrog en schelmerij werd aangelegd; dat de Spaansche Ambassadeur meer dan ooit in aanzien was, en gedurig, zelfs des nachts, met den Koning beraadslaagde, gelijk hun door een goed en getrouw vriend werd bekend gemaakt.

Den volgenden dag ging de Commandant naar den wal en vernam dat Houtman reeds met den dag naar *Pedier* was gebragt, alwaar hij hem in 't geheim vijftien venetianen of dukaten, een nieuw testament, psalmboek en eenige lijfsbehoeften deed brengen. Vervolgens ging hij naar den Koning en verzocht hem Houtman weder in vrijheid te stellen, doch kreeg tot antwoord dat Houtman was weggebragt, om, daar er eenige kostbare ringen en kritsen vermist waren, en men hem of de zijnen van die ontvreemding beschuldigde, te worden verhoord; verder gelastte men hem om den

volgenden dag, de drie andere gevangenen, welke met HOUTMAN waren overgekomen aan land te brengen, en daar dit met de beloften des Konings streed, zoo vroeg de Commandant naar de waarde van het gestolene goed, waarvoor hij dan, onder 's Konings goedkeuring, zoude borg blijven, waarop de *Sabander* van *Pedier* antwoordde, dat dit wel de waarde van een geheel landschap bedroeg; de neef des Konings, welken de Commandant door geschenken op zijne zijde had weten te krijgen, antwoordde, » indien gij dan » toch zoo schandelijk liegen wilt, zeg dan maar » tien landschappen"; waaruit natuurlijk op te maken was dat het woord van den Koning van weinig belang was, en dat men slechts zocht de gevangenen weder te krijgen, gelijk dan ook HOUTMAN weder naar *Pedier* was gebragt. Omtrent de drie overige verklaarde de Commandant dat er twee van ziek waren, doch men wilde dit niet gelooven, en gebood om zonder eenige tegenkanting hen over te leveren.

Den 3den Januarij ging de Commandant met eenen der bedoelde gevangenen, JAN DIRKSZ van *Dordrecht*, na hem vooraf van linnen, kleederen, benevens twintig venetianen en eenige massen te hebben voorzien naar den wal, doch hij kon, wat hij ook deed, niet verhinderen, dat deze man tegen den wil en de belofte des Konings mede naar *Pedier* werd gevoerd, zij schreven dit gedrag voornamelijk toe aan den invloed van den Spaanschen geestelijken, vooral omdat de Commandant met DECKER naar den Koning willende gaan, door de wacht werd afgewezen, wijl de Koning niet te spreken was, terwijl de

Spanjaard naderhand gehoor verkreeg, waarom hij dan ook niet veel goeds van zijnen raad verwachtte, en, gelijk zij dan nog vernamen dat de Portugeezen getracht hadden door den Hamburger MATTHIAS MEU hun volk om te koopen, om de Officieren te vermoorden en met de schepen naar *Malacca* te loopen, alwaar zij goed ontvangen en onthaald zouden worden, hetgene de Portugeezen zonder voorkennis en toestemming des Konings niet zouden hebben durven onderstaan, waarom men dan ook niet twijfelde of de dagelijksche verkeering strekte alleen om te verrassen en te misleiden, zoodat zij alle voorzigtigheid noodig hadden.

Daar zij nu gedurig lastig gevallen werden om de beide genoemde zieken uit te leveren, met bedreiging dat men anders HANS DECKER voor hen in de plaats zou nemen, verzochten zij den 5den dat de Koning iemand aan boord zoude zenden, ten einde zich van hunne ziekte te overtuigen. Te dien einde werd de *Sabander* van *Pedier* met des Konings tolk aan boord gezonden, welke het overeenkomstig de waarheid bevonden, hetwelk hij hun beloofden getrouwelijk den Koning te berigten, waarvoor zij hem beloofden den volgenden dag aan den wal een geschenk te zullen geven.

Den 6den kwam de genoemde *Sabander* zeer onbeschaamd in de logie en eischte de geschenken, welke hem gegeven werden, onder belofte dat hij zijn best zou doen dat de twee zieken aan boord mogten blijven, hetgeen hij zeide dat de Koning in zijne han-

den had gesteld, vervolgens gaf men hem nog een en ander voor den Koning van *Pedier*, ten einde daardoor te bewerken dat HOUTMAN en DIRKSZ. te beter zouden behandeld worden; zij boden hem ook eenig geld aan, indien hij kon bewerken dat deze weder naar *Achem* gebragt werden, waarop hij antwoordde dat dit aan den ouden Koning (namelijk dien van *Achem*) stond, die hem belast had daarvoor te vragen vijftig *Catte* zilver (elk van drie-en-veertig realen van achten) er bijvoegende dat zoo zij goud begeerden, de Koning hen daarmede zou betalen, doch daar zij overtuigd waren dat dit niet in der minne zoude afloopen, besloten zij dit te weigeren, en zooveel hun mogelijk was den Koning geen geld meer te geven, te meer daar zij door eenen der inwoners gewaarschuwd waren, zich daarvoor te wachten, dewijl zij zich altijd bedrogen zouden vinden. Zij veinsden dus alle vertrouwen in den Koning te hebben, doch hielden zich verzekerd dat de *Sabander*, *Ponugolo* en *Corcon* hunne vijanden waren, die zij vreesden dat alleen kwamen om hen schoon voor te praten, en alles ten ergsten aan den Koning over te brengen. Daar zij op nieuw wegens de zieken werden lastig gevallen, ging de Commandant weder naar het hof, doch het werd hem niet vergund den Koning te spreken, of aan het hof te komen, hetwelk nog nimmer was gebeurd. Ondertusschen werd hem door den *Sabander*, *Ponugolo* en *Corcon* aangezegd, dat de Koning hem vroeg 200 *Cattij* zilver, waarop hij verzocht Z. M. te mogen spreken, ten

einde hem een pardesaen (*) te vereeren, doch het werd hem niet toegestaan, waarom hij zich naar het gehuurde huis begaf. In dit huis gekomen, werd hem door den tolk van wege den Koning berigt, dat de inwoners van *Johor*, zijne vijanden, onder *Poulowey*, bij zijne havens waren aangekomen, waarom hij hem gelastte zijne sloepen te wapenen en dezen te bevechten en te verjagen; dan de Commandant meende dit te moeten weigeren, zeggende geen last te hebben van vijanden te zoeken of iemand te beoorlogen, doch dat hij gereed was zich te verdedigen, en dat indien de vijanden op de reede bij de schepen kwamen, hij hen wel zou weten te ontvangen; dat zij uitgezonden waren als kooplieden en dus alleen gewapend waren om zich te verdedigen, waarom hij den Koning verzocht, hem te verschoonen; dan de tolk antwoordde hierop dat FLAMINGH dit had beloofd, en dat hij hierom verzocht de sloepen gereed te maken. Doch daar VAN CAERDEN bevreesd was, dat men hem de sloepen zou ontnemen, gelijk het voor deze den Zeeuwschen schepen voor *Pedier* gebeurd was, besloot hij het den Koning zoo beleefd mogelijk te weigeren, ofschoon het wel bleek dat FLAMINGH door den Koning sterk gedrongen, dit niet had durven weigeren om hierdoor des te beter toegang te bekomen. De tolk nam hierop afscheid terwijl men hem een geschenk beloofde, indien hij bij

---

(*) De partisaen of partisan is eene soort van piek of hellebaard, bij hen in gebruik.

den Koning het antwoord ten beste duiden, en hen zooveel mogelijk verontschuldigen wilde.

Den 7den Januarij ging de Commandant weder naar den Koning, daar men hem gestadig om de beide zieken plaagde, en hij hoopte dezelve aan boord te zullen mogen houden, doch de Koning gaf hem op eene wrevelige en onvergenoegde wijze ten antwoord, dat het niet zijne gevangenen waren, maar zij aan zijnen zoon, den Koning van *Pedier* behoorden, en zij dus met den *Sabander* alleen te doen hadden. De Commandant wilde hem de genoemde partesaen ten geschenke aanbieden, doch hij weigerde die, en ofschoon hij die, na eenig aanhouden, eindelijk aannam, liet hij denzelven terstond weder teruggeven, zeer ontevreden zijnde dat zij de door FLAMINGH beloofde sloepen niet lieten volgen. Den 8sten vervoegde zich de *Sabander* in het huis der Nederlanders, en vroeg den Commandant, in naam des Konings 200 *cattij* zilver, ongeveer 8600 stukken van achten, op rekening van de peper, welke de Koning hem over vier maanden zou leveren, waarop de Commandant antwoordde dat dit regtstreeks aanliep tegen het gemaakte contract, waarin wel expresselijk was bedongen geworden, dat men geene voorbetaling zoude behoeven te doen, en hiervoor per baar eene *tijel* meerder zoude betalen, de stukken van achten tegen 5 mas zoude rekenen, en 3 ten honderd voor tol betalen; dat hij anders zich wel aan de eerste afspraak zoude gehouden hebben, daar te boven dat hij uit goedheid en in de hoop van niet meer lastig gevallen te worden, evenwel reeds 1000 stukken van

achten en 5 stukken laken had bepaald. Hierop antwoordde de *Sabander* dat de Koning het geld noodig had om eenige zaken in orde te maken, doch de Commandant antwoordde » zoo heb ik de peper noo» dig om weder naar huis te komen!" waarop hij weder » de Koning zal zeer ontevreden zijn, wan» neer ik zonder geld kom," de Commandant: » en » Z. M. de Prins zal nog veel meer ontevreden we» zen, indien ik van zulk eene verre reize kom zon» der peper mede te brengen, ik ben gereed om bij » elke aflevering de peper te betalen, doch zonder » peper mag ik geen geld meer afgegeven." Na deze en dergelijke gesprekken riep de Commandant den *Sabander* en Decker alleen, en verzocht den eersten de zaak voor den Koning behoorlijk open te leggen, en bij Z. M. ten beste te duiden, dat het in zijn vermogen niet was zoo veel geld aan land te brengen, alzoo het tegen zijnen last streed, en het dus ter goeder trouw was dat hij zoo handelde. Hij schonk den *Sabander* hiervoor 100 stukken van achtten, doch bij het afscheid nemen, zeide deze, dat indien men geen geld vooraf wilde schieten, de bepaalde prijs voor het nieuwe gewas niet zoude gehouden worden. De Commandant beloofde mede 100 stukken van achten aan den *Ponugolo*, indien alles ten beste werd geschikt, niettegenstaande zij dezen zoowel als den *Sabander* niet vertrouwden, te meer daar hij vernomen had hoe zij zich omtrent Cornelis Houtman en de vorige schepen hadden gedragen. Des avonds werd van Caerden door een goed vriend

gewaarschuwd, dat de Koning weder nieuwe eischen zoude doen, en betaling vorderen van vier honderd baren peper, welke de Zeeuwsche schepen hadden medegenomen. Toen de sloep gereed was om af te steken, stond er eene ledige oostersche kist, welke gevisiteerd werd, waarover de Commandant zich zeer verwonderde, en hieruit besloot dat men begon te vreezen, dat zij hunne goederen aan boord zouden willen brengen, waarom hij bevel gaf om den volgenden dag nog meer goederen van grooten omslag, alsmede eenige ongepakte lakens aan den wal te brengen, ten einde alle kwade vermoedens of achterdocht voor te komen, of ten minste weg te nemen.

Den 9den kwam de *Sabander* van *Pedier* op nieuw om de zieken op te eischen, en nam in afwezigheid van den Commandant met list DECKER mede, hetwelk de Commandant niet zoodra bemerkte of hij volgde, en had groote moeite om hem weder los te krijgen; hierop kwam de genoemde *Sabander* weder in het huis, bragt al de voorheen ontvangene geschenken terug, en eischte, zonder eenige tegenspraak de zieken terug. Daar er nu zoo veel volk om het huis te zamenschoolde, gisten zij dat deze op de wacht gesteld waren, en dit bragt den Commandant tot nadenken, zoodat hij op verschillende tijden van den nacht ging om te zien of er geene gelegenheid was om met zijn volk de vlugt te nemen, doch daar de onderscheidene schepen, welke aldaar lading innamen, nog niet genoeg hadden, om hunne schade op

dezelve te verhalen, en zij altijd nog de hoop bleven koesteren, de gevangene Nederlanders te zullen verlossen, stelden zij dit van tijd tot tijd uit. Des avonds ging de Commandant aan boord, en besloot dat FLAMINGH den volgenden dag naar den Koning zoude gaan, om te verzoeken dat de zieken aan boord mogten genezen worden, en dat hij zes honderd stukken van achtten zoude medenemen, in de hoop daarvoor hunne vrijheid te koopen.

Den 10[den] was FLAMINGH naauwelijks aan den wal gekomen of hij vernam dat DECKER des avonds met geweld was gevangen genomen, en uit het huis gevoerd, en tevens dat de Koning bepaald had, dat de beide zieken moesten uitgeleverd worden, indien men DECKER terug wilde hebben, dat hij den Commandant voor eenen buffel had uitgescholden, en twee malen voornemens was geweest hem handen en voeten te laten afhouwen, doch zulks alleen uit eerbied voor de vreemde volken had gelaten.

Den 11[den] werden dan de zieken, nadat men dezelve behoorlijk van kleederen, linnen en geld voorzien had naar den wal gezonden, en daar zij zeer ziek waren toegestaan in hun gehuurde huis te blijven, terwijl DECKER weder in vrijheid werd gesteld. Op denzelfden dag kwamen al de Kapiteins der op de reede liggende schepen, met den Portugeeschen geestelijken voor het paleis van den Koning, doch niemand werd er binnengelaten, terwijl de Nederlanders vernamen dat genoemde geestelijke aan alle Portugeezen had verboden om te scheep of te land eenigen omgang of onderhoud met hen te hebben, en zich gereed te

houden om binnen vier of vijf dagen te vertrekken. Ook liet de Koning door de stad omroepen dat alle zeelieden moesten scheepgaan, om binnen vier dagen te vertrekken. Ondertusschen werd VAN CAERDEN gewaarschuwd zich met zijn volk en goed van den wal te verwijderen, dewijl men verkeerde plannen omtrent hen had, terwijl het te voren gemelde verraad der Portugeezen met den Hamburger omtrent de Officieren op nieuw bevestigd werd, welk een en ander onmogelijk zonder voorkennis van den Koning had kunnen worden in het werk gesteld, en waaruit zij dus hunne bedoeling wel konden gissen, waarom zij meenden dat het nu tijd was op hunne hoede te wezen, en te trachten het volk te bergen, en de vreemde schepen, die op de reede lagen in hunne magt te krijgen, ten einde hierdoor de beloofde peper, en alzoo voldoening van hetgene zij te vorderen hadden te erlangen.

Daar men te voren was overeengekomen, dat de Commandant het volk van den wal mede zou brengen, werd dit echter niet weinig moeijelijk, door dien FLAMINGH, die om de beide zieken naar den wal was, niet konde zwemmen; en hun van den wal te ontbieden was niet raadzaam, uit vrees dat men hem mogt aanhouden, te meer daar zij van tijd tot tijd nieuwe waarschuwingen ontvingen omtrent hetgene hun te wachten stond; hierdoor was men niet weinig in verlegenheid, dewijl zij vreesden dat de Koning eerder gereed zoude zijn dan zij, en het volk, dat aan den wal was, gevangen zoude houden. Ten einde dan hun besluit om des nachts te ontvlugten uit te voeren,

bood zich de schipper Klaas Gerritz, een geoefend zwemmer, vrijwillig aan om hierin van dienst te zijn. Hij ging den volgenden dag met nog vier geoefende zwemmers naar den wal en nam, om bij de inwoners geene achterdocht te verwekken, eenige koopwaren mede. Intusschen werd aan het scheepsvolk het genomen besluit voorgelezen, en tevens gelast hun geweer en al het noodige tot een gevecht gereed te houden, doch bij het aanhalen der schepen niemand eenig leed te doen of te beschadigen, dewijl de aanslag alleen geschiedde om op deze wijze betaling te erlangen. Des avonds ging de sloep naar de bepaalde plaats, zijnde een eiland in eene rivier naar hetwelk zij zwemmen moesten, hier verwachtte men het volk, dat in twee partijen van de stad kwam; de laatste partij, bij welke Klaas Gerritz was, en die een half uur na de eerste de stad verlaten had, kwam het eerst bij de sloep, zoodat zij vreesden dat men eenig gerucht in de stad gehoord had en deze ontdekt waren, waarom zij zich spoedig naar de schepen begaven, alwaar weldra ook de andere partij met eene kano volgde, hebbende deze echter zekeren Pieter Dragon, die niet zwemmen kon, en zich te veel gewaagd had, moeten achterlaten, alzoo hij verdronken was. Het was echter merkwaardig dat de beide zieken ook medekwamen, daar zij te voren niet verder dan eene scheeps lengte hadden kunnen gaan, en nu eenen aanmerkelijken afstand hadden gezwommen, waaruit men zien kan waartoe de nood en de zucht tot vrijheid in staat stelt. Nu namen zij al de schepen, die op de reede lagen tot

zich, zijnde 3 *Romissen* (*), 3 van *Guseratte*, 3 van *Bengalen* en eenen Portugees. Zij maakten hierdoor ruim honderd gevangenen, en bragten de drie schepen met peper zeewaarts van zich, en stelden op dezelve goede wacht, hetwelk alles zonder eenig bloedvergieten afliep. Zij schreven daarop aan den Koning om hem de oorzaak van hun vertrek te verhalen, en wat men van hem te vorderen had, welke brief hem des morgens door eenen der gevangenen werd toegezonden.

Den 13den zagen zij des morgens drie sloepen, welke de rivier kwamen afdrijven, waarom zij eene witte vlag lieten waaijen, daar zij dachten dat deze kwamen om met hen te onderhandelen, waarnaar zij opregtelijk verlangden, ten einde den Koning mondeling reden van hunne handelwijze te geven, doch daar deze niet aan boord kwamen, belastten zij daarmede eenen der voornaamste gevangenen, welken zij de noodige onderrigting en een tweede schrijven aan den Koning gaven, en welke, na goed onthaald te zijn en beloofd te hebben weder terug te zullen komen, met eene kano vertrok, doch nimmer is teruggekeerd.

Den 14den kwam een tolk des Konings met eenen brief van Z. M. aan boord, doch welke brief alleen hoofsche complimenten maar geen het minste antwoord op hunne brieven bevattede, veel min een

---

(*) Deze kwamen waarschijnlijk van de Z. O. hoek van *Malakka*, bij kaap *Romania*, waarnaar men toen mogelijk die schepen noemde.

woord repte, omtrent het gemaakte contract of de verlossing der gevangenen; het opschrift was aan P. van Caerden en A. de Flamingh, Engelsche Kapiteinen. Zij lieten dezen brief onbeantwoord, zeggende dat die niet aan hen behoorde, dewijl zij geene Engelschen waren, dan gaven den tolk mondeling berigt dat alles wat er gebeurd was, alleen geschiedde om voldoening van het gemaakte contract en de bevrijding der gevangenen te verkrijgen, dan, indien de Koning zich verder door de Portugeezen wilde laten opstoken, zij verpligt waren op hunne hoede te zijn, en het gevaar, hetwelk hun dreigde te ontvlugten, dat zij alleen de genomene schepen bemagtigd hadden om hierdoor vergoeding voor hunne uitstaande schulden en achtergelatene goederen te verkrijgen, en te toonen dat zij niets zochten dan hetgene regt en billijk was; vervolgens bragten zij den tolk met nog twee anderen in de kajuit, en lieten hun al hunnen voorraad van geld enz. zien, ten einde te toonen dat zij geene zeeroovers waren, gelijk de Portugeezen hen noemden, maar eerlijke kooplieden, terwijl zij aanboden hunne lading daarmede te betalen; dat zij verder niet meer voornemens waren, naar het nieuwe gewas te wachten, dewijl zij verzekerd waren dat de vereenigde magt des Konings en der Portugeezen gereed was om hen te overvallen, waarom zij besloten hadden hunne lading daaruit te nemen, en dat zoo die schepen naar het nieuwe gewas wachten wilden, zij de legdagen voor hen betalen zouden. Dit een en ander verzochten zij den tolk getrouwelijk over te brengen, tevens verzoekende dat iemand van de zijnen wilde blijven om aanteekening te houden

van de peper, die zij overnamen, hetwelk hij weigerde, waarom zij dit zelve doen moesten, ten einde, wanneer het eens op betalen aankwam, niets meer in rekening goed te doen dan zij ontvangen hadden. Terwijl zij hier mede bezig waren, kwamen er drie oorlogsvaartuigen de rivier op, waar de Commandant met eene gewapende sloep naar toe ging, en op dezelve vuur gaf.

Den 15den begon men van den wal van drie verschillende plaatsen op de schepen te vuren, waarom men met drie gevangenen eenen brief naar den wal zond, met bedreiging, dat zoo men met vuren niet ophield, zij de genomene schepen in brand zouden steken, en toen men, dit schrijven niet achtende, den volgenden dag met schieten van den wal voortging, staken zij het Portugeesche schip in brand, te meer nog daar zij het met ponpen kwalijk konden drooghouden; intusschen gingen zij met het laden van peper aanhoudend voort. Toen echter op den 17den het schieten nog niet ophield, staken zij op nieuw twee van de oudste schepen in brand, hopende hen op deze wijze tot rede te brengen.

Den 18den ontvingen zij brieven van den Koning en van HOUTMAN, terwijl men met schieten ophield, gelijk zij met branden. Zij boden nu op nieuw aan, alle schade te vergoeden, indien de Koning nog voornemens was het gemaakte contract te volbrengen, waarmede zij den brenger, na hem goed onthaald te hebben, weder terugzonden. Echter zagen zij die van de stad aanhoudend bezig met geschut op de wallen te brengen.

Den 19den ontvingen zij weder brieven van den

Koning en van HOUTMAN, welke zij op dezelfde wijze beantwoordden. De brenger, een Romijs, scheen eenig bevel gehad te hebben, op het grootste der genomene schepen, en beklaagde zich, dat hij al zijn vermogen had besteed tot den aankoop van vier baren peper, die mede in die schepen waren; de Commandant liet hem terstond, in tegenwoordigheid van de anderen, uit medelijden die peper betalen, onder belofte, om van het door hem verhaalde een getuigenis, van zijnen Kapitein, en F. HOUTMAN onderteekend, in te zenden, ten einde hij alle gelegenheden tot een bewijs van behoorlijke voldoening te kunnen dienen. Verder boden zij aan, om indien er nog meerder goed, aan zeelieden toebehoorende, in de schepen was, deze op een getuigschrift van den Kapitein en HOUTMAN betaling konden halen, en nog meer, zij beloofden om vier duizend realen van achten te willen betalen, indien men gijzelaars aan boord wilde zenden, om de verschillen bij te leggen. Dit alles deden zij om ten duidelijkste te bewijzen dat zij tot de betaling en uitvoering van het contract genegen waren, doch daar zij op het eene noch het andere eenig antwoord, of de gevraagde getuigenis omtrent de vier betaalde baren peper ontvingen, zagen zij duidelijk dat het alleen op bedrog was toegelegd, waarom zij dan ook, toen zij den volgenden dag weder brieven ontvingen, waarin geene melding van het verzochte gemaakt werd, zich overtuigd hielden dat men hen slechts wilde ophouden, ten einde zich gereed te maken, en hen met geweld te overvallen, hetwelk zij ook uit den brief van HOUTMAN meenden te kunnen bemerken; daar deze hen waarschuwde

wat verder af te gaan leggen, dewijl er vier praauwen om peper zouden uitloopen, waarbij hij eene NB. voegde. Een der briefbrengers verzocht bij hen te mogen blijven en mede te varen, hetwelk zij toestonden, daar hij een kloek man, en in onderscheidene talen wel ervaren was. Deze kwam dus den volgenden dag terug, en berigtte hun dat in de rivier vier praauwen tot branders gereed gemaakt werden, welke met ketenen aan elkander waren vastgemaakt, en die zij voor stroom op hen wilden afzenden, dat verder hunne geheele magt zoude opdagen, om hen van de reede te verjagen, hetwelk met HOUTMANS schrijven zeer wel overeenkwam.

Den 22sten geen antwoord of eenige tijding van den wal bekomen hebbende, en uit den mast ziende dat de rivier vol schepen, praauwen, jonken en andere vaartuigen en bij het kasteel eene groote galei lag, waaruit ten duidelijkste bleek, waartoe men hen zoolang onder valsche beloften had opgehouden, besloot men de rivier niet uit nood, maar om meerder kwaad te verhoeden te verlaten, en des nachts met de landwind onderzeil te gaan, vooraf werden al de gevangenen op een der genomene schepen geplaatst en hun brieven voor den Koning, HOUTMAN en al de Kapiteins der genomene schepen mede gegeven, waarin breedvoerig verslag van het voorgevallene werd gedaan, verzeld van eene inventaris van de achtergelatene goederen, en eene rekening van het gene de Koning hun schuldig was gebleven, ten einde hier uit de genomene peper mogt worden betaald, tevens vermeldende dat zij voornemens waren nog twee dagen onder *Pulo-waij* te blijven, ten einde de voldoening der

contracten, en de vrijlating der twee nog overgeblevene landslieden af te wachten, daar zij nu ongeveer half geladen waren.

Den 22[sten] kwamen zij onder *Puloway*, doch daar zij geen grond konden krijgen, lieten zij het doorstaan om eene andere reede te zoeken, en kwamen door een gat tusschen eilanden en rotsen, waar een geweldige stroom liep, in zee. Hier bleven zij twee dagen in stilte drijven, toen zij eindelijk een vaartuig zagen, waarom zij gingen bijleggen, eene vredevlag heschen, en hetzelve inwachtten, doch daar het niet op hen aankwam, zetteden zij koers langs de kust van *Pasane*, *Ticou* en *Priaman*. (*)

Den 25[sten] kwamen zij te *Totitangan*, onder de linie, waar zij dachten peper te koopen, doch zij hoorden dat er oorlog in het land was, over eenige tollen, waarom de peper niet konde worden afgebragt, hierom vertrokken zij naar *Ticou*, waar zij ook niets vonden, alzoo een *Romies* aldaar kortelings geladen had, zoodat zij hier slechts versch water innamen, en den 18[den] naar *Priaman* zeilden, alwaar zij den 20[sten] aankwamen. Hier vonden zij twee jonken van *Bantam*, welke van *Achem* vertrokken waren, en daar deze hier nog geen peper gekregen hadden, zagen zij wel dat hier ook niet veel zoude te halen zijn, waarom zij besloten regt door naar *Bantam* te zeilen, in hope aldaar beter te zullen slagen.

(*) Alle plaatsen op het eiland *Sumatra*.

Den 19den Maart kwamen zij aldaar aan, en vernamen; zoo uit de achtergelatene brieven als van het volk dat er was gebleven, dat de Admiraal PIETER BOTH, in gezelschap van zeven schepen, naar het vaderland was onderzeil gegaan, waarop hij besloot het gebeurde te *Achem* aan den Gouverneur bekend te maken, opdat hij na hun vertrek hiervan hoorende, niet onkundig daarvan zoude wezen, en hun volk hierdoor zoude moeten lijden.

Den 20sten ging de Commandant naar den Gouverneur, aan wien hij al het voorgevallene naar waarheid opgaf, en tevens over den prijs der peper begon te handelen; doch hij kon het niet eens worden en moest dus ongedaner zake afscheid nemen. Doch den 23sten kwamen zij overeen voor 1500 zakken peper, en begonnen terstond te laden.

Den 29sten kwam de Admiraal JAKOB VAN NECK, met drie schepen voor rekening van de Oude-Compagnie, en twee van de Nieuwe Brabandsche Compagnie op de reede, welke verhaalde, dat hij met zes schepen in de bogt was vervallen, en dus op *Annobon* had ververscht en water ingenomen, en dat hunne schepen daar te voren waren geweest, en eenen man om begane misdaad aan wal hadden gezet.

Door de komst van den Admiraal, sloeg de prijs van de peper merkelijk op. Toen de Admiraal dit bemerkte, besloot hij op den 2den April hier één schip in lading te laten, en met de andere schepen naar de *Molukken* te stevenen; zoodat het schip *Delft*, onder bevel van den Koopman JAKOB JAKOBSZ. en den Kapitein SIMON JANSZ HOEN, dat ten O. van de *Kaap*

de Goede Hoop door storm zijnen grooten mast verloren had, bleef liggen.

Den 10den April waren beide de schepen geladen; op den 12den rekende de Commandant met den Gouverneur af, stelde orde op het volk en de logie aldaar, en des nachts gingen de beide schepen naar het vaderland onderzeil.

Den 14den namen zij te *Lampon* op *Sumatra* ververscbing en water in, en maakten zich verder gereed tot de reize. Den 15den kozen zij zee, en stelden koers naar de Kaap; den 28sten overleed ADAM FLAMINGH. Tot den 22sten hielden zij goeden wind, en liepen vrij goed voort, doch toen, op 32° 45′ breedte gekomen zijnde, kregen zij eenen geweldigen storm, zoodat zij alle zeilen moesten bergen. Verder hadden zij dagelijks storm tot op den 20sten Junij, toen zij des nachts eene geweldige bui hadden, waarin hagelsteenen zoo groot als geweerkogels vielen.

Den 8sten Julij kwamen zij in eene baai, en daar het eene schip zeer lek was, doordien de vurenhuid in zee meest was afgespoeld, besloot men het hier te brengen, en zoo veel mogelijk te herstellen.

Onderwijl ging de Commandant eene landreize met twintig soldaten doen, ten einde menschen te vinden en beesten te koopen. Zij vonden zeven mannen en eene vrouw, welke door teekenen te verstaan gaven, dat zij beesten voor hen zouden bestellen; zij vonden het een schoon land zonder veel geboomte, echter met herten en olijfanten; dan zij kregen bijna geene ververschingen als mosselen, waarom zij dan ook aan deze baai den naam van *Mossel-baai* gaven. Zij za-

gen hier op verschillende tijden twee zeepaarden, die zeer groot waren, en een bijzonder gezigt opleverden. Zij vonden deze baai te liggen op 34° 30′, en bleven in dezelve tot op den 14den, wanneer zij versch water ingenomen hebbende, met eenen N. O. wind onderzeil gingen, om de kaap te passeren.

Den 16den met weinig voordeel langs den wal zeilende, kregen zij tegenwind, waarom zij weder eene baai inliepen; hier handelden zij dagelijks met de inwoners, en konden zoo veel ossen, kalveren en schapen krijgen als zij maar zout hadden om in te leggen, en tevens genoeg om versch te gebruiken. Zij kochten hier eenen os voor eenen ijzeren band van eene handlang, en zoo alles naar evenredigheid, waarom zij dan ook deze baai den naam van *Vleesch-baai* gaven, liggende dezelve op 34° 45′ Z. B. ten O. van de kaap. Den 21sten gingen zij van hier onderzeil.

Den 23sten waren zij op nieuw verpligt den wal te zoeken, dewijl het eene schip op nieuw een lek gekregen had; zij kwamen nu in eene baai op 34° 40′ Z. B., alwaar zij het schip opruimden en twee à drie lekken vonden, welke zij stopten, doch door den sterken W. wind, moesten zij daar tot den 30sten blijven liggen.

De wind, toen O. geworden zijnde, gingen zij onderzeil, doch dezelve spoedig keerende, moesten zij weder inloopen. Den 2den Augustus ging de Commandant naar eene rivier, waar vele zeepaarden waren, om te zien of hij volk konde vinden, en hierin slagende, kocht hij 5 schapen voor kleine stukken ijzer. Toen hij des avonds aan boord kwam, kregen

zij eenen harden zuid oosten wind, welke den volgenden morgen N. O. werd. Nu gingen zij onderzeil om de kaap voorbij te stevenen; zij noemden deze baai de *Visch-baai*, dewijl zij behalve de 5 schapen hier niets dan schoone visch gevonden hadden. —

Den 27sten waren zij niet weinig verheugd, dien nacht de kaap te zijn voorbij gezeild, daar zij gevreesd hadden aan den oostkant derzelve den winter te zullen hebben moeten doorbrengen, terwijl van het eene schip de vurenhuid meer en meer afspoelde, zoodat het hoe langer zoo meer lek werd, terwijl zij gedurende 3 maanden in storm gezworven hadden.

Den 17^{den} September kwamen zij voor *St. Helena*, waar zij verversching en water innamen, en den 18^{den} wederom onderzeil gingen, nadat zij aldaar de brieven van den Admiraal P. Both hadden gevonden, welke den 17^{den} Julij dit eiland verlaten had.

Den 25sten op de hoogte van 8° 15′ zijnde, zeilden zij het eiland *Assencion* voorbij, en waren den 22sten October onder de linie.

Den 8sten gingen zij voorbij het eiland *St. Michiel*, zoodat zij de schepen op de reede konden zien, ook zagen zij 3 schepen, die hen praaiden. Den 11^{den} kregen zij eenen westen wind, welke hen in het vaderland bragt; hebbende zij op de geheele reize verloren zeven-en-twintig man, waartegen zij er weder 10, die in *Achem* gevangen zaten, in het vaderland bragten. —

NASCHRIFT.

Het nemen der schepen door P. van Caerden, werd den Nederlanderen zeer kwalijk genomen, en de Portugeezen vonden hieruit middel om den Koning van *Achem*, in de gedachten dat zij eene hoop woeste zeeschuimers waren, te versterken. Naderhand echter bragten Gerard de Rooi en Laurens Bakker, met hunne Zeeuwsche schepen aldaar geland, het zoo ver dat de Koning afgezanten naar ons land zond, waarvan het hoofd in Zeeland overleed, doch de anderen een verdrag van vriendschap en koophandel sloten, en geheel *Indië* met den roem der Nederlanden vervulden, waardoor vele andere Indische volken overgehaald werden om met die landen in betrekking te komen. Aan deze afgevaardigden werd ook de schade, door van Caerden veroorzaakt, vergoed. Zie onder anderen Wagenaar, Vaderl. Historie, IX deel, bladz. 144 en verv.

HISTORISCH VERHAAL

van de VOYAGIE der HOLLANDEREN,

met drie Schepen

onder

den Admiraal

STEVEN VAN DER HAGEN.

Historisch Verhaal van de Voyagie der Hollanderen, met drie schepen, onder den Admiraal STEVEN VAN DER HAGEN.

Ofschoon de Bewindhebbers der Compagnie nog geene zekere tijding, veel min eenige retoeren van de acht schepen, in 1598 onder den Admiraal JACOB VAN NECK uitgezonden, hadden bekomen, lieten zij echter den moed niet zinken, maar besloten in 1599 op nieuw drie schepen naar de *Oost-Indiën* te zenden, onder bestuur van den dapperen Admiraal STEVEN VAN DER HAGEN, en wel *de Zon*, als Admiraalschip, Schipper CORNELISZ JANSZ SCHOUTEN, Opper Koopman JAN SAS van *Gouda*, *de Maan*, Schipper CORNELIS HEYNSEN, *de Morgenster*, Schipper CORNELIS JANSZ MELKNAP.

Deze drie schepen behoorlijk gemonteerd en van het noodige voorzien, gingen den 6den April des morgens met zonnenopgang uit *Tessel*, en passeerden den 9den de hoofden, en des avonds van dien dag het eiland *Wight*. Den 25sten kregen zij het eiland *Porto*

Sancto in het gezigt, alwaar zij een klein Portugeesch vaartuig vonden liggen, hetwelk daar van eenen Franschen zeeroover van alles was beroofd. Zij gaven het de noodige behoeften om naar huis te kunnen varen, (*) zeilden vervolgens voorbij de *Canarische* eilanden *Madera*, *Patma*, *Gomera* en *Teneriffe*, en hadden aanhoudend N. en N. O. wind.

Den 8sten Mei kwamen zij op de reede van *Islo de Majo*, eene der *Zoute* of *Kaapverdische* eilanden, (†) daar zij water innamen, en hierbij zoo weinig op hunne hoede waren, als of zij in het vaderland geweest waren. De Portugeezen hoewel weinig in getal en meestal roovers, dit bemerkende, overvielen den 13den des nachts eenen man op het strand, dien zij vermoordden. Toen men dit aan boord door het geschreeuw hoorde, werd er terstond eene welbemande sloep naar den wal gezonden, doch de manschap werd weldra overvallen en verstrooid, dewijl zij door de duisterheid niet konden zien, en de Portugeezen met hun schietgeweer in het geboomte voordeelig gelegerd waren. Toen men dit aan boord bemerkte, werd er terstond een vaartuig gezonden om te zien of ook aan het eiland eenige barken lagen, welke volk van *St. Jago* hadden overgebragt, daar men niet geloofde dat de bewoners van *Majo* alleen zulke aanvallen konden doen, wijl deze ten

---

(*) Hoe veel verschilt dit gedrag met dat der Portugeezen, omtrent de onzen, zie verder.

(†) Zie over deze eilanden III deel, bladz. 23.

hoogsten uit acht of tien man roovers bestonden. (*)

Bij het aanbreken van den dag, kwamen er 23 van de verstrooide manschappen, die men meende gevangen te zijn, voor den dag, en aan boord, terwijl er zeven bij de Portugeezen gevangen gebleven waren. Hierop besloot men, om met 100 man eene landing te doen en het eiland af te loopen, ten einde die zeven man te verlossen. Zoodra deze aan land kwamen, vonden zij hunnen vermoorden makker, wiens ligchaam nog na zijnen dood op de wreedaardigste wijze was mishandeld, en van hetwelke zij neus, ooren en andere ledematen hadden afgesneden, hetwelk eenen sterken indruk op de manschap maakte. Het lijk werd, volgens krijgsgebruik, aan land behoorlijk begraven, en vervolgens de verdere togt ondernomen, dan zij konden niemand ontdekken.

Terwijl zij nog met hunne nasporingen bezig waren, zagen zij twee vreemde zeilen op de kust, waardoor zij verpligt werden, weder naar boord terug te keeren, dewijl de knapste manschappen tot

---

(*) Het eiland *Majo*, schoon weinig vruchtbaar, zandig en met slechts één beekje van zoet water, bevat thans 2 à 3000 inwoners, die werkzamer zijn en minder behoeften hebben dan die der andere eilanden. Het eiland brengt veel gierst, maïs, patatten, yamswortelen, komkommers, watermeloenen, katoen, vijgen enz. voort, heeft onderscheidene soorten van boomen, paarden, ezels, rundvee, tamme geiten, veel gevogelte, kleine schildpadden, veel visch en vooral zout, dat voornamelijk de Engelschen hier halen, de hoofdplaats is *St. Johannes* en de andere plaatsen zijn *Pinosa* en *Lagon*.

dezen togt gebruikt waren en zij vreesden, dat deze schepen eenig kwaad in den zin hadden. De Admiraal zond een vaartuig met de oranjevlag naar de schepen, welke een schot deden, de vlag heschen, en met het marszeil op steng bijdraaiden, ten teeken dat het vrienden waren; gelijk men dan ook bevond, dat het Engelsche schepen waren.

Den 14den hervatten zij des morgens de landing, doch de Portugeezen waren bijzonder op hunne hoede, zoodat zij er geenen konden ontdekken, en des avonds vermoeid en van dorst versmachtende weder aan boord kwamen. Dewijl zij nu geen middel zagen om het volk terug te krijgen, en geene vrijheid vonden om hier langer te vertoeven, daar zij genoegzaam van water voorzien waren, besloten zij den 16den te vertrekken en moesten alzoo hunne makkers in de ellendige gevangenis teruglaten.

Tot op 7° N. B. behielden zij aanhoudend goed weder en voordeeligen wind, dan nu begon het te veranderen, en zij kregen langzamerhand stilte, bliksem, donder, tegenwind en veranderlijke stroomen, welke hen om de oost voerden. Zoo zeilden of liever dreven zij voort tot den 5den Junij, wanneer zij het land van *Mallagatta* of de *Kust van Guinea* in het gezigt kregen op de hoogte van 5°; den 10den zagen zij kaap *Palma*, zijnde een ver uitstekende hoek, met eenen onzuiveren klipachtigen grond. Zij hadden den wind steeds op den wal, en werden door veel stilte en dwarlwinden overvallen, zoodat zij tweemalen verpligt werden te ankeren, eer zij met moeite

en door hulp van de stroomen genoemde kaap konden te boven komen.

Den 23sten kregen zij *Isle de Prince* (*) in het gezigt, dat eenen Portugeeschen Gouverneur in bezetting had, welke de inwoners als slaven behandelde. Zij stelden op hetzelve koers, ten einde te ververschen en vooral versch water te bekomen, waaraan zij groot gebrek hadden, doordien de hoepels der vaten door de hitte meestal gesprongen, en dus de vaten ledig geloopen waren. Dewijl voorheen andere Nederlanders tot dit een en ander van den Gouverneur verlof bekomen hadden, liepen zij op de reede, lieten ten teeken eene witte vlag waaijen, en zochten voor geld en goede woorden te handelen, doch zij werden zoodanig door het geschut van den wal ontvangen, dat zij verpligt waren, buiten schoot te gaan liggen. Nu zonden zij aan den wal, voorgevende Koninklijke schepen te zijn, welke naar *Braziliё* moesten, en die hier-op de kust vervallen waren, doch de Gouverneur antwoordde dat hij dit niet konde gelooven zonder schriftelijke bewijzen, tot welke zij niet in staat waren. Nu lieten zij de bloedvlag waaijen, daar zij toch zagen met geweld te moeten halen wat zij door goedheid niet verkrijgen konden. Zij lagen nu in de baai, digt onder het land, en bemerkten een klein vaartuig van de kust van *Angola*, naar hetwelk zij

(*) Eigenlijk *Ilhu de Principe* of *Prinsen-eiland*; een Portugeesch eiland in de bogt van *Guinea*, met eene gezonde lucht, veel rijst, mais, moniak, vijgen, hout, vee, 350 inwoners en de stad en haven *Principe*.

eene gewapende sloep zonden, ten einde hetzelve te veroveren, terwijl zij hoopten op zoodanige wijze verversching te krijgen, doch bij het vaartuig komende, vonden zij hetzelve ledig en in den grond geboord; dit nu mislukt zijnde, besloten zij zich in de watervallije te verschansen. Zij zonden hierop de stuurlieden naar den wal, ten einde de gronden te peilen, om alzoo de schepen langs het strand te leggen, zoo dat deze met hun geschut genoemde verschansing zouden kunnen verdedigen.

Nadat de stuurlieden de onderscheidene diepten hadden opgenomen, gingen eenigen van hen aan den wal om het land te bezien, doch werden door de inwoners, die aldaar in eene hinderlaag lagen, overvallen en weder naar hunne sloepen gejaagd, waarbij twee van hen gekwetst werden, en de eene aan zijne wonden overleed. Zoodra men aan de schepen dit vernam, werd er duchtig in de bosschen geschoten, doch dit konde weinig baten, dewijl de inwoners of gevlugt of zich behoorlijk in de bosschen verborgen hadden, waarom zij van verder geweld afzagen, en om geen volk meer te verspillen, besloten het eiland te verlaten en hunnen koers naar de kust van *Ethiopie* (*) te stellen, ten einde *Corisco* op de rivier *Angro* aan te doen, en aldaar water in te nemen.

(*) Men weet dat de ouden den naam van *Ethiopie* aan het geheele binnenland en een deel van O. en W. *Afrika* gaven. *Corisco* zijn eigenlijk twee eilanden, in de baai van *Angra* of *Paraoson* ten zuiden van kaap *St. John*, aan de kust ten Z. van de rivier *Cameron* gelegen.

Den 27[sten] kregen zij de vaste kust van *Ethiopie* in het gezigt, en zagen van verre een vaartuig dat bij den wind langs de kust hield. Er bijgekomen zijnde vonden zij het een vaartuig te zijn dat van *Amsterdam* kwam, en naar de kust van *Benin* was bestemd, doch dat meest ziek en zwak volk aan boord had, en daar het in der haast was uitgerust, en niet gedubbeld, noch van eenen vurenhuid voorzien was, was het schip zoodanig van de wormen doorboord; dat zij gestadig moesten pompen, hetwelk door de zwakheid van het volk onmogelijk uit te houden was, zoodat zij vreesden dat het schip hun in zee zoude ontzinken. Zij zeilden met hetzelve voort en kregen den 2[den] Julij de kust van *Corisco* in het gezigt, doch het genoemde vaartuig moest het reeds bij kaap *Gonsalvo* aan land zetten, daar men het niet langer konde boven houden.

Toen zij op de reede kwamen, bragten zij terstond de ledige vaten aan den wal, en hakten hout in de bosschen, waarvan zij hoepels maakten, en de vaten deden kuipen, en verder vullen, terwijl zij veel wild schoten en visch vingen.

Na hier vijftien dagen gelegen, en zich van een en ander zoo veel mogelijk voorzien te hebben, gingen zij weder onderzeil en passeerden den derden dag de linie; met de zee en landwinden langs de kust op laverende, kwamen zij den 24[sten] bij kaap de *Lope Gonzares*, waar zij het anker wierpen. Zij vonden hier het voornoemde vaartuig naar *Benin* bestemd, hetwelk aldaar eene tent aan den wal had opgeslagen, waar zich het volk met goed en levensmiddelen

onder geborgen had; dan dit kwam den Admiraal te gevaarlijk voor, dewijl zij zich daar onder wilden en negers bevonden, waarom hij hun raadde, hun vaartuig geheel te lossen en dan hetzelve met onderlinge hulp, ook van zijn volk op het drooge te halen, en de goederen weder scheep te brengen, dewijl zij zich dan beter tegen de aanvallen der inwoners konde verdedigen, en verder de uitkomst van God afwachten. Dit een en ander in orde gebragt hebbende, zetteden zij koers naar de *Kaap de Goede Hoop* en kregen het eiland *Annobon*, hetwelk zeer vruchtbaar is in oranjeappelen en citroenen, in het gezigt; daar nu de scheurbuik sterk begon te heerschen, besloten zij dit eiland aan te doen, ten einde zich aldaar te ververschen. De schepen *de Zon* en *de Morgenster* kwamen op de reede ten anker, doch *de Maan* werd door de steile gronden en sterke stroomen weder naar zee gedreven, zoodat het dit eiland niet konde aandoen. Hier kwamen twee Nederlanders bij hen aan boord, welke door eenen Westindievaarder, zeker niet om hun braaf gedrag, aan land gezet waren, en die, uit naam van al de inwoners zeiden, dat indien zij in het vriendelijke verversching begeerden, zij die naar genoegen zouden bekomen, doch indien zij het op eene andere wijze zochten, zij allen besloten hadden, met hun vee naar het gebergte te vlugten. Daar nu onze reizigers geen ander doel hadden, dan om in het vriendelijke verversching te krijgen, en zich herinnerden hoe zij bij het eiland *Majo* gevaren waren, namen zij dit met genoegen aan, en werden nu rijkelijk van citroenen en oranje-

appelen voorzien, dan daar het schip *de Maan* niet bij hen konde komen; maar door de stilte en sterke stroomen meer en meer van het eiland afdreef, terwijl zij zoo voor zich zelve als voor *de Maan* in overvloed van vruchten voorzien waren, besloten zij den 29sten tegen den avond weder onderzeil te gaan, hunnen drijvenden makker op te zoeken, en hem van hunne ververschingen mede te deelen. Zoodra zij dus in zee gekomen waren, deden zij seinschoten, welke zij tegen middernacht het genoegen hadden te hooren beantwoorden, waarop zij kort daarna bij elkanderen kwamen.

Nu vervolgden zij weder te zamen de reis met onderscheidene kalme en veranderlijke, doch meestal Z. O. winden, en kregen den 18den September het vasteland van *Afrika* in het gezigt. Bij de *Kaap de Goede Hoop* gekomen zijnde, peilden zij grond op het groote rif. Hier werd de streng van de groote mast van *de Maan* door eenen rukwind afgesmeten, doch de vleet binnen boord gehaald, en vervolgens weder opgezet, om zich te kunnen behelpen, tot dat er gelegenheid zijn zoude om alles weder in orde te brengen. Deze hoek nu zonder vele stormen gelukkig te boven gekomen zijnde, hebben zij alles in het werk gesteld en om de oost gewend, ten einde hunne reize te bekorten, koers stellende om het eiland *Java* aan te doen, maar door tegenwinden en gebrek aan versch water, dat alweder grootendeels uitgelekt was, werden zij verpligt het eiland *Madagascar*, ook wel *St. Laurens* genoemd, op te zoeken, ten einde te ververschen en water in te nemen.

Den 24sten kregen zij den zuidhoek van het voornoemde eiland in het gezigt, welke op 24° Z. B. ligt; dan zij wenschten liefst in de baai van *Anton-Gil* (*) te komen, en wendden hierom van het land, om om de noord te komen, maar ziende dat de stroom te veel om de zuid leide, werden zij, uit vreeze van het eiland mis te drijven, gedrongen, het weder naar het land te wenden, alwaar zij den derden dag eene onbekende baai bezeilden, en daar ten anker kwamen. Zij zonden terstond eene sloep naar den wal, ten einde de gelegenheid optenemen, en vooral te zien of men er ook versch water konde bekomen.

Aan land gekomen zijnde, vonden zij niets dan bergen en bosschen; zij maakten vriendschap met de inwoners, welke zij gemeene koralen, en glazen paternosters aanboden; het volk was zwart, met lang zwart gevlochten haar, dat zoo smerig was, alsof zij het met olie begoten hadden; voorts hadden zij eenen wijden mond, platten neus, breed aangezigt, dikke lippen en breede tanden. Zij gingen geheel naakt, behalve dat de meerbejaarden de schaamdeelen met eenen doek bedekten; de rijken en aanzienlijken hadden een kleed om den hals hangen, de armen met koperen banden beladen en de ooren versierd; hunne wapenen waren ronde schilden en korte spiesen, ook werpspiesen of assagaaijen, waarmede zij vele oefeningen verrigtten, en die van voren ijzers met weerhaken zoo als de harpoenen hebben, en

---

(*) Zie III deel, bladz. 73.

alzoo zeer gevaarlijk zijn. Zij konden geene sporen van Godsdienst (*) of bestuur bij hen vinden. maar zij leefden volkomen als wilde menschen en heidenen. Hunne huizen waren hoog boven den grond, aan- of onder dikke groote boomen getimmerd, zonder dat men hiervan de redenen kon vernemen, daar niemand der Nederlanders hunne taal verstond. De inwoners kwamen den reizigers voor als zeer vriendelijk, scherpzinnig en leerzaam, want in dien korten tijd van vijf dagen dat de schepen hier lagen, begonnen zij reeds, hoewel zonder dezelve te verstaan, eenige Nederduitsche woorden natezeggen. Terwijl zij hier lagen, voorzagen zij zich tamelijk van ververshing, doch hetgene zij het meeste noodig hadden konden zij het minste krijgen, namelijk goed water, dat hier zeer onzuiver en vol wormen was, terwijl het veel moeite kostte om hetzelve te halen, waarom zij voor kleinigheden de inwoners overhaalden om het hun te brengen. Verder hadden zij gebrek aan hoepels om de vaten te kuipen, welke zij daar even min als potspijs konden bekomen; ook lagen zij op eene opene reede, zonder eenige beschutting in de opene zee, waarom zij besloten van hier te vertrekken, en de baai *Antagonil* optezoeken, waarop zij hoopten rijst en alle verdere behoeften te zullen kunnen krijgen.

Den 10[den] November ligtten zij de ankers en verlieten met eenen landwind deze baai, die zij den

---

(*) Zie III deel, bladz. 53.

naam van *Zonne-baai* (*) gegeven hadden; dan daar het spoedig stil werd, dreef het schip *de Maan* door de stroomen naar de klippen, zoodat het genoodzaakt was het anker te laten vallen, waarvan het aan de overige schepen door een kanonschot kennis gaf; deze hielden nu met klein zeil den geheelen nacht af en aan, tot dat het dag werd, niet weinig bevreesd zijnde voor het lot van genoemd schip. Toen het licht geworden was, hadden zij het land en de plaats waar zij gelegen hadden nog in het gezigt, doch waren, boven gissing, door de stroomen niet weinig om de zuid geloopen. Nu ligtte *de Maan* weder de ankers, maakte zeil, en liep met den landwind naar de andere schepen, die het van verre in zee zag. Bij elkanderen gekomen zijnde, stelden zij gezamenlijk koers naar de baai *Antagonil;* na twee dagen zagen zij het eiland *St. Maria* (†) voor deze baai gelegen, waar zij voorbij liepen, en op de reede ten anker kwamen. Men hoopte hier even als de schepen onder den Admiraal HOUTMAN, op de eerste O. I. reize, (§) in vriendschap, ververschinq en rijst te krijgen, doch dit

---

(*) Waarschijnlijk was deze baai een der inhammen of kreken ten Z. en wel die tusschen de districten *Ampatres* en *Caramboul* bij de uitwatering der *Manaramboiwe;* mogelijk wel eene andere en dan zouden wij er de *Gallions*, eene graad zuidelijker dan *St. Dolphin*, voor houden; het niet opgeven der geographische ligging maakt de bepaling onmogelijk, en op latere kaarten wordt deze naam niet gevonden.

(†) III deel, bladz. 57.

(§) Ibid bladz 62 en verv.

mislukte, want nadat zij ten anker gekomen waren, wachtten zij eenen geheelen dag zonder dat er cano's kwamen of eenige inwoners opdaagden, dewijl deze allen naar het gebergte of in de bosschen gevlugt waren. Nu zonden zij eene welbemande sloep de rivier op, voorzien van spiegeltjes, koralen en andere snuisterijen om daarmede de vriendschap der inwoners te winnen, doch zij vonden geene menschen, maar alleen verlatene dorpen; zoodat zij des avonds onverrigter zake terugkwamen. Den volgenden dag zonden zij weder eenige sloepen aan den wal, met bevel, dat twee man ongewapend aan land zouden gaan, ten einde te beproeven om op deze wijze de inwoners uit te lokken, dan deze zijn naar de bosschen gegaan en als schelmen weggeloopen. Eindelijk waagden het eenige inwoners wat nader bij te komen, aan welke zij eenige spiegeltjes en koralen toewierpen, en hun teekens gaven dat zij gaarne in vriendschap met hen wilden handelen, alsmede of zij ook rijst hadden, en daar zij geenen tolk hadden, antwoordden deze door teekens, dat er thans geene ververshing voorhanden was, zoodat zij weder zonder eenig goed gevolg terugkeeren moesten. Zij lieten onderweg hier en daar eenige spiegeltjes, koralen en andere snuisterijen liggen, ten einde hierdoor den inwoneren vertrouwen in te boezemen. Terwijl zij hier lagen, waren sommigen bezig, hout voor hoepels te zoeken, anderen met die gereed te maken, de kuipers met de vaten te kuipen, en anderen met de rivieren of stroomen te bevaren, ten einde inwoners op te zoeken om met hen vriendschap te ma-

ken. Eindelijk eene onbekende rivier opgevaren zijnde, vonden zij een nieuw dorp, doch zoodra de inwoners hen ontdekten, staken zij hunne huizen in brand en vlugtten met vrouw, kinderen en goederen naar het gebergte. De Nederlanders schoten terstond toe en bluschten den brand grootendeels, terwijl eenigen zich verstoutten naar het gebergte te gaan en de gevlugte Indianen op te zoeken. Bij hen gekomen zijnde, betoonden zij hun alle vriendschap, en verzochtten rijst en andere ververschingen in te ruilen, dan zij gaven door teekenen te kennen dat zij zelve er groot gebrek aan hadden, zoodat alle pogingen vergeefsch waren; evenwel gaven zij hun eenige geschenken en gingen weder ongetroost naar boord. Eindelijk gingen zij voor de derdemaal de rivier op, en namen hunne vaart zoo hoog dat zij op de droogte bleven zitten; hier vonden zij weder een dorp, waar al de inwoners uitgevlugt waren, doch een kind van twee jaren hadden achtergelaten, dit kind versierden zij met eenige paternosters en koralen, doch konden verder niets uitrigten, dan toen zij aan strand bezig waren met kuipen, kwamen er twee zwarten uit het bosch en gingen vrijmoedig op hen aan, zeer wel gemoed zijnde, daar zij zagen dat alle woningen onbeschadigd gebleven waren, waarom zij den Admiraal eenige onrijpe vruchten vereerden, doch toen men hun naar rijst vroeg, beduidden zij die zelve thans hoog noodig te hebben voor hun onderhoud, alsmede dat de inwoners alleen vlugtten uit vreeze voor hunne geweren. Den Admiraal begon deze wijze van verversching te verdrie-

ten; het gelukte hem met vriendelijke woorden eenen der inwoners aan boord te krijgen, welken hij goed liet onthalen, en toen toestond om met zijn volk de rivier op te varen, hopende op deze wijze met de overigen in onderhandeling te komen en levensmiddelen te krijgen, hetgene deze dan, door den nood gedrongen, ook beloofde; aan wal komende, veinsde hij zich gereed te maken om met de andere inwoners te spreken; dan zijne kans schoon ziende nam hij de vlugt en kwam niet weder terug. Nu werd eindelijk besloten om eenen bootsman, die zich vergrepen had, aan land te zetten, ten einde te zien of men door weinig volks de vriendschap zoude kunnen verwerven. Dezen werd wijn, olie, brood en koralen medegegeven, doch toen hij eenen nacht aan wal had doorgebragt, kwam hij den volgenden dag aan boord zwemmen en bad om genade, zeggende dat men hem van al zijne kleederen had beroofd, doch men kon hierin nu niet treden en hij werd verpligt weder terug te keeren.

Ondertusschen waren de matrozen gewoon dagelijks met den zegen te visschen, om voor den maaltijd te zorgen, en nu begonnen de inwoners meer vrijmoedig te worden en deze te komen helpen om den zegen te trekken. Nu hoopte de Admiraal hierdoor eindelijk tot zijn oogmerk te geraken, dan het was niet mogelijk, daar de inwoners, uit gebrek aan rijst, zelve verpligt waren, wortelen uit de aarde te graven, om den honger te stillen, evenwel kregen de Nederlanders nu en dan nog wel kleine hoeveelheden onzuivere rijst, waarmede zij, wijl er toch niets

anders te krijgen was, zeer tevreden waren. Toen hebben zij den reeds genoemden Bootsman op een eiland gebragt, ten einde te beproeven of aldaar eenige verversching voor de vloot zoude te bekomen zijn, welke twee dagen daarna ondervraagd zijnde, antwoordde dat de inwoners door binnenlandsche oorlogen elkanderen geheel bedorven hadden, en dat zij voor de Nederlanders zeer bevreesd waren, zoodat er van dezen kant ook niets te verwachten was, waarom zij dan ook, zich zoo goed ververscht hebbende als de gelegenheid toeliet, besloten hunne reis naar *Bantam* te vervolgen; zij moesten echter nog twee dagen op den wind wachten, in welken de Admiraal zich door veel smeken en voorspraak van de Officieren liet overhalen, om den veroordeelden Bootsman weder aan boord te nemen.

Den 21sten December was de wind voordeelig en dus gingen zij onderzeil, naar *Sumatra* houdende. Zij hadden met veel storm en onweer te worstelen, en toen de Stuurlieden gisten bijna onder land te zijn, besloot men, uit hoofde de kusten en gronden bij velen onbekend waren, en het dus gevaarlijk zijn zoude met groote schepen op het land aan te houden, dat ieder schip deszelfs sloep zoude laten vallen en dezelve vooruit zenden, ten einde de gronden te peilen.

Den 28sten Februarij 1600 kregen zij land in het gezigt, en dachten dit het eiland *Sumatra* te zijn, dan zij bemerkten wel spoedig verkeerd gegist te hebben, en dat dit het eiland *Engano* bij de straat *Sunda* was, waarom zij dit spoedig voorbijliepen,

en naar de kust van *Sumatra* hielden, om op deze wijze de straat in te loopen. Zij lieten bij het *Chaloepen-eiland* (*) de ankers vallen, om hunne sloepen gereed te maken, waarmede zij nu dagelijks bezig waren, terwijl den Admiraal niets meer ter harte ging, dan om het afgematte volk behoorlijk te ververschen, en tot vorige gezondheid te doen terugkeeren; om deze reden zond hij een vaartuig naar *Sumatra*, ten einde ververschiug te halen. Zij waren nu nog twee dagen met de sloepen bezig; toen ligtten zij de ankers en gingen onderzeil om bij het jagt op de ververschingsplaats te komen, waartoe zij twee dagen noodig hadden, daar zij onder het hooge land ten sterksten door stilten gekweld werden, en voor blinde klippen of verborgene ondiepten zeer bevreesd waren, waarom zij dan ook steeds hunne sloepen vooruit zonden. Zij vonden hun vaartuig te *Lampon*, dat onder het gebied van den Koning van *Bantam* behoort, alwaar zij ververschiug en eenen Loods ontvingen, met welken zij de reis naar *Bantam* ondernamen, doch door stilte moesten zij op de reis het anker laten vallen.

Den 13[den] Maart kwamen zij te *Bantam* op de reede, deden eenige salutschoten en lieten het anker, na eene reis van ruim acht en-veertig weken, alhier vallen, God dankende voor zijne bewaring, schoon zij nog tusschen hoop en vrees dobberden of zij als

---

(*) Dit eiland is thans op geene kaart te vinden, zie de noot, bladz. 150.

vrienden, dan wel als vijanden zouden ontvangen worden. Terstond kwam er allerlei soort van volk aan boord, sommigen om hen te verwelkomen, anderen met levensmiddelen, vruchten en verversching, hetwelk niet weinig hunne bekommering deed verdwijnen en hun meerder moed gaf.

Den volgenden dag kwam er iemand aan boord, die goed Portugeesch sprak, en verzocht of liever beleefdelijk in naam van den *Sabander* gelastte, dat de Admiraal iemand van de zijnen bij hem in de stad zoude zenden, ten einde op te geven van waar en waartoe zij hier gekomen waren, waarvoor hij twee gijzelaars aan boord liet. Ingevolge hiervan gingen eenige kooplieden prachtig gekleed, van een schoon gevolg en trompetters vergezeld naar den wal. Bij het paleis gekomen zijnde, vonden zij het met lage doch zindelijke huizen betimmerd, terwijl aan beide zijden van den ingang twee wachthuizen stonden, die wel van wapenen en krijgsvolk voorzien waren, dat uit slaven van den Gouverneur bestond, die alle soorten van handwerk verrigtten. Hier lieten zij de trompetters helder op blazen; vervolgens kwamen zij aan eenen tweeden ingang, zijnde eene fraaije en met smaak uitgehouwene poort met een portaal, alwaar de trompetters zich weder lustig lieten hooren; tusschen deze beide poorten waren aan beide zijden gemeene huisjes getimmerd, waarin de slaven van den Gouverneur woonden. Nu kwamen zij aan een groot plein, alwaar de moské van den Gouverneur en een wachthuis van de Edelen gevonden werd. Hier ontving hen de *Sabander*

door den adel omringd om hen in het paleis bij den Gouverneur te geleiden, doch de adel moest buiten blijven staan. Nu gingen zij nog door een fraai portaal en over een klein beekje, en kwamen eindelijk in de gehoorzaal, alwaar zij den Stadhouder vonden staan, die hen zeer vriendelijk ontving en verwelkomde. Deze gehoorzaal was aan alle zijden open en op pilaren gebouwd, uit hoofde van de groote hitte, terwijl er fraaije matten gespreid waren, waarop zij allen nederzaten. Nu vroeg de Gouverneur door zijnen tolk van waar en tot welk einde zij aldaar gekomen waren, dat zoo dit was om peper te koopen, zij eenen slechten tijd hadden uitgekozen, dewijl dezelve, zoo uithoofde van het misgewas, als door de Chineezen, welke aldaar in lading lagen, zeer duur was. Vervolgens vroeg hij of de vorige vloten, die aldaar geweest waren, ook tot hunne maatschappij behoorden, en waarmede zij voornemens waren de peper, die zij koopen zouden, te betalen, in zilver of andere waren, waarop zij hem op de welvoegelijkste wijze antwoorden, zoodat hij zeer te vreden was, en ten blijke hiervan hun aanbood om hunne goederen in zijne bescherming te nemen, en indien zij hunne waren aan land wilden brengen, hij hun een steenen huis zoude geven, waardoor dezelve voor dieven en voor brand beveiligd zouden zijn. Hiervoor betuigden zij hem hunnen dank, in hope die in het vervolg door daden te bewijzen, terwijl zij alleenlijk verzochten om eenen tolk te mogen hebben, om met de inwoners te kunnen handelen, hetwelk de Gouverneur dadelijk

toestond, en zijnen tolk gebood, hen in alle opzigten van dienst te zijn, waarvoor zij hem op nieuw hunnen dank betuigden en zeer beleefdelijk, zoo van den Gouverneur als van den *Sabander*, afscheid namen, waarop de trompetten zich weder lieten hooren, en zij zich aan boord begaven om den Admiraal van hunne bevinding verslag te doen.

De Admiraal was over het gedrag van den Gouverneur zeer te vreden, en men besloot terstond om hem eenige geschenken te brengen, ten einde meer en meer zijne toegenegenheid te winnen; de geschenken bestonden in spiegels, fluweel, gebloemd cassa en andere stukken, die met groote pracht aan land gebragt en den Gouverneur zeer aangenaam waren. Nog dienzelfden dag ontving de Admiraal de tijding, dat de *Sabander* de schepen zoude komen zien, waarom de kajuit en het schip van den Admiraal zeer fraai werden versierd, en al het volk in het geweer gebragt werd, om alle ongelukken en verraad voor te komen, terwijl men tevens den *Sabander* verzocht, zoo weinig volk mogelijk mede te brengen, en de zijnen te verzoeken voorzigtig te zijn, ten einde alle ongelukken te vermijden. Om verder alle mistrouwen voor te komen, werden er twee kooplieden aan den wal gezonden, om voor gijzelaars te dienen. Hierna kwam de *Sabander*, alleen van zijne beide zonen vergezeld, in des Admiraals sloep over, terwijl hij zijn overig gevolg gebood in hunne cano's te blijven. Hij werd onder het geklank der trompetten, en met bijzondere hoogachting door den Admiraal ontvangen, en in de kajuit gebragt, alwaar

hij goed onthaald werd; en veel sprak over de reizen der vorige schepen en dergelijke zaken, tot dat hij eindelijk te verstaan gaf dat hij weder naar land wilde keeren. De Admiraal gaf hem nu onderscheidene geschenken, en hij vertrok zeer tevreden, terwijl de trompetten en het grof geschut zich ter zijner eere liet hooren.

Den volgenden dag gingen weder eenige kooplieden aan den wal, om met den Gouverneur zoo wegens de tollen en andere ongelden bepalingen te maken, als om op de markt rijst en andere benoodigdheden te koopen. De Gouverneur maakte de bepalingen zeer sterk, daar hij eenige duizende realen en daarenboven nog voor het ankergeld, uitgaande en inkomende regten van alle koopmanschappen, de vijfde en achtste penning vroeg; de kooplieden hierover zeer verwonderd, zeiden dat zij dit aan den Admiraal zouden berigten, en namen afscheid. De Admiraal niet minder over deze eischen verbaasd, was niet weinig verlegen wat hem in dezen te doen stond, tot dat hij eindelijk vernam, dat de laatste schepen hier eenen brief gelaten hadden, welke hij met veel moeite in handen kreeg; deze brief behelsde dat de Admiraal Wijbrant van Warwijck, voorheen Vice-Admiraal bij Jacob van Neck, met zijne schepen de eilanden *Java*, *Madura* en de *Molukken* had bezocht, en op sommige plaatsen eenig volk had gelaten, om handel te drijven. De overweging hiervan en de gedachten aan de zware lasten en ongelden, waarmede men hen te *Bantam* trachtte te bezwaren, gevoegd bij de buitengewone

duurte van de peper, deden den Admiraal besluiten om naar *Banda*, *Amboina* of de *Molukken* te vertrekken. Toen hij dit aan den Gouverneur bekend maakte, was deze daarover niet te vreden, daar hem hierdoor de aanzienlijke voordeelen van tollen en andere ongelden ontgingen, die hij zich had voorgesteld, waarom hij alle middelen aanwendde om hem dit af te raden, voorgevende, dat hij peper genoeg voor hunne lading zoude bestellen, en zoo hij meende dat de tollen en andere ongelden hem te hoog liepen, dat hij zich in alle redelijkheid zoude laten vinden; dan de Admiraal antwoordde hierop, dat hij uithoofde van den inhoud van dezen brief tot deze reis verpligt was, dewijl hij zich anders voor zijne meesters niet zoude kunnen verantwoorden, waarom hij vriendelijk verzocht hierin te bewilligen. De Gouverneur nu ziende dat het hun vast voornemen was, en dat alle middelen te vergeefsch waren, vond zich verpligt toe te geven, waarvoor zij hem rijke geschenken gaven, terwijl hij bij hun vertrek de noodige levensmiddelen, eenen Loods en eenen tolk medegaf.

Den 28sten ligtten zij de ankers, en zeilden van *Bantam*; het was nu in het laatst van de mousson, welke hen om de oost moest brengen. Zij gingen nu naar *Madura*, *Balij*, *Cambava*, *Java minor*, benevens verscheidene andere eilanden, en hadden eene verdrietige reis, uit hoofde van de gedurige stilte; den 2den Mei kwamen zij voor *Amboina*, alwaar *de Zon* ten anker kwam, doch *de Maan* en *de Morgenster* werden door de sterke stroomen weder van het

eiland afgedreven, en lieten voor het eiland *Banda* de ankers vallen, terwijl men aan *de Zon* niet wist waar zij gebleven waren.

Den 15den echter kwam er eene sloep van *de Maan* te *Amboina* aan, en berigtte dat de andere schepen voor *Banda* lagen, alwaar zij hoopten hunne lading binnen te krijgen; *de Zon* echter vond het te *Amboina* niet zoo als men gewenscht had, dewijl de nagelen meestal verkocht of verzonden waren; het nieuwe gewas stond wel schoon, doch er moesten nog wel zes maanden verloopen, eer hetzelve konden geplukt worden.

Ondertusschen verzochten de *Oran-cayns* of de edellieden herhaalde malen de hulp van den Admiraal tegen de Portugeezen, hnnne vijanden, hetwelk hij gedurig had afgslagen, dan door het gedurig aanhouden werd eindelijk besloten hen met drie gewapende sloepen te hulp te komen, waarom de sloep van *de Maan* weder naar *Banda* gezonden werd, teneinde zich te wapenen, en terstond met de sloep van *de Morgenster* weder terug te keeren.

Den 5den Mei kwamen de beide sloepen wel gewapend te *Amboina*, en nu begaf zich de Admiraal met zijn volk bij de Ambonezen, teneinde te zamen het kasteel der Portugeezen te belegeren, en tot de overgave te dwingen. Zij vertrokken met de sloepen en verscheidene *Ambonesche* vaartuigen; doch de Portugeezen hadden zich zoo wel verschanst, dat zij door hun geschut de landing onmogelijk maakten en de belegeraars terug moesten trekken.

Nu besloot men het schip *de Zon* voor het kasteel te brengen, dewijl de *Ambonezen* zich verzekerd hielden, niet alleen het kasteel te zullen veroveren, maar ook eene karak, welke aldaar met nagelen geladen lag, in hunne magt te zullen krijgen, waarvan zij reeds in gedachten den buit gedeeld hadden; doch dit was het vel van den beer, want nadat zij acht dagen op deze wijze het kasteel belegerd hadden, waren zij verpligt het beleg op te breken en terug te keeren, voornamelijk door gebrek aan volk, daar van de groote magt, welke de Ambonezen opgegeven hadden, naauwelijks de tiende man was opgekomen, waaronder nog weinig vrijwilligers en de meesten slaven waren. Voor het opbreken van het beleg liet de Admiraal het kasteel en de karak nog eens hevig beschieten, en een en ander opeischen, doch de Portugeezen verdroegen dit met geduld, wel verzekerd zijnde dat zij eindelijk moesten opbreken. Ongelukkig viel een schot van het kasteel, in de sloep van *de Zon*, waardoor het kruid werd aangestoken en zestien man deerlijk gekwetst werden, waarvan er een overleed, doch de overigen gelukkig genezen werden, en dit was al de schade, welke de Nederlanders gedurende de geheele belegering gehad hadden; dewijl het nu ongunstig weder was, werd de sloep van *de Zon* naar *Banda* gezonden, om te berigten hoe men voor het kasteel van *Ambon* gevaren was, dan door het onstuimig weder en de holle zee, werd zij verpligt weder terug te keeren. Den volgenden dag vertrokken zij met het schip uit de baai van het kasteel, en

zoodra de Ambonezen dit vernamen, vlugtten zij in aller ijl; zij waren zeer bevreesd, te meer daar de Portugeezen voor de komst der Nederlanders hunne beste galei hadden genomen.

Het weder nu beter geworden zijnde, ging de sloep den 20sten Augustus naar *Banda*. Onderwijl hield men zich bezig om in al de omliggende plaatsen al de nagelen op te koopen, die men krijgen konde, en dezelve aan boord te brengen, dewijl de mousson die hen weder naar het vaderland moest voeren, haast verloopen was. — Op den 18den September kwamen de schepen *de Maan* en *de Morgenster* wel geladen van *Banda* bij *de Zon* op de reede, ten einde te zamen naar het vaderland te vertrekken. Vooraf echter sloten zij met de Ambonezen een verbond, om te zamen de Portugeezen te beoorlogen, en ten dien einde zouden zij hier een kasteel bouwen, waaraan de Ambonezen zouden werken, terwijl de Nederlanders hetzelve van volk, geschut en krijgs- en levensbehoeften zouden voorzien, en gehouden waren de inwoners daarmede tegen den overlast der Portugeezen te beschermen, waarvoor de inwoners zich verbonden, om al de nagelen die zij wonnen aan de Nederlanders tot vastgestelde prijzen te verkoopen.

Dit verbond gesloten zijnde, werd er met de optrekking van het kasteel niet getalmd, maar hetzelve in minder dan zes weken voltooid en van 5 metalen en andere stukken, benevens krijgs- en mondbehoeften voorzien, terwijl het garnizoen uit zeven-en-twin-

tig vrijwilligers bestond, en het bevel werd opgedragen aan JAN DIRKSZ. VAN SONNENBERG (*).

Dewijl nu de mousson begon ten einde te loopen en zij alles in orde gebragt hadden, vertrokken zij den 6den October naar *Bantam*, thans op hunne terugreis minder gevaar ziende; na door stilte en tegenwind lang opgehouden te zijn, kwamen zij den 19 November aldaar in goeden staat en gelukkig ter reede, alwaar zij nog zes Hollandsche schepen op de reede vonden, zich niet weinig verheugende hunne landgenooten te ontmoeten; doch daar zij vernamen dat deze voor bijzondere reeders waren, vreesden zij niet weinig dat de prijzen aanmerkelijk zouden oploopen, waarom zij te zamen besloten elkanderen behulpzaam te zijn, en de waren niet tegen elkanderen op te jagen, hetgene van het beste gevolg was. Nadat zij nu allen hunne lading hadden, maakten zij zich gereed om naar het vaderland terug te keeren, waarbij zich vier der andere schepen voegden, zoodat de vloot bestond uit zeven schepen.

Den 14den Januarij 1601 vertrokken zij van *Bantam*, deden *Sumatra* aan, alwaar zij rijst, water, brand-

---

(*) De nadering echter van de magtige vloot der Portugeezen onder *Don* ANDREA FURTADO DE MENDOSA, verpligtte SONNENBERG om het kasteel *van Verre*, gelijk men het genoemd had, in tijds te verlaten en met de verzamelde nagelen, zich aan boord van de schepen van HEEMSKERK te begeven.

Zie VALENTYN *Oud- en Nieuw Oost-Indie* II. deel 2 boek bladz. 10.

hout en ververssching innamen, en toen koers zetteden naar *Kaap de Goede Hoop*.

Den 22sten liep de wind met eenen geweldigen storm, zoodat zij weder verpligt waren eene reede te zoeken, alwaar zij tot den een-en-dertigsten moesten blijven. En hoewel de zee nog hol stond, was echter de wind toen beter, en hierom besloten zij in zee te gaan, teneinde des te eerder in het vaderland te komen.

Acht dagen onderzeil geweest zijnde, zagen zij twee kleine eilanden, welke te voren nimmer op de kaarten waren aangeteekend. (*) Zij zetteden hunnen koers voort, doch werden niet weinig door storm gekweld, zoo zelf dat *de Zon* zijn roer brak, en de groote mast in tweeën geslagen werd, terwijl de groote ra van *de Maan*, die bijna geheel vergaan was, aan stukken brak. Eindelijk kregen zij den 29sten April de *Kaap de Goede Hoop* in het gezigt, waarover zij zeer verheugd waren, doch hier beliep hen wederom een storm uit den westen, welke wel tien dagen duurde, en in welken zij geen zeilen konden bijzetten, zoodat zij wel 80 mijlen terugdreven. Het weder nu eenigzins beter wordende, zetteden zij de zeilen weder bij om de schade in te halen, zoodat zij den 6den Mei de *Kaap* weder in het gezigt kregen, doch op nieuw deed hen een

(*) Het is niet wel mogelijk uit het opgegevene, deze eilanden te bepalen, mogelijk wel *Amsterdam* en *St. Paul*.

westelijke storm, die vier dagen aanhield, teruggaan.

Eindelijk passeerden zij den 16den Mei met groote blijdschap de *Kaap de Goede Hoop*, en kregen toen eenen Z. O. wind, zoodat zij reeds den 5den Julij het eiland *St. Helena* in het gezigt hadden, alwaar zij den 6den Julij in de *Kerkbaai* ten anker kwamen, en water, citroenen, geiten en varkens aan boord namen en zich geheel ververschten. Den 12den vertrokken zij van hier, en kwamen welbehouden in het vaderland aan, God dankende voor zijne bewaring en behoudene reize. —

KORT EN WAARACHTIG VERHAAL

van de tweede Scheepvaart, bij de Hollanders

op *OOST-INDIËN* gedaan,

onder

den Admiraal

JACOB VAN NECK.

Naar het Journaal van

ROELOF ROELOFSZ,

Schrijver op het schip *Amsterdam*.

Kort en Waarachtig Verhaal van de tweede Scheepvaart bij de Hollanders, op Oost-Indiën *gedaan, onder den Admiraal* Jacob van Neck.

Den 28sten Junij 1600 vertrokken uit *Tessel* de volgende zes schepen, als:

Amsterdam, aan boord van hetwelk de Admiraal Generaal der vloot Jacob van Neck zich bevond.

Dordrecht, Vice-Admiraal Wybrand van Warwyck.

Haarlem, *Leijden*, *Delft*, } waarvan de Commandanten niet genoemd worden.

en *Gouda*, een jagt, Schipper Claes Cornelisz. (*)

Onder *Engeland* gekomen zijnde, werden zij door tegenwind en storm verpligt, bij het eiland *Wight* ten anker te komen, gelijk zij zulks, van hier vertrokken zijnde, op nieuw onder *Portland* moesten doen; hier trof hun een groot ongeluk, dewijl er

(*) Volgens Valentyn voegden zich hierbij twee schepen van de Brabandsche Maatschappij, *de Zwarte* en *Witte Arend*, waarvan wij achter deze reis verslag zullen doen.

een stuk sprong, waardoor vier man gedood en verscheidene gekwetst werden, van welke laatsten zij drie man aan wal moesten zetten, waar zij ook hunne dooden begroeven. Den 4den Julij kwamen zij in zee, en na veel tegenspoed den 3den Augustus bij de *Canarische* eilanden.

Den 13den kregen zij het eiland *Boa Verta*, een der *Zoute-* of *Kaapverdische* eilanden, in het gezigt, terwijl zij verder tot den 24sten voortzeilden, zonder dat hun iets belangrijks bejegende, doch toen vongen die van het Jagt eenen visch van de soort, die de Portugeezen *Dorados* (*) noemen, welke 5½ voet lang was, en eenen ijzeren passer in zijn lijf had, welke een van het volk vier dagen van te voren in het water had laten vallen; den 17den September ving men aan boord van de *Amsterdam* eenen visch, die hun zeer verwonderlijk voorkwam; dezelve was ongeveer eene halve el lang, en zoo week als slijm, met eenen scherpen bek; hij leefde nog lang op het schip doch brak op het laatst aan stukken. (†) Was dezelve in het vaderland geweest zoude men met voordeel denzelven voor geld hebben kunnen laten zien.

(*) *Coryphena*, lang en plat van ligchaam, klein van schubben, die allerlei kleuren hebben, de kop stomp afhellende, de oogen als blinkend goud, de buik zoo wit als melk en de zijden als zilver, in het kieuwenvlies vijf stralen, de rugvin zoo lang als de rug zelve, die tusschen blaauw en zwart is met eenen groenen en goudverwigen gloed; de gewone grootte is 4½ voet.

(†) Mogelijk was deze wel eene *inktvisch* of *zeekat*, daar hij van dezelfde lengte is, en deze buiten het water verteert

Den 20sten ving men weder eenen *Dorado* met eenen koperen hoek in zijn lijf, die wel eene halve el lang was. Den 24sten September herinnerden zij zich dat het Amsterdamsche kermis was, en passeerden met een fraai koeltje de linie, waarover zij zeer verblijd waren. Den 28sten deed de Admiraal een schot en liet de vlag van de campagne waaijen, ten blijke dat hij land zag, waarover zij allen zeer verschrikten, dewijl de schippers en stuurlieden nog geen land vermoedden, doch toen zij het nu anders bevonden, waren zij toch zeer verheugd, dewijl zij zeer naar land verlangden om te ververschen, vermits de scheurbuik dagelijks bij hen toenam, en er bij den Admiraal alleen aan boord wel 40 daaraan ziek lagen. Op de vraag welk land dit wezen kon, antwoordden al de stuurlieden, dat het *Ilha de San Mattheo* zoude zijn, doch toen zij den eersten October aldaar ten anker kwamen, vonden zij dat het het eiland *Annobon* (het eiland van het goede jaar) der Portugeezen was. De Admiraal zond eenen Commies aan wal, om met de inwoners te spreken, welke reeds achter eene schans met hunne geweren gereed stonden, dewijl zij vreesden overvallen te zullen worden, waarom zij dan ook al hun goed naar het gebergte gebragt hadden, dan toen de Commies aan den wal kwam, stak hij eene vrede-

---

of wegsmelt. Men zie over dezen BLUMENBACH artik. *Sepia*, bladz. 604, en C. DE JONG'S *reize naar de Kaap en Noorwegen*. II. deel bladz. 7.

vlag op, waarop een der inwoners naar hem toekwam, met hem in het Spaansch sprak en hem bij den Gouverneur van het eiland bragt, aan wien de Commies verklaarde, dat hij niet bevreesd behoefde te zijn voor de schepen, dewijl zij alleen kwamen, om ververschiug te bekomen, en hier voor goed of waren aanboden. De Gouverneur antwoordde dat er van alles genoeg voor hen voorhanden was, en gaf hem voor den Admiraal een paar hoenders en eenige vruchten, waartegen men hem eene kaas en eenen pot met boter ten geschenke gaf. Op de vraag of zij hunne zieken aan den wal mogten brengen, gaf hij terstond een toestemmend antwoord; dus werden nu de zieken aan wal gebragt, en in een zeer schoon dal geplaatst, alwaar naar de gelegenheid van het land, overvloed van vruchten groeiden, vooral eene menigte oranje-appelen zoo groot en schoon als niemand van hen nog gezien had, die tusschen zoet en zuur smaakten, hun zeer goed bekwamen, en eene weldadige uitwerking tegen de scheurbuik hadden.

Den 3den October gingen zij weder aan land en werden bij den Gouverneur ter maaltijd genoodigd, waarbij zij palmwijn dronken, die een drank is, wit van kleur, en van smaak als zure hui of wei, doch zeer goed was om te drinken. — Den 7den weder aan wal geweest zijnde, bragten zij eenige vruchten mede aan boord, en wel *bananen*, *ananassen*, *batattes* en anderen. De bananas is eene vrucht van de gedaante als eene beuling, en van smaak als bergamotten of mandjesperen; de ananas heeft de gedaante

van eenen grooten pijnappel, en is zeer zoet van smaak, doch zeer schadelijk en zelfs vergiftig, wanneer zij niet rijp zijn. (*)

Den 9[den] gingen zij aan wal om de zieken weder scheep te halen, die bijna allen van de scheurbuik genezen waren. In den laatsten nacht hadden de Portugeezen hen willen vermoorden, waarover zij zeer verschrikt waren, doch de Admiraal zond iemand van zijnen 't wege aan den Gouverneur, om dezen te waarschuwen niets tegen de zieken te ondernemen, dewijl hij anders zoude moeten afwachten wat er gebeuren zoude. De Gouverneur hier over verwonderd, antwoordde, dat hij niets dan vrede zocht, waarop de gelastigde weder in vriendschap van hem scheidde, en zoo vele zieken medebragt, als hij in zijn vaartuig bergen kon.

Den 10[den] verlieten zij *Annobon*, met eene tamelijke koelte uit den Z. W. en maneschijn, en nadat zij twee dagen gezeild hadden werd er breede raad gehouden, en daarin besloten, dat de drie best bezeilde schepen, namelijk het Admiraalschip, *Delft* en het Jagt vooruit zouden zeilen, om vóór de nieuwe Compagnie in het land te wezen, en de eerste markt van de peper te hebben, terwijl de drie anderen *Dordrecht*, *Haarlem* en *Leijden* volgen zouden; zij hielden hierop gezamenlijk den afscheidsmaaltijd, en

---

(*) Ik heb om derzelver eenvoudigheid, deze verklaring hier gelaten, de genoemde vruchten zijn anders thans genoegzaam bekend.

met eenige eereschoten keerde elk weder naar zijn boord terug. — Den 17den zag men bij den Admiraal van de bramzaling land, hetwelk het vaste land van *Mani-Congo* was. (*) Den 19den zagen zij in den morgen een aantal wonderlijke visschen, met bekken als in ons land de ratten hebben, en elke visch wel zoo groot als een man. (†) Den 30sten werd het schip Amsterdam geverkend, omdat het zeer vuil was. *Verkenen* is een schip met een ijzeren werktuig, *verken* genoemd, schoon te maken van de schelpen, die zich hier onder aan dezelve zetten, waarop zij dan groen worden, hetgene dezelve in het zeilen zeer hinderlijk is. (§)

Den 10den November begon het zeer koud te worden, zoodat het volk de winterkleeren moest aan-

---

(*) *Mani-Congo*, was eigenlijk een Vorst, die men wil dat over de geheele kust van Kaap *Negro* tot de linie zoude geheerscht hebben, doch welk rijk spoedig in duigen viel; waarschijnlijk moet men hier *Neder Guinée* verstaan.

(†) Welke visschen hier bedoeld worden is moeijelijk te gissen.

(§) In vroegere tijden werden de bodems der schepen onder water met spijkers met platte koppen bespijkerd, die kort naast elkanderen geslagen werden, hetgeen eene *Huid* formeerde, die de spijkerhuid genoemd werd, dit is thans vervangen door de koperhuiden. Het nadeel van die ijzeren huiden was sterk aan te groeijen. Schelpen en zeegroen zetteden zich aan dien huid, zoodat dezelve dikwerf moest schoon gemaakt worden, hetwelk men *hoggen*, en het werktuig dat men hiertoe gebruikte eene *hog* noemde; dat met dit *verken* wel hetzelfde zal zijn dan deze bezigheid en dit werktuig zijn door de koperhuiden nutteloos geworden.

trekken, daar zij reeds geheel aan de koude ontwend waren, omdat zij tot nu toe steeds groote warmte en onlijdelijke hitte hadden gehad, waardoor hunne ligchamen zoo vatbaar voor de koude waren geworden, dat zij meenden dat het bij ons in den winter niet kouder zijn kon. Den 19den passeerden zij tot hunne groote blijdschap de *Abralhos* (*) bij *Brazilië*.

Den 8sten December zagen zij eenig riet drijven, hetwelk de Portugeezen *Trombas* (†) noemen, en hetwelk altijd een teeken is, dat men de Kaap *de Goede Hoop* nadert; ook zagen zij de gewone vogels, die men Kaapsche vogels noemt, zoodat zij alle hoop hadden, weldra het land van *de Kaap* te zullen zien. Daar zij nu nog eene lange reis hadden en in tijds op hunne hoede moesten zijn, begonnen zij den 12den het brood uit te deelen een half pond per man daags, hetwelk hun bij de eerste week werd toegewogen. Sommigen zouden wel gaarne het brood, dat zij voor eene week ontvingen, op eenen dag hebben opgegeten; dan zij moesten leeren zich te behelpen, totdat God uitkomst zoude geven; den 17den zagen zij drie walvisschen bij het schip *Amsterdam*, die zeer ruig op het lijf en op den kop met schelpen begroeid waren.

Den 20sten passeerden zij naar gissing met eene stijve koelte uit den zuidwesten de genoemde Kaap, zijnde naar gedachten 30 mijlen van den wal.

Den 21sten hadden zij harde stroomen en raveling

(*) Zie derde deel, bladz. 26.

(†) Ibid bladz. 27.

van water, waardoor het water zeer hol ging; men vindt dit gewoonlijk aan deze kust, alwaar meestal de schepen die de Portugeezen verliezen, blijven, zoodat zij voor deze streken zeer bevreesd zijn, en hier door gebeden en het aanroepen van heiligen het gevaar zoeken te ontkomen, terwijl zij hier voorbij zijnde, meenen de reis gewonnen te hebben. (*)

Den 23sten ging het water nog zoo hol, dat schoon de schepen niet verre van elkanderen waren, zij soms het bovenste van elkanders masten niet zien konden. (†) Den 13den zagen zij eenen grooten walvisch, die telkens met groote vaart onder het schip *Amsterdam* door, en langs hetzelve henen zwom.

(*) Hoe sterker het op het Kaapsche rif uit het W. of Z. W. waait, hoe sterker de stroom, die uit het Kanaal van *Mosambique* komt, daartegen inwerkt, hetgene eene zeer moeijelijke zee geeft, en dezelve als het ware doet koken; daarbij komt nog dat met eenen Z. W. storm de zee als het ware van eene onpeilbare diepte komt aanloopen, en bij het Kaapsche rif het eerst grond ontdekt, hierbij komt de stroom die tegen den wind inwerkt en dit maakt de moeijelijke en gevaarlijke zee, waarom ook de eerste ontdekkers deze Kaap *Cabo di todos los tormentos*, Kaap van allerlei plagen, noemden. HORSBURGH maak tin zijne *Indian direction* melding van schepen die op het Kaapsche rif, in één etmaal, 126′ om de west zijn gezet.

(†) Dit schijnt een weinig bij vergrooting gesproken te zijn, doch dat men slechts een gedeelte van het tuig konde zien, dat kan wáár zijn, echter houde men hierbij in het oog dat de schepen in dien tijd veel kleiner waren dan nu, terwijl de deining op het Kaapsche rif, altijd langer zal duren, en hooger zal wezen dan ergens anders, door dat de nog loopende deining na den storm hier weer het eerst grond vindt.

Den 27sten bemerkten zij dat de dag toen bij hen, op een half uur na, eens zoo lang was als in het vaderland, daar zij 14½ uur dag hadden.

Den 17[den] Januarij 1601 begonnen zij te bemerken dat het water zeer verminderde, terwijl zij nog wel 1000 mijlen van *Bantam* af waren, waar zij ander water konden innemen, men besloot dus dat voortaan elk man maar één pintje water daags zoude hebben, hetwelk zeer weinig was, te meer daar de warmte weder begon te vermeerderen, dan zij moesten van den nood eene deugd maken. Den 21sten begonnen zij aan hun spek, dat zij wel gewenscht hadden langer te bewaren, doch zij vonden dat het geheel bedorven was, zoodat men zelfs de lucht niet kon verdragen. Den 25[sten] vongen zij eenen haai, zoo groot dat 25 man er genoeg aan te trekken hadden; dezelve was 13½ voeten lang, en dik naar evenredigheid. Het was dien dag zoo verschrikkelijk heet dat men naauwelijks op het dek durfde komen, maar elk zoo veel mogelijk in zijne hut bleef. Het volk leed nu verschrikkelijken dorst, men kon een mengel water voor geen gulden te koop krijgen, en men vond er die de kleederen van hun ligchaam voor water verkochten. Ja, er waren er, die hun eigen water dronken, om hunnen onlijdelijken dorst te lesschen.

Den 30[sten] was het regenachtig weder, en elk hing zijne zeilen uit, om water te vangen, hetwelk hoe vuil en met teer bezwangerd het ook ware, hun veel beter smaakte dan de beste Rijnwijn, dien zij ooit gedronken hadden.

Den eersten Februarij hadden zij zulk eenen ver-

schrikkelijken storm, dat de Schipper en de stuurlieden van het schip *Amsterdam*, welke in 1594 den woedenden storm in *Tessel* hadden bijgewoond, toen er zoo vele schepen vergingen, verklaarden dat het toen niet zoo hard gewaaid had, en dat zij nimmer zulk eenen storm hadden gezien. Hun nieuwe blinde, hunne fok, en hun schoverzeil, waaiden in stukken, de fokkemast brak, doch zij bemerkten het tijdig, en hielpen het zoo goed zij konden. Met den nacht werd het weder hoe langs zoo erger, en het woei zoo verschrikkelijk, dat men water en lucht niet kon onderscheiden. Het schip *Delft* moest zijne groote mast kappen, wijl zij het niet langer konden uithouden, daar het schip slingerde als of het zoude omslaan, zij waren toen op 17° Z. B.; den volgenden dag begon het weder te bedaren.

Den 20sten dreven zij in groote stilte voort, en zagen onderscheidene soorten van vogels, en onder anderen eene soort van vischjes, die borstels op het lijf hadden, zoo scherp als elzen, even als bij ons de ijzeren varkens hebben. Ook zagen zij eene menigte van boombladeren op het water drijven. Zij wierpen hier het lood en bevonden 22 vademen zandgrond, met kleine witte schelpjes, waarover zij zeer verwonderd waren, daar zij niet gedacht hadden zoo nabij land te zijn, dan hoe verder zij kwamen, hoe minder diepte zij kregen, waarom zij eindelijk het anker op 11 vademen steengrond lieten vallen. Den 22sten zagen zij voor het eerst in tien weken land, schoon zulks alleen van de stengen of naauwelijks uit de mars bemerkt werd, waarom zij

nog niet zeker waren, en sommigen het voor klippen hielden, en zij moesten nog tot den 22sten Maart drijven en zeilen, voor zij het vasteland *Sumatra* zagen, waarover zij zich zeer verheugden. Zij hielden nu Zuid Oost langs den wal aan.

Den 27sten Maart kwamen zij in de straat *Sunda* met mooi weder en goeden wind, zij zagen nu het eerste eiland in de straat *Boa Ventura*, en tegen den avond eene ontzaggelijke menigte van eilanden, bij een van welke, *Los tres Hermanos* genoemd, zij des nachts het anker lieten vallen. Den 30sten kwamen zij des morgens ten 8 uren voor de stad *Bantam*, alwaar zij twee schepen van de nieuwe Compagnie vonden. (*) Zij lieten op een kanonschot van de stad het anker voor de stad vallen, terstond kwamen er eenige Chineezen en Javanen met hunne praauwen aan boord, welke allerhande waren medebragten, De eene had porcelein, de andere trissen, de derde Bananos, de vierde oranjeappelen en andere vruchten, te veel om hier op te noemen. Elk prees zijne waar al aan als de beste koopman op de Amsterdamsche kermis, alles wat zij zagen was van hunne gading, schoon zij het eene toch liever hadden, dan het andere, en zij zeer wel onderscheid tusschen goed en goed kenden.

Den 31sten ging de admiraal aan den wal, om met den Gouverneur te spreken, en daar hij vernam dat

(*) Dit waren de schepen onder P. van Caerden, zie bladz.

er slechts voor een schip lading te krijgen was, besloot hij om het schip *Delft* naar het Vaderland te zenden, en dat de beide andere schepen *Amsterdam* en het *Jagt* verder pogingen zoude doen, en bij de Moluksche eilanden zouden beproeven, om aldaar hunne lading te vinden. —

Den eersten April namen de beide schepen rijst en arak in, voor de verdere reize, omdat zij hunnen tijd noodig hadden om nog van de passaat gebruik te kunnen maken, daar deze ten einde liep, terwijl zoo die verloopen was, zij de Molukken thans niet zouden hebben kunnen bereiken, dewijl alsdan de winden drie maanden tegen zijn.

Den tweeden verlieten zij *Bantam* en passeerden de linie, den 4[den] voor de tweedemaal, maar den 9[den] bevonden zij, dat zij door stilte en sterke stroomen weder onder de linie teruggedreven waren.

Den 10[den] waren zij 24′ benoorden de linie en zagen den hoek van *Celebes* (*) welke zij reeds meen-

---

(*) *Celebes* bij de inwoners *Nigri Oran Bougies*, en bij ons grootendeels naar het hoofdgewest *Macasser* genoemd, is een der grootste eilanden van den Oost Indischen archipel, tusschen 1° 30′ N. B. en 5° 30′ Z. B. en 135° 56′ en 141° 20′ lengte gelegen; het is 125 mijlen lang en 50 breed, hetwelk door aanslibbing nog gedurig vermeerderd, en bevat op 4275 V. M. ruim 3 millioenen inwoners. Het wordt door de bogten van *Boni* en *Tomini*, die acht à twaalf mijlen breed en twintig mijlen lang zijn, eenigzins tot een dubbeld hoefijzer gevormd en van het noorden naar het zuiden door het hooge gebergte *Bontain*, ruim 8000 voeten hoog, doorsneden,

den voorbij te zijn; den 11, 12 en 13^den zeilden zij langs de kust van *Celebes*, tot zij den 29sten in den

---

welk gebergte aan de beide zijden juist tegenovergestelde jaargetijden veroorzaakt, en in onderscheidene voorgebergten eindigt, waarvan het noordelijke *Temaspunt* en het zuidelijke *Tenabeka* genoemd wordt. Ook zijn er eenige vuurspuwende bergen.

De *Tjendrana*, *Macasser* en *Boni* zijn de voornaamste rivieren; *Tempe* het voornaamste meer; de zeer heete lucht wordt door de regelmatige land en zeewinden veel verkoeld. Over het algemeen is het eiland vruchtbaar en levert eenig timmerhout, dat echter niet voor groote schepen geschikt is, bamboes, sagoweer, djati en vleeschhout, tabak, rijst, suikerriet, peper, gember, tamarinde, indigo, katoen en allerlei levensmiddelen, schoone en algemeen geroemde paarden, buffels, rundvee (ook wild) schapen, geiten, bokken, herten, apen, civetkatten, wilde varkens, tangalgons, gevogelte, vogelnestjes, schildpadden en visch (de tripangsvisscherij is de voornaamste bron van welvaart in den handel te *Macasser*) ijzer, salpeter, steenkolen, zout en beroemde goudmijnen. Van de verschillende volken, welke men op dit eiland vindt, zijn de *Bonuri* of *Bougeneezen* en de *Makassaren* de meest bekenden, de inboorlingen zijn middelmatig van lengte, grooter dan de Javanen, sterk gespierd, ligt bruin van kleur en van de Mahomedaansche godsdienst. De landbouw is hier niet vooruitgegaan; men vervaardigt er gemeen aardewerk, hakmessen, bijlen en andere ruwe instrumenten, wapenen, goud- en zilverwerken, kalk, macasser-olie, brom (een' bedwelmenden drank); ook heeft men er katoenspinne- en weverijen, werven voor inlandsche vaartuigen en handel. De regeringsvorm is er zeer verschillend, sommige vorsten worden door de voornaamsten des rijks gekozen. Het voornaamste rijk is *Boni*, in 1814 door de Engelschen veroverd, waaronder *Loehoe* en *Soping* be-

morgen het vasteland van *Gilolo* (*) in het gezigt kregen, waarover zij zeer verheugd waren, dewijl zij vreesden hetzelve door de stroomen, die hier zeer sterk uit het noorden komen, voorbij gedreven te zijn, den 30 en 31sten liepen zij langs de kusten van het eiland *Gilolo*, en kregen eindelijk het eiland *Ternate* in het gezigt.

---

hooren; verder zijn er *Tanjoli*, *Boetekomba*, *Bontain*, *Toeratte*, *Makasser* na *Boni*, het grootste met de hoofdstad *Goa* of *Goach*, *Wadjo* of *Toadjo*, *Tanette*, *Sandraboni*, enz. Bij *Makasser* hebben de Nederlanders (die dit rijk en onderhoorige districten *Maros*, *Boelecomba* en *Bontain* en eenige zuidelijke ditricten met ruim 46000 inwoners bezitten), het etablissement *Vlaardingen*, waar de meeste Europeanen wonen, het fort *Rotterdam* met pakhuizen, enz. Men zie hierover meerder bij J. OLIVIER Jz., *Land- en Zeetogten*, II deel, bladz. 191 en vervolgens.

(*) *Gilolo*, *Schilolo* of *Halenahera* in het noordelijkste en grootste der Moluksche eilanden, met twee groote schiereilanden, die door eene wijde baai van elkanderen zijn gescheiden, bij welke nog twee eilanden liggen, die hooge bergen hebben. Het is 40 mijlen lang en 3 tot 6 mijlen breed; de luchtsgesteldheid is er heet; het heeft vele bosschen met sago, kokos en andere boomen, kruidnagelen, notemuskaat, ossen, buffels, geiten, wilde zwijnen en weinig schapen. De inwoners behooren tot de *Maleijers* en *Haraforen*; het levert specerijen, vogelnestjes, kruiden, sago, schildpadden, paarlen, enz. Het *N. eiland* behoort aan den Sultan van *Ternate* en heeft *Gilolo* met eene Nederlandsche factorij; het zuidelijke deel behoort aan den vorst van *Tidor* met *Wamma*, waar de Nederlanders hunne waren laten; de voornaamste handelplaats is *Ossa*, op 0° 45′ N. B.

Den 2[den] Junij kwamen zij des morgens ten 8 uren bij het eiland *Ternate* op de reede, alwaar zij door de inwoners zeer vriendelijk en beleefd ontvangen werden. De Koning kwam zelf aan boord om hen te verwelkomen. Hij was een zeer zwaarlijvig man en had slechts een ligt bruin broekje aan, terwijl hij overigens geheel naakt was; even zoo waren zijne edellieden. Hij bragt de Commies *Frans van der Does* mede, die hier van de vorige reis gebleven was (*) met nog drie van zijne medgezellen; nadat men hen zoo goed mogelijk had ontvangen en hij het schip *Amsterdam* zeer goed had bezien, ging hij des avonds met zijne edellieden weder aan den wal, doch den volgenden dag, zijnde Zondag, juist toen zij op de *Amsterdam* in het gebed waren, en de Godsdienstoefening zouden beginnen, kwam de Koning met zijne hovelingen zeer stil aan boord, en ziende dat zij hunne Godsdienst verrigtten bleef hij voor het verdek staan. De provoost stond met zijnen stok van Justitie buiten het verdek bij den Koning, om op te passen dat er niemand van 's Konings gevolg naar beneden ging. De Koning ziende dat de prevoost niet gelijk de andere nederknielde, wees hem dat hij ook nederknielen moest, en toen de provoost hem beduidde dat hij daar was geplaatst om toe te zien, dat niemand van het gevolg des Koning eenige schade deed, nam de Koning hem den stok af, wees hem dat hij knielen moest, en dat hij zelf wel op-

(*) Zie 4de deel, bladz. 130.

passen zoude. Nu gehoorzaamde de provoost en de Koning nam zijnen post waar tot de geheele Godsdienstoefening was afgeloopen, hetwelk ongeveer anderhalf uur duurde, waarna hij bij den Admiraal en de andere Officieren behoorlijk ontvangen werd, terwijl hij zijne bewondering betuigde over de goede orde die hij nu zelf gezien had, dat bij hunne Godsdienstoefening werd in acht genomen, geheel anders dan hem door de Portugeezen was verhaald.

Den 4den hoorden zij dat de Portugeezen die op het eiland *Tidor* waren, alwaar zij eene sterkte hadden, voornemens waren met hunne vier schepen (waarvan het eene een Straat Magellaans vaartuig van *Rotterdam* dien zij genomen hadden) hun een bezoek te geven, om hen van daar te verdrijven, zoo besloten zij den Koning te verzoeken om hen aan te vallen, en alzoo in de voorbaat te wezen. De Koning was met zijnen geheelen adel, volgens de wijze des lands, prachtig gezeten; hij had een zijden broek aan, en eene gouden keten om den hals. Zijn zoon zat nevens hem met eene goudlakensche broek aan, en mede eene gouden keten om den hals. Men vertoonde hun de volmagten van den Prins in de Portugeesche en Arabische taal geschreven, en deden nu het bovengenoemde verzoek, waarop de Koning antwoordde dat hij het voorstel met zijnen raad in overweging zoude nemen, en hun binnen drie dagen zoude antwoorden. Zoodra de Portugeezen dit vernamen schreven zij den Koning eenen brief, waarin zij de Nederlanders op het afschuwelijkste afschilderden; dat zij een volk waren, dat niet anders zocht dan den Koning uit zijn land

te verdrijven, dat zij in de grootste ontucht leefden, bloedschande en tegennatuurlijke zonden bedreven, en zoo verder, welken brief de Koning aan de onzen liet lezen; dezelve was in het Portugeesch geschreven.

Den 7den kwam de Koning weder aan boord en stond het gedane verzoek toe, zeggende dat hij zelf begeerig was dit spel aan te zien. Hierop gingen de beide schepen den 8sten onderzeil, en den 11den op Pinkstermaandag kwamen zij bij de Portugeezen, van dewelken zij tot hun groot voordeel den wind kregen; toen zij digt bij hen gekomen waren deden de Portugeezen het eerste schot, waarop de onzen terstond antwoordden, en nu onstond er een vreesselijk vuur, want de Portugeezen schoten van drie plaatsen op het land waar zij hunne batterijen hadden opgerigt, en van drie schepen, terwijl het Admiraalschip der Nederlanders den Portugeeschen Admiraal zoo op zij liep, dat hij zijne geheele batterij kon aanbieden, hetwelk een verschrikkelijk gezigt was, daar het was als of men in het volle vuur was. Het jagt liep hun voorste schip op zijde en maakte mede een vreesselijk vuur. Nadat het gevecht ongeveer een uur geduurd had, werd den Admiraal Van Neck de regterhand afgeschoten, terwijl hij op het halfdek stond, en met die hand het bevel gaf om te vuren, kort daarop werden er aan zijn schip drie mannen gedood, en den Schipper Cornelis Claesz. zijn been afgeschoten. Onderwijl zond de Koning van *Ternate*, die zelf in zijne praauw het gevecht aanzag, eenen bode aan de Nederlanders dat zij nu zouden ophouden met schieten, dewijl hij

nu genoeg hunne dapperheid gezien had, doch dit werd geweigerd, en men ging voort met schieten, tot dat de Koning eenen tweeden bode zond; vriendelijk verzoekende dat zij nu zouden ophouden en naar *Ternate* terugkeeren, te meer daar hij tijding bekomen had dat er nog twee Nederlandsche schepen voor den wal waren; nu keerden zij weder naar *Ternate* terug, nadat zij in den tijd van 2½ uren meer dan 300 schoten met grof geschut, alleen uit het schip *Amsterdam* gedaan hadden. Toen zij te *Ternate* kwamen, zagen zij dat de twee schepen waarvan de Koning gesproken had twee Portugeesche jonken waren. Op het aanhouden van den Koning kwamen zij te *Talingang* (*) ofschoon hunne schepen door het schieten zeer gehavend waren; hier werd de nieuwe sloep opgezet, waaraan zij te *Ternate* begonnen waren, doch door de groote hitte niet hadden kunnen afmaken, daar eenigen van hen ziek werden, en het dus wel 6 of 7 weken duurde, terwijl zij gedacht hadden daarmede in 6 of 7 weken te zullen gereed zijn. De Admiraal van zijne, in den slag bekomene wonde, weder genezen zijnde, nam afscheid van den Koning om naar *Patani* te vertrekken, dewijl voor hem hier geenen genoegzamen voorraad voorhanden was.

Den 15den ontsliep met groote standvastigheid en vertrouwen op God, de Schipper van het jagt, zijnde

(*) Ik heb deze plaats bij nieuwere Schrijvers niet gevonden.

tot in zijn laatste oogenblik volkomen bij zijn verstand geweest; hij werd des namiddags op *Ternate*, naast het huis van den koopman Verdoes begraven.

Den 16[den] Julij werd er in *Ternate* een groot feest gevierd, daar de dochter van den Sabander met eenen der priesters des lands, die aldaar in groote achting zijn, in het huwelijk trad. De Koning ging, verzeld door al zijne edellieden naar des Sabanders huis, gevolgd door een vaandel Nederlanders, alle in het geweer en met trommels en pijpen om het feest te vermeerderen. In het huis was eene groote zaal gereed gemaakt en van tapijten voorzien om op te zitten, terwijl het vaandel matrozen of soldaten in het rond stonden om het feest aan te zien. Toen de Koning en zijne edellieden plaats genomen hadden, werd er een heerlijk kunststuk binnen gebragt, hetwelk de bruidsgifte van den bruidegom was; dit kunststuk was zeer schoon gemaakt, met vier torens elk van eene bijzondere kleur en vier raderen; het werd door omtrent 60 personen voortgetrokken; daarop kwamen er acht mannen, elk met eenen standaard met een vlagje van boven, welke gevolgd werden door vier anderen die elk een goud of ten minste zeer schoon verguld kistje droegen, waarin men zeide dat de juweelen des bruidegoms waren. Hierop volgden in de beste orde honderd-en-vijftig vrouwen elk met een geschenk in een koperen vat, dat zij op de hand droegen. Eindelijk kwamen er 70 mannen die groote porceleinen vazen met bloemen en betel gevuld droegen, welke zij voor de Nederlanders uitstortten, en hun beduidden, dat zij de betel moesten opeten.

Nadat deze trein voorbijgetrokken was, kwamen er eenige schermers of voorvechters, die met hun schild en zwaard sterke proeven van hunne kunst deden, hetwelk zeer aangenaam was om te zien.

Den 24sten ging de Admiraal weder naar den wal om van den Koning en zijne edelen afcheid te nemen. Zij werden met zeer veel achting ontvangen, hoewel hij liever gezien had, dat zij daar gebleven waren tot dat de Vice-Admiraal Wybrand van Warwyck was aangekomen, ten einde zij dan gezamenlijk de Portugeezen hadden kunnen verdrijven, dan daar het tijd was om te scheiden, besloot men zekeren Jan Pietersz met nog vier anderen als koopman daar te laten; den 26sten zond de Koning echter eenen bode aan den Admiraal, om hem vriendelijk te verzoeken niet te vertrekken voor hij met zijn volk door den Koning was onthaald. De Admiraal dit niet durvende weigeren, besloot men op den door den Koning bepaalden tijd van Zondag den 29sten, de helft van het volk der beide schepen aan den wal te zenden.

Toen zij daar kwamen vonden zij eenen overvloedigen maaltijd, naar de wijze des lands ingerigt, waarvoor het meeste volk des eilands had moeten kooken; de Koning had voor de gemeenen tafels van riet laten maken, terwijl voor de officieren eene groote tafel was aangerigt; tot vermaak der gasten, werd in de zaal door de Ternataansche edellieden een spiegelgevecht gehouden.

Den 31sten nam men niet zonder aandoening afscheid van de inwoners, en vertrokken de schepen,

koers zettende naar de kust van *Celebes*. Tot den 14[den] Augustus viel er niets bijzonders voor, doch ziende dat zij met den Z. Z. W. wind de voorschriften van PEDRO TAYDA, een Portugeesch schrijver, niet konden volgen, om naar *Patani* te zeilen, besloten zij eindelijk den koers naar de kust van *China* te wenden, ten einde te beproeven of zij op de groote rivier van *Canton* zouden kunnen handel drijven.

Den 17[den] werd de Schieman van het schip *Amsterdam* met de fokkeschoot over boord gesmeten, doch door Gods goedheid nog gelukkig gered.

Den 19[den] lieten zij bij het eiland *Coyo* (*) een der Philippijnsche eilanden, het anker vallen, en zonden eene sloep aan den wal, waardoor zij vernamen dat er een wild soort van volk woonde, dat aan de Spanjaarden onderworpen was; den 22[sten] lieten zij het anker vallen bij een ander groot eiland, dat op de kaart niet benoemd was; doch zij noemden het *Langhaars eiland*, (†) dewijl het volk dat daarop woonde, het haar tot over de schouders hangende droeg.

Den 20[sten] September kwamen zij ten 2 uren na den middag bij de eilanden van het groote rijk *China*, alwaar zij het anker wierpen, en eene sloep met eenen Stuurman en eenige roeijers afzonden, om

---

(*) Waarschijnlijk het thans *Coyo* genoemde eiland, met een dorp van dien naam.

(†) Door gebrek aan opgave kunnen wij dit eiland niet opgeven; deze naam schijnt verloren geraakt.

te zien of zij nog verder naar binnen konden komen. Deze ontmoetten eenen visscher, wien zij vroegen, waar het eiland *Sant Juan* lag, waarop de visscher zeven vingers opstak, en naar het oosten wees, hetwelk zij verklaarden voor zeven mijlen oostwaarts. Bij het afscheid nemen, vereerde hun de Schipper eene groote zoode visch, waarvoor hij van den Stuurman geen geld wilde aannemen.

Terwijl zij den 27sten om deze eilanden heenzeilden, zagen zij eene groote stad op de Spaansche wijze gebouwd, waarover zij zich zeer verwonderden. Zij lieten ongeveer eene halve mijl van de stad het anker vallen, en toen zij hier bijna een uur gelegen hadden, kwamen er twee Chineesche schuiten aan boord, in elk van welke zich een man, vrouw en twee of drie kinderen bevonden; deze verhaalden hun dat dit de stad *Macao* was, waarover zij niet weinig verwonderd en niet minder verblijd waren, daar zij zoo ver in de rivier waren en zoo menig eiland en droogte vermeden hadden. Zij zonden terstond eenen die Maleisch, en eenen die Spaansch sprak, om verdere kondschap te nemen; dan de sloep kwam niet weder terug en den volgenden dag zagen zij des morgens vroeg, dat er eene menigte volks op eenen berg te zamen schoolde, hetwelk hen deed vreezen dat de inwoners bezig waren om hunne makkers te regten, dewijl zij uit het werk van Jan Huyghen van Linschooten gezien hadden, dat de stad *Macao* door de Portugeezen werd bewoond, die daar eenen Bisschop en eenen Gouverneur hebben. Zij besloten dus om met de schepen digter

bij de stad te gaan leggen, en zonden hiertoe de groote sloep met den Opper-Stuurman naar de stad om de diepten op te nemen. Deze aldaar gekomen zijnde, deed wel sein dat het er diep genoeg was, doch de schepen konden niet bij hen komen, omdat de wind zich te zeer verhief, zoodat zij zelfs in plaats van hunne ankers te ligten er nog een bij moesten laten vallen. Toen men nu uit de stad zag dat de schepen niet bij de sloep, nog de sloep bij de schepen konde komen, zonden zij vijf jonken met volk naar de sloep om dezelve te overvallen; toen het volk uit de sloep de jonken zag naderen, haalden zij wel hunne dreg op en maakten zeil, doch het baatte hun niet, dewijl de jonken beter bezeild waren dan zij, zoodat, niettegenstaande de Nederlanlanders zich dapper verdedigden, en tot twee malen de jonken afsloegen, deze echter in het gezigt der schepen de sloep vermeesterden en zoo verloren de Nederlanders tot hun groot leedwezen hunnen Opper-Stuurman, zijnde Jan Dirksz. van *Enkhuizen*, met een' van des Admiraals Kwartiermeesters en eenige matrozen van het jagt.

Nadat zij nu onderscheidene pogingen hadden aangewend om eenige jonken van den wal te krijgen, ten einde daarmede brieven naar *Macao* te zenden om hunne gevangenen te verlossen, en deze allen mislukt waren, terwijl zij intusschen de grootste gevaren uitstonden en meer dan eens door storm en onweder op het punt geweest waren om tegen den wal aan te drijven, en schipbreuk te lijden, besloten zij op den 3den October zoo veel mogelijk hunne reis

naar *Patani* voort te zetten, ten einde te zien, of zij daar ook eenige middelen mogten vinden om hunne gevangene togtgenooten te verlossen. Zij zetteden dus koers tusschen de eilanden en het vasteland van *China* door, en kwamen eindelijk in den namiddag, niet weinig bevreesd voor de menigte ondiepten en droogten, daar zij volstrekt in deze streken onkundig waren, en zich dus alleen op de Goddelijke voorzienigheid moesten verlaten, op de plaats, waar zij voor de eerstemaal het anker had laten vallen, zeer verheugd zijnde weder op eene plaats te zijn, waar zij ten minste eenigzins bekend waren. Hier vroeg de Admiraal allen of er nog iemand was die eenig middel wist uit te denken om de gevangenen te verlossen, en dit algemeen met neen beantwoord zijnde, werd eenparig besloten verder te zeilen, terwijl de Admiraal hen allen tot getuigen nam, dat hij alles had aangewend om zijn gevangen volk te verlossen. (*)

Den 5den op 18° 15′ N. B. zijnde, zagen zij eenige witte vogelen, volgens den reeds genoemden PEDRO TAYDO, een teeken dat zij digt bij het groote rif (†)

(*) Uit brieven naderhand in een genomen Portugeesch vaartuig gevonden is gebleken, dat van de 20 man, voor *Macao* gevangen genomen, de twee voornaamsten naar *Goa* zijn gevoerd en alle anderen te *Macao* zijn opgehangen.

(†) Op alle oude Kaarten vindt men op deze breedte een verschrikkelijk groot rif geteekend, hetwelk echter als zoodanig niet bestaat. Men vindt wel op 16° 30′ de *Macclesfield school*, en ten W. en N. W. daarvan verscheidene kleine riffen, als: de *Bombay school*, *Descovery school*, *Triton school*

kwamen, dat op 17° N. B. ligt, den 6den zagen zij het land van *Batochina* west van zich omtrent 8 mijlen, het lag op 15° 47′; den 8sten kwamen zij des namiddags om 4 uren aldaar aan, en lieten het anker vallen tusschen twee eilandjes (*) op 9 vademen zandgrond, alwaar zij voor alle winden beschut lagen, den 9den zijn zij viermalen aan wal gegaan, in hope er eenige ververschìng te krijgen, daar zij 4 of 5 menschen aan land gezien hadden, doch deze liepen weg en wilden het volk niet te woord staan.

Den 10den gingen zij des nachts weder onderzeil, en liepen zoo langs den wal, tot zij den 12den op 11° 45′ breedte kwamen, waar zij eene zeer goede reede vonden, (†) met 10 vademen stekgrond, alwaar zij het anker lieten vallen; den 13den ging de sloep van den Admiraal naar de eene, en die van het jagt naar de andere zijde van het eiland, welke laatste eenige inboorlingen bemerkte, die kleine pijlen bij zich hadden, waarmede zij zeer fel konden werpen; doch toen zij bij hen kwamen, konden zij elkanderen niet verstaan, en dus moest men onverrigter zake

en *North Schoal*, om welke laatste het schijnt, dat onze reizigers zijn heen gezeild, wijl zij anders den volgenden dag geen land hadden kunnen zien, en *Ostland* wordt dan het land van *Cochin China*, dat men hier door *Batochina* verstaan moet.

(*) Dit waren de *Bambou eilanden*, op oude Nederlandsche kaarten *Rondenholm* genoemd, en dus waren de reizigers hier in *Nhatrangbaai*.

(†) Wanneer wij nu de reizigers langs de kust volgen, dan vinden wij hier door van zelven de *Padaranbaai* bij kaap *Cecir*.

terugkeeren. Die van den Admiraal hadden ook eenige menschen vernomen, doch die waren zeer vreesachtig en wilden niet ter sprake komen, doch dien zelfden avond vonden zij eene zeer geschikte waterplaats, waarover zij zeer verheugd waren, dewijl zij hier aan groote behoefte aan boord hadden. Deze baai was zeer schoon, liggende op 11° 45′, tegen alle winden beschut, en zoo groot, dat zij wel 1000 schepen zoude kunnen bevatten. De Nederlanders noemden dezelve *Malle-baai*; (*) om reden men er eene zekere vrucht vond, die er uitzag als onze pruimen en van binnen met groote steenen, en welke dengenen die er te veel, en bijzonder van de pitten der steenen at, van het verstand beroofde, schoon het slechts twee of drie dagen duurde; indien men echter al de malle potsen wilde beschrijven, welke degenen, die door deze ziekte aangevallen werden, bedreven, zoude men er een geheel boekdeel van kunnen maken.

Den 23sten ligtten zij de ankers en den 24sten zagen zij het koningrijk *Patani*, (*) naar gissing nog 10 mijlen van hen, den 25sten hadden zij 7° 40′ breedte, en zagen tegen den avond weder land Z. W. ten W. van

---

(*) Wij hebben op geene oude kaarten voor de *Padaranbaai* den naam van *Mallebaai* gevonden, schoon er anders op dezelve, aan deze kust zeer vele Hollandsche namen voorkomen.

(†) Dit was eene vergissing, dewijl het onmogelijk was dat zij uit de *Padaranbaai* in één etmaal zulk eenen weg zouden kunnen afleggen, waarschijnlijk is dit de uiterste punt van *Camboja* of *Camboja-punt* geweest, en dan loopt het overige zeer gemakkelijk.

hen, waaruit bleek dat de strekking van het land in hunne paskaarten niet goed was gelegd. Zij bevonden dat het land zich Z. ten O. en N. ten W. uitstrekte, zonder eenige bogt, terwijl er volgens de kaarten een groote inwijk zijn moest. Den 27sten zagen zij eenen grooten inham tusschen twee bergen, en daar zij meenden dat hier de stad *Patani* zoude liggen, liepen zij wat nader aan wal. Zij zonden nu eene sloep naar eene jonk die zij van verre zagen liggen. De schuit berigtte bij zijne terugkomst, dat de jonk met rijst geladen was, en wel eene goede partij aan hen wilde verkoopen, waarover zij zich niet weinig verheugden, dewijl zij niets te eten hadden als droog brood en twee musjes olie per week, zonder iets meer. Toen zij echter de schuit weder naar de jonk zonden, wachtte deze hen niet af, maar heesch zijne zeilen en vertrok. Den 28sten vonden zij weder eene jonk met rijst, van welke zij eene partij kochten, zoodat de groote nood over was, en zij zich weder verzadigen konden. De Gouverneur van de stad, waarbij zij lagen, zond eene praauw met 7 of 8 man aan boord, welke als geschenken medebragten, eenen bok, omtrent een schepel rijst, een deel kokosnoten, hoenders, citroenen en pruimen, waartegen zij weder een el rood karmozijn karsaai, een boek papier en twee ellen smal laken ten geschenke gaven, en waarmede deze zeer verheugd naar de stad terugkeerden. Den 29sten ging de Opperkoopman aan den wal, ten einde te vernemen, welke waren men zoowel hier als op andere plaatsen van dit rijk zoude kunnen krijgen. Hier vernamen zij dat de stad *Patani* ligt op 7° 30′

N. B., terwijl, gelijk de Indianen hun wezen, de hoek der stad nog wel eene halve mijl zuidwaarts lag. (*) Toen de Opperkoopman weder aan boord kwam, bragt hij drie buffels mede, welke de Sabander hem had geschonken, en zeide, dat hij zoo wel van dezen als van anderen gehoord had, dat zij juist ter regter tijd in het land gekomen waren, en zij te *Patana* peper genoeg voor hunne lading zouden kunnen krijgen; deze Sabander was een oud grijs man, zeer net van kleeding en eerbaar van wezen en zeden, welke aanbood, indien de Nederlanders hier nog 6 of 8 dagen wilden blijven, hij hun eene schoone hoeveelheid peper zoude leveren; doch daar zij hier geene goede reede hadden en naar *Patani* bestemd waren, namen zij zeer vriendelijk afscheid van hem en ligtten des avonds om 10 uren hunne ankers, begroetten de stad met 3 schoten en stelden hunne koers O. Z. O. De stad of liever het eiland waar de stad op ligt wordt *Pulo Tikou* of *Tikos* (†) genoemd. Zij ligt

(*) *Patani* is thans eene stad in het koningrijk *Tringano*, op het schiereiland *Malakka*; de haven wordt nog door vele koopvaarders bezocht. Voorheen was zij de hoofdplaats van een rijk dat ten tijde onzer reizigers vrij aanzienlijk was en gedurende eenen geruimen tijd door vrouwen bestuurd werd, doch naderhand te niet gegaan en met *Tringano* verbonden is.

(†) Waarschijnlijk was dit het eiland, thans onder den naam van *Tantolan*, aan de kust van *Malakka*, voorkomende, waarvan de N. punt *Ligorn* heet. De stad *Ligor* ligt op de vaste wal van *Malakka* en is thans de hoofdstad eener provincie van dien naam, tot *Siam* behoorende; zij had voorheen eene Nederlandsche factorij, en brengt vooral veel tin op.

op 7° 20′ N. B. terwijl op 8° 18′ nog eene andere stad *Ligor* ligt, waar mede veel peper valt, zoodat de Chineezen er jaarlijks wel vier groote jonken met peper laden. Den 4den November tegen den avond kwam er eene praauw van wegen de Koningin van *Patani* aan boord, welke eenen loods benevens eenige hoenders en andere ververschingen aan boord bragten, gelijk er den 6den weder eene praauw hen te gemoet kwam, die hun hoenderen, eijeren, bananen, betel en andere ververschingen bragt.

Den 7den kwamen zij op de reede van *Patani*, alwaar terstond een edelman aan boord kwam, om hen, in naam der Koningin, te verwelkomen en den Admiraal een geschenk aan te bieden. Hij werd op de beleefdste wijze ontvangen, en onthaald, en den volgenden dag gingen de beide Opperkooplieden naar den wal, welke bij hunne terugkomst verhaalden, dat zij zeer welkom geweest waren, doch dat de inwoners niet met hen over den handel hadden willen spreken, maar verkozen hadden met den Admiraal zelven te handelen, ten blijke dat zij van nature zeer trotsch en hoogmoedig waren; de Admiraal ging dan ook den 9den aan wal, gevolgd door alle Commiesen en werd uitmuntend ontvangen, doch daar het juist de dag van hunne eerdienst was, welke zij stiptelijk vieren, werd er niets uitgerigt.

Den 10den ging de Admiraal weder aan wal, en sprak nu met den Sabander en anderen over de peper, zijnde het hier eene landswet, dat niemand peper mogt verkoopen, zonder dat de prijs eerst met de overheid bepaald was, doch zij konden het

niet eens worden, want zij eischten 40 realen van achten voor de *baar*, en de Admiraal wilde niet meer dat 24 realen geven, zoodat zij van elkanderen gingen zonder iets uit te rigten.

Den 11den en 12den hielden de reizigers als of zij zich gereed maakten om te vertrekken, omdat de peper zoo duur was, en zonden dus naar de jonken om rijst en arak te koopen, even als of zij zich van het noodige voor de reis voorzagen, doch zij bemerkten spoedig dat de inwoners zich hier weinig aan stoorden, zoodat zij, wilden zij peper hebben, hen zelve weder moesten opzoeken. Om deze reden ging dan ook de Opperkoopman van de *Amsterdam* den 13den weder aan wal. De Sabander ontving hem zeer vriendelijk, en vroeg hem waarom hij in eenige dagen niet aan den wal geweest was; de Koopman antwoordde, dat zij voornemens geweest waren om te vertrekken, dewijl de peper zoo duur was, waarop de Sabander kort antwoordde, dat zij konden blijven of vertrekken naar welgevallen, dat dit hem onverschillig was; doch de Koopman antwoordde, dat zij nu besloten hadden om te blijven, indien zij ten minste de peper voor eene betamelijke prijs konden krijgen. De Sabander zeide toen, dat de Admiraal met zijne edelen (zoo noemden zij het gevolg van den Admiraal) den 15den aan land moest komen, met de geschenken, en wanneer deze overgegeven waren, konden zij koopen en verkoopen naar goedvinden. De Admiraal ging dan ook op den bepaalden dag derwaarts, en nam eenige geschenken voor de edelen des lands mede, doch toen zij bij den Saban-

der waren, en de geschenken wilden uitdeelen, vonden zij er twee te weinig te hebben, waarom zij weder terug moesten keeren en dus niets uitrigten konden. Op dien zelfden dag liepen er drie matrozen weg, en gingen naar de Portugeezen en toen zij aan den wal waren, kwam er een weggeloopen Portugees aan boord, die hun verhaalde dat de Portugeezen in het geheim alles aanwendden, om de Nederlanders afbreuk te doen, terwijl hij verzocht, dat men hem naar *Holland* wilde mede nemen.

Den 17^{den} ging de Admiraal weder aan den wal, niet zonder vrees voor de inwoners, die een ondeugend en listig volk zijn, en zich zeer gemakkelijk laten omkoopen, doch het liep wel af; hij werd zeer vriendelijk ontvangen en de medegebragte geschenken uitgedeeld, terwijl er besloten werd, om voor de onzen eene hut te bouwen, ten einde aldaar hunnen handel te drijven, waarmede dan ook terstond begonnen werd.

Den 19^{den} verzochten de Kooplieden aan den Sabander, om hun de drie mannen, welke tot de Portugeezen waren overgeloopen uit te leveren, hetwelk hun terstond beloofd werd. De Sabander ging zelf mede naar de plaats, waar de gevlugten zich onthielden, welke zoodra zij den Sabander met de Kooplieden zagen aankomen, terstond wegliepen, en hunne messen trokken om zich te verdedigen, doch een van hen Jan Gribber *van Edam*, gaf zich gevangen en werd aan boord gebragt; de beide anderen werden nog dien zelfden dag door den Sabander en zijn

volk gegrepen en den volgenden dag aan boord gebragt, doch zij wilden niets bekennen.

Den 25sten kwam er eene groote praauw aan boord, die van wegen de Koningin aan den Admiraal eenen zwarten os en overvloed van vruchten bragt. De Admiraal liet hare Majesteit zeer beleefdelijk bedanken voor Hoogstdeszelfs gunst, en beloofde dit zoo veel hem mogelijk was te erkennen. De brenger was een der schrijvers van de Koningin; de Admiraal deed hem eenen tamelijken spiegel en den roeijeren elk een mes vereeren.

Den 6den December ging de Admiraal aan land, en daar de weg zeer slijkerig en vuil was, werd hem eenen olifant gebragt, waarop hij reed tot voor des Sabanders huis, dat ongeveer een weg van een half uur was. Daar gekomen zijnde, werden zij naar 's lands gewoonte zeer wel op konfituren en lekkernijen onthaald, en na vele woordenwisselingen werden zij het eindelijk eens, over den verkoop van de peper, welke bepaald werd, de baar van 380 ponden Amsterdamsch op 30 realen van achten, mits zij daarenboven aan de Koningin de behoorlijke tol van vijf ten honderd zouden betalen.

Den 12den ging de schrijver van dit journaal naar den wal, om de stad te bezien. Op weg riepen hem eenige Portugeesche kooplieden aan, wijl zij van hunnen stuurman, die op het schip *Amsterdam* geweest was, gehoord hadden, dat hij met hen spreken kon. Bij hen ingegaan zijnde, ontvingen zij hem zeer vriendelijk, en hielden sterk bij hem aan, dat hij bij

hen zoude blijven eten, hetwelk hij niet dan met de grootste moeite kon afslaan.

Toen hij een weinig bij hen gezeten had, vroegen zij welk geloof de Nederlanders hadden, of zij ook Christenen dan of zij Luterschen waren, waarop hij antwoordde, dat zij door Gods genade zulke Christenen waren, die Jezus Christus alleen voor hunnen Zaligmaker hielden, en geloofden alleen door zijne offerhande, aan het kruis volbragt, zalig te worden, hetgene hij met eenige bijbelspreuken en uit de twaalf artikelen des geloofs nader trachtte aan te toonen, en waarover zij zeer tevreden schenen.

Den 15den kregen zij de eerste peper aan boord, welke van stadswege met eenen unster, die zeer fraai gemaakt was, zeer naauwkeurig gewogen werd, en waartegen zij gedurig klopten en sloegen, om te zien of alles wel in orde was, terwijl de onzen met Hollandsch gewigt, in hunne tegenwoordigheid de peper overwogen, om te zien of het overeenkwam, zoodat alles met de meeste regtvaardigheid in zijn werk ging.

Den 26sten Januarij 1602 werden zij door eenige goede vrienden gewaarschuwd, dat zij op hunne hoede moesten zijn, dewijl eenig Siammers, die aldaar met 6 jonken lagen, besloten hadden om de schepen te overvallen, tot welk einde zij boven hun gewoon scheepsvolk, nog wel 200 Japannezen hadden aangenomen, die zij voornemens waren hiertoe over te halen, dewijl het allen dienaars van de Portugeezen waren. Zoodra zij dit hoorden, stelden zij de beide schepen in staat, om terstond den slag te kunnen beginnen, en lieten den 29sten, 30sten en 31sten alle de

vlaggen waaijen, om de Siammers te doen zien, dat hunne aanslag ontdekt was, en zij voor hen niet vreesden, ofschoon zij alleen in de *Amsterdam* wel 30 man hadden, die niets konden uitvoeren, zoo uithoofde van hunne kwade beenen, de roodeloop als andere ziekten; de Siammers nu ziende, dat zij verraden waren, kwamen niet; de echte reden hiervan was onbekend, doch de Nederlanders geloofden dat zij niet durfden om dat de onzen zoo veel moed betoonden.

Den 26sten Mei, zijnde de Pinksterdag, zagen zij in zee twee groote schepen, hetwelk hun zeer bijzonder voorkwam, daar zij in zulk eenen langen tijd geene schepen gezien hadden. Zij maakten zich dus slagvaardig en lieten de vlaggen waaijen, daar de schepen op hen aankwamen en zij niet wisten welke schepen het waren; dan de sloep welke zij afgezonden hadden kwam terug, met het berigt dat het Zeeuwsche schepen waren, waarover zij zich niet weinig verheugden, terwijl zij elkanderen behoorlijk met het geschut salueerden. Toen echter de inwoners zagen dat er nog twee schepen kwamen, gaven zij voor, meer geld voor de peper te willen hebben en zeiden zelfs in het begin van Junij niets meer te zullen leveren, dan tot hooger prijzen, waarin de Admiraal geen genoegen wilde nemen.

Den 24sten werd er in de stad een groot feest gevierd, waarop ook de Admiraal met zijn gevolg door de Koningin genoodigd werd, en welke hierom de kooplieden en den schrijver dezes, benevens 50 musquetiers om den stoet te vergrooten, met zich nam.

Die van de stad kwamen hen op allerlei wijze uitgedost te gemoet. Zij waren wel 4000 man sterk, en hadden 256 olifanten bij zich, waarvan eenige bijzonder versierd waren, vooral de olifant waarop de Koningin met haar dochtertje gezeten was. De Nederlanders hadden twaalf trompetten, hunne beste kleederen aan en nieuwe oranje vlaggen aan de trompetten, en toen zij digt bij de Koningin waren, begonnen deze zeer schoon het lied *Wilhelmus van Nassouwen* te blazen, waarover de Koningin en haar gevolg zich zeer verwonderden, daar zij nimmer zoo iets gehoord hadden; de Koningin liet de onzen digt bij haren olifant voorbijgaan, en stak het hoofd uit hare tent, om hen des te beter te kunnen zien.

(*Hier volgt eene breedvoerige beschrijving van* Patani, *zoo als het toen was, waaromtrent wij liever naar latere schrijvers verwijzen, het noodige hieruit latende volgen.*)

De Koningin was ongeveer 50 jaren oud, had sedert den dood van haren man reeds 15 jaren geregeerd, en scheen cijnsbaar te zijn aan den Keizer van *Siam*, wien zij jaarlijks eene gouden bloem met eenige kleederen, fluweel en scharlaken moest opbrengen. Zij bleef bijna altijd in huis bij hare staatdames, die zeer talrijk waren, en niet mogten huwen, maar bij gelegenheid hare gunsten wel eens veil hadden. Als de Koningin uitreed, hetwelk zeldzaam gebeurde en alleen om zich te vermaken, had zij gewoonlijk wel 4000 edelen en voorname Heeren in haar gevolg, benevens een groot getal van olifan-

ten, die de wapenen van den overledenen Koning, hare kleederen en andere zaken droegen. Zij was de Nederlanders zeer genegen, daar zij hen van verscheidene zaken geen tol liet betalen, dien zij van de Portugeezen vorderde, terwijl zij de Nederlanders dikwerf aanzienlijke sommen gelds leende, zonder eenige interest te vorderen.

Toen zij nu op de bestemde plaats gekomen was, onthaalde zij het geheele gezelschap met spijs en drank naar de gebruiken des lands, en keerde toen in dezelfde orde terug. De Nederlanders gingen nu afscheid nemen van de Koningin, en bevolen hare Majesteit de Kooplieden die zij daar zouden laten, aan. Zij beloofde hen in alles te zullen helpen, mits dat zij zich als brave menschen zouden gedragen, en zich niet aan dronkenschap zouden overgeven. Zij verschoonde zich ook dat zij de Nederlanders niet dagelijks ter maaltijd had genoodigd, dewijl zulks haar als vrouw niet wel voegde, doch verzocht hen zoo dikwerf zij in deze streken kwamen, te *Patani* aan te komen; vervolgens schonk zij den Admiraal eene schoone vergulde kris, welke zij hem verzocht te bewaren, om aan haar te gedenken, tevens verzoekende, om indien hij ergens een Pataansch schip in nood mogt vinden, hetzelve te willen helpen, hetwelk hij beloofde, en na eenige vruchten en konfituren genoten te hebben, nam hij afscheid, en keerde naar boord terug.

Den 23sten Augustus, ligtten de schepen vroeg de ankers, en gingen met eene tamelijke koelte onder zeil. Zij stuurden langs het land, hetwelk zich N.

N. O. en Z. Z. W. uitstrekt; toen zij ongeveer twee mijlen van de stad waren, lieten zij het anker weder vallen, om de beide Zeeuwsche schepen, die met hen zouden zeilen, af te wachten. Den 24sten liepen zij te zamen in zee met eene digte koelte uit den westen, terwijl zij, gedeeltelijk drijvende, weinig wonnen, tot den 14den September, wanneer die van het jagt eenen visscher praaiden, die hun de stad *Pahan* (*) aanwees, welke zij bevonden te liggen op 3° 6′ N. B., ofschoon hunne kaarten die stad op 4° N. B. plaatsten, denzelfden dag zagen zij ook het eiland *Pulo Timaon*, (†) zijnde een zeer hoog land, overvloedig van allerlei vruchten en, volgens de Maleijers, vooral van visch voorzien.

Den 27sten lieten zij op de kust van *Java* het anker vallen, om brandhout te zamelen voor de terugreize, en van dien tijd af tot den 2den December waren zij bezig om door straat *Sunda* te komen, zoodat zij niet dan met veel moeite den 3den in zee kwamen.

Den 19den Januarij 1605, viel er des avonds een man over boord, doch hij greep zich aan de waschtouwen die achter aan het schip hingen en werd alzoo nog gelukkig gered.

Den 23sten gisten zij te zijn op de lengte van den westhoek van *Madagascar* en op 33° Br., DE HAAN,

---

(*) Of *Pahang*, op het schiereiland *Malakka*, de hoofdplaats van een rijk van dien naam, met zeer veel handel; zij ligt eigenlijk op 3° 45′ en 121° 10′ L. van *Ferro*.

(†) Nu *Pulo Timoan*, tot de prov. *Johor* behoorende.

Bootsman van de *Amsterdam*, viel over boord, doch werd mede gelukkig gered.

Den 11^{den} Februarij bespeurden zij verandering van water, hetwelk zwartgroen werd; ook zagen zij verscheidene vogels, die wit gesprenkeld waren en die de Portugeezen *Mangas de Veludo* (*) (zooveel als *fluweelen mouwen*) noemen, en voor een teeken dat men het land nadert houden; den 13^{den} zagen zij des morgens vroeg twee schepen, welke zij meenden de twee Zeeuwsche schepen te zijn, die te *Bantam* van hen gescheiden waren, doch toen zij daarbij kwamen, vonden zij dat het eene een Fransch en het andere een Engelsch schip was. Zij loodden toen, en bevonden 100 vademen, terwijl zij hoogte van de zon namen, en hieruit opmaakten dat zij op de hoogte van *Anguilhas* waren, welke kaap zij dan ook des avonds tot hunne vreugde ontdekten. Zij praaiden toen ook genoemde schepen, die beide van *Achem* kwamen; de Engelschman vol peper, doch de Franschman had slechts 15 last in. Zij wilden beide naar *St. Helena* om te ververschen. Op het schip *Amsterdam* was het toen droevig gesteld, daar er van de 112 man die het aan boord had, naauwelijks twintig man gezond waren. Den 2^{den} Maart zagen zij met groote blijdschap het eiland *St. Helena*, waar zij zoo vurig naar verlangden, en kwamen aldaar den 3^{den} op de reede ten anker. Zij vernamen hier, dat er eenige schepen, van de Compagnie geweest waren, als: hun Vice-Admiraal, het schip *Delft* en verscheidene an-

(*) Mogelijk peilstaarten of soortgelijke vogels.

deren; ook waren de beide Zeeuwsche schepen elf dagen te voren van daar gezeild.

Den 4den gingen er eenigen aan den wal, om te zien of men er ook eenige geiten of varkens zoude kunnen krijgen, doch deze bragten des avonds niets aan boord dan vermoeide leden.

Den 24sten gingen zij met het Engelsch schip onderzeil, en stelden koers naar het vaderland, namelijk N. W. en N. W. ten W. met eenen stijven, doorgaans Z. O. wind; den 31sten zagen zij het eiland *Assencion* en veel vogels, zoo groot als bij ons de meeuwen, die op de schepen kwamen vliegen en zich met de hand lieten vangen.

Den 10den April 1603 passeerden zij de linie, naar gissing, voor de vierde maal; den 27 Mei begon het volk op nieuw te klagen over de oude ziekte; op het schip *Amsterdam* lagen er 12 of 13 zeer slecht en de overigen waren zeer ongesteld, zoodat men niet dan met aandoening, het volk kon hooren kermen en klagen.

Den 29sten Maart werd op dat zelfde schip het laatste vat wijn aangestoken; dewijl zij niet wisten hoe lang de reis zoude kunnen duren, werd het rantsoen op de helft gesteld, hetgeen het volk zeer ongelegen kwam, daar de meesten zoo ziek en ongesteld lagen, dat men, indien men voorraad had gehad, hetzelve wel had mogen verdubbelen. Zij kregen nu de man een mutsje wijn daags, en een pint water, dat zoo koud was, dat men vreesde om water alleen te drinken.

Daar nu op het schip *Amsterdam* veel volk stierf

en de overgeblevenen zeer zwak waren, zoodat zij de dienst naauwelijks konden waarnemen, werd er den 3den Junij besloten dat de Admiraal met de kooplieden en den schrijver dezes, mede zouden te roer staan, en de wacht houden, en alzoo een ieder zijn best zoude doen om het schip door zee te helpen brengen. Aan het jagt was de manschap zoo zwak, dat die van *Amsterdam* den 4den hunne sloep moesten uitzetten, om den Opperkoopman en den Schipper (die zoo zwak waren dat zij hunne eigene sloep niet konden uitzetten) aan boord te halen; aldaar aan boord gekomen zijnde, hoorden zij niets dan droefheid en ellende. Van *St. Helena* af hadden zij 12 man verloren, terwijl het meeste volk in de kooi lag, en zij met Schipper, Koopman en jongens mede gerekend, slechts 12 roergangers hadden.

Den 9den liet men van het jagt den topstander waaijen, tot een teeken dat zij in nood waren, en het schip door de zwakheid van het volk niet langer konden besturen. Men zond hun toen vier man van de *Amsterdam*, daar men geen meer volk kon missen, dewijl ook hier dagelijks eenige mannen stierven, onder welken op den 11den Jonkheer WERNAART VAN DER DOES, zoon van den edelen Heer van *Naaldwijk*. Daar zij nu steeds met tegenwind op zee bleven zwerven, vielen zij te *Portland* in *Engeland* binnen, alwaar zij zich eenige dagen ververschten en vervolgens den 15 Julij 1604 voor *Rammekens* in *Zeeland* ten anker kwamen, God dankende, dat zij in behouden haven waren aangekomen.

Hier volgt nu de beschrijving der reize van de drie schepen, Dordrecht, Haarlem *en* Leijden, *tot dit zelfde Admiraalschap behoorende.*

Nadat op den 10den October 1600 de Admiraal in zijnen breeden raad goed gevonden had, de vloot te verdeelen, en dat hij met de schepen *Amsterdam*, *Delft* en *Gouda* zoude vooruitzeilen, om vóór de Nieuwe-Compagnie het eerst in het land te wezen, en de eerste markt van de specerijen te hebben, en nadat zij met elkanderen het afscheidsmaal gehouden hadden, ging de Vice-Admiraal met de overige schepen onderzeil, zonder dat hun iets bijzonders bejegende tot den 12den Junij 1601, wanneer zij voor *Sumatra* ten anker kwamen, en nog dien zelfden dag met de sloep aan wal gingen. Den volgenden dag weder aan land gegaan zijnde, lieten zij drie man van hun volk achter, niets kwaads van de inwoners vermoedende, dan dit bekwam hun slecht, daar de inboorlingen hen niet weder aan land wilden laten komen. Zij stelden den 14den alle pogingen in het werk, om hun volk weder te krijgen en lieten eenen man aan den wal zwemmen, om te zien of hij iemand konde te spreken komen, doch hij vond niemand, zoodat zij verpligt waren, bij hun vertrek den 15den de drie mannen achter te laten; den 31sten onder *Java* gekomen zijnde, zonden zij den 4den Augustus de sloep van den Admiraal wel bemand vooruit naar *Bantam.*

Den 5den Augustus gingen zij weder onderzeil naar

Bantam, doch daar zij niet vorderden, kregen zij dien dag de sloep van het schip *Hollandia* aan boord, dat met het jagt *het Duifje* (*) voor *Bantam* op de reede lag.

Den 9den kwamen zij met de vloot voor *Bantam*, alwaar zij 11 dagen bleven liggen, en van waar zij den 20sten met het schip *Leijden* naar *China* zeilden, den 21sten zagen zij eene menigte eilanden, (†) kwamen den 26sten in het gezigt van het eiland *Lucipane*, drie uren daarna onder *Sumatra* en des avonds onder het eiland *Manka*; (§) den 28sten passeerden zij eene droogte, waar zij van 10 tot 3 vademen waters wierpen, (**) en den 29sten onder het eiland *Banka*, waarbij zij nog twee kleine eilandjes (††) zagen; den 9den September kwamen zij aan het eiland *Pulo Kandar* en kregen den 10den het vasteland van *Camboija*

(*) Waarschijnlijk het zelfde jagt dat 15 jaren later *Nieuw-Holland* ontdekte.

(†) Deze menigte eilanden zijn de *Duizend Eilanden*, welke in het vaarwater leggen tusschen *Batavia* en de straat *Banka*, derzelver uiteinden worden bepaald door de *Noorder-* en *Zuider-wachten*.

(§) Dit kan onmogelijk *Poulo-Manka* geweest zijn, dewijl dit veel hooger ligt; hier is dus eene vergissing.

(**) Deze droogte is tusschen *Lucipane* en de kust van *Sumatra*, waar thans niet meer dan 4 voet water gevonden wordt, het is het inkomen van de straat *Banka*.

(††) Dit waren de *Mankies-Eilandjes*, terwijl het volgende *Pulokandar* niets anders kan geweest zijn dan *Pulo-Ubi*, of, volgens TUCKEY, *Obij*, vanwaar zij den 10den het vasteland van *Camboija* in het gezigt kregen.

in het gezigt, waarbij zij nog dienzelfden avond het anker lieten vallen.

Den 15den vergaderde de raad, en werd er eene sloep aan den wal gezonden, doch deze zag geene menschen, maar wel eenige buffels weiden; toen zij den 16den weder aan land voeren, zagen zij wel vier mannen, maar konden hen niet te spreken komen.

Den 17den zagen zij onder de kust drie jonken zeilen, welke de Chineesche tolk hun zeide vrijbuiters te wezen, die naar de kust van *China* loopen en op de visschers passen, die zij nemen en tot slaven maken. Den 26sten gingen zij weder onderzeil, doch met weinig voortgang, dan zij vonden eenen hoek waar versch water was, en waar zij den volgenden dag met de sloep naar toe roeiden. De inwoners die hen niet verwachtten, gingen alle op de vlugt, doch ziende den tolk in het zand schrijven, kwamen zij terug en bewezen alle vriendschap; zelfs kwam er dien avond nog een man aan boord, die er des nachts bleef; den 29sten kwamen er eenigen aan boord met eenen brief van den regent des lands, aan den Admiraal. Zij gingen des avonds weder aan den wal, met twee tolken en zekeren Jeronymus, die aldaar zeer wel ontvangen werden.

Den 1sten October kwam de genoemde Jeronymus, met zijn gezelschap weder aan boord, met berigt dat de regent voornemens was hen te komen bezoeken, waarom zij hem te gemoet roeiden en hem op de beste wijze ontvingen. Des avonds ging hij met Jeronymius en de twee tolken weder in zijne galei naar den wal, terwijl de drie laastgenoemden den

volgenden dag weder aan boord kwamen, en eenen man medebragten, dien van de doodstraf, op hun verzoek, was ontslagen en waartoe hij veroordeeld was, om het breken van een bierglas.

Den 20sten ging de Admiraal met eene praauw aan den wal, en bragt den 23sten bij zijne terugkomst, den vader des Konings mede, met wien hij echter terstond weder naar den wal voer en zijn beddegoed medenam, waarover zijn volk niet weinig verwonderd was; den 25sten kwam de sloep van den wal met eenen brief van den Admiraal, waarbij hij een vaatje kruid vroeg, hetwelk hem terstond gezonden werd. Nu bleef hij aan den wal tot den 15den November, wanneer hij met pak en zak weder aan boord kwam. Er werd toen besloten om het rantsoen te verminderen en een ieder man 2½ pond brood en een mutsje olie per week toegelegd.

Den 23sten ging de Admiraal weder aan wal met eenen Chinees die drie of vier dagen bij hen aan boord was geweest, den 23sten December kwam hij weder terug, en den 30sten kwam de Gouverneur hem bezoeken, die zeer luisterrijk aan boord ontvangen werd, en denzelfden avond weder naar een visschers dorp voer, van waar hij den volgenden dag weder aan boord kwam, maar des avonds met den Admiraal en den Koopman van het schip *Leijden* weder naar wal ging.

Den 12den Januarij 1602 deden de inwoners eenen aanslag op de schepen, die hun mislukte; echter verloren de Nederlanders hierbij 23 mannen, namelijk 12 van de *Haarlem* en 11 van de *Leijden*, welke

zij met schoone woorden en onder voorwendsel van buffels te komen halen, aan den wal hadden gelokt, en toen dezelve allen vermoordden, terwijl zij op het schip de *Haarlem* nog 12 man vergeven hadden, zoodat zij aldaar de overhand hadden, dewijl er juist eene sloep naar den wal was om water te halen. De Admiraal en Koopman werden ondertusschen aan den wal gehouden, waarom hij den 13den schreef, dat een van de Bevelhebbers bij hem aan den wal zoude komen, zullende men daarvoor een ander man aan boord zenden, doch dit werd geweigerd.

Den 15den kwam de meer genoemden JERONYMIUS met eenen Chinees, die eene vredevlag in de hand had aan boord, welke terstond vastgehouden werden, ofschoon zij de Nederlanders wilden wijs maken dat aan den wal alles in vrede was, doch den volgenden dag lieten zij hem met den Chinees met eenig gepikt want (*) weder aan wal gaan.

Den 18den kwamen dezen weder aan boord, met eenen brief van den Admiraal, welke berigtte dat indien men uit elke sloep twee metalen stukken met derzelver toebehooren aan den wal wilde zenden, hij met zijne lotgenooten zoude worden vrijgelaten, hierop besloot men buiten de rivier te gaan liggen en dan te antwoordden. Buiten de rivier gekomen zijnde zonden zij de sloep met hun antwoord weder naar den wal, doch hielden drie der voornaamsten bij zich.

Den 19den kwam de tolk GERRIT KLOMP aan boord,

(*) Waarschijnlijk eenig scheepstuig, mogelijk oud touwwerk.

met eenen brief van den Admiraal, die hun berigtte; dat zoo zij niet voornemens waren om de stukken voor den avond aan wal te zenden, niemand van hen het dan wagen moest, om aan den wal te komen. Ondertusschen vond men aan boord niet raadzaam om met eigen volk en sloep de stukken aan den wal te brengen. Verder eischten de Bantammers de genen die men aan boord gevangen hield terug, waarop zij met de sloep en de drie gevangenen onder den wal roeiden en de inwoners dreigden, dat zoo zij den Admiraal of iemand van hun volk ook het minste leed deden, zij het aan de gevangenen zoude wreken, waarop de inwoners zoo met woorden als op andere wijzen zeer veel moeite deden, om de gevangenen los te krijgen, doch zoodra de Nederlanders dit bemerkten, gingen zij weder naar boord, nadat zij eerst eenen brief voor den Admiraal aan den wal geworpen hadden, welke hem ook bezorgd werd. Hierop kwam den volgenden dag de tolk Loukay aan strand en werd door de sloep aan boord gehaald. Hij bragt eenen brief van den Admiraal, met berigt dat zij zeer goed behandeld werden, doch dat men bleef aanhouden om de stukken en de gevangenen. Zij antwoordden hierop, dat men twee ledige praauwen aan boord moest zenden, waarin zij de stukken zouden laden en met hunne sloepen in de rivier bij zekere droogte zouden brengen, en dan weder naar boord gaan, zoodat de inwoners van hen niets te vreezen zouden hebben.

Den 22sten kwamen de praauwen en werden in dezelve de twee stukken uit het schip *Leijden* geladen,

en alzoo afgeleverd; tegen den avond kwam de sloep met den Admiraal en eenige anderen aan boord, van waar zij den 23sten weder vertrokken.

Den 4^{den} Februarij kwam hun een regent van eene andere plaats bezoeken, die hen te voren voor het gepleegd verraad had gewaarschuwd, doch hetwelk zij toen in den wind hadden geslagen.

Den eersten en tweeden Maart kwam de verrader (*) des morgens aan boord, en ging des avonds weder naar den wal.

Den 14^{den} ging Jeronymius met eenen Koopman, twee tolken en den verrader naar *Tatchim* (†) om peper te koopen. Den 16^{den} kwam er eene Chineesche jonk, die de rivier opvoer tot voor de stad, waar de gewone handelplaats was. Op deze rivier, *Sensie* genoemd, hadden de inwoners de gewoonte, om wanneer zij op reis zouden gaan, de pooten eener hen bij eenen waarzegger te brengen, die hun dan voorspelde, of hunne reis al dan niet gelukkig zoude zijn, en waarnaar zij dan of gingen, of te huis bleven. De Admiraal met al zijn volk nu weder aan boord gekomen zijnde, ging men onderzeil, zonder dat hun iets bijzonders bejegende vóór den 8sten November, toen zij te *Kaijhan* aankwamen, alwaar zij gewaarschuwd werden wel op hunne hoede te zijn, de-

---

(*) Waarschijnlijk wordt door dit woord verstaan, den man die opspoorde, waar er peper te krijgen was, de Makelaar.

(†) Deze plaats wordt op de tegenwoordige kaarten niet gevonden, zij lag zeker aan de kust, gelijk ook het volgende *Kaijhan.*

wijl de Koning eenen aanslag op hunne schepen beraamde.

Den 15den kwam iemand van wegen den Koning aan boord, met last dat zij aan den wal zouden komen om de peper te ontvangen, welke de Koning hun nog schuldig was, maar ziende dat zij uitvlugten zochten en niet voornemens waren de peper te leveren, keerden zij spoedig terug, gingen den 17den met twee welbemande sloepen naar den wal en vroegen of zij voornemens waren de peper te leveren al dan niet; toen de Koning hun geen gehoor wilde geven, voeren zij een weinig verder, alwaar zij landden, het dorp uitplunderden en in brand staken.

Den 21sten vertrokken zij van daar en kwamen den 28sten December op de kust van *Petani*, alwaar terstond eene praauw aan boord kwam, van wegen den Koning van *Bordelon*, (*) welke hun berigtte dat de Admiraal van Neck aldaar eenige personen had gelaten om handel te drijven.

Den 10den Julij kwamen er nog twee Nederlandsche schepen op de reede, welke naar *China* waren gedestineerd en die, na de noodige ververschingen, bijzonder rijst, ingenomen te hebben, hunne reis vervolgden. De Admiraal bleef hier volle zeven maanden, in welke hij echter ook zijne geheele lading in kreeg. Den 6den September had de Admiraal willen vertrekken, doch had den 17den er weder ten anker moeten

---

(*) Of *Bondelon*, tegenwoordig de zuidelijkste Provincie van *Siam*, heeft rijst, peper, timmerhout en olijfantstanden, en eene hoofdstad van denzelfden naam.

komen, omdat men bevond dat het schip *Haarlem* niet meer in staat was tot de reis, waarom zij het geschut en alles wat verder bruikbaar was uit hetzelve namen, en het toen verbrandden.

Den 21sten kwam de oude Koningin van *Jor* (*) met haren geheelen hofstoet aan strand, doch wilde niet aan boord komen, maar de jonge Koning en verscheidene edellieden waagden het, en werden bij hun vertrek met verscheidene schoten begroet.

Den 24sten gingen zij weder onderzeil, en kwamen zonder dat hun iets merkwaardigs overkwam, den 15den op de reede van *Bantam*, alwaar den 17den December Cornelis van der Veen en Erasmus van *Rotterdam*, die uit *China* kwamen en eene Spaansche kraak genomen hadden, bij hen kwamen.

Den 27sten Januarij 1604 namen de vier schepen, te weten: *de Nassau* als Admiraal, Erasmus van *Rotterdam*, de *Star* en *Leijden* de terugreis naar het vaderland aan, zonder dat hun iets merkwaardigs overkwam; tot dat zij, na eene vierjarige reis, den 30sten Augustus in *Tessel* binnenkwamen.

(*) Of *Johor*, het Z. O. der *Maleische* bezittingen op het schier-eiland *Malakka*, met eene hoofdstad van denzelfden naam, doch is door geene nieuwe reizigers bezocht.

Verhaal uit het Journaal van de Voija-gie, *gedaan door* Cornelis Pietersz en Gulijam Senescal *naar* Achem op Sumatra, *met hetgene hun aldaar is wedervaren; zijnde deze reis gedaan in de jaren* 1600 *en* 1601, *en het Journaal gehouden op het schip* de Zwarte Arend.

In het jaar 1600 heeft eene vereeniging van Kooplieden, de *Nieuwe-Compagnie* genoemd, en meest uit Brabanders bestaande, voor de tweede maal twee schoone schepen uitgerust, elk van 300 lasten en dezelve genoemd de *Zwarte-* en *Witte Arend*, onder voornoemde bevelhebbers.

Den 20sten Junij des morgens vroeg gingen deze schepen met eenen Oostenwind, doch weinig koelte het *Spanjaards Gat* uit, in gezelschap van nog zes andere schepen van de Oude-Compagnie, onder bevel van den Admiraal.

Den eersten Julij kwamen zij met eenen sterken Z. O. wind en mistig regenachtig weder te *Duins*, alwaar zij 5 etmalen moesten blijven liggen en van waar zij den 6den met eenen N. O. wind weder onderzeil gingen; den 9den lieten zij aan het oosteinde van het *Heilige land*, het anker vallen, van waar zij den volgenden dag met eenen N. W. wind weder onderzeil gingen, terwijl zij den Opperbarbier en zekeren Stuurman Cornelis van Purmerendt, aan den wal lieten.

Den 12den kwamen zij des morgens met eenen

zuiden wind ter reede van *Portland*, alwaar zij om den wind moesten blijven liggen. Den 13^{den} vergaderde de raad en werd het rantsoen gesteld op 10 ponden visch voor 77 man 's daags, en kaas en boter geheel afgeschaft. Deze plotselinge verandering verwekte een gemor onder de gemeenen, waarvan des nachts vier- of vijf en twintig man een complot maakten, om met geweld te deserteren.

Ten dien einde maakten zij zich in de constabels kamer van eenige pieken meester om zich te verdedigen, terwijl eenige anderen over de gallerij klommen om den bok, die achter aan het schip lag, los te maken, hetwelk hen echter werd belet, doch men beloofde hun verbetering van rantsoen, hetwelk eenigen te vrede stelde, doch anderen, die hier op niet vertrouwden en vreesden dat hunne maandgelden hier voor zouden worden aangesproken, bleven bij hun voornemen, terwijl een van hen, HEIN GERBRANTZ over boord sprong, naar de bok zwom en die aan boord bragt, en elf hierin hunne plunje smeten en naar den wal voeren.

Dit gebeurde den 14^{den} met den dageraad; de Schipper volgde hen terstond met de sloep, om te zien of hij hen tot bedaren konde brengen, doch daar dit niet wilde gelukken, ontbood hij den Koopman CORNELISZ PIETERSZ, die door beloften er drie overhaalde om weder naar boord te komen, waartegen de barbier, die zeer beschonken was, zich sterk verzette, en daar hij nergens naar wilde luisteren, liet men hem met geweld vatten, in de sloep werpen en aan boord brengen, terwijl men den Schipper aan den

wal liet, op hoop dat hij ook de anderen zoude overhalen, hetwelk dan ook gebeurde, doch op belofte van beter rantsoen en algemeene vergiffenis. Daar nu de wind goed werd, is het andere schip met de schepen van VAN NECK mede onderzeil gegaan, en deed een' eereschoot, waardoor het stuk sprong, hetgene aan drie mannen het leven kostte, die zij aan den wal begroeven. Des nademiddags liepen zij met eene N. W. koelte in zee; tot den 24sten hielden zij de schepen der Oude-Compagnie van tijd tot tijd in het gezigt, doch nu lieten zij dezelve achter zich en kregen den tweeden Augustus het eiland *Teneriffe* in het gezigt. Den 11den Augustus hadden zij mistig weder en eene slappe koelte; zij zagen het eiland *Bona Verta*, 6 mijlen W. ten N. van hen, en hadden des middags 15° 36′ N. B.

Den 23sten toen de Bottelier het rantsoen van bier zoude geven, verzette de Provoost JAN JANSZ zich hier tegen, met te zeggen dat hetzelve niet drinkbaar was, waarom hij van zijnen post werd ontzet en tot nadere sententie in de boeijen gesloten. Nu viel er niets bijzonders voor tot den 5den September, wanneer zij weder bij het eskader van den Admiraal VAN NECK geraakten, waarvan zij 44 dagen waren gescheiden geweest. Ook werden er dien dag zeven mannen, die het scheurbuik hadden, van de bakken genomen en op bijzonder rantsoen gesteld, namelijk 5 pond brood pr. week, 2 mutsjes wijn en een ½ pot water pr. dag, zonder eenige toespijs als 's daags ½ mutsje olie voor hen allen.

Den 24sten waren zij des middags regt onder de

linie, en des nachts 0° 5′ Z. Br.; den 28sten kregen zij het eiland *Annabon* in het gezigt, ten Z. O. van hen, zoodat zij wel honderd mijlen buiten de gissing der stuurlieden waren. Deze meenden meer westwaarts te zijn, doch de stroom had hen sterk om de oost gedreven. Hierop werd de raad van den *Witten Arend* aan boord geseind, en in overweging genomen of men ook bij het genoemde eiland het anker zoude laten vallen; hiertoe werd eindelijk besloten, zoowel om den gevangenen Provoost te vonnissen, als om de zieken te verkwikken en ververscbing voor hen in te nemen, te meer daar de wind tegen was en dus dit zonder verzuim konde geschieden, derhalve wendde men het den 29sten met den dageraad naar dit eiland, en hield Z. O. ten O. aan, terwijl zij des namiddags, aan het noordeinde des eilands op 1° 40′ op de reede ten anker kwamen, en in den namiddag met twee welbemande sloepen met de vredevlag voorzien naar den wal gingen, alwaar zij met den Commandant, zijnde een Portugees, in onderhandeling kwamen, die hen beloofde, den volgenden dag eene goede partij oranjeappelen en bananes te zullen doen toekomen, waarvan hij er eenigen als een monster hun ten geschenke gaf.

Den 30sten gingen zij twee malen naar den wal en haalden eene aanzienlijke partij oranjeappelen, bananes, ananassen, varkens en hoenders, doch geene citroenen of versch water. De gevangene Provoost werd veroordeeld om aan den wal gezet te worden en des avonds aan wal gebragt, doch de Commandant van het eiland wilde dit niet toestaan, zoodat

zij weder moesten terugkeeren. Zij bragten hem nu naar eenen anderen hoek, doch toen de inwoners dit bemerkten, schoten zij op hen, om hen het landen te beletten, waarom zij naar boord moesten terugkeeren, dewijl zij raadzaam oordeelden geen geweld te gebruiken, zoodat zij het anker ligtten en tot het aanbreken van den dag over en weder hielden, en toen den Provoost, met zijn goed en een zak brood, aan eenen hoek, waar geene menschen woonden, aan land bragten.

Aan het zuid oosten van dit eiland vonden zij twee klippen, waarvan de eene zeer laag en met het water gelijk, en de andere tamelijk hoog en groot, en op deze eene menigte vogelen waren, zoo tam, dat zij zich met de hand lieten vangen, zijnde er tusschen deze klippen zoo veel water, dat men er met schepen door kan varen.

Den 31sten des morgens kwam het eskader van den Admiraal VAN NECK op deze reede, terwijl onze twee schepen in den namiddag onderzeil gingen met eenen Z. Z. W. wind, O. Z. O. aanhoudende.

Den 6den October waren zij op 4° 30′ Z. B. en kregen het land van *Congo* in het gezigt; zij wierpen grond, vier mijlen van het land op 27 vademen, waarom zij wendden, en den volgenden dag besloten het onder aan den wal over en weer te houden, ten ware dat zij over den anderen boeg W. Z. W. konden zeilen, om de kust van *Brazilië* aan te doen, terwijl men de sloep op den dreg leide om den stroom te vernemen, die men bemerkte dat slap om de Noord liep.

Den 12den November op 18° 53′ Z. B: zijnde, passeerden zij de droogten van de *Abralhos*, waarover zij zich niet weinig verheugden.

Den 22sten December kregen zij met zonnen opgang de kaap *de Goede Hoop* in het gezigt, liggende dezelve N. N. O. 5 mijlen van hen; des nachts passeerden zij kaap *d'Aguilhas*, de zuidelijkste punt van *Afrika*.

Den 14den Januarij zagen zij het eiland *Madagascar* oost van zich, doch den 19den kregen zij eenen vliegenden storm, welke tot den 4den Februarij voortduurde en hen veel schade veroorzaakte, zoodat zij in beraad namen om op *Madagascar* binnen te loopen, hetwelk zij kort daarna weder in het gezigt kregen, dan daar het weder beter werd, besloten zij het voorbij te zeilen en de reis voort te zetten, uithoofde hunne lastbrief wel uitdrukkelijk inhield, niet dan in den uitersten nood land aan te doen; doch het volk kwam hiertegen op, en zeide, niet van het land te willen zeilen, tenzij men hun 6 mutsjes water 's daags toestond, tot zij in *Bantam* waren, waartoe den 5den besloten werd en vastgesteld, dat indien men verpligt was het water te verminderen in evenredigheid het rantsoen van wijn zoude vermeerderd worden, gelijk zij dan ook reeds den 16den het rantsoen van het water een mutsje verminderen moesten en hierom dat van wijn met een half mutsje vermeerderden.

Den 2den Maart hadden zij eenen vliegenden storm, zoodat er twee stukken gaande werden, welke eene poort open maakte, waar het water zoo instoof, dat het opwegen niet meer kon baten, maar het

goed in het ruim zelfs driftig werd, zoodat zij verpligt werden, den grooten mast te kappen, welke de groote ra medesleepte, waarop het schip een weinig begon te rijzen, zoodat zij met zwabberen en pompen de overhand kregen. Nu rigtten zij van de bezaanssteng eene stomp op en de schepen kwamen weder bij elkanderen, terwijl des namiddags de wind uit het Z. O. naar het W. Z. W. liep.

Den 8sten werd besloten om ter besparing van het water geen potspijs, erwten, boonen, enz. meer te schaften, maar in plaats daarvan van $1\frac{1}{2}$ pond brood en tien ponden stokvisch per week en 72 mutsjes wijn daags meer te geven, en in plaats van vier, nu slechts drie weken over eene groote ton vleesch te doen.

Den 14den waren zij in geen gering gevaar, drie matrozen, Oudtger Jacobz, Pieter Hendriksz en Jochem Wouterz. namelijk, waren om begane misslagen in de boeijen gezet, doch de beide eersten vonden middel zich los te maken, en gingen stoutmoedig naar de kajuit, waar zij eischten hun vonnis te ontvangen, doch de raad antwoordde hierop, dat zij hunnen tijd moesten afwachten en zoo lang weder naar de plaats gaan, alwaar zij gebragt geweest waren, hetwelk zij weigerden, begeerende voldoening van hun verzoek of liever te sterven. Eindelijk verlieten zij de kajuit, maakten hunnen derden makker los, en drongen met list in de konstabelskamer, waar zij zich in staat van verdediging wilden stellen en den raad dwongen om met hen in onderhandeling te treden of dreigden het

kruid in brand te steken. Twee van hen gelukte het bij het kruid te komen, daar zij twee busschieters van daar verdreven, doch de derde werd daarin belet. Nu haalden de beide eersten een half vat kruid voor den dag, en daar zij geen vuur hadden, kwam er één buiten, met het geweer in de hand, ten einde vuur te krijgen, doch men maakte zich van hem meester, en bond hem met handen en voeten aan een stuk, terwijl de andere, die binnen was, zich nog verdedigde, maar eindelijk den moed moest opgeven, zoodat zij alle drie weder in verzekerde bewaring kwamen, en den 20sten hun vonnis ontvingen, namelijk twee om doodgeschoten en de derde om driemaal gekielhaald te worden, welk vonnis den 23sten werd ten uitvoer gebragt.

Den 29sten Mei zagen zij land, waarover zij zich zeer verheugden, daar zij sedert den 8sten Februarij niet gezien hadden dan lucht en water. Het was een steil opgaande grond, waar zij eerst met honderd vademen lensden, en een weinig daarna verandering van water ziende, op 12 vademen grof zand kregen, hetwelk vervolgens 9 à 10 vademen verminderde, terwijl de grond zeer helder was. Zij lieten dus den bok vallen, om al loodende vooruit te zeilen; dezelve vond allengs meerder diepte, zoodat zij eindelijk weder van den grond raakten, zonder te weten waar zij waren.

Den 17den Junij kwamen de Schipper en Onderkoopman van den *Witten Arend* aan boord, welke zich zeer beklaagden, dat zij zoo langzaam voortgingen, waarnaar zij wachten moesten, en hierdoor veel

tijd versleten, terwijl de victualie verminderde, waarom zij verzochten hen met twee toelasten (*) wijn, 100 kazen, $\frac{1}{2}$ pijp olie, $\frac{3}{4}$ ton boter, $1\frac{1}{2}$ last brood, twee kippen stokvisch, $1\frac{1}{2}$ ton vleesch en erwten, boonen en gort naar evenredigheid te helpen; dewijl zij anders verpligt zouden zijn hen te verlaten, en hunne reize voort te zetten; doch na hevige woordenwisseling werd dit geweigerd, waarom men dus des avonds onverrigter zake van elkander scheidde.

Den 18^{den} hebben zij hierover weder in onderhandeling geweest, en daar zij het niet eens konden worden, namen die van den *Witten Arend* hun afscheid, en zeiden dat zij de reize wilden voortzetten en hoopten elkanderen te *Bantam* weder te zullen ontmoeten; zij deden een schot tot groete en liepen den geheelen dag wel twee streken lager, zoodat zij des morgens van den 19^{den} wel 3 mijlen vooruit waren. Dan den 22sten kwamen de schepen weder bij elkanderen, en de Schipper en Onderkoopman van het andere schip weder aan boord, zeggende dat zij hunne stijfzinnigheid in het weigeren van de gevraagde victualie wel hadden opgemerkt, doch dat zij uit achting voor de reeders de minsten zouden wezen, en bij hen blijven; echter protesterende tegen alle verwijt van schade, die door het vertragen der reize om het slechte voortkomen van den *Zwarten Arend* mogt veroorzaakt worden.

Den 27sten was het een geheel etmaal stil; zij za-

(*) Een groot wijnvat.

gen verschillende waterslangen en andere teekenen van land; des nachts kwamen zij in eene sterke raveling of stroomdraaijing, waar het water schuimde of het eene branding was, en de schepen naar elkanderen toegetrokken werden, zoodat zij vijf of zesmalen op elkander aanliepen, en in groot gevaar kwamen elkander voor den boeg te drijven en groote schade te veroorzaken, daar zij geene halve scheeps lengte van elkander waren.

Dewijl zij nu eenen geruimen tijd, naar het zuiden geloopen hadden, alwaar weinig waarschijnlijkheid was om land te vinden, en zij dagelijks vele dooden hadden, vergaderden op den 20sten Julij al de Officieren in de kajuit, en oordeelden dat men alle pogingen in het werk moest stellen om land te bezeilen, dewijl men door de slechte gesteldheid van het schip het niet verder door zee konde brengen, waarom men de vlag en wimpel heesch, ten einde van den *Witten Arend* raad en hulp te vragen; bij elkander gekomen zijnde besloot men alle middelen aan te wenden om land te bereiken, waar het dan ook wezen mogt, waarom men tusschen noord en oost koers zettede. Terwijl men dus voortsukkelde, en nu en dan eenige teekenen van land zag, deed de *Witten Arend* op den 24sten des voormiddags ten 11 ure een seinschot, en liet de vlag waaijen, ten teeken dat zij land zagen, hetwelk die van den *Zwarten Arend* weldra ook tot hunne vreugde in lij van hen vooruit zagen. Zij waren toen op 1° 40′ Z. Br.; het land kwam tegen den avond meer en meer opda-

gen, schoon zij niet regt onderscheiden konden of het vast land of een eiland was.

Den 25sten was het stil weder, met veranderlijke winden. Zij zagen toen dat het land, hetwelk zij den vorigen dag gezien hadden een eiland was, dat O. N. O. 3 mijlen van hen gelegen was, en zich zeer bergachtig opdeed, Zij liepen hierop aan, en zagen toen nog twee kleine eilanden, en daar het niet geraden was, om zoo zwak van volk tegen den nacht op onbekende wateren tusschen eilanden te zwerven, deden zij hun best eene reede te vinden, waarom zij Z. O. aanhielden, en ongeveer om twee uren aan het noordeinde digt onder den wal kwamen, alwaar zij op drie vademen waters loodden, doch eindelijk op 14 vademen schoonen zuiveren grond ten anker kwamen, nadat zij sedert den 9den Junij in de grootste ellende hadden rondgezworven, en 34 man door ziekte verloren hadden. De kust liep O. N. O. en W. Z. W., en zij lagen wel beschut voor de Z. O. deiningen die in zee zeer grof gingen. De sloep werd wel bemand naar den wal gezonden, doch men vond het land woest en onbewoond, en zag er niets dan de voetstappen van buffels en soortgelijke dieren, terwijl het verder vol bosschen en kreupelgewassen was, en zij hier niets vonden dan eene vrucht gelijk onze okkernoten en die even zoo smaakte, doch waarvan allen die er van gegeten hadden zeer misselijk werden en verschrikkelijk begonnen te braken. Hier werden de 36 dooden ter aarde besteld.

Den 26sten gingen zij weder aan den wal, om te

zien of zij een of ander konden opsporen, doch vonden niets dan eene wildernis, eene vischrijke rivier, benevens eenig gevogelte, doch geene menschen.

Daar nu den 27sten de 37ste en 38ste man overleed, en zij geene verversching konden bekonen, besloten zij het anker te ligten, om eene betere reede op te zoeken.

Den 28sten waren de beide schepen zoo zwak van volk, dat zij elkanderen moesten bijstaan om het anker te ligten. Zij hielden nu O. N. O. aan, en nadat zij tot op den 31sten op die wijze gezeild hadden, kwamen zij zoo digt onder den wal, dat zij des nachts op verscheidene plaatsen den rook zagen opgaan, waarom zij op 5 vademen het anker lieten vallen. Zij zagen hier drie eilandjes, bij welke eenige vaartuigen af en aanvoeren. Des nademiddags gingen zij met twee welbemande sloepen naar den wal, en vonden aldaar twee Javaansche schepen, van welke zij twee hoenders ruilden, en vernamen dat aan den vasten wal alles te bekomen was. Toen deze hoorden dat zij Nederlanders waren en naar *Bantam* wilden, verhaalden zij hun dat hier voor zes maanden nog vier zulke schepen geweest waren, waarover zij zich zeer verheugden, daar hieruit bleek dat zij op de regte plaats gekomen waren, na op deze reis door ongemak, honger en dorst nu reeds een-en-veertig man verloren te hebben.

Den eersten Augustus gingen zij weder met twee welbemande sloepen naar den wal, en namen eenige waren mede, om tegen verversching te verruilen. Zoodra zij aan den wal gekomen waren, kregen zij

voor gemeene messen en andere kleinigheden, hoenders, rijst, kokosnoten, citroenen, eijeren, bananas en andere ververschingen in overvloed. Des namiddags kwam een der bestuurders van het eiland met eenen tolk, die een weinig Portugeesch sprak, bij hem, en vroeg van waar zij kwamen, en wat hun verlangen was, waarop zij antwoordden, dat zij Nederlanders en Kooplieden waren, die met hunne waren hier kwamen, om daar voor peper te koopen, welke zij zeiden dat daar genoeg en wel voor beide scheepsladingen te krijgen was, en dat, zoo zij dit verkozen, zij eenen tolk aan boord zouden zenden om hunne waren te zien, en omtrent den prijs overeen te komen, verzoekende tevens, om met de schepen wat nader aan den wal te komen, dewijl het voor canoos te ver om te roeijen was.

Dan den 2den tot den 5den waren zij dagelijks bezig met verversching in te ruilen, terwijl zij aan den Gouverneur eenige geschenken zonden, ten einde des te beter in den handel te slagen, en tevens te meer ververschingen te bekomen.

Den 6den zond de Gouverneur hun eenen buffel als tegengeschenk, welken de tolk met 3 of 4 anderen aan boord bragt, aan wien men onderscheidene koopwaren liet zien, die hun bijzonder bevielen, terwijl zij zeiden dat hier peper genoeg, alware het ook voor tien scheepsladingen, te vinden was, en dat zij binnen 20 à 30 dagen vol konden zijn, dewijl het nu juist in den oogst was. Tevens verbood de tolk hun, om weder aan den wal te komen, voor zij door den Landvoogd ontboden werden, uithoofde deze voor

onaangenaamheden en oproer vreesde, dewijl er eene menigte volks uit het gebergte, dat eene valsche en woeste hoop was, kwam om hen te zien, waarom hij dan ook verzocht dat zij als het donker was eens een schot zouden doen, even als of zij wegzeilden, in hope dat volk dan weder naar huis zoude gaan.

Den 9den verlof bekomen hebbende, gingen zij naar den wal, alwaar zij twee baren peper kochten tegen 30 realen, de baar van 380 pond, met 50 pond verlies per baar.

Den 11den weder aan land gegaan zijnde, kochten zij weder twee baren, doch die veel zwaarder en schooner waren dan die van den vorigen dag, zoodat deze slechts 12 pond per baar verlóren. Op denzelfden dag bragt de tolk met nog vijf of zes andere personen, waaronder er een was, die zeer goed Portugeesch sprak, eenen buffel, en vroeg om nogmaals de waren te zien, terwijl zij dien nacht aan boord bleven. Vervolgens werd in den breeden raad besloten om den volgenden dag naar den wal te zenden, ten einde zoowel omtrent de peper, als den tol (waarvoor 200 realen van achten gevorderd was), bepaaldelijk overeenkomst te treffen, en werden hiertoe gemagtigd Cornelisz. Pietersz, Daniel Lost en Guljam Senescal, die volgens dit besluit den 11den 19 personen sterk, naar den wal roeiden, en zich bij den raad der stad vervoegden om hunne waren te laten zien, en waar zij na vele onderhandelingen omtrent den prijs overeenkwamen, waarna de Gouverneur dezelve, nadat ze aangeteekend waren, tot zich nam.

Hierna gingen zij het huis of de logie, alwaar zij hunnen winkel houden zouden, bezigtigen, en daar het nu tijd voor het middagmaal was geworden, ging GULJAM SENESCAL met twee zijner matrozen naar den bak, om de spijzen te halen, die zij medegebragt hadden; dan toen zij terugkwamen vonden zij alles in oproer, men wilde hen niet naar boven laten, men rukte de ladder weg, en toen zij eindelijk met geweld daar gekomen waren, moesten zij met droevige oogen aanzien, hoe hun volk, dat beneden was, gevangen werd genomen, terwijl zij gelast werden geweer en wapenen over te geven, en zich stil te houden, indien zij niet iets ergers wilden verwachten. Kort hierop ontvingen zij de tijding, dat eenigen van hunne medegevangenen vermoord en andere gekwetst waren, zonder echter het juiste getal te vernemen. Zij die met hun vieren boven waren, werden wel vast aan handen en voeten gebonden, terwijl elk der Indianen eenen gevangene zocht te krijgen, om daarna een groot rantsoen geld voor denzelven te krijgen. Terwijl zij daar zaten, waren er vele menschen die medelijden met hen betoonden, waardoor zij des te ongeruster werden, wijl zij niet wisten wat men met hen voorhad. Ondertusschen deden zij alles wat zij konden, om te weten hoeveel er van de hunnen nog in leven waren, hierdoor geraakten zij in kwaad vermoeden, en werden daarom nog sterker bewaakt, daar zij vreesden uit de schepen overvallen te worden, zoodat er des nachts wel 600 man aan de kust de wacht hielden.

Den 12den konden zij geene brieven over hunne

ontmoetingen aan boord krijgen, doch vernamen eindelijk, dat in den eersten aanval vijf van hunne makkers deerlijk vermoord waren, en één zwaar gekwetst was, zoodat zijne wonden begonnen te stinken, waarom men uit medelijden besloten had, hem aan boord te zenden, terwijl men hun berigtte, dat, indien zij nu iets aan boord te zeggen hadden, er gelegenheid toe was, Men eischte voor hun rantsoen drie duizend realen van achten, onder voorwaarde echter, dat de reeds ontvangene goederen ter waarde van 1600 realen in vermindering zouden verstrekken, terwijl zij het overige ook in koopwaren wilden ontvangen, zullende zij dan overigens vrijen handel genieten; zij werden nu uit de loge naar het huis van den Gouverneur gebragt, alwaar zij bleven tot zij naar *Achem* vervoerd zijn.

Hier vonden zij drie Kapiteins, die hun goeden moed gaven, en zeiden dat het met hunne landslieden te voren te *Bantam* even zoo was gegaan, doch dat het niet zoude zijn gebeurd, indien er geen twee schepen der Nederlanders te *Achem* geweest waren, die met ongeveer 1000 baren peper waren doorgegaan, waarom zij dus, als van dezelfde natie zijnde, op bevel des Konings gevangen waren genomen, om hierover voldoening te geven.

Zij schreven nu het een en ander aan hunne makkers, en zonden het met zekeren Cornelis Ravink, die den gekwetsten zoude overbrengen, en gedurende de onderhandelingen heen en weder varen, aan boord, waarop den volgenden dag geantwoord werd, dat het onredelijk was om, na het verlies van vijf

mannen en zoo vele goederen als zij in handen hadden, nog zulk een rantsoen te eischen, daar men in alle opregtheid, en als eerlijke Kooplieden met hen had willen handelen, dat zij van het medenemen van peper zonder betaling niets wisten, en dus zeker geloofden, dat dit door de Engelschen was geschied; doch dit was alles vergeefsch. De Indianen bleven volhouden, dat zij van hetzelfde volk, dezelfde kleeding en taal waren, en bijgevolg hier van moesten weten, met welk antwoord CORNELIS RAVINK benevens een Mallak, die zeer goed Portugeesch sprak, weder naar boord gezonden werd.

Den 15den besloot de scheepsraad om, volgens het voorstel van den vorigen, de 3000 realen voor het rantsoen te voldoen, doch deraad van het stadje hierover bij een gekomen zijnde, gaf men ten antwoord dat dit voorstel buiten hunne voorkennis gedaan was, dewijl de goederen reeds verbeurd en ook verdeeld waren, waarom de gevangenen genoodzaakt waren, in eene tweede overeenkomst te treden. Nu eischte men het grootste schip zonder het geschut, of de lading, of in plaats daarvan 4000 realen van achten, zonder de verbeurdverklaarde waren, daaronder te rekenen.

Hierop werden onderscheidene aanbiedingen, onder goedvinden van den scheepsraad gedaan, doch zij bleven vast op hunne eischen staan, zoodat zij onverrigter zake scheidden. Gaarne hadden zij dit een en ander aan den scheepsraad geschreven, doch zij konden niemand vinden die naar boord wilde gaan, uit vreeze van aldaar te zullen worden vastgehouden.

Eindelijk vonden zij den 19den iemand, die voor hen naar boord wilde gaan; met dezen gaven zij den scheepsraad kennis, hoe de inwoners hunnen eersten eisch ontkenden, zoodat zij vreesden dat hunne gevangenschap nog lang konde duren, waarom zij verzochten eenige inwoners te krijgen of eenige jonken te nemen, of anders te trachten door het geschut, waarvoor de inwoners zeer bevreesd zijn, de plaats te dwingen, ten einde door zulke middelen in vrijheid te geraken, dewijl nu eerst het schelmachtige gedrag der inwoners regt aan den dag kwam, daar zij nu voorgaven hen voor geen geld te kunnen lossen, zonder uitdrukkelijke bewilliging van den Koning van *Achem*, van wien zij in geene maand antwoord konden hebben, waarom dan de gevangenen eenige levensmiddelen en 10 realen van achten verzochten, om zich in nood te kunnen redden. De scheepsraad antwoordde hun, dat zij niet zouden nalaten alle middelen aan te wenden om hen te verlossen, en hierom besloten hadden om met de sloepen een paar nachten voor de rivier de wacht te houden, om te zien, of zij eenige inwoners in handen konden krijgen. Zij zonden hun eenige waren en levensmiddelen, doch geen geld, waarvan zij zich uithoofde van de ongesteldheid van CORNELIS RAVINK verschoonden, zullende hij het echter, indien hij beter werd, den volgenden dag zenden.

Den 20, 21 en 22sten konden zij geene brieven naar de schepen krijgen, dewijl de inwoners bemerkt hadden, dat de schepen des nachts de rivier bezet hielden, ten einde eenigen van hen inhanden te krij-

gen, om de gevangenen daartegen in te wisselen, zoodat geen Indiaan naar boord wilde.

Den 23sten ging in den namiddag het schip de *Witte Arend* onderzeil, doch kwam des nachts weder op de reede, dan daar er van den wal geene brieven van gevangene reisgenooten kwamen, schijnt het dat zij niet langer wilden wachten, ten minste gingen zij den 24sten des morgens onderzeil, en lieten alzoo hunne makkers gevangen, hetwelk voor dezen eene zeer bedroevende tijding was; echter hoopten zij nog dat zij verzeild waren, om hier of daar eenige jonken of volk te nemen, en dan weder te komen om hen te verlossen, dan hiervan kwam niets, en zij lieten hen in den nood zonder eenig berigt te geven of sein te doen, dewijl alsdan sommigen wel getracht zouden hebben, om met zwemmen aan boord te komen, iets hetwelk zij wel eerder zouden beproefd hebben, doch hadden nagelaten om de gemaakte overeenkomst niet te schenden, steeds hopende nog eens weder tot den vrijen handel te geraken, dus zij met twaalf personen gevangen bleven, namelijk uit elk schip 6 man, wien alles en bijzonder kleederen ontbrak, zoodat sommigen naauwelijks in staat waren om hunne naakte ligchamen te bedekken. Daarenboven was het eene plaats waar geen handel gedreven werd, en die dus niet door vreemde schepen bezocht werd. Daar zij nu door hunne schepen verlaten waren, en geene troost hadden dan aan God en aan elkander, begonnen zij bedacht te zijn op middelen, om uit deze hunne gevangenis verlost te worden. Na veel hier-

over gesproken te hebben, besloten zij eindelijk om met eenige Malabaren, die met eene jonk van *Bantam* gekomen waren en hun veel goed deden, te spreken, het zij dan om eene bark of iets anders af te loopen, of op eenige andere wijze. Ten dien einde gingen er twee van hen naar de Malabaren, en spraken breedvoerig over hun plan, hetwelk deze niet kwaad vonden, te meer daar zij zagen dat zij besloten hadden om het uit te voeren of te sterven; dewijl zij toch wel begrepen, dat zij eindelijk in handen der Portugeezen zouden moeten vallen, uithoofde van de gedurige correspondentie die men hier met den Koning van *Achem* hield; doch zij raadden hun ernstig aan, wel op hunne hoede te zijn, dewijl hun leven er aan hing, vooral daar zij dien weg naar *Bantam* niet kenden, en de afstand nog wel honderd mijlen was, terwijl de kust voor vreemdelingen zeer moeijelijk te bevaren was, en men er gevaar liep, door woeste zeeroovers, die menscheneters waren, overvallen te worden, die hier dikwijls kleine vaartuigen aanvielen, en op het zachtste, de manschap voor slaven verkochten; dan ondanks dit alles bleven zij bij hun voornemen, en beloofden, indien zij vrij kwamen, de Malabaren wel te zullen betalen, voor hetgene zij ten hunnen dienste zouden in het werk stellen, waarop deze eindelijk beloofden, alles wat zij buiten hunne schade doen konden te willen bijbrengen, en hun zoowel zeilen, water, levensmiddelen, als riemen, geweren, spiessen en schilden en alles wat zij verder tot de reize zouden mogen noodig hebben, te willen bijzetten. Dit alles nu afge-

sproken zijnde, lieten zij des nachts hunne makkers bij elkanderen komen en verhaalden hun, wat zij overeengekomen waren, hetwelk deze allen goedkeurden, zoodat zij gezamenlijk besloten om, het zij hunne eigene sloep of eenig ander klein vaartuig, gelijk er velen in de rivier lagen te vermeesteren, waarom zij dan onder zich eenen hoofdman verkozen, waartoe met algemeene stemmen GUILJAM SENESCAL werd benoemd, en die hun allen den eed van trouw afnam, onder vaste bepaling, dat degene, die zou willen vlugten, door de anderen zoude kunnen gedood worden, waarop zij Gods zegen over hunne onderneming afsmeekten, en vervolgens naar de Malabaren gingen, die hun zeiden volkomen gereed te zijn, zoodat zij besloten den volgenden dag het waagstuk te ondernemen; doch daar hunne sloep niet gereed was, moesten zij zich van eene bark meester maken, en daar zij hiertoe in het geheel geen geweer hadden, voorzagen zij zich elk van eenen goeden knuppel, en verzochten den Malabaren toch tegen den volgenden nacht, alles in gereedheid te houden; deze verwonderden zich over hun stout bestaan, doch vroegen hun of hun Opperkoopman CORNELIS PIETERSZ. ook van de partij zoude zijn, en toen zij hierop ontkennend antwoordden, zeiden zij niet voornemens te zijn, hun eenigen bijstand te geven, ten zij deze er bij ware, dewijl zij vermeenden bij hunnen Koning te *Bantam* veel meer eer te behalen, indien zij eenen Kapitein of Commandant van een schip verlost hadden, dan wel zijn volk. Hierdoor liep dus dit plan te niet,

dewijl er veel meer gevaar in was om met hem te vlugten, zoo omdat hij beter bewaakt werd, als dat men meerder moeite zoude doen om hem te vervolgen, daar zij zich volkomen overtuigd hielden, dat zij alleen om zijnentwille gevangen waren, en openlijk zeiden, dat zoo hun Commandant niet bij hen geweest ware, zij nimmer gevangen zouden zijn gehouden. Daar zij echter niet gaarne hun plan geheel wilden laten varen, kwamen zij overeen, om hem van een en ander kennis te geven. De Heer Pietersz. nam hierin genoegen, en terstond gaven zij den Malabaren hiervan berigt, die echter dit niet willen gelooven, voor dat zij den Commandant zelven gesproken hadden; dan, nu maakten zij nieuwe zwarigheden, dewijl er van stadswege eenen man bij hen aan strand gesteld was, om naauwkeurig op te letten en den tol te ontvangen, van alles wat zij met de boeren handelden, zoodat zij nu in het geheel niets durfden ondernemen, om des Konings gevangenen in hunne vlugt behulpzaam te zijn; ook des nachts konden zij niets doen, zonder dat de man het bemerkte, waardoor dan deze onderneming, die zij meenden zoo goed als gelukt te zijn, geheel te niet liep, zonder dat zij eigenlijk de reden van deze verandering in de hulpvaardigheid der Malabaren, hebben kunnen ontdekken. Zij bragten nu twee à drie maanden in kommer en ellende door, dag en nacht echter over middelen ter hunner verlossing nadenkende, zonder evenwel iets goeds te vinden; de eenige hoop, die zij nu nog hadden, was dat hunne schepen als zij te *Bantam* hunne lading gekregen

hadden, bij hunne terugkomst hier zouden aankomen om hen te rantsoeneren; op andere schepen konden zij niet rekenen, dewijl het niet bekend was dat hier peper te vinden was, en hier nimmer iemand geweest was, dan Paulus van Caerden, die gelijk wij te voren gezegd hebben, de oorzaak van hunne gevangenis was; terwijl zij dus den tijd hunner verlossing geduldig afwachtten, en den eenen tijd, zich hier meer mede vleiden dan den anderen, verhaalden hier de inwoners, dat de Koning van *Achem*, het voornemen had om met de Nederlanders vrede te maken, en hun den vrijen handel toe te staan, dewijl hij nooit geweten had, dat de Nederlanders te *Bantam* handel dreven, terwijl men hun dikwerf omtrent de Nederlanders ondervroeg. Van den anderen kant dreigde men hen om hen naar *Achem* te vervoeren, alwaar zij hun geloof zouden moeten verzaken, of anders voor de olijfanten geworpen, ten minste als slaven aan de Portugeezen zouden verkocht worden; doch dit laatste kwam meest van het gemeen, want als de Nederlanders dit aan de leden der regering verhaalden, namen zij dit zeer kwalijk, en zeiden, dat zij de verspreiders van zulke geruchten wilden straffen, dewijl de Koning een vijand der Portugeezen was, die hij, schoon hij oogluikend hunnen handel toestond, echter niet vertrouwde, gelijk zulks naderhand ook gebleken is, want toen de Portugeezen met eene vloot van wel 60 of 70 zeilen kwamen, om den Koning een zeker eiland af te vorderen, ten einde aldaar een kasteel te bouwen, tot bescherming van hunnen handel en

ter wering der Nederlanders, wilde de Koning hiertoe niet besluiten. en zelfs hun toestaan, om versch water in zijne rivieren te halen, terwijl hij hun ten scherpste verbood, op de reede te komen, en het bedoelde eiland niet alleen liet bezetten, maar zich geheel tot den oorlog gereed maakte, dewijl hij voor eenen inval der Portugeezen bedacht was; dan toen de Portugeezen dit bemerkten, vertrokken zij naar *Bantam*, zonder iets te ondernemen of zelfs water in te nemen, hetwelk den gevangenen Nederlanderen niet weinig verheugde, te meer daar zij hierdoor hoopten op 's Konings bevel beter behandeld te worden, ofschoon hiervan weinig gekomen is.

Den 6den October stierf aan de roode loop, (eene ziekte die in dit land zeer gemeen is) zekere PIETER BOSSCHIETER. Ondertusschen bleven zij hier als verlatenen loopen en hielden niet op, op middelen bedacht te zijn, om uit deze akelige gevangenschap te ontkomen; eindelijk besloten zij een klein barkje, hetwelk zeilree lag te vermeesteren, te meer daar het toen nieuwe maan was, en het alle nachten sterk regende, zoodat men minder scherp wacht hield. Te dien einde spraken zij af om met middernacht aan strand bij elkanderen te komen. Daar gekomen zijnde, ontbraken CORNELISZ. PIETERZ. en een bootsman JAN DROST, welke de achtertogt had, en nadat men wel een uur naar hen gewacht had, hoorde men gerucht in het dorp, zoodat goederaad duur was, daar zij niet gaarne hunne togtgenooten wilden verlaten, doch daar dit gerucht hoe langs zoo sterker

werd, spraken zij elkanderen moed in, en namen een kloek besluit om voort te trekken, en gingen tot in het middel door het water. Toen zij hierdoor gekomen waren, werd zekere HANS MERSELIS in een bootje geplaatst, om met de bagagie voor het gat van de rivier te wachten, en een ander om het anker te ligten, hetwelk ook geschiedde. Zeven van de anderen, waaronder SENESCAL, gingen nu elk met eenen goeden knuppel gewapend, overvielen de bark en joegen de 6 of 7 man, die daarin waren, weg, zoodat zij reeds driftig en gereed waren om het gat uit te zeilen, toen het gerucht uit het dorp al grooter en grooter werd, dewijl zij vermist werden, en elk toeschoot om zijne gevangenen weder te krijgen. Eerst liepen zij naar den Bazar of de markt, waar verscheidene praauwen lagen, van welke zij vreesden dat zij er een genomen hadden, dan hen aldaar niet vindende, gingen zij naar het strand, waar zij wisten dat eenige barken gereed lagen, en waar zij dan ook de Nederlanders in het oog kregen. Zij maakten een verschrikkelijk geschreeuw, vooral de personen die uit de barke verjaagd waren, en riepen de Mallabaren te hulp, die zij beschuldigden de gevangenen behulpzaam geweest te zijn. De Nederlanders nu bijna in vrijheid zijnde, daar de bark driftig werd, moesten het echter nu weder opgeven, daar sommigen den moed verloren en op de vlugt gingen, terwijl de anderen zich niet sterk genoeg gevoelende, hen volgden, uit vreeze in de eerste drift doodgeslagen te worden. Zij liepen dus naar het bosch, alwaar zij bijna allen bij elkanderen kwamen, doch bij

het doorwaden van een klein riviertje weder verstrooid geraakten, daar zij niet allen zwemmen konden, zoodat er bijna een van hen verdronken was, welke een groot misbaar maakte, waarop verscheidene buren aankwamen, daar zij sterk gezocht werden, uit vrees, dat zij door eenig wild gedierte aangevallen, of door struikroovers, die hier in menigte zijn, zouden vermoord worden, waarom men hun ook toeriep, dat zij maar terug zouden komen, en dat hun geen leed zoude geschieden; doch hieraan gaven zij weinig geloof, en verborgen zich in de struiken, zoodat de zoekers die wel vijftig porsonen sterk waren hen bijna op het lijf traden; de genen, die over de rivier gekomen waren, kwamen in het dorp en in hunne verblijven zonder van iemand gezien of bemerkt te worden, maar de genen, die in het bosch waren, werden door den aanhoudenden regen stijf van koude, daar zij om des te beter te kunnen vlugten, hunne kleederen weggeworpen hadden.

Toen de dag aankwam konden zij zich echter niet langer verbergen, waarom er zich twee vertoonden, op welke de Indianen met het geweer sterk aanliepen, doch ziende dat zij bevreesd waren, wierpen zij het geweer weg en kwamen bij hen, zonder hun eenig leed te doen, alleen beijverden zij zich om ook de anderen te vinden, niet wetende dat deze reeds in hun verblijf gekomen waren; deze echter niet vindende ging elk met zijnen meester naar huis, die er niets kwaads in vonden, dat zij getracht hadden hunne vrijheid te verkrijgen, doch zij vonden het onbezonnen ondernomen, daar zij den weg niet

kenden. Daar nu deze tweede poging weder mislukt was, en wel door gebrek aan kloekmoedigheid, waren zij zeer verdrietig dat niets hun wilde gelukken, welke pogingen zij ook in het werk stelden, en vonden geenen troost dan in God, en de gedachte dat het uur hunner verlossing nog niet gekomen was.

